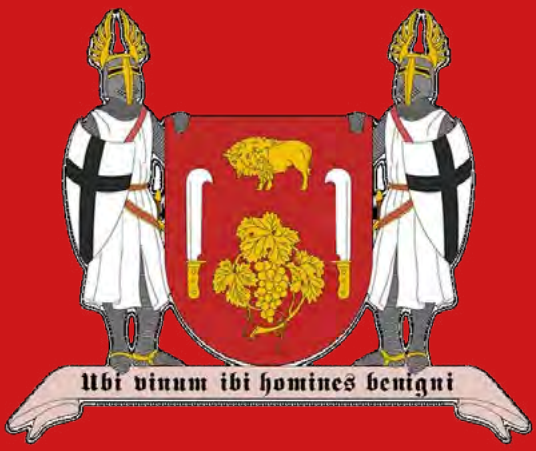
K hledání smyslu života netřeba číst tlusté knížky,
postačí mi pěkného vína dvě tři číšky,
po džbánku přijdu na kloub i všehomíru,
podrobnosti sdělím, až se proberu, mějte ve mne víru.

Znak obce Vinaře (okres Kutná Hora).

Ubi vinum ibi homines benigni – tam srdce žhne jak v kovářské výhni.
Ubi vinum non ibi homines maligni – takovým místům se raději vyhni.

Ubi vinum ibi homines benigni (z latiny), Kde je víno, tam jsou lidé ochotní (doslova: „nezhoubní“), volně přeloženo: „Kde víno, tam přítel.“
Ubi vinum non ibi homines maligni (z latiny), Kde není víno, tam jsou lidé neochotní (doslova: „zhoubní“).

Realizaci knižního projektu podpořily tyto subjekty:

Generální partner

APF VENTURE CAPITAL CR s.r.o.

Partneři

JAPEZ, spol. s r.o.,
Jiřího z Poděbrad 858,
664 62 Hrušovany u Brna

Rodinné bio vinařství Víno Marcinčák Mikulov,
Vinařská 1561/6, 692 01 Mikulov

VINSELEKT MICHLOVSKÝ a.s.,
Luční 858, 691 03 Rakvice

VOC MIKULOVSKO z.s.,
K Vápence 69, 692 01 Mikulov

VINAŘSTVÍ Dvořáček LTM, s.r.o.,
696 19 Mikulčice č. ev. 93

Velká vína velkých vinic, z.s.,
691 86 Perná č.p. 181

VVVV CZ s.r.o.,
696 19 Mikulčice č. ev. 93

Vinné sklepy Kutná Hora, s.r.o.,
Jiřího z Poděbrad 288, 284 01 Kutná Hora

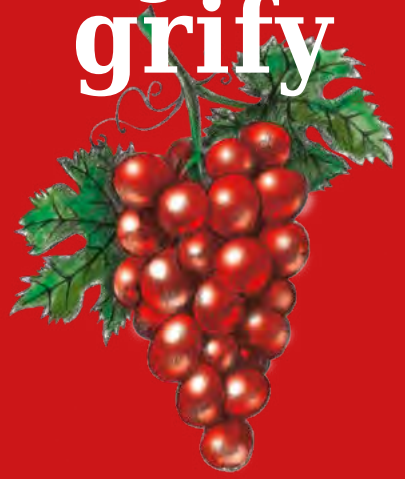

Text © Jaroslav Malina, 2024
Typo a sazba Jiří Eliška, 2024
Ilustrace © Zuzana Bucholcerová, Pavel Dvorský, Radomír Dvořák,
Jiří Eliška, Jaromír Gargulák, Michal Halva, Jiří Hiršl, Zdena Höhmová,
Zdeněk Macháček, Alois Mikulka, Mistr Vinologie, Jiří Neuwirt, Alena Opletalová,
Gabriela Sedláčková, Jiřina Strýčková, Jaroslav Svoboda, Miroslav Štěpánek,
Marta Tabery, Marta Taberyová, Pavel Tasovský, Pavel Tasovský mladší, Antonín Vojtek,
Julie Vojtková, 2024
Obraz na obálce © Alois Mikulka, *Večeře Adamitů*, 1997, olej, umělá hmota, 62 × 80 cm.
Recenzenti Mgr. Martin Markel, Ph.D.,
Bc. Milan Sedláček,
prof. MUDr. Jan Žaloudík, CSc., 2024
Vydala Nadace Universitas v Brně, 2024
Tisk Ing. Vladislav Pokorný – LITERA BRNO
ISBN 978-80-908838-6-4

Tato kniha ani jakákoli její část nesmí být přetiskována,
kopírována či jiným způsobem rozšiřována
bez výslovného povolení vydavatele.

Jaroslav Malina

Vinařské apokryfy a jiné grify

Obsah

Úvod 11

I. Od pradávna
(Před 550 miliony let až → ?) 12

Subhumánní versus humánní
Culex sommeliens
Octa a vína milka
Alkoholová nirvána aneb Péroocasá tana
Víno – re-evoluční činidlo

II. Pravěk
(Začíná zhruba před 3 miliony let ve východní a jižní Africe
a končí v dobách počátků užívání písma v jednotlivých oblastech
starověkého světa, ale jsou místa, kde přetrvává dodnes.) 20

Neverbální interview s „opilou opicí“
Vinotéka u Australopitéka
Mamutí krev
Venuše
Klín ženský & Klín pěstní & Tenisová raketa
Areni a Noe
„Myslitel“ z Cernavody
Neolitické vinobraní
Bělošpičák
Mrtvý z Tollundu
Acetum
Hunč versus Frenč
Kulturní hrdina Čech
Ve víně je síra!

III. Starověk
(Od 4. tisíciletí př. n. l. až do zániku římské říše roku 476 n. l.) 50

Posmrtný nevděk
Resveratrol: Re reaguje
Ur-Nanše – Mistr balance
Obvinění ze zločinného ovínění
S tichým vínem máš padáka
Kult Démétér
Dionýsův pohon
Grácie versus Graie
Retsina
Falanga a Falanghina
Baukis a Filemón – K proměně proměny
Tondo až na dno
Smrt Sókratova
Osel a víno
Syenitová hlava svatého Jana
Aurelius a brněnský génius
S hrozny vína nad hlavou
Ošidný tychismus
Svěřit patrocinium vinic Priápovi?
Abstinující Dionýsos
Cherubínci
Soumrak boha Dionýsa
Bibe vivas multis annis
Postmoderní variace na antické inspirace
Bezedný džbánek
Lacerta viridis aneb Být stále mlád…
In vino veritas et fallacia
Vini veteris laudator
Silvestrovské napomenutí
Epyllion pro Ausonia
In vino vir

IV. Středověk
(Od roku 476 do vzniku kultury renesance
a velkých zámořských objevů roku 1492.) 116

Hojnost nad míru
Panna v objetí musulmana
Martel a Martell

Z velkomoravského bájesloví
Víno a tenis
Karlštejnské víno
IV manželky Karla IV. vs. VI žen Jindřicha VIII. a Bušek z Velhartic navíc
Vína z Kolína
Lektvar Tristrama a Izaldy
Dekret kutnohorský a Vinné sklepy KH
S barvou ven

V. Novověk
(Od konce středověku do počátku moderních dějin, 1492–1950.) 142

Biochemička
Tofana
Ne-vinná travička
Châteauneuf-du-Pape versus Bokovka
Ianus Moravicus et Vinum Tacitum
Obří sudy obřích osudů
Bohém v nesnázích
Trenck
Rýnské
Mem K H M aneb Jak naložit s pomníkem
Mělničina, účinné antidepresivum
Pikula
Pozdě bycha honit
Kroužení
Luhačovická nabádavě existenciální
Haškův fejk

VI. Vševěk
(Náš věk, v němž se prolínají všechny věky.) 184

Hlavy jižní Moravy
V žáru ledového vína
Quaestor a zdvojený senátor
Zmatení zahraničního turisty
Kyjovské divy
Cella vinaria
VOC a KOC
Prosecco původní a podvodní
Umění k terroiru přitaženo

Nevinná reklama vína
Nadregionální lunety
Koperníkovský obrat paroháče
Lékaři vinaří
Ajťák se přepočítal
Stébla pro Univerzitní kampus MU
Jaroslavický plnokrevník
Premiér s Premiérem
Burčící krakatit
Svatovavřinecké
Strážce vinice
Z korektního laudatia k HO HO HO!!!
Proc ve vyloučené lokalitě
Odvykání
Fibróza a cirhóza
Vývrtka
Welcome Drink in Prague
Modrý Portugal
Kanonizace českého vínaznalce
Velká Vína Velkých Vinic
Třikrát „tiché víno“ ťuky, ťuky, ťuk
Plná bedna ledového
Havlíkův MP
La dolce vita
Pocta ušlechtilým Mistrům
Kainarovo noční blues
Sex-sen vínem zmámeného seniora
Sedm vinných střiků
Delirium tremens
Nikdy to nevzdávej
Očistec
Vinařské nebe
Zapomeň..., ale nezapomeň...
Il tuo amore ci accompagnerà per sempre
Bibo vinum

Autor 292
Výtvarníci 294
Ediční poznámka a poděkování 309

Zdena Höhmová, *Bohémové nad ránem*, 2006/2024,
olej, kombinovaná technika, plátno, 100 × 100 cm.

Úvod

Termín „apokryf“ (z řeckého *apokryfos*, „skrytý, utajený“; v jazyce církve: „podvržený, neautentický“) bývá užíván ve třech významech.

Za prvé označuje spisy podobné biblickým, které byly později vyřazeny z kánonu bible jako neautentické. Starozákonní apokryfy vznikaly ve stoletích kolem přelomu letopočtu; část z nich, nepřijatá do palestinského kánonu, byla pojata do *Septuaginty* a posléze i do *Vulgaty*. Od tridentského koncilu chápe římskokatolická církev tyto knihy za rovněž inspirované Bohem, a proto pro církev závazné. Protestantské církve považují všechny apokryfy za pseudoepigrafy a nezařazují je do svých biblí. K novozákonním apokryfům patří *Tomášovo evangelium*, *Skutky Petrovy* aj. Apokryfy jako lidová četba byly přeloženy do národních jazyků a staly se pramenem literárních děl i překladů, legend a lidové poezie.

Za druhé jsou to veškeré nepravé, podvržené spisy, falza písemného charakteru (například *Rukopis královédvorský* a *Rukopis zelenohorský*).

A konečně za třetí jde o literární dílo, v němž je známý příběh (mytický, biblický, historický aj.) pozměněn smyšlenkami nebo novým výkladem obsahu. V české literatuře vynikli v této oblasti Karel Čapek (*Apokryfy*, 1932), Ilja Hurník (*Proč pláče Metuzalém a jiné povídky*, 1996) a Jaroslav Malina (*Anti-encyklopedie anti-antropologie*, 2013, *Fíkové listy „cudnosti“ z doby křížových výprav. Deskripce, analýza a interpretace světového archeologického objevu*, 2021).

V této knize jsou mezi apokryfy obratným způsobem vmíseny grify (z německého *Griff*, „dovednost, obratný přístup, finta, trik; vytáčka“), což jsou drobné finty, triky a vytáčky.

Spisem *Vinařské apokryfy a jiné grify* se pokouším navázat na výše citovaná díla svého nedostižného jmenovce Jaroslava Maliny.

I.
Od pradávna

(Před 550 miliony let až → ?)

Subhumánní versus humánní

Živočišstvo subhumánní
v lecčems *genus humanum* předhání,
třeba v abstinenci či ebrietě.
Apud vos, humanissimos homines,
jde o vědecký fakt, žádné lhaní,
tak tomu bylo „včera“, tak je tomu „dnes“.
Co bude „zítra“?
Est humanitatis vestrae…

abstinent (z latinského *abstinens*, „zdržující se“), kdo se zdržuje nějakých požitků, zvláště pití alkoholu, kouření aj., z důvodů etických, rozumových nebo zdravotních.
apud vos, humanissimos homines (z latiny), u vás, vzdělaných lidí.
ebrieta (z latinského *ebriositas*, „opilství“), opojení, opilost, různě těžký stupeň otravy alkoholem. Pro ebrietu je charakteristická povznesená nálada, zvýšené sebevědomí, hovornost až žvanivost, družnost, bezbřehá potenciální podnikavost. Snížené sociální a etické zábrany mohou vést až k agresivnímu chování. Při větší opilosti se snižuje pozornost a dochází k poruchám chůze, pádům aj.
est humanitatis vestrae (z latiny), je věcí, povinností vaší lidskosti.
genus humanum (z latiny), lidské pokolení.
humanus (z latiny), lidský; jemný, laskavý, ušlechtilý; vzdělaný.
subhumánní živočich, pojem zahrnující všechny živočišné druhy, které jsou ve vývojové řadě před člověkem, každý živočich kromě člověka; první živočichové se objevují před více než 550 miliony let.

Fosilizovaná *Dickinsonia costata*, 558 000 000 let, jeden z prvních živočichů.

Culex sommeliens

Dnes i ten poslední komár
musí mít sofistikované pí ár,
jinak se na něj každý vybodne.
Dokonce ani slitovný ptáček slavíček
nepřinese mu z lidové písně vína žejdlíček.

Zželela se nad komárem Evoluce, pro věřící Boží Trojice,
a za jedné bezesné noci stvořila specialistu na víno a vinice.

komáři, hmyz z čeledi komárovitých *(Culicidae)*, z řádu dvoukřídlých; Zemi obývají asi sto milionů let. Samci sají květní nektar, mají péřovitá tykadla schopná přijímat vysokofrekvenční signály samic. Samičky mají vyvinuté bodavé savé ústní orgány. Po nasátí krve obratlovců kladou vajíčka do vody. Komáři jsou přenašeči krevních parazitů, vyvolávajících nebezpečná infekční onemocnění.

Komár pisklavý *(Culex pipiens)* sající nektar. Vyvrací tvrzení, uváděné například v písni „Komáři se ženili, kapku vína neměli…“, že komáři jsou alkoholici. Komáři jsou abstinenti – nejen v běžném životě, ale také při zásnubách, dokonce i při svatebním hodokvasu popíjejí pouze květní nektar. Zůstávají proto stále čilí, zachytí signál touhy své milenky, jíž jsou schopni projevovat milostnou něhu. Komáři jsou zkrátka ogaři.

Michal Halva, *Culex sommeliens (Komár someliérský)*, 2023,
kombinovaná technika, sololit, autorský rám, 56 × 76 cm.

Umělec, excelentní malíř profesí a ve volném čase zdatný amatérský entomolog, objevil při jedné z hodovních slavností a posléze zdokumentoval v rámci čeledě komárovitých nový poddruh, který nazval *Komár someliérský*. Na rozdíl od ostatních komárovitých se „ochutnávač“ živí nikoli sáním nektaru, ale nasáváním alkoholu, zejména vína. Údajně dokáže díky svým mimořádně vyvinutým chuťovým buňkám rozpoznat charakter vína a terroir do nejmenších podrobností a podat o svých zjištěních objektivní expertizu. Angažováním tohoto tvora do someliérských soutěží by se odstranila nejen lidská chuťová nedostatečnost, ale zejména ovlivnění lobbingem a osobními preferencemi someliérů. Napříště by už nevznikaly pochyby, jaké se vždy vynoří například při každoročním vyhlášení stovky nejlepších vín z celé České republiky („Šampion“, „Vítězové kategorií“, „Nejlepší kolekce“), které každoročně zaštiťuje jistě jinak úctyhodné Národní vinařské centrum ve Valticích. Letos se již zmíněné angažmá „ochutnávače“, žel, nestihne, neboť „valtická degustace“ probíhá právě dnes.

Octa a vína milka

Octomilka –
vína a genetiků milka.

Je však všeobecná mýlka,
že nezhubí ji vinná kyselinka.

Když si lehce ovíněná muška ve víně plave,
je možné vypít víno i s ní, obsahuje proteiny, je to zdravé.

Víno vylije jen parvenu,
aby předvedl, že pro NĚHO se hodí jen vybrané menu.

milka, (zastarale) milenka.
octomilka obecná *(Drosophila melanogaster)*, dvoukřídlý hmyz žijící na Zemi asi 60 milionů let; modelový organismus používaný v genetice od roku 1910. Má čtyři páry chromozomů, krátkou generační dobu a velké množství potomků. Genom drozofily byl sekvencován, velikost haploidního genomu je 165 milionů nukleotidových párů a obsahuje asi 15 000 genů. Octomilky se živí na rozkládající se organické hmotě, která bývá plná rozmanitých mikrobů, včetně potenciálně nebezpečných kmenů bakterií *Escherichia coli*, proto mnozí oželí i sklenici znamenitého vína, aby se nenakazili. Víno je však antimikrobiální: *kyselinky* a *ethanol* všechny choroboplodné zárodky zničí, a navíc si piják dopřeje něco málo proteinu.
parvenu (z francouzského *parvenu*, „povýšenec, zbohatlík“, výslovnost: parvenü), povýšenec, pohrdavé označení zbohatlíka, který se neumí chovat, nevzdělance, zpravidla usilujícího dostat se do společnosti a na vyšší společenskou úroveň.

Sameček octomilky obecné (Drosophila melanogaster), který právě přistál na hladině *Rulandského šedého*. Po třetím doušku uvedl: „Jde o vzácnou šarži Rulandského šedého, výběr z cibéb 2018 z viniční tratě Šobes. Pamatuji se, že tehdy zde hrozny této odrůdy díky ušlechtilé plísni šedé *(Botrytis cinerea)* dozrály do nebývalé cukernatosti,“ odmlčel se, zavdal si po čtvrté, slastně zaklonil hlavu a pokračoval ve svém hodnocení: „Bohatá vůně i chuť směřují k projevům, které znám důvěrně z ledových a slámových vín, vykazují tedy mohutnost, ušlechtilost, ohromující cukr a extrakt, svěží kyselinku a svůdnou příchuť po medu, rozinkách a marcipánu. Byl by smrtelný hřích nechat si toto víno ujít, možná už zase dlouho takové nedozraje.“

Alkoholová nirvána aneb Péroocasá tana

Tana péroocasá mezi tanami zvláštní rasa,
ocas však není její jediná okrasa,
zdobí ji i jiná unikátní vlastnost:
ač konzumuje alkoholu víc než dost,
nikdy na ni nedolehne sebemenší opilost.

Zřejmo, že *Homo sapiens* za zvířaty v lecčems zaostal,
je na čase, aby se svého epiteta ornans konečně vzdal.

Povzdech vínopijce:

„Byla by to, věru, klasa,
mít schopnost jako tana péroocasá.
A pro nepřející abstinenty velká rána
disponovat vlastnostmi jako péroocasá tana!“

epiteton (z řeckého *epítheton*, doslova „co je připojeno“), básnický přívlastek, jazykový prostředek, který zdůrazňuje určitou vlastnost osoby, jevu nebo předmětu, případně autorův hodnotící nebo citový vztah k nim. Vyjadřuje-li přívlastek běžně připisovanou vlastnost („zelená tráva“), jde o *epiteton constans* (epiteton stálý či ustálený), přisuzování neobvyklé vlastnosti se označuje jako *epiteton ornans* (epiteton zdobný, ozdobný) – „moudrý člověk“.
tana péroocasá *(Ptilocercus lowii)*, zástupce řádu tan *(Scandentia)* a jediný zástupce čeledi tan péroocasých *(Ptilocercidae)*; jméno získala podle ocasu, který se podobá velkému ptačímu peru. Řád tany se od společné větve s primáty oddělil zřejmě před více než 80 miliony let, tany péroocasé se od tan pravých *(Tupaiide)* oddělily přibližně před 63 miliony lety. Tana péroocaá vyniká vysokou tolerancí vůči alkoholu; většinu její potravy totiž tvoří zkvašený nektar palem rodu *Eugeissona*, který obsahuje až 4 % alkoholu. Tana péroocasá přitom váží necelých 50 gramů a je schopna přijmout až 0,066 gramu alkoholu. Zvláštností je, že ačkoli má v krvi tolik promile alkoholu, že by to dokázalo zabít i člověka, nejeví se u ní žádné známky opilosti, jako je motorická nekoordinovanost či změny v chování. Zřejmě za to vděčí schopnosti odbourávat alkohol přes kyselinu glukuronovou. Z tohoto důvodu se stala předmětem výzkumu usilujícího o poznání procesu, jakým se brání opilosti a získání prostředku proti otravě alkoholem, který by se dal aplikovat zvláště u „člověka nemoudrého“ *(Homo insapiens)* či již alkoholem omámeného „člověka nemotorného“ *(Homo inhabilis)*.

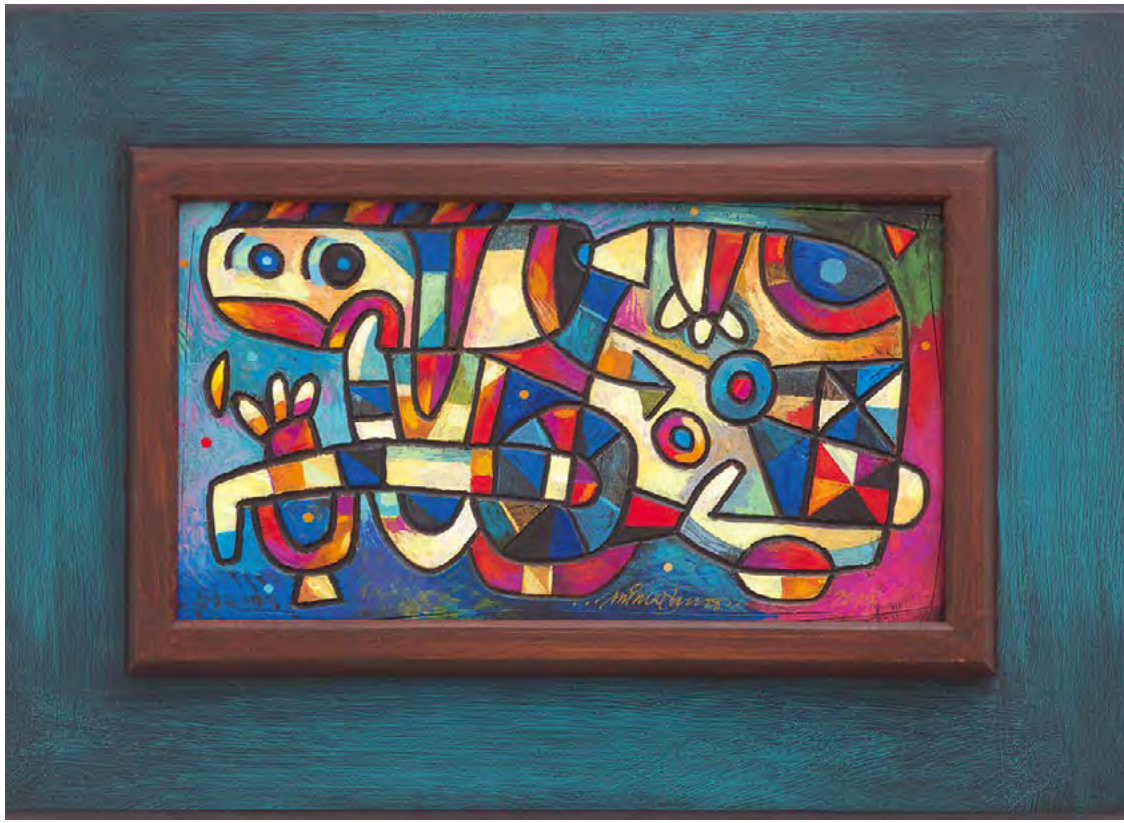

Joseph Wolf, *Tana péroocasá (Ptilocercus lowii),* 1848, akvarel, papír.

Víno – re-evoluční činidlo

Víno vládne kouzelnou mocí,
je schopno nastartovat re-evoluci:
Má-li ovíněnec porušenou lokomoci,
promění ho v kvadrupeda, nechá padnout na čtyři,
avšak dotčený pak do lůna domova bez úhony zamíří…

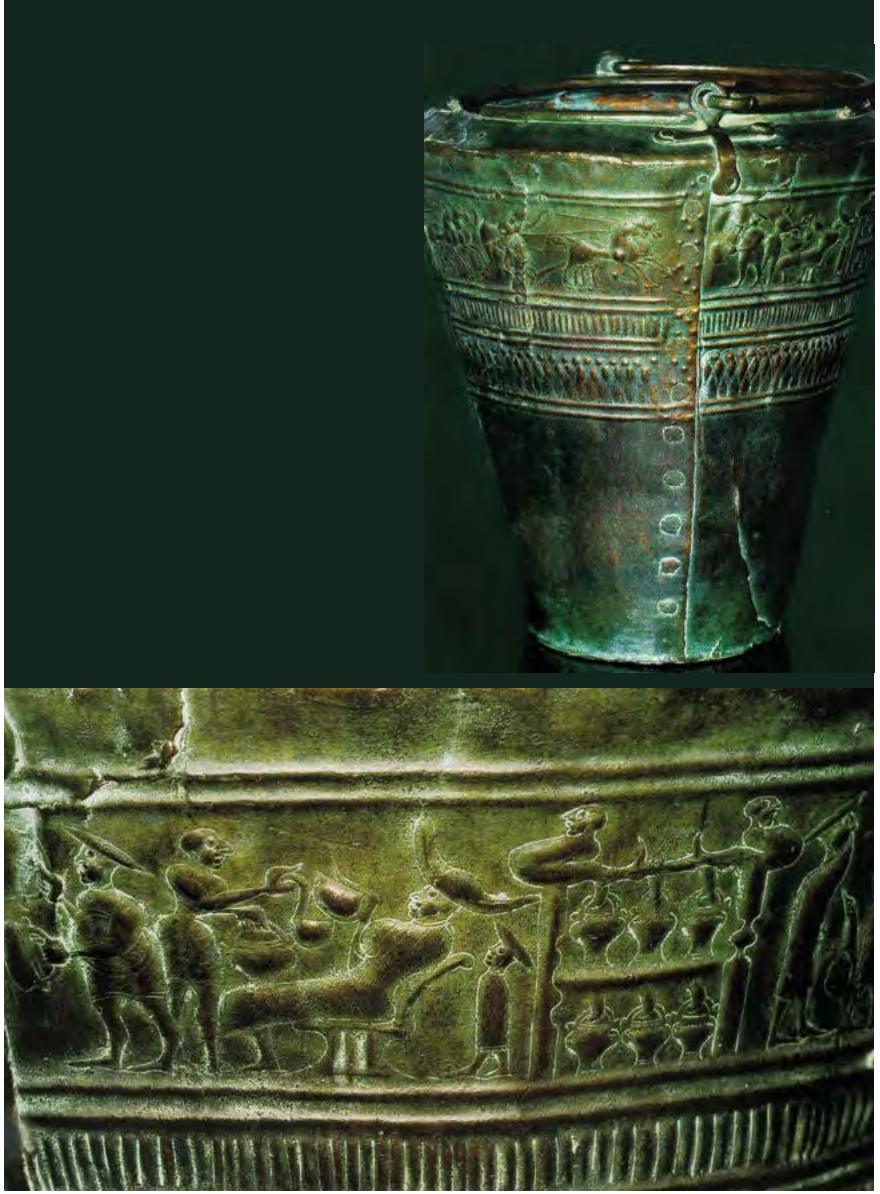
kvadrupedie (z latinského *quadrupēs*, „čtyřnohý; čtvernožec“), pohyb po čtyřech končetinách typu noh. Obratlovci se čtyřmi původně kráčivými končetinami, vhodnými k pohybu na souši, jsou řazeni do jedné taxonomické jednotky čtvernožci *(Tetrapoda)*, kam patří všichni obojživelníci, plazi, ptáci a savci. Kvadrupedie je typickým pohybem pro většinu z nich, nejznámější výjimky představují ptáci a netopýři (přední končetiny jsou primárně modifikovány k letu), kytovci a sirény (zadní končetiny zakrněly, přední jsou využity jako ploutve), ploutvonožci (přední a zadní končetiny jsou v různé míře veslovitého tvaru), člověk (habituální bipedie, přední/horní končetiny využity k uchopování a manipulaci), hadi a červoři (většinou zcela bez končetin). Kvadrupedie u primátů se dělí na několik typů, které odpovídají celkové hmotnosti živočicha a ekosystému, v němž žije.
lokomoce člověka, schopnost pohybu v prostoru pomocí svalové činnosti a lokomočního systému, který je podsystémem pohybového aparátu zajišťujícího a řídícího aktivní přemístění živého organismu v daném prostoru a čase. U dospělého člověka a některých primátů dominují při lokomoci dolní končetiny. Dvojnohá chůze (bipedie) je spojena s řadou zásadních změn ve stavbě těla a chování. Předpokládá se, že jako taková je u primátů unikátní pouze pro skupinu homininů, a vznikla tedy nejméně před 6 miliony let. Je to jediný typ lokomoce, který se mláďata (děti) homininů učí relativně dlouhou dobu. To je spolu s nezralou nervovou soustavou činí po dlouhou dobu prakticky bezmocná a odkázaná na rodičovskou péči a ochranu skupiny.
re-evoluce (z latinského *re-*, předpona s významem „zpět, vzad; opět, znovu“ a *ēvolūtiō*, „rozvíjení, rozvinutí [papyrového svitku], čtení; vývoj“), zpětný vývoj, souhrnné označení procesu, při němž dochází k postupným změnám (směřujícím k minulým jednodušším a méně dokonalým formám).

Michal Halva, *Ovíněnec – re-evoluční jedinec,* mezi 2019 a 2024, kombinovaná technika, sololit, autorský rám, 39 × 55 cm.

II.
Pravěk

(Začíná zhruba před 3 miliony let
ve východní a jižní Africe
a končí v dobách počátků užívání písma
v jednotlivých oblastech
starověkého světa,
ale jsou místa,
kde přetrvává dodnes.)

Pravěký anonym, *Situla s picí a jezdeckou scénou*, 5. století př. n. l., tepaný měděný plech, výška 25 cm, Kuffarn, Rakousko.
Výzdoba začíná picí scénou, pokračuje dvěma pěstními zápasníky a pak dvěma jezdci, jedním s krátkým mečem. Následují čtyři vpřed naklonění vozatajové na válečných dvoukolých vozech v plném trysku, z nichž první v čele se ohlíží na zadní tři – může jít o zobrazení závodu. Z „picí scény“ je patrné, že naši předkové měli velkou toleranci k požívání alkoholu, zvláště pokud šlo o víno. Pilo se před závodem, po závodě a možná i při závodě. Prostředí doby železné vychovávalo odolné „železné muže“.

Neverbální interview s „opilou opicí“

Biolog Robert Dudley:
„Co vás přivedlo na scestí, že jste se vydala na cestu k lidství?
Práce, nebo alkohol? S kterým z těchto činitelů jste uzavřela přátelství?“

Opilá opice:
„Spisek *Podíl práce na polidštění opice* toho německého mudrlanta
Engelse odmítám,
však to na první pohled vidíte sám.
Alkohol, to byl *spiritus agens*,
který mě katapultoval do linie *Homo sapiens*!“

Biolog Robert Dudley:
„Děkuji vám za názor, přetvořím jej do knihy za tučný honorář,
díky vám bude ze mě vědecký vizionář.
Navštívíme pak, kolegyně, nejednu vinařskou uličku,
kde si spolu pořídíme veselou opičku.“

opilá opice (anglicky *drunken monkey*), název hypotézy amerického biologa Roberta Dudleyho, kterou souhrnně formuloval v roce 2014 v knize *The Drunken Monkey: Why We Drink and Abuse Alcohol* („Opilá opice: Proč pijeme a zneužíváme alkohol“). Dudley se domnívá, že stromoví primáti se vydávali z korun stromů na zem také proto, aby sbírali a pojídali zralejší (často už nakvašené, alkoholizované) plody, což jim poskytovalo nejen obživu, ale také zlepšovalo náladu a rozvíjelo pohybové a manipulační schopnosti horních a dolních končetin. (V podroušení se ostatně obtížně šplhá zpátky na strom.) Lidský/„opičí“ organismus je zkrátka na konzumaci a přeměnu nízkých dávek alkoholu evolučně dobře adaptován. Přírodovědci z toho usuzují, že lidský alkoholismus má hluboké evoluční kořeny. Alkohol podle Dudleyho mohl být důležitým faktorem hominizace (polidštění, zlidštění).
spiritus agens (z latiny), hlavní činitel, iniciátor, původce, vůdčí duch.

Marta Tabery, *Opilá opice*, 2022, kombinovaná technika, karton, 50 × 42 cm.
MT: „K malbě mne inspirovaly scény, kdy houfy opic na pláži karibského ostrova St. Kitts a jinde turistům kradou alkoholické nápoje a pak jako správní opilci vyspávají bolehlav.“ ▸

Vinotéka u australopitéka

Každá solidní vinotéka
zaměřená na prearchivní vína
měla by mít v čele australopitéka.

Australopitéci nemají žádný spěch,
netýká se jich opilecké vrávorání –
vždyť ještě nedávno chodili po čtyřech!

Australopithecus africanus (australopiték africký), druh homininů představující první objevený druh australopitéků. V některých znacích (jako je například stavba obličeje a lebeční žilní splavy) se *Australopithecus africanus* podobá rodu *Homo*; dlouhou dobu byl pokládán za nejvhodnějšího kandidáta na předka rodu Homo. Tento druh je dnes považován za nejstaršího zástupce skupiny robustních australopitéků a předpokládá se, že žil pouze v jižní Africe v období před 3–2,8 milionu let.

Pavel Dvorský, *Portrét juvenilního australopitéka,* 1994,
kombinovaná technika, papír.
Kresebnou rekonstrukci provedl malíř podle nálezu dětské lebky z Taungu (Jihoafrická republika) a instrukcí antropologa Jana Beneše. Nález popsal v letech 1924–1925 britský antropolog a lékař Raymond Dart jakožto „chybějící článek“ *(missing link)* ve vývoji člověka a označil jej názvem *Australopithecus africanus.*

Mamutí krev

Proč neprolomíme skromnost provázející příslušníky našeho národa?
Musí už konečně nastat obroda!

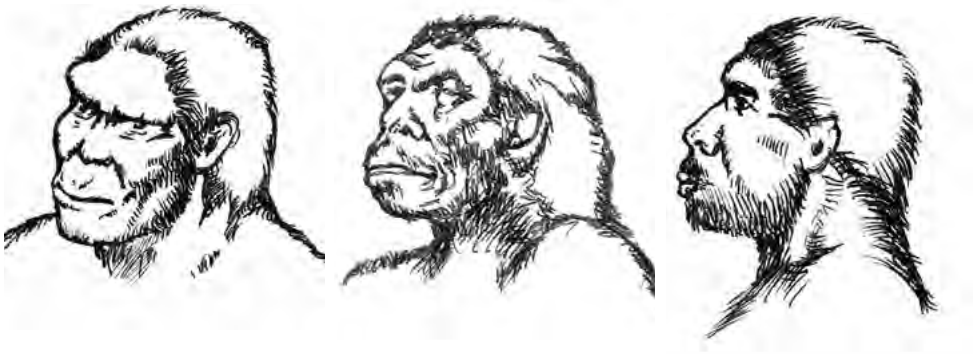
Zamítněme teorie kabinetních vědců o neexistenci vinic pod Pálavou
v době římské,
vždyť tu pěstovali révu vinnou jako první na světě již lovci mamutů
před třiceti tisíci lety,
špičkové červené *Mamutí krev* podněcovalo jejich kreativní vzlety,
při nich vynalezli tkaní, keramiku a vytvořili Věstonickou venuši!!!
Uznání takových výkonů pozvedne hrdost a přizdobí naši národní duši.

Až budeme na sympoziích chválit kabinetní vína z Vinařství Reisten,
vzpomeňme, že je pili již lovci mamutů a že stále patří mezi top ten.

paleolit (z řeckého *palaios*, „starý“ a *lithos*, „kámen“), starší doba kamenná, nejstarší a nejdelší období lidské prehistorie před 3 000 000 až 12 000 lety. V rámci paleolitu byla dokončena hominizace (rozvoj rodu *Australopithecus* a vznik rodu *Homo*) – došlo k formování základních lidských biologických, etologických i sociálních vlastností, vytvořily se předpoklady k vzniku lidské kultury, které pak přešly do etapy evoluce rodu *Homo* a vzniku druhu *Homo sapiens* – dokončila se přestavba těla na tělo lidského typu, rod *Homo* vytvořil novou specificky lidskou niku, biologický, etologický, sociální a kulturní vývoj se dovršil až na konci středního paleolitu, zejména však v mladém paleolitu. Všechny faktory hominizačního procesu působily v dané etapě hominizace jako jeden systém, nelze proto oddělovat biologické, sociální a kulturní stránky evoluce člověka. V průběhu paleolitu se rozvíjí technologie štípání a broušení kamene, kosti a paroží, výstavba obydlí, v mladém paleolitu vzniká umění a pokročilé technologie (keramika, tkaní, košíkářství, provaznictví), které jsou plně využity v následujícím neolitu. Po celý paleolit se člověk živil lovem a sběrem. Demografické odhady pro paleolit jsou omezeny nedostatkem výchozích informací. Ucelená pohřebiště chybí a teprve v mladém paleolitu se na velkých sídlištích objevují vzorky populace – jsou však nereprezentativní a nadto ovlivněné určitou selekcí. S přihlédnutím k potenciálu glaciální krajiny se pro mladý paleolit předpokládá celkově nízká hustota populace, řádově 2–10 jedinců na 100 čtverečních kilometrů. Roční přírůstek lovecké populace byl většinou nízký, v závislosti na řadě proměnných, jako je výživa, plodnost a délka reprodukčního období, míra sedentismu a mobility. Například zdvojnásobení lovecké skupiny by za ročního přírůstku 0,015 % trvalo zhruba 5000 let. Z toho pak plyne velmi hrubý odhad, že v mladém paleolitu žilo na celém tehdy osídleném území naší planety kolem pěti milionů lidí.
sympozium (z řeckého *sympósion*, „hostina, společné pití, pitka, společnost“ a latinského *symposium*, „hostina“), 1. hostina těla i ducha ve starém Řecku. Symposia se pořádala pouze pro mužské návštěvníky, kteří se vedle pití vína občerstvovali i poezií a filozofickými úvahami. K jejich zábavě jim tančily a na flétnu

hrály přizvané hetéry. Ne všechna symposia byla motivována touhou rozvíjet v příjemném prostředí a u dobrého vína ušlechtilé myšlenky na vysoké úrovni: většinu z nich představovaly skutečné pitky, které končily opilostí a sexuálními orgiemi, jak výmluvně ukazují výjevy na řeckých vázách; 2. název jednoho z Platonových dialogů, odtud zřejmě dnešní význam: „hostina s intelektuálními debatami“; 3. (mezinárodní) vědecká konference.

Vinařství Reisten (Pavlov u Mikulova), vinařství produkující velmi kvalitní (i kabinetní) vína z pavlovských vinic. Lokalita Pavlov a Dolní Věstonice u Mikulova na jižní Moravě jsou rovněž světově proslulými mladopaleolitickými nalezišti z období lovců mamutů (kolem 30 000 let př. n. l.); odtud narážka, že zdejší vína pili již lovci mamutů (vedoucí tamějších výzkumů archeolog a vinař docent RNDr. Bohuslav Klíma [1925–2000] produkoval červené víno nazvané *Mamutí krev*).

Jiří Eliška, *Od pravěku jsme se moc nezměnili*, 2003, kresby, 15 x 10 cm.

Jiří Neuwirt, *Popíjející a adorující paleolitičtí lovci*, 2023,
překres originální malby (asi 30 000 př. n. l.) na vápencové stěně jurského jeskynního komplexu Na Turoldu, Mikulov. ▸

Dosud se předpokládalo, že parietální umění „typu Altamira, Lascaux nebo Chauvet“ na našem území neexistovalo. Jde proto o objev mimořádného významu, který je v současné době celostně analyzován archeology, antropology a historiky umění. Zatím se odborníci shodují, že šlo zřejmě o svatyni, kde se scházeli lovci z nedalekých Dolních Věstonic a Pavlova, aby oslavili úspěšné vinobraní a prosili svá božstva o přízeň v časech příštích. Adoranti popíjejí *Mamutí krev*, jak je známo ze starších výzkumů archeologa docenta Bohuslava Klímy, ale jeden z nich holduje bílému (tato scéna není na překresu). Zůstává otázka pro enology: z jaké odrůdy révy vinné paleolitičtí vinaři bílé víno vytvářeli? Mnohem důsažnější otázku vyvolává scéna s mamutem zaujatě lisujícím hrozny révy vinné. Domestikovali pálavští lovci mamuty srstnaté (řád: chobotnatci *[Proboscidea]*, čeleď: slonovití *[Elephantidae]*, hmotnost: 4–6 tun; výška v kohoutku: 2,3–3,5 m) a využívali je ve vinařství? Pokud odpovíme kladně, musíme přepsat mnohé kapitoly v dějinách lidského rodu!

Venuše

Nápad na zhotovení venuše
dostal, když potácel se z dolnověstonické paluše.
První mu vyčinila tchýně,
tak jen poupravil její postavu dýně.

„A to se nebojíš pekla?“
vřískala jeho žena, když maso pekla.
„To peklo mám už tady,“
neslyšně broukl „pod vousy“, hledě na její „vnady“.

Po chvíli připustil, že by neměl klnout, ale být vlastně rád,
vždyť o co víc musí strpět jeho willendorfský kamarád
pod tlakem ženy s přehnaně robustním rozvinutím ženskosti,
jehož nerozveselí ani dolnorakouské víno docela slušné jakosti.
Načež otevřel láhev dolnodunajovického Ryzlinku vlašského
(ročník 30 000 př. n. l.),
což byla zavedená předehra následujícího milování božského…

Dolní Rakousko (německy *Niederösterreich*), spolková země na severovýchodě Rakouska; vyniká přírodními krásami, uměleckými památkami (byla osídlena již ve starší době kamenné) a vinařstvím (se svými 28 000 hektary je největší vinařskou oblastí Rakouska). Osm specifických vinařských oblastí Dolního Rakouska proslulých jmen od Wachau na západě po Carnuntum na východě lze rozdělit do tří klimatických pásem: Weinviertel na severu, Podunají se svými údolími západně od Vídně a panonská krajina Dolního Rakouska na jihovýchodě.
paluša (brněnský hantec), hospoda, kořalna, nálevna.
Ryzlink vlašský, prastará (snad už antická) bílá odrůda révy vinné *(Vitis vinifera)*, jejíž původ se hledá v Itálii *(Vlachy)*, popřípadě ve Francii. V dnešní době je nejvíce rozšířená v zemích bývalé rakousko-uherské monarchie. U nás se této odrůdě daří zejména v Mikulovské vinařské podoblasti.
venuše (archeologie), označení (tradiční a popularizující) pro ženské plastiky a skulptury v celém průběhu pravěku, počínaje obdobím jejich vzniku v mladém paleolitu před 32 000 až 11 000 lety a konče pozdním neolitem; termín není možno spojovat s Venuší, italskou bohyní milostného půvabu, která se časem proměnila v bohyni smyslné lásky a od 3. století př. n. l. byla ztotožněna s řeckou Afrodítou, nebo jej dávat do souvislosti s antickým ideálem krásy. Venuše byly vytvářeny podle specifického kánonu (povětšinou stylizovaně, se zdůrazněním rodící a rozmnožovací síly ženy) z kamene, hlíny i z kosti a jiných materiálů organického původu a zřejmě souvisely s rituály plodnosti, zrození a uchování života. Archetypální pojetí pravěkých venuší bylo jedním z podnětů pro vznik moderního výtvarného umění, například v díle sochařů Constantina Brâncuşiho nebo Henryho Moora. Z českých výtvarníků byli tvary paleolitických venuší inspirováni například Vladimír Drápal, či Ivana Olšanová.

Paleolitický anonym, *Věstonická venuše*, kolem roku 30 000 př. n. l., mladý paleolit, kultura pavlovienu, terakota, výška 11,5 cm, naleziště: Dolní Věstonice u Mikulova na Moravě, uloženo: Moravské zemské muzeum, Brno. Proslulou plastiku objevil v roce 1925 Karel Absolon a nazval ji *Věstonická venuše*. Byla vymodelována z keramické hmoty, jejíž užití jako sochařského materiálu na lokalitách pod Pavlovskými vrchy je prioritním objevem tamějších lovců z hlediska celosvětového. Jinak ovšem podobné zobrazení ženy patří stylově k nejrozšířenějšímu typu paleolitických „venuší“ v celém tehdejším prostoru Euroasie: hlava ani rysy tváře nebo oči nebyly podstatné, stejně jako ruce; naopak byla zdůrazněna velká povislá prsa, široké boky a silná stehna, jako by proměněná opakovaným mateřstvím – tedy znaky snad stylizující ženskou plodnost, jejímuž kultu mohly takové plastiky sloužit. Tyto plastiky, přestože mají proměnlivé rozměry jednotlivých proporcí, byly pro celkové vyznění a sdělení patrně vytvářeny podle jednotného kánonu založeného na obdobném filozofickém východisku paleolitické společnosti: celá postava je zpracována ve tvaru kosočtverce, jehož horní vrchol vyznačuje hlavu, dolní vrchol nohy, postranní vrcholy se dotýkají boků; kružnice vkreslená ve středním poli kosočtverce vymezuje mateřské břicho; z horního okraje kružnice visí dolů velké prsy, její spodní okraj se dotýká pohlaví. Zdá se tedy, že mladopaleolitičtí umělci zobrazovali nahou ženu ve vysokém stupni těhotenství – nadto v obrysech kosočtverce, jenž je patrně prastarým znakem vulvy –, aby symbolizovali a pozitivně v rituálu ovlivňovali rodící a rozmnožovací sílu ženy, z níž pocházeli všichni členové pospolitosti a ve které viděli ztělesnění lidského sexuálního principu, zajišťujícího pokračování života.

Paleolitický anonym, *Willendorfská venuše*, kolem roku 30 000 př. n. l., mladý paleolit, kultura gravettienu, vápenec se stopami červené barvy, výška 10,7 cm, naleziště: Willendorf, Wachau, Dolní Rakousko, uloženo: Naturhistorisches Museum, Vídeň, Rakousko.

Klín ženský & Klín pěstní & Tenisová raketa

Od paleolitu tajemstvím obestřené a (ne)dostupné ženské klíny
tehdejším lovcům prý mnohdy zpřístupnily pěstní klíny.

Vytlouci klín klínem? Nesmysl!

Vždyť vklínit se do ženského klína
s něžností a pohárem vína jistě aplikoval nejeden paleolitický hrdina.

klín, 1. zašpičatělý plochý kus dřeva, kovu, kamene aj. sloužící k rozštípnutí kmene, založení kol vozu apod.; 2. předmět připomínající klín; 3. oblast kolem genitálií; 4. (knižně) lůno; 5. přední část těla od pasu ke kolenům u sedící osoby; 6. (přeneseně) složit ruce do klína (rezignovat); 7. (myslivecký slang) ocas samce bažanta.
klín pěstní, nástroj v rámci kamenné štípané industrie, který byl vyráběn oboustranným obíjením výchozího kusu kamenné suroviny do charakteristických mandlovitých, oválných či dvouhrotých tvarů; vyskytuje se v různých kulturách starého paleolitu a středního paleolitu, typický je zejména pro acheuléen. Pěstní klíny nejen dobře sloužily svému účelu, ale většinou byly také velice vzhledné. Mnohé z nich mají tak estetický a dokonalý tvar, že nám dnes připadají spíše jako působivá sochařská díla, než jako všední nástroj či zbraň.
klín ženský (hovorově), lůno, vulva, ženské pohlavní orgány.
paleolit (z řeckého *palaios*, „starý“ a *lithos*, „kámen“), starší doba kamenná, nejstarší a nejdelší období lidské prehistorie před 3 000 000 až 12 000 lety. V rámci paleolitu byla dokončena hominizace (rozvoj rodu *Australopithecus* a vznik rodu *Homo*) – došlo k formování základních lidských biologických, etologických i sociálních vlastností, vytvořily se předpoklady k vzniku lidské kultury, které pak přešly do etapy evoluce rodu *Homo* a vzniku druhu *Homo sapiens* – dokončila se přestavba těla na tělo lidského typu, rod *Homo* vytvořil novou specificky lidskou niku, biologický, etologický, sociální a kulturní vývoj se dovršil až na konci středního paleolitu, zejména však v mladém paleolitu. Všechny faktory hominizačního procesu působily v dané etapě hominizace jako jeden systém, nelze proto oddělovat biologické, sociální a kulturní stránky evoluce člověka.

Paleolitický anonym, *Nejstarší malba ženského klínu*, kolem roku 30 000 př. n. l., mladý paleolit, kultura aurignacienu (?), malba černou barvou na vápencové stěně, jeskyně Chauvet u Pont-d’Arc, Francie.
Sofistikovaná kompozice zachycuje ženu a býka. V čelním pohledu dominuje spodní část ženského těla s výrazným pubickým trojúhelníkem, zatímco v bočním pohledu se uplatňuje postava býka. Malba ženy svými proporcemi předznamenává pojetí gravettských venuší a ještě pronikavěji magdalénské reliéfy z francouzské lokality Roc-aux-Sociers. Potud interpretace scény rigidními archeology, antropology a uměnovědci.
Rozeberme si obraz zdravým selským rozumem, bez předpojatosti: Rozdychtěný milenec pro tuto chvíli milostného vzplanutí hází za hlavu tenisovou raketu, pije z poháru víno (vzhledem k rozevřenému kalichu zřejmě červené), aby pak vstoupil do milenčina klína (paleolitický tvůrce zde použil důmyslnou uměleckou zkratku – pohár se v časové smyčce stává vulvou a naopak).

Areni a Noe

„Už si po té lopotě konečně zasloužím odpočinouti,
jenže mi pokoje nedají dotěrní senzacežrouti.
Ti směšní pisálkové! To věčné hemžení kolem Araratu!
Nesčetné archy s bezuzdnými teoriemi o hledání mojí archy
a místa, kde jsem vysadil první vinohrad.
Abych měl pokoj, tak jim vystavím místenku bez návratu
a prozradím nakonec docela rád,
že je to Areni, v zemi zvané Arménie,
nikoli ten velikán, svatý a bolestný zároveň,
spící vulkán ARARAT.“

Ararat (arménsky *Արարատ*, „Svatá, svobodná hora“, turecky *AğrıDağı*, „Hora bolesti“), nejvyšší hora Arménské vysočiny a Turecka (5 137 m n. m.), nacházející se na východě Turecka, několik kilometrů od hranic s Arménií a Íránem; bývá spojována s Noemovou archou.
Areni-1, jeskynní komplex ve výšce kolem tisíce metrů (u vesnice Areni v provincii Vayots Dzor v jihovýchodní Arménii) obtékaný řekou Arpou. Uvnitř jeskyně a v jejím okolí byly v letech 2007–2010 objeveny nejstarší doklady pěstování révy vinné *(Vitis vinifera)* a produkce vína (4100 př. n. l.). Na tyto výzkumy navázala v roce 2021–2022 česko-arménská vědecká expedice (projekt „Hayastan“) vedená archeologem Janem Frolíkem z Ústavu historických věd Fakulty filozofické Univerzity Pardubice.
Noe (genitiv *Noa*), podle *Starého zákona* (Gn 6–9) praotec, který prožil potopu. Jméno znamená „odpočinutí“ (z hebrejského *nvh*). Když se podle Gn 6 Bůh rozhodl potrestat hříšné stvoření potopou, byl tehdy Noe jediný spravedlivý na zemi. Proto mu Bůh poradil, aby si postavil koráb (Noemova archa) a v něm zachránil sebe, svou rodinu i zvířata. Noe uposlechl, postavil koráb a byl zachráněn. Po skončení potopy z vděčnosti obětoval Bohu a ten s ním a jeho potomstvem uzavřel smlouvu, jejímž znamením byla duha. Podle této smlouvy je lidem zakázána vražda a požívání (i zvířecí) krve, to jest, moderně vyjádřeno, je přikázána úcta k životu. Noe jako první pěstoval vinnou révu: „I začal Noe obdělávat půdu a vysadil vinici“ a poznal opojný účinek vína *(Genesis* 9,20nn*)*. Opil se a obnažil ve svém stanu. Tam ho uzřel jeho syn Chám a posmíval se mu, kdežto druzí dva synové Šém a Jefet otce ohleduplně přikryli. Za to jim Noe požehnal, kdežto Chámův rod Noe proklel. Příběh o potopě se vyskytuje v řadě náboženských okruhů. Biblické vyprávění má nejblíž k líčení potopy v *Eposu o Gilgamešovi,* kde se ovšem hrdina potopy nazývá Utnapištim. Jinak je v popisu potopy mezi oběma zprávami řada shod, které ukazují, že biblický vypravěč znal starší mezopotamský text a čerpal z něho, zároveň však obměnil záměr vyprávění. Mezopotamské vyprávění o potopě je v podstatě obžalobou nespravedlivých bohů, kdežto biblické vyprávění chce na téže látce ukázat, jak spravedlivý Hospodin trestá hříšné a zachraňuje spravedlivého. Příběh o Noemově arše je uveden v bibli i v koránu a stal se předmětem četných interpretací (od symbolických významů až po reálnou existenci). Dodnes se mnozí snaží nalézt archeologické pozůstatky archy, nejčastěji se soustřeďují na okolí hory Ararat. Soudí, že nedávný objev kolébky vinařství v Arménii podporuje jejich hypotézu.

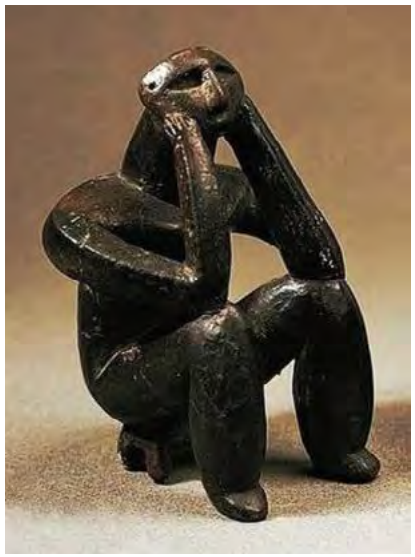

Údolí řeky Arpy s jeskyní Areni-1, Arménie; vstup do jeskyně je vyznačen modrou šipkou. Foto: Jan Frolík.

„Myslitel“ z Cernavody

Prý postava, kterou myšlení zdobí,
zrovna přemítá,
kdy ho Rodin a Brăncuşi napodobí.
Prý myslitelská póza… K smíchu!
Typická ranní kocovina,
přebral Feteascy Neagry či jiného rumunského vína.

Brăncuşi, Constantin (19. 2. 1876, Hobiţa, Rumunsko – 16. 3. 1957, Paříž, Francie), francouzský sochař rumunského původu; průkopník moderního vývoje sochařství, plně objemového, odpoutaného od malby. V rané tvorbě byl ovlivněn Augustem Rodinem, postupně dospěl zjednodušováním formy až k vytváření archetypů *(Polibek*, *Pták v prostoru)*. Ve 30. letech byl ovlivněn mysticismem a tibetským buddhismem.
Rodin, Auguste (12. 11. 1840, Paříž, Francie – 17. 11. 1917, Meudon, Francie), francouzský sochař, malíř a grafik; přední představitel symbolismu, jeden z nejvýznamnějších zakladatelů moderního evropského sochařství. Rodinovu muzeu v Paříži vévodí monumentální bronzová plastika *Myslitele* (*Le Penseur*, 1882).

Neolitický anonym, *Myslitel z Cernavody*, pozdní neolit,
hamangijská kultura (5250–4550 př. n. l.), terakota, výška 11 cm, Cernavodă, Rumunsko, Muzeul Naţional de Istorie a României, Constanţa, Rumunsko.
Postavu pravěkého *Myslitele* lze pojmout jako moorovsky střízlivou plastiku, tvarově čistě vyextrahovanou až k podstatě: jako by Constantin Brăncuşi ztvárnil Rodinova *Myslitele*.

Neolitické vinobraní

Bohyně Matka-Země nemohla být prudérní,
jinak by nahota kněžky způsobila neolitickým vinařům situaci prekérní,
vyšly by nazmar kněžčiny adorace v pověstném someliérském záklonu
a neolitické vinobraní v Znojemské vinařské podoblasti doznalo by úhonu.

Hlubokomašůvecká venuše, novodobé označení neolitické keramické plastiky. Záklon celé postavy směřující k výšinám a tvář prosebně obrácená k obloze, kde „sídlilo“ mocné slunce a odkud přicházel životodárný déšť, adorační gesto rukou, na nichž možná spočívaly obětiny, širokým trojúhelníkem vyznačené pohlaví a lehké pokrčení nohou jsou znaky, které tuto plastiku řadí do okruhu výtvarných děl spjatých s kultem Bohyně Matky-Země. Tento kult měl zemědělcům zajistit plodnost země i jich samých.
neolit (z řeckého *neos*, „nový“ a *lithos*, „kámen“), mladší doba kamenná, období vzniku a rozvíjení zemědělství a chovu zvířat, nejdříve na Předním východě v 9. tisíciletí př. n. l., v Číně v 7. tisíciletí př. n. l., v dalších oblastech světa později.
Znojemská vinařská podoblast, západní část vinařské oblasti Morava pokrývající vinařské obce okresů Znojmo, Třebíč a jihozápadní části okresu Brno-venkov. V roce 2022 zahrnovala 90 vinařských obcí, 944 pěstitelů a 218 viničních tratí, celková plocha vinic činila 3 136 hektarů. Je dlouhodobě úspěšná, jistě i díky tomu, že jí od neolitu projevuje náklonnost Hlubokomašůvecká venuše.

Neolitický anonym, *Hlubokomašůvecká venuše*, kolem roku 4500 př. n. l.,
mladý neolit, kultura s moravskou malovanou keramikou, keramika,
výška 34 cm, naleziště Hluboké Mašůvky u Znojma, soukromá sbírka.

Bělošpičák

Nebohý pašerák Ötzi
přišel na rakousko-italské hranici o své kosti a řadu cenných věcí.
Přes alpské ledovce pašoval mimo jiné i Bělošpičák,
ten zůstal uchráněn ve chvíli, kdy s celníky zametl hustý fičák.

Díky neproclenému Bělošpičáku
Ötzi zanechal seriózní zprávu ze své výpravy:
Grüner Veltliner je synem nikoli Rakouska či Itálie,
nýbrž naší Moravy!

Grüner Veltliner (Veltlínské zelené), moštová odrůda pro výrobu bílých vín. Její původ sahá asi až do starověku, kdy vznikla na území Rakouska nebo Itálie. V Rakousku je v dnešní době pěstovaná na největší výměře ve světě (kolem čtyřiadvaceti tisíc hektarů) a distribuuje se většinou pod značkou *Weinviertel DAC* nebo *Grüner Veltliner*. U nás je nejrozšířenější odrůdou, tvoří zhruba deset procent z celkové výměry vinic. Na Moravě byly pro tuto odrůdu v minulosti užívány názvy *Bělošpičák* a *Muškatel*, dnes figuruje pod značkou *Veltlínské zelené*, povoleným synonymem v České republice je *Grüner Veltliner*.
Ötzi (podle naleziště v Ötztalských Alpách), populární označení přirozené mumie pravěkého člověka (datované asi 3300 let př. n. l.) pocházející z eneolitu (pozdní doby kamenné). Mumifikované mužské tělo bylo nalezeno v roce 1991 na ledovci v Ötztalských Alpách na rakousko-italské hranici, kde se shodou příznivých klimatických podmínek, uchovalo téměř neporušené v ledu až do dnešní doby. Ötzi byl přibližně 160 cm vysoký a jeho věk se odhaduje na 45 (40–53) let. Ötziho tělo bylo podrobeno zkoumání nejmodernějšími metodami a podle jejich výsledků se vědci domnívají, že Ötzi zemřel na zástavu srdce, kterou způsobil šok z masivního krvácení po zranění levé podklíčkové tepny *(arteria subclavia)* po vstřelu pazourkovým hrotem šípu. Kromě tohoto zranění měl Ötzi podlitiny a řezné rány na dlaních, zápěstí a na hrudi, které utrpěl několik dní před smrtelným zraněním. Ötziho oděv sestával z čapky se dvěma řemínky zhotovené z medvědí kůže, z „kalhot či nohavic“, bederní roušky a kabátce z kozí kůže (kozinky), opasku z teletiny s malým váčkem, „pláštěnky či rohože“ vyrobené ze spletených svazků stébel trávy spojených provázkem z trav a ze zajímavě a komplikovaně vyrobených bot, které představují nejstarší nález obuvi v Evropě. Vzhledem k tomu, že Ötzi měl na hlavě čepici z medvědí kožešiny a medvěd byl v té době v Alpách nejsilnější zvíře, je možné, že použití medvědí kůže souvisí s představami tehdejšího člověka o magickém přenesení síly a postavení tohoto zvířete.

Rekonstrukce vzhledu Ötziho, přirozené mumie z pozdní doby kamenné (eneolitu), asi 3300 př. n. l., naleziště: Ötztalské Alpy (na hranici mezi Rakouskem a Itálií), uloženo: Museo archeologico dell’Alto Adige (Jihotyrolské archeologické muzeum), Bolzano, Itálie.

Mrtvý z Tollundu

„Prý je to velká čest být obětován Magna Mater,
přesvědčoval mě náš pomazaný Pater Noster,
nechtělo se mi umírat, ani když jsem odrecitoval otčenáš,
avšak jeho pomocníci mě laciným germánským vínem přiopili,
zneužili mého deliria tremens a na nejbližším stromě mě rituálně oběsili.
Je až s podivem, že vědci v mém žaludku všechny stopy po víně utajili.“

germánské víno, označení užité Tollundským mužem; měl patrně na mysli takzvanou germánskou klasifikaci vín podle kvality hroznů jedné odrůdy v době sklizně. Byl příslušníkem některého z germánských etnik obývajících takzvané barbarikum. Už ve starší době železné a pak zejména v laténu a v době římské byly kontakty této oblasti s vinařským Středomořím velmi čilé a víno odtud na sever teklo silným proudem.
Mrtvý z Tollundu, název detektivní povídky Jaroslava Maliny zařazené v souboru *Smrt profesora je světová katastrofa a jiné příběhy s neblahým koncem* (Akademické nakladatelství CERM 2010) založené na archeologickém objevu mrtvého muže z doby železné v Tollundském močálu v Bjäldskovském údolí nedaleko Silkeborgu v Dánsku. Tělo muže bylo uloženo do močálu před 2400 lety a díky příhodnému prostředí se dobře uchovalo. Mrtvý měl na sobě pouze koženou čapku a opasek, krk mu těsně obepínala kožená oprátka. Lebka nebyla poškozená, mozek byl svraštělý, ale jinak se uchoval. Snímek krčních obratlů nepřispěl k objasnění otázky, zda byl mrtvý zardoušen nebo oběšen, avšak podle polohy oprátky se zdá, že byl usmrcen oběšením – patrně z rituálních důvodů pro uchování plodnosti a prosperity jako oběť bohyně Matky Země (Magna Mater). Pitva odhalila, že vnitřní orgány jako srdce, plíce a játra se dochovaly velice dobře. Totéž se týkalo trávicího traktu a poslední potravy mrtvého. Obsah žaludku sestával z pozůstatků kaše připravené z ječmene, lněného semene a rdesna, smíšených s mnoha druhy bylin, které rostly jako plevel na obdělávaných polích; maso zcela chybělo. Vzácný nález dal podnět k experimentu, z něhož vyplynulo, že kaše byla docela chutná a že především měla dostatečnou výživnou hodnotu.

Hlava Tollundského muže. „Byl to muž, ještě mladý, asi třicetiletý. Ve tváři měl klidný výraz, skoro se usmíval. Vypadal, jako by si na chvilku zdříml a zrovna se mu něco příjemného zdálo. Jeho tvář byla jemně modelovaná, přitom však neobyčejně výrazná, prostě ušlechtilá a kultivovaná, prozrazující výraznou osobnost. Chyběla v ní jakákoli známka strachu či zápasu v marné obraně“ (*Mrtvý z Tollundu*, 2010, str. 105).

Jiří Hiršl, *Vínovod „Flūctus Meridiānus / South Stream“*, 2023,
akvarel, papír, 20 × 30 cm.
Důmyslný Hiršlův vínovod „Jižní proud“ kopíruje průběh „Jantarové cesty“, spojující Středomoří s Baltem. Tato dávná obchodní trasa vedla od Jaderského moře přes Carnuntum, Moravskou bránu a Kujavsko k Visle a od jejího ústí k hlavním nalezištím jantaru v jihovýchodním Pobaltí. Byla užívána od rané doby bronzové a doby halštatské do raného středověku, její význam vzrostl zvláště v době římské.

Acetum

Ačkoli Galové neužívali písmo, sepsali nejednu slavnou dějinnou kapitolu,
když se v roce 386 př. n. l. málem zmocnili římského kultovního Kapitolu,
tehdy jim Římané odolali jenom díky hejnu kejhajících hus,
avšak později se před nimi hluboce sklonil vojevůdce Postumius.
Zmocnili se generála a obrovské kořisti včetně legionářského vína,
přihnuli si, a jelikož byli zvyklí na skvělé řecké víno z Massalie,
ta římská břečka jim útroby leptala jako kyselina,
navrch bonus – krutá kocovina.
Natolik se rozezlili, že Postumia dekapitovali a z jeho lebky pohár zrobili,
pak z něho s gustem sladké víno z Lesbu popíjeli a vzpomínali,
jak Římany pobili.

Rozjaření Bójové na spisovnost nedbali,
ve směsici galských a latinských zkomolenin hýkali:

„Postumius si u nás rozbryndil acetulum,
proto má na dosmrdi utrurum bum!“

acetum (z latinského *acētum*, „[vinný] ocet“; přeneseně „uštěpačné slovo, jízlivost, posměšek, vtip“), vinný ocet, původně římské kyselé víno vyráběné ze zbytků samotoků a prvního lisování, zejména pro potřeby armády a nižších společenských vrstev. Legionáři míchali *acetum* s vodou (vznikl nápoj nazývaný *posca*) z nekvalitních nebo neprověřených zdrojů, aby touto „dezinfekcí“ předešli střevním onemocněním.
Galové (*Keltové*; též *Galaciové*, řecky *Galates*, latinsky *Galli*), indoevropské etnikum, původně žijící mezi dnešními Čechami a severovýchodní Francií, kde pod vlivem antického světa vytvářelo svébytnou laténskou kulturu. Od 6. a 5. století př. n. l. začíná mohutná keltská expanze: Galové nejprve ovládli celé území Francie *(Galie)* a Španělska, pronikli na Britské ostrovy, do severní Itálie *(Gallia Cisalpina)*, ovládli střední Evropu a dostali se až na Balkánský poloostrov a do Malé Asie *(Galatie)*. Šířili kulturní a technologické vymoženosti (stavba oppid, hrnčířský kruh, rotační mlýnek, vůz, ražba mincí aj.) a stali se etnickým substrátem řady národů. Na území pozdějších českých zemí sídlili Bójové; podle jejich jména latinsky píšící kronikáři krajinu nazvali *Boiohaemum*.
galština, vymřelý keltský jazyk užívaný ve starověku v Galii.
Kapitol (latinsky *Capitolium*), jeden z římských pahorků, starodávné kultovní místo; jeho jméno se odvozuje od latinského slova *caput*, „hlava“. Podle tradice zde měla být objevena lidská lebka a věštci tento nález vyložili tak, že se Řím stane hlavou Itálie, později se začalo říkat, že hlavou světa. Za legendárního pátého římského krále Tarquinia Priska (vládl 616–579 př. n. l.) byl na tomto místě vystavěn chrám zasvěcený etruské božské triádě Iuppiterovi, Iunoně a Minervě, která až do té doby měla sídlo na Quirinále. Kapitolský chrám byl hlavní římskou svatyní. Na východním výběžku Kapitolu se nacházela tvrz *(Arx Capitolina)* a Iunonin chrám. Husy, které tam byly chovány, zachránily Řím roku 386 př. n. l. před Galy (Kelty), když kejháním upozornily na galský noční přepad.
Massaliá (latinsky *Massilia*, dnešní *Marseille*), řecký přístav v jižní Galii, založený kolem roku 600 př. n. l.; důležité středisko obchodující s keramikou, vínem a dalšími řeckými komoditami, a to s Galy i Římany.
Postumius, Lucinus Albinus Postumius (asi 272–215 př. n. l.), římský politik a vojevůdce, trojnásobný konzul. Svedl řadu vítězných bitev. V roce 216 př. n. l., v kritické době druhé punské války, mu bylo svěřeno hájení provincie Gallia Cisalpina. Situace využili galští (keltští) Bójové a proti Římanům povstali. Postumius proti nim vytáhl s dvěma legiemi, ale u Silvy Litany byl jimi na hlavu poražen. Doslova: Bójové ho dekapitovali a z jeho lebky nechali zhotovit zlatý pohár, který byl užíván k ceremoniálním a rituálním účelům.
utrum (z latiny), konec se vším (mít utrum – po legraci).

Anonym, *Smrt římského vojevůdce Postumia rukou Bójů*, mezi 1480 a 1485, miniatura, vellum, 13,1 × 9,7 cm; z rukopisu *Les Faits des Romains* ve francouzském překladu Jeana Miélota. Tento spis, pojednávající o římských historických událostech, byl původně napsán anonymním autorem ve starofrancouzštině na počátku 13. století.

Hunč versus Frenč

„Ještě dlouho mohl jsem být postrachem Evropy jako Bič boží,
kdybych se byl býval držel našeho kvalitního hunského zboží:
Abych neurazil svoji čarokrásnou germánskou nevěstu,
pil jsem *frenč* místo *hunč* ze své objemné zlaté číše –
Brr! Raději se vydávám na cestu
do nebeské říše,
doufám, že tam brzy zavítá i moje milá…
(Zasní se.)
Měl jsem stovky asijských i evropských panen,
jen jedna mučednice mě mučila a nekřesťansky odbyla –
svatá Voršila.“

Attila (kolem 395–453), vládce Hunů asi od roku 434. Sjednotil Huny a podrobil si řadu dalších kmenů. Východořímskou říši přinutil k vysokému tributu. Jeho ničivé tažení na západ bylo zastaveno Římany a Vizigóty až bitvou na Katalaunských polích v roce 451. V době příprav na novou válku zemřel nešťastnou náhodou při svatební noci s germánskou dívkou (udusil se v opilosti vlastní krví, která se mu spustila z nosu). Záhy po jeho smrti (údajně byl zpopelněn na hranici) se hunská říše rozpadla. V latinském písemnictví byl dodatečně nazván Bič boží.
Hunové (*Hunns*, „Lidé“), původně jedno z mongolsko-turkických nebo mongolských etnik, které v 1. tisíciletí př. n. l. přešlo k stepnímu nomadismu a osvojilo si jízdu na koni. Předkové Hunů se usadili v oblasti Střední Asie, kde byli zprvu nazýváni Siungnuové (čínsky *Siung-nu*). V 3. století př. n. l. vytvořili nejprve hunský stepní stát a pak rozsáhlou hunskou říši, která zaujímala i Mongolsko. Východní část říše si podrobili v 1. století n. l. Číňané, Siungnuové se zčásti zcela asimilovali s čínským etnikem, zatímco západní část říše si zachovala autonomii a v ní se rozvíjeli Hunové jako nově vznikající etnická skupina. Po dlouhotrvajících bojích se sarmatskými Alany obsadili nejprve západní Turkestán a dostali se až do volžských stepí. V roce 374 rozvrátili říši Vizigótů na Krymu a na jižní Ukrajině. V roce 425 již útočili na Tise a Dunaji a pod vedením svého vůdce Attily se dostali až na území Itálie a Francie (roku 451) a vyvolali proces nazvaný později dobou stěhování národů. Obrovská říše Hunů se rozpadla v průběhu 5. a 6. století a Hunové zmizeli z etnických dějin Evropy. Hunové jako jedni z prvních znali kalhoty, šavle, skládací velký luk, schopný zasáhnout cíl na vzdálenost pěti set metrů (nejdokonalejší zbraň v 1. tisíciletí n. l.), jurtu, dále sedlový vak, třmen aj. Vytvořili také typ bohatýrské pohádky a strašidelného (démonologického) vyprávění, historické mýty a výtvarná díla tzv. zvířecího stylu. Zasáhli i do vývoje evropského vinařství, když při expanzi v 5. století zavlekli do Evropy druhy révy vinné z Asie od Kaspického moře. Asijské druhy révy se ve střední a západní Evropě zabydlely. Jejich výhodou byl velký hrozen, a tím i bohaté výnosy, nevýhodou byla malá cukernatost a nižší alkohol ve víně. Víno bylo vodnaté, krátké s nízkým alkoholem (vžily se pro ně názvy „Hunnic“, „hunč“). Naproti tomu vína typu „Fränkisch“ („frenč“) byla z hroznů ušlechtilé evropské révy (malý uzavřený hrozen s vysokou cukernatostí, víno mohutné s vyšším podílem alkoholu).

Mistr Legendy sv. Voršily, *Scény ze života sv. Voršily,* kolem 1485,
tempera, dřevo, 47 × 30 cm (každá ze čtyř scén), pravé křídlo deskového oltáře, klášter Černých sester, Bruggy; uloženo: Groeningemuseum, Bruggy, Belgie.
Voršila (4./5. století) byla panna a mučednice, křesťanská světice. Podle nejrozšířenější verze legendy o jejím životě byla údajně dcerou křesťanského panovníka v Británii. Aby se vyhnula nechtěnému sňatku a zůstala „nevěstou Kristovou“, vypravila se spolu s družkami do Říma. Původně ji doprovázelo deset nebo jedenáct dívek, ale v průběhu cesty se jejich počet rozrostl až na jedenáct tisíc. Plavily se po Severním moři a dále proti proudu do Říma. Cestou vyprávěla Voršila svým družkám o křesťanské víře a ty pak přijaly křesťanství a v Římě se nechaly pokřtít. Při zpáteční cestě byla Voršilina družina přepadena Huny, kteří všechny dívky pozabíjeli. Voršila byla sice ušetřena, protože se zalíbila vládci Hunů Attilovi, ale protože jej odmítla, proklál ji Attila šípem. Voršila se stala od 10. století uctívanou světicí, byly jí zasvěcovány kostely takřka ve všech křesťanských zemích. V roce 1535 založila svatá Anděla Mericiová (1474–1540) řád svaté Voršily, jehož posláním je zejména vzdělávání dívek a péče o chudé a nemocné.

Kulturní hrdina Čech

Čech
(Obřadně, závažně, ale radost nezastírá.):

„Druhové a družky, zastavme svoje kročeje,
neb to je ta zem zaslíbená, vůkol samé mléko a strdí,
zde rozvineme své osvědčené staré obyčeje,
stane se naší vlastí, budeme na ni hrdí.“

(Dodává si kuráže, dostává se do ráže, pokračuje úsečně, apelativně.):

„Hrdě zvedni pěst,
Bohemum est!“

(Poté Čech zaujal na svém koni pozici jako Alexandr Makedonský na Bukefalovi v bitvě u Issu, známou z mozaiky v Pompejích. Hodlal v ní několik minut setrvat, aby zaslouženě vychutnal slavný okamžik a také aby poskytl portrétistovi Alšovi čas k tužkové přípravné skice pro pozdější olejomalbu. Očekával ovace, ty se sice ozvaly, ale jen z tábora starších kmene, zatímco mladí se tvářili otráveně, dokonce začali potichu brblat. Byl sice dotčen, ale pokynul směrem k „omladině“, ať se vyjádří.)

Omladina
(Roztrpčeně.):
„Promiňte, Praotče, ale nikde není surovina,
z níž by se dala vyrábět námi všemi oblíbená medovina!“

Čech
(Uklidní se, shovívavě se pousměje u vědomí, že mládež už některým starobylým termínům nerozumí a rozšafně vysvětluje, aby těm rádoby nespoutaným bohémům napravil hlavu.):

„Strdí, moji mladí milí bohémové, je med,
takže do výroby medoviny se můžete pustit hned.
Abych předešel otázkám stran vína jako vítaného doplňku naší stravy,
pak vězte, že jakmile rozvineme kulturu pražského typu,
rádi se k nám připojí vinaři z Moravy.“

(Ozval se spontánní aplaus, který nebral konce…)

Aleš, Mikoláš (18. 11. 1852, Mirotice – 10. 7. 1913, Praha), český malíř, kreslíř, ilustrátor; jeden z nejvýznamnějších představitelů vlastenecké generace Národního divadla, klasik českého výtvarného umění. Ve své tvorbě v pozdně romantickém duchu navázal na dílo Josefa Mánesa (1820–1871) spojením lyričnosti a epičnosti i uplatněním národních tradic. Stal se jedním z nejvýraznějších autorů formujících idealizované představy o slavné minulosti českého národa a jeho příkladných etických normách, mírumilovnosti, ale i statečnosti a příkladném vlastenectví *(Příchod Čechů, Husitský tábor, Jan Žižka, Setkání Jiřího Poděbradského s Matyášem Korvínem)* včetně idylického soužití obou pohlaví, jen výjimečně narušovaného takovými epizodami, jakými byla „Dívčí válka“ (například kresba *Ctirad a Šárka*). Pro Národní divadlo navrhl (spolu s Františkem Ženíškem) cyklus *Vlast*, který představuje vrchol raného období jeho tvorby. Po roce 1884 se věnoval převážně ilustraci pro časopisy a díla významných českých spisovatelů (Jakub Arbes, Alois Jirásek, Karel Václav Rais); jeho ilustrační dílo značně ovlivnilo rozvoj knižní grafiky. Svými návrhy se podílel též na dekorativní výzdobě architektury. Alšova pozdní tvorba byla poznamenána secesním tvaroslovím.

bohém (z francouzského *bohème* [boem], „bohém, bohémka, bohémský, bohémství“), volně, nekonvenčně žijící, často nadaný člověk, zejména umělec; výraz se začal užívat od 19. století, kdy se mladí umělci hromadně usazovali v chudinských čtvrtích s převážně cikánskou (romskou) populací, s níž je spojoval kočovný způsob života; když první Romové přicházeli na počátku 15. století do Francie z Čech *(Bohême)*, které uváděli jako zemi svého původu, ve francouzštině se pro ně ustálilo označení *Bohémien, Bohémienne*, tedy stejné, jako se používá i pro obyvatele Čech.

Bohemum est (z latiny), je Čechovi vlastní; je v české povaze; je právě české (na české poměry nepatrně upravená sentence římského historika Tita Livia [59 př. n. l. – 17 n. l.], která v originále zní: *Romanum est* [„je Římanu vlastní; je v římské povaze“], in *Ab urbe condita* [Od založení města]).

Boiohaemum, latinský název středoevropského území obývaného keltskými Bóji (včetně Čech), odvozený z keltského *Boiaimon* a užívaný antickými autory od 1. století př. n. l.; z toho vzniklo pozdější označení Čech – latinsky *Bohemia* a odtud například francouzsky *Bohême* nebo německy *Böhmen*.

Čech (latinsky *Bohemus*), kulturní hrdina a legendární praotec, jenž přivedl svůj slovanský lid do země, která po něm byla pojmenována Čechy.

kultura s keramikou pražského typu (název podle nalezišť v Praze, kde byla poprvé rozpoznána), slovanská kultura existující od přelomu 5. a 6. století na území Čech, Moravy, Polska, Slovenska a východního Německa. Nositelé této kultury žili v malých vesnicích o šesti až deseti čtvercových obydlích s kamennou či hliněnou pecí v rohu. Obydlí byla částečně zahloubena, stěny podepřeny kůly a vypleteny proutím vyztuženým hliněnou mazanicí, poblíž se nacházely skladovací jámy (zásobnice). Hmotná kultura byla chudá: nádoby modelované v ruce, nezdobené nebo opatřené vrypy, vpichy nebo vlnicemi; používaly se i jako urny k uložení popela zemřelých. Osady se rozkládaly v nížinách vhodných pro zemědělství, půda byla obdělávána jednoduchými dřevěnými oradly. Hnojení bylo neznámé, brzké vyčerpání půdy vedlo k tomu, že se vesnice přesouvaly.

kulturní hrdina, v řadě mytologií, případně starých historiografií různých oblastí světa legendární praotec – zvíře, člověk, polobůh či bůh, který přináší lidem kulturní vymoženosti (oheň, zemědělské plodiny, písmo apod.); někdy je za to ovšem bohy ztrestán (Prométheus). Praotec Čech, podobně jako třeba římský Romulus nebo řecký Hellén, patří mezi eponymní hrdiny, kteří jméno propůjčili svému etniku nebo zemi.

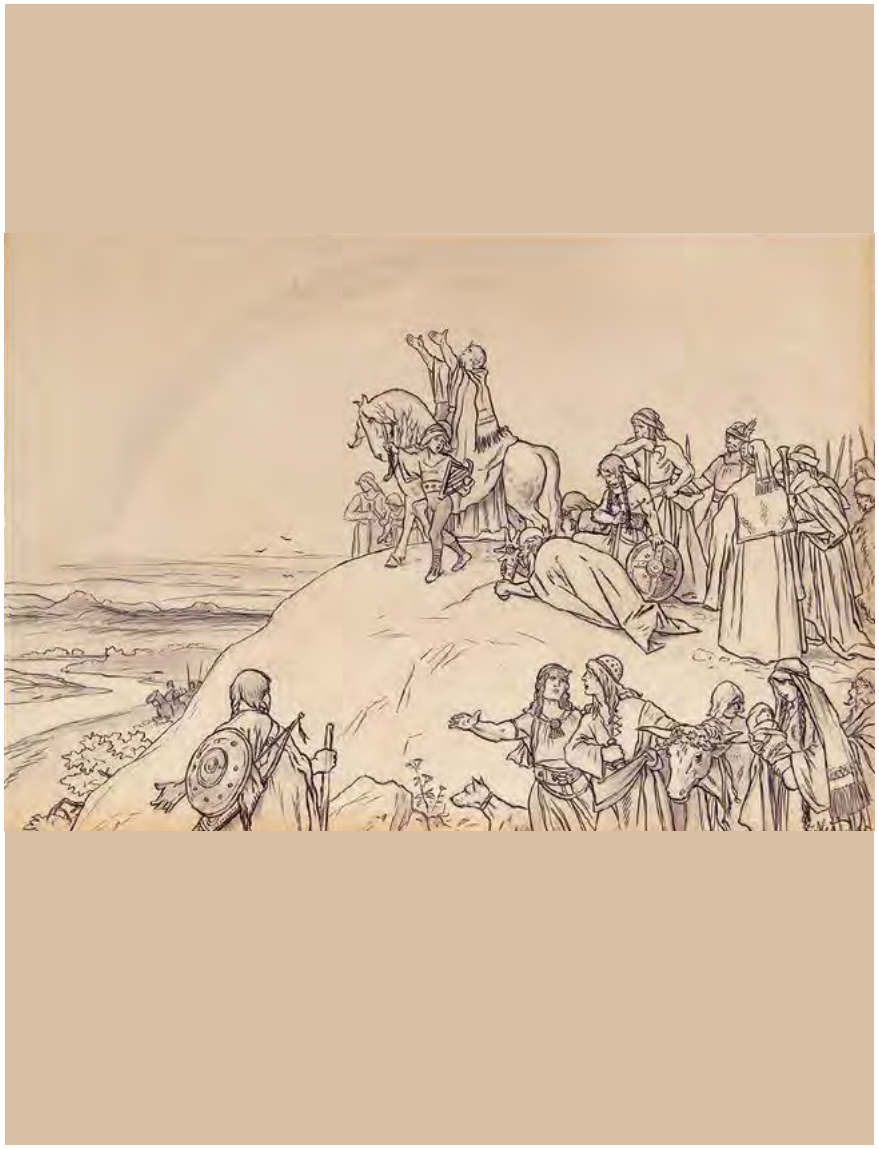
medovina (řecky *methy*, staroindicky *madhu*, „opojný nápoj, víno“), alkoholický nápoj vznikající fermentací medového roztoku (medu, vody, bylin a koření). Medovina obohacená o koření (vanilka, zázvor, muškátový oříšek atd.) se označuje jako metheglin. Ovocná medovina vzniká v případě, že je část vody nahrazena čerstvě vylisovanou ovocnou šťávou, takto vzniklý nápoj bývá nazýván *melomela*. Rozličné varianty medoviny se objevují napříč kulturami. Nejstarší doklad medového nápoje pochází z období kolem roku 7 000 př. n. l. z Číny (provincie Che-nan); jednalo se o fermentovaný nápoj z medu, rýže a ovoce. Počátky výroby medoviny v Evropě jsou datovány do období neolitu. Medovině holdovali Keltové, Germáni, Slované a další etnika. Medovinou Šárka omámila bojovníky vladyky Ctirada a jeho samého poblouznila i svou luznou krásou. Tato událost měla zásadní vliv na výsledek Dívčí války, prvního militantního feministického hnutí v českých dějinách.

omladina, Omladina (sdružení), obecné označení mládeže, případně členů mládežnických spolků a organizací, 1. příslušníci mladé, nastupující generace Čechů v době expanze na západ a osídlování českých zemí v 5. a 6. století; 2. označení pro nikdy neexistující skupinu pokrokářů (české studentské a dělnické mládeže); ti byli obviněni z „nezákonného spolčování a kontaktů se socialismem“. Zatýkání souviselo s vyhlášením výjimečného stavu nad Prahou a okolím 12. 9. 1893. Od srpna 1893 bylo zatčeno několik desítek mladých lidí s využitím provokatéra Rudolfa Mrvy. Na počátku roku 1894 byl zinscenován proces proti takzvané tajné organizaci Omladina; padly tresty od několika týdnů po osm let. Dne 18. 10. 1895 byli „omladináři“ amnestováni. Policejní zásah spojil řadu rozdílných osobností, které se později politicky profilovaly v různých uskupeních (S. K. Neumann – anarchista, komunista, Alois Rašín – národní demokracie); 3. mládežnická organizace Národní obce fašistické.

strdí (knižně a zastarale), med (slovo užíváno v českých pověstech).

Josef Mánes, *Řipský kraj*, 1863, olej, plátno, 41 × 64,5 cm.
Národní galerie Praha.V líbezné krajině Podřipska existovaly už ve středověku a existují i dnes vinice, které rodí jakostní vína.

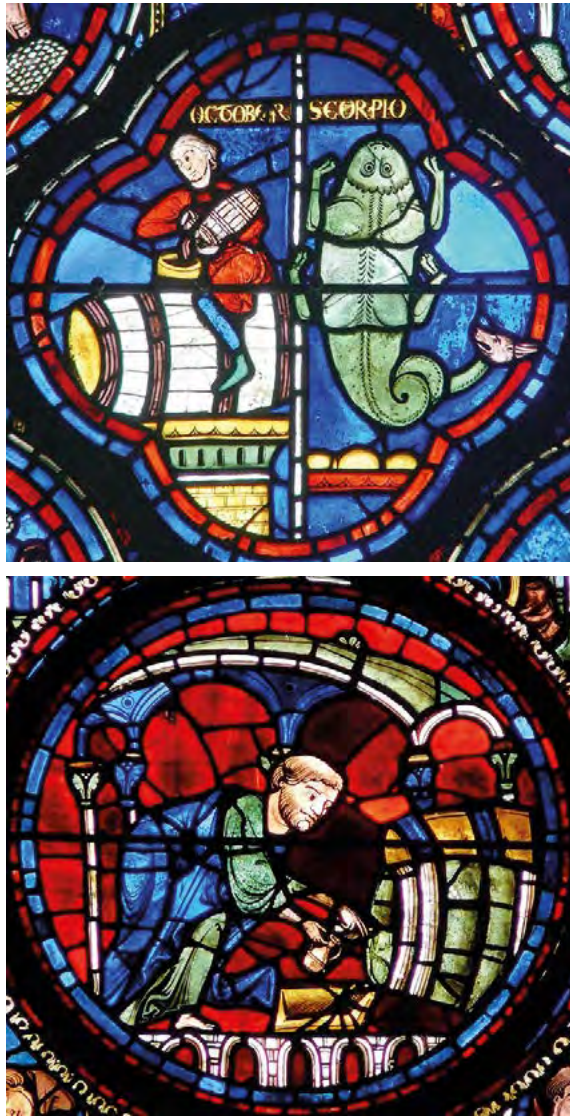

Mikoláš Aleš, *Příchod Čecha na Říp* (přípravná skica), 1895, pero, tužka, karton, 27,5 × 39,7 cm.
Čechové jsou vybaveni artefakty, které odpovídají artefaktům lužické kultury z mladší a pozdní doby bronzové (1300–1000 př. n. l.); ta byla v Alšově době i později považována některými badateli za praslovanskou. V době příchodu do českých zemí v 5. a 6. století měli však Slované velmi prostou kulturu s keramikou pražského typu.

Ve víně je síra!

In vino veritas.
Tomu od antiky dokola omílanému výroku snadno zlámu vaz.
Ostatně sám klasik ho koriguje: *Vulgoque veritas iam attriruta vino est.*
Dávno minulo tvoje *akmé*, už nejsi *floruit*, tak tomu, milý Plinie, jest!
In vino sulphur.
Toť výrok jako by seslaný z nebeských sfér,
ten mi, sire Poppere, nevyvrátíte a nikdo ho ani nepropere.
Sulphure et igne complere!

akmé (řecky „vrchol, vrcholný rozmach“), období největšího rozkvětu tvůrčích sil člověka (podle antických autorů kolem 40. roku života; dnes se posouvá zhruba na dvojnásobek – osobní svědectví J.M.; je to patrné i z jeho výše uvedeného klasického výroku o síře ve víně), někdy též vrcholná doba filozofického učení nebo uměleckého směru. Často tak bývá, zvláště ve starších dobách, určována doba působení starověkého básníka, spisovatele, výtvarného umělce, řečníka nebo státníka. V latině se užívalo v podobném smyslu slovesného tvaru *floruit*, „byl v rozkvětu“.
In vino sulphur (z latiny), Ve víně je síra. Výrok je založen na skutečnosti, že každé víno obsahuje větší nebo menší množství síry endogenní, exogenní nebo obojí. Síru endogenní čerpá hrozen z půdy a tu pak doplňuje činnost kvasinek, zejména apikulátních. Tento „druh síry“ bývá vnímán jako přírodní, tedy čistý a neškodný; umožňoval tvorbu a dlouhodobé uchování vína v pravěku, ve starověku i ve středověku (dnes jsou na něm založena takzvaná vína „naturální“, „autentická“ nebo „biodynamická“). Síra exogenní je do vína přidávána uměle a děje se tak patrně až od 13. století. Dnes má exogenní síra, jež bývá považována „za škodlivou“, normou stanovené limity, které jsou pod kontrolou potravinářské inspekce.
In vino veritas; **Vulgoque veritas iam attriruta vino est** (z latiny), Ve víně je pravda; Všeobecně se pravda spojuje s vínem. Autorem obou výroků je Gaius Plinius Secundus, Zvaný Maior (23–79), *Naturalis historia* (Přírodopis). Vínu věnoval Plinius zejména 15. knihu své encyklopedie; ta nejuceleněji shrnuje zásadní informace o antickém vinohradnictví a vinařství.
Popper, sir Karl Raimund (28. 7. 1902, Vídeň, Rakousko – 17. 9. 1994, Croydon u Londýna, Anglie), britský filozof a společenský myslitel rakouského původu. Byl představitelem racionalistického proudu ve filozofii, zabýval se kritérii vědeckosti teorií a logikou vědeckého poznání, obhajoval demokratický politický systém. Zastánce koncepce kritického racionalismu, vycházející z principu falzifikace – hypotézu lze pouze vyvrátit, nikoli potvrdit; jeho základní teze zní: věda vyvrací, ale nikdy nic nedokazuje – nikdy nevíme, zda pozorovaná a zobecněná série jevů je konečná, a zda tedy neexistují jevy, které zobecnění mohou vyvrátit.
Sulphure et igne complere (z latiny), Sírou a ohněm; Hořící sírou naplnit. Autorem výroku je římský historik Publius Annaeus Florus (1. polovina 2. století), autor spisu *Epitome bellorum omnium annorum DCC* („Stručné dějiny všech válek za 700 let“), který ve dvou knihách zaznamenává především válečné dějiny od počátku Říma do doby Augustovy.

Středověký anonym, *Nalévání vína ze soudku do sudu a čerpání vína ze sudu*, 1217–1220, vitráž, Katedrála Notre-Dame v Chartres, Francie.
V té době se při tvorbě vína možná už začala užívat exogenní síra.

III.
Starověk

(Od 4. tisíciletí př. n. l. až do zániku
římské říše roku 476 n. l.)

Posmrtný nevděk

„Poddaní mi dali pouhých čtyři tisíce pět set litrů vína na věčnost,
obrazně řečeno – jako psu hozená ohlodaná kost!
Počítejte se mnou: litr na den, zásoba tedy vydrží
pouhých pětasedmdesát let,
milodar jak pro žebráka, ne pro panovníka, který dal celé zemi vzlet!
Kdyby mě nechránila a vínem nezásobovala štíří bohyně Selket,
s takovou troškou bych ani při nejlepší vůli nemohl zajistit Egyptu
věčný mír.“

Porušení dobrých mravů! Skandál!!
Kdyby ústrky nepřiznal sám korunovaný *Faraon Štír,* tak bych té ostudě nevěřil!

Poznámka
Ze Štírovy posmrtné repliky plyne, že zůstal i na věčnosti věrný svému jménu i zvěrokružnému znamení, kterým je Štír (latinsky *Scorpio*), osmé astrologické znamení zvěrokruhu, odvozené ze souhvězdí Štíra a tradičně ovládané planetou Marsem. Lidé zrození od 24. října do 22. listopadu jsou obdařeni obrovskou vůlí a intuicí, vyznačují se emocionálním chováním a extrémní žárlivostí. Jejich citové projevy se pohybují v extrémech: dokáží být zábavní, přátelští a vřelí a stejně tak zamlklí a chladní.

Selket (egyptské psaní *Serket*, řecky *Selkis*), egyptská bohyně doložená od 1. dynastie jako ochranné božstvo krále. V *Textech pyramid* chránila zesnulého krále. Později byla společně s bohyněmi Esetou, Nebthetou a Neitou považována za ochránkyni všech zemřelých. Její zádušní úloha jako „paní krásného domu“ (tj. mumifikační dílny) byla prvořadá. Byla zobrazována v podobě štíra, od Nové říše jako žena se štírem na hlavě, někdy i jako kobra, lvice nebo krokodýl. Její úplné jméno zní *Serkethatet* („Ta, která umožňuje hrdlu dýchat“). Selket byla mocnou ochránkyní proti štířímu bodnutí a hadímu uštknutí. I tato bohyně v sobě spojuje pozitivní a negativní aspekt, kdy může nejen chránit a léčit, ale také útočit a bodat. V egyptské mytologii byla Selket matka ochranného hadího boha jménem Nehebkau, kterého nezničí ani voda, ani oheň.
Štír, hornoegyptský panovník, za jehož vlády vrcholilo před rokem 3100 př. n. l. sjednocovací úsilí o vytvoření prvního jednotného egyptského státu. Jeho hrobka v Umm el-Kábu (oblast Abydu v Horním Egyptě), datovaná přibližně 3200 až 3150 př. n. l., napodobuje jeho pozemské sídlo opatřené bohatým inventářem. Mezi obětinami se nacházelo přibližně 700 vinných džbánů, což při jejich objemu 6 až 7 litrů představuje 4 500 litrů vína pro vládcovu potřebu na onom světě. Je možné, že víno pocházelo ze Štírových soukromých vinic, jak je doloženo u dalších vládců starověkého Egypta. Faraon Džoser, druhý panovník 3. dynastie, vládnoucí v období kolem roku 2650 př. n. l., jehož stupňovitá pyramida v Sakkáře je důležitým mezníkem ve vývoji světové architektury, vlastnil vinici zasvěcenou Horovi. Dá se předpokládat, že Chufu, druhý vládce 4. dynastie a stavitel Velké pyramidy v Gíze,

Džosera předčil, i pokud jde o výměru jím vlastněných vinic. Pěstování vinné révy se do Egypta rozšířilo ze syrsko-palestinské oblasti a Jordánska, kde je doloženo již v chalkolitickém období (asi 3700–3200 př. n. l.).

Egyptský anonym, *Štíří bohyně Selket,* kolem roku 1320 př. n. l., 18. dynastie, zlacené dřevo, výška 90 cm, Tutanchamonova hrobka v údolí králů, na západním břehu Nilu proti dnešnímu Luxoru, Egypt, Egyptské muzeum v Káhiře (JE 60686), Egypt.

Selket chrání z jedné strany svatyni s travertinovou schránkou obsahující Tutanchamonovy vnitřnosti, vyňaté z jeho těla během mumifikace. Víno jako životodárný prvek nechybělo ani v Tutanchamonově hrobce, jeho „vinný sklep“ obsahoval třicet šest amfor vína.

Resveratrol: Re reaguje

Resveratrol ve víně prý zdraví velmi podpoří,
pít však víno jen proto, že je údajně zdravé?
To chuť na něj pomalu ale jistě umoří.
Být abstinent nebo pít červené či raději bílé?
Ani slovutní vědci si nejsou jisti, které je to pravé.

Reagují nejednoznačně, jako starověká Pýthie…
Věc proto posoudí nejvyšší soudce Re, jak zareaguje?

„Drazí moji!
Pijte podobojí!!
Bílé i červené má stejné ctnosti,
jsou elixírem zdraví, vyhnete se smrtelnosti.“

elixír nesmrtelnosti, taoistický termín vycházející ze spekulace o možnosti vytvořit prostředek, který člověku zajistí nesmrtelnost, případně dlouhověkost; v Číně je víra v možnost jeho vytvoření spjata s taoismem, druhým nejvlivnějším filozofickým učením čínského starověku. Například učenec Ke Chung ve své taoistické přírodovědné encyklopedii z počátku 4. století n. l. *Mistr objímající prostotu (Pao-pchu-c’)*, jak také zněla jeho přezdívka, uvádí desítky nejrůznějších elixírů nesmrtelnosti a celou jedenáctou kapitolu věnoval lékopisu Nesmrtelných. Z Ke Chungova popisu vyplývá, že se používaly minerální a rostlinné preparáty. Z minerálních látek to byly nefrit, slída nebo realgar (sulfid arzenitý). Z rostlin byly při přípravě elixírů užívány sezam, moruše, bodlák, tuřín, réva vinná a mnohé další. Ke Chung uvádí, že jistý Tu C’-wej pojídal chřest, což mu umožňovalo uspokojovat osmdesát konkubín a zplodit s nimi sto třicet synů. Navíc dokázal ujít tři sta li (asi 150 kilometrů) denně; v chodeckém výkonu ho překonal Čao Tchou-c’, který po dvacetiletém užívání skořice byl schopen urazit v jednom zátahu až 500 li.

podobojí (též „pod obojí“, nebo „pod obojí způsobou“; latinsky *sub utraque species*), 1. přijímání eucharistie (díkůvzdání; hlavní část křesťanské mše spjatá se symbolickou proměnou chleba a vína a jeho požitím; slaví se na památku Poslední večeře Ježíše Krista s apoštoly) jak v podobě hostie, těla Kristova, tak i v podobě mešního vína z kalicha, krve Kristovy. Přijímání pod obojí pro laiky se stalo jedním ze základních názorů husitství a celé české reformace; 2. (podle boha Rea) přijímání bílého i červeného vína; Re zde využil svého privilegia *(Quod licet Iovi, non licet bovi)* a běžný význam termínu „podobojí“ šalamounsky obměnil pro nerozborné přijímání a blahověstné působení účinků bílého a červeného vína v lidském žití.

Pýthia (Pýthie), jméno kněžek a věštkyní v Apollónově chrámu v Delfách. Při oznamování věšteb seděla Pýthia na trojnožce a odpovídala na otázky tlumočené kněžími. Věštila v extázi údajně umocněné zvláštními omamnými výpary prameně ve skalní rozsedlině; důvodně lze ovšem připustit také alkoholové opojení (pravděpodobně odysseovsky mytickým rubínovým *Kanenas*). Její výroky, kně-

žími zaznamenané, byly často nejasné či dvojznačné (odtud úsloví „mluví jako Pýthie“). Věštby měly velkou autoritu; zvláště v 6.–4. století př. n. l. řecké státy málokdy rozhodovaly o závažných otázkách bez dotazu v delfské věštírně.

Re, egyptský bůh, jeden z nejvýznamnějších bohů egyptského panteonu. Zosobňoval Slunce a byla mu přisuzována i úloha stvořitele a nejvyššího soudce. Panovníci se označovali za jeho syny a součástí mnohých královských jmen bylo i Reovo jméno. Chrámy zasvěcené Reovi se nacházely po celé zemi, ale hlavním střediskem jeho uctívání byla Héliopolis. Re byl znázorňován v lidské podobě se slunečním kotoučem na hlavě, někdy se sokolí hlavou. Objevuje se v řadě mýtů.

resveratrol, přírodní antioxidant vyskytující se v širokém spektru různých druhů zeleniny a ovoce včetně révy vinné *(Vitis vinifera)*. Přisuzují se mu léčivé účinky a blahověstné působení na zdravý styl a prodloužení věku; víno, bílé či červené (tedy podobojí) mnozí chápou jako nápoj, který se blíží dávné touze po „elixíru nesmrtelnosti“.

Jiří Hiršl, P*odobojí podle boha Rea*, 2023, akvarel, karton, 21 × 30 cm.

Ur-Nanše – Mistr balance

Ur-Nanše věděl, kdy na božím díle pracovat,
kdy v révovém loubí odpočívat,
kdy víno pít a milovat,
jak s pohárem na trůnu rovnováhu udržet,
cukry a kyseliny nejen ve víně vybalancovat,
kdy a s kým potomky zplodit,
státu prosperitu zachovat.

Lagašský anonym, *Rodina lagašského krále*, kolem roku 2480 př. n. l.,
reliéf, terakota, výška 19 cm, naleziště: Tello, Irák, uloženo: Musée du Louvre, Paříž, Francie.
Reliéf zobrazuje lagašského krále Ur-Nanše a jeho rodinu; Lagaš patří k nejstarším sumerským městským státům. Vlevo nahoře stojí král s tělem zobrazeným zpředu a s hlavou z profilu, oděný v sukni z ovčí kůže a nesoucí na vyholené hlavě košík s hlínou. Před ním stojí jeho dcera princezna Lidda v čele svých bratrů, oděných v tuniky, na nichž jsou v archaickém klínovém písmu vyryta jejich jména. Výjev patrně zachycuje kladení základního kamene ke stavbě chrámu. V dolní části reliéfu mezi dvorním číšníkem a svými čtyřmi syny sedí panovník s pohárem vína v ruce. Ur-Nanše zplodil se svou chotí semitského jména početné potomstvo (víno k tomu jistě znamenitě přispělo), které se na lagašském trůně udrželo nejméně po čtyři generace.

Obvinění ze zločinného ovínění

Pro lovce Óriona nenastane nikdy smír,
pronásleduje ho totiž podezíravý Štír.

Patří mu to! Rozdivočený chijským vínem,
přestal být svých skutků pánem,
v opilosti dopustil se znásilnění,
nemůže proto čekat odpuštění.

Ještě hůř dopadl vinař Íkarios,
jenž víno směle křížil systémem kris kros.
Dceru i nebohé pastýře se snažil k alkoholismu svést,
byl pastýři zabit a Érigoné se oběsila, nemohla tu potupu snést.

chijské víno, víno (řecky *oinos*) z ostrova Chiu; ve starověkém Řecku patřilo chijské víno vedle vína z ostrovů Thasu v Egejském moři (pro libou vůni), Kóu (pro lehkou slanost danou fortifikací mořskou vodou) a Lesbu k nejoblíbenějším.
Íkarios, v řecké mytologii rolník, jenž se vyznal v lisování a čeření vína lépe než Oinopión, kterému dal bůh Dionýsos prvý keř vína. Jednou dal Íkarios džbánek vína pastýřům a ti se opili. Poté zabili Íkaria, protože dosud nevěděli, co je opilost, a domnívali se, že je Íkarios otrávil. Jeho dcera Érigoné pak spáchala sebevraždu oběšením. Když ji její pes Maira přivedl k hrobu nešťastníka, Érigoné prosila před smrtí bohy, aby její osud stíhal i ostatní athénské dívky, než bude její otec pomstěn. Vrahové jejího otce prchli – a skutečně, athénské dívky páchaly sebevraždy jedna po druhé. Teprve delfské orákulum zvěstovalo, že jejich životy si vyžaduje Érigoné. Uprchlí vrahové byli vypátráni a pověšeni a byla založena slavnost vinobraní. Dionýsos vzal Érigonu, Íkaria a jejich psa Mairu do souhvězdí Panny. Podle jiných bájí prý Dionýsos daroval první sazenici révy vinné Íkariovi a ten rozšířil její pěstování po celé zemi.
Órión, v řecké mytologii proslulý lovec; podle některých bájí syn boha moří Poseidóna. Óriónovu první ženu Sídu vypověděla bohyně Héra do Tartaru, neboť se nad ní vyvyšovala svou krásou. Órión se pak ucházel o Meropu, dceru chijského krále Oinopióna. Oinopión, syn boha vína Dionýsa, sice Óriónovi dceru přislíbil, slib však nehodlal dodržet. Oinopión byl pěstitel vína a jím opojil nevítaného ženicha, který v opilosti Meropu znásilnil. Oinopión požádal o pomoc svého otce Dionýsa, který nařídil, aby Óriónovi dali Satyrové ještě více vína, a když pak tvrdě usnul, Óinopión ho oslepil. Po strastiplné cestě se Órión dostal na ostrov Lemnos, kde se do něj zamilovala bohyně Eós a na její prosbu Hélios vrátil Óriónovi zrak. Órión se chtěl pomstít Oinopiónovi za své oslepení, setkal se s bohyní lovu a měsíčního svitu Artemidou, která ho snadno přemluvila, aby zanechal své pomsty. Bůh světla Apollón, sám velký sukničkář, se ale obával, že by krása Óriónova svedla jak bohyni Eós, tak i bohyni Artemidu. Proto proti němu popudil matku Zemi Gáiu, které namluvil, že se Órión vychloubal, jak zbaví zemi všech dravců a netvorů. Gáia se rozlítila a poslala obrovského štíra, aby Óriona zahubil. Órión s netvorem statečně zápolil, poznal však, že tuto příšeru nemůže zdolat, a proto uprchl na ostrov Délos. Apollón oklamal i Artemidu a přesvědčil ji, že v moři plave jakýsi muž, který svedl její kněžku. Rozhněvaná bohyně zasáhla Óriona svým nikdy nechybujícím šípem a až pozdě v mrtvém poznala svého miláčka. Po smrti byl Órión vzat na nebesa jako hvězda a je věčně pronásledován Štírem.
Štír (latinsky *Scorpio*), osmé astrologické znamení zvěrokruhu odvozené ze souhvězdí Štíra a tradičně ovládané planetou Marsem; lidé zrození od 24. října do 22. listopadu. Údajně se vyznačují houževnatostí, ale i extrémní podezřívavostí, bystrým úsudkem a kreativním myšlením, k přátelům se chovají laskavě a obětavě, k nepřátelům nevraživě až krutě. Uveďme několik zástupců: Agnolo Bronzino, Benvenuto Cellini, Maria Curie-Skłodowska, Fjodor Michajlovič Dostojevskij, Erasmus Rotterdamský, Karel Hynek Mácha, Pablo Picasso, Auguste Rodin, Jakub Jan Ryba, Voltaire; z výtvarníků této knihy: Jiří Eliška, Dana Marková, Alena Opletalová, Pavel Tasovský.

Zdeněk Macháček, *Órión zasažený neomylným šípem Artemidiným*, 2017, kolorovaná vrba, měděný drát, sojčí peří, 21 × 13 × 11 cm.
Od první olympiády (z řeckého *olympias*, genitiv *olympiados*) v roce 776 př. n. l. po všechny další olympijské hry zůstává božská Artemis v lukostřelbě neporaženou šampionkou.

S tichým vínem máš padáka

Není pravda, co se píše o Íkarovi,
že se vzepřel otci Daidalovi,
antropolog z Brna nabízí pohled nový.

Přiznává mu značnou dávku důmyslu
a novátorství v leteckém průmyslu.

Avšak na Íkarově ostraku našel, bohužel, značnou sumu
vynaloženou na nákup tichého vína a nekolkovaného rumu.

Ten fanfarónskému letci stoupl do hlavy a poškodil vyvážení vzadu,
narušil synchronizaci a balanc, což vedlo k tragickému pádu.

Čtyři promile, dle policejního sdělení!
I olympská pojišťovna pak odmítla plnění.

Daidalos, bájný řecký umělec. Daidalos je považován za patrona všech řeckých umělců; jeho jméno je odvozeno od slovesa *daidalomai* („tvořím, sochám, tesám“). Daidalos zabil v Athénách ze žárlivosti svého synovce Talóa, který vynalezl hrnčířský kruh a pilu. Athénský Areopag (orgán správní a soudní moci ve starých Athénách) ho za vraždu odsoudil na smrt, proto Daidalos hledal útočiště na Krétě. Král Mínós mu sice azyl udělil, ale nechtěl Daidala propustit, ani když mu postavil podivuhodný labyrint. Daidalos si proto zhotovil ptačí křídla, ztužená voskem, aby mohl společně se synem Íkarem uprchnout. Podle pozdější tradice přišel Daidalos po útěku z Kréty na Peloponnés a založil zde první sochařskou školu, která se po něm nazývá daidalská.
fanfarón (z francouzského *fanfaron*, „chvastoun, mluvka“), 1. (expresivně) větroplach, ztřeštěnec; 2. (řidčeji) chlubil, chvastoun.
Íkaros, syn Daidalův. Íkaros prchal společně se svým otcem z Kréty pomocí křídel. Neuposlechl však dobrých rad svého otce, aby se nevznášel příliš vysoko. V mladické nerozvážnosti zatoužil po letu až k samému slunci, načež došlo k tragédii: vosk pojící péra se slunečním žárem roztavil, perutě se rozpadly a Íkaros se zřítil do mořských hlubin, v nichž utonul. Motiv Íkarova pádu se stal častým tématem výtvarného umění, zpravidla jako touhy člověka „vzlétnout“ a překonat daná omezení.
ostrakon (z řeckého *ostrakon* [plurál *ostraka*], „střep“), řecké označení běžného psacího materiálu v oblasti starověkého Předního východu, ve starověkém Egyptě, v antickém Řecku a v dalších civilizacích starověku – střepů hliněných nádob a úlomků vápence; sloužil jako psací látka k zachycení méně důležitých záležitostí, případně k písemnému potvrzování zaplacených dávek a daní nebo při hlasování. Kovových nádob bývalo málo, téměř všecko nádobí bývalo z vypálené hlíny. Když se rozbilo, užívalo se střepů běžně na poznámky, vzkazy i dopisy, například samařská *ostraka*, lakíšské dopisy atd. V Athénách se užívalo střepů jako hlasovacích lístků při *ostrakismu*, tj. při hlasování, kdo je považován za nebezpečného státu a má odejít do vyhnanství; proto sloveso *ostrakizein* nabylo významu „poslat do vyhnanství“. I když se v helénistické době obecně rozšířil papyrus, původem z Egypta, i pergamen, původem z maloasijského města Pergamu, zůstávaly střepy dlouho a prakticky všude nejlacinějším a nejdostupnějším psacím materiálem. Písmo se na střepy někdy jen vyškrabávalo, častěji však psalo inkoustem vyrobeným ze sazí.

Pieter Bruegel starší, *Krajina s pádem Íkara*, ca 1558,
olej, plátno, dřevěná deska, 73,5 × 112 cm, Musées royaux des Beaux-Arts de Belgique, Brusel, Belgie.
Bruegelův záznam ukazuje bukolickou scénu na mořském pobřeží, kde se lidé v poklidu věnují své každodenní přízemní práci a převratný čin, kdy se poprvé člověk vlastními silami vznesl k nebesům, vůbec nezaznamenají. Musíme pečlivě pátrat, abychom v pravém dolním rohu obrazu zahlédli nebohého Íkara, kterého právě pohlcuje moře; díky antropologickému výzkumu také víme, co tohoto řeckého větroplacha vedlo k jeho fanfarónskému činu.

Kult Démétér

K pěknému vínu ti nepomůže harmonizující éter
ani vibrace tisíců manter. Mantry přenechej
hnutí Haré Kršna, dětem modrého boha,
zpocenou tvář obrať s úctou k bohyni Démétér,
vinici Páně šetrně vzdělávej, uhlídáš překvapení mnohá.

Démétér (genitiv *Démétry*), řecká bohyně, Matka-Země, dárkyně obilí a dalších produktů vzcházejících z půdy, ochránkyně zemědělství. Existovala již v době vzniku mykénské kultury (v polovině 2. tisíciletí př. n. l.) a navazovala na pravěká matriarchální božstva. Do historické doby se v Démétřině kultu dochovaly v odlehlejších krajích pozůstatky *théromorfismu* (přenášení zvířecích vlastností, charakteristik a podob na předměty neživé přírody, přírodní síly, mytologické bytosti, představy bohů apod.; z řeckého *thér*, „zvíře, živočich“ a *morfé*, „tvar“). Například v Arkádii byla Černá Démétér zobrazována s koňskou hlavou. Arkádie byla podle řecké mytologie sídlem boha Pana. Obyvatelé této odlehlé oblasti byli už v klasických dobách vnímáni jako prostí pastevci, pěstující a v pohodě si užívající pěkná vína, stranou od hamižných politických a obchodnických praktik. V aristokratické společnosti význam Démétry poklesl, u Homéra (8. století př. n. l.) se objevuje jen v zaklínací formuli jako síla působící v přírodě. Její kult se však udržel mezi zemědělci a u básníka Hésioda (ca 700 př. n. l.) vystupuje již jako personifikovaná bohyně. Stala se pak významným božstvem a jako dárkyně úrody byla považována za ručitelku dobrého stavu obce *(Thesmoforá)*. V této funkci byla v Attice oslavována třídenními slavnostmi plodnosti *Thesmoforia*. O nich se vdané ženy po tři dny zdržovaly mimo domov u chrámu zvaného *Thesmoforion*, kde žily v chýších z ratolestí, včetně révy vinné. Druhého dne se postily a připravovaly se na třetí den, kdy se jim mělo dostat plodivé síly. Plodnost žen měly zvyšovat necudné řeči jimi pronášené, popíjení vína a jiných omamných nápojů a vzájemné pošlehávání ratolestmi. O Thesmoforiích bylo při zahájení nové setby použito zbytků obětin, jež byly uloženy do zvláštních jam o slavnosti *Skira* (v měsíci *skiroforiónu* – červen/červenec) jako dar Zemi za svěřenou úrodu. Těmito obětinami byly sele nebo pečivo v podobě hadů a fallů. Dnes k funkcím bohyně přibyla prestižní certifikace známky pro ekologické „biodynamické hospodářství Demeter“; u nás je zatím jejím jediným držitelem společnost Vinné sklepy Kutná Hora.

éter (z řeckého *aithér*, „vzduch, jasné nebe“), hypotetická látka, o níž se nesprávně předpokládalo, že vyplňuje veškerý prostor včetně vakua a je nositelem gravitačních a elektromagnetických sil. V antické filozofii jedna z pralátek vyplňujících prázdný prostor.

Haré Kršna (ze sanskrtského *Haré*, oslovení „ó, Hari“, tj. Višnu, a vokativ *Kršna*, „ó, Kršno“), Mezinárodní společnost pro vědomí Kršny (anglicky *International Society for Krishna Consciousness*, zkratka ISKCON), neohinduistická organizace, kterou v roce 1966 založil v USA bengálský přistěhovalec Abhaj Čaran Dé (1896–1977); sám pak přijal jméno A. Č. Bhaktivédánta Svámí Prabhupáda a prohlásil se za posledního v posloupnosti náboženských učitelů tradujících učení středověkého kršnaistického světce Čaitanji. Důraz je kladen na absolutní oddanost *(bhakti)* bohu Kršnovi, jež má umožnit splynutí s ním jakožto s nejvyšším božstvím a kosmickou energií. Členové společnosti žijí ve zvláštních komunitách, kde jsou vyžadovány abstinence, vegetariánství a sexuální zdrženlivost. Významnou součástí náboženské praxe je zpěvná recitace posvátných průpovědí (manter), zejména „velké mantry“ *(mahámantry)* „Haré Kršna, Haré Kršna, Kršna Kršna, Haré Haré, Haré Ráma, Haré Ráma, Ráma Ráma, Haré Haré“ (jejích 1 728 opakování zabere zhruba dvě hodiny denně), nezřídka provázená tancem při průvodech ulicemi měst. Hnutí má pobočky v mnoha zemích, od roku 1990 i v České republice, kde mimo jiné provozuje ekologickou farmu Kršnův Dvůr v Městečku u Benešova.

modrý bůh, jedno z pojmenování boha Višnu (podle modrého zobrazení symbolizujícího věčnost), vedle Šivy nejvýznamnějšího boha hinduismu, chápaného teisticky jako udržovatel světa a světového řádu i panteisticky jako vše pronikající božský princip. V průběhu šíření kultu pojal Višnu do sebe četná lokální božstva, jež se posléze ustavila do představy deseti hlavních vtělení, z nichž každé má svou mytologii a ikonografii – nejvýznamnější jsou Kršna a Ráma. Višnu bývá zpodobňován nejčastěji jako čtyřruký mladík s vysokou korunou na hlavě nebo jako spící mládenec v kosmické noci před stvořením světa na hadu Anantovi uprostřed prvotního oceánu.

Cosimo Tura, *Démétér žehnající při srpnovém triumfálním procesí,*
ca 1476–1484, detail fresky, renesanční palác Palazzo Schifanoia, Ferrara, Itálie.

Dionýsův pohon

Z literatury i ze života dobře známe
nerozhodné osly-tragédy scholastika Buridana
mezi kupkami sena zaaretované.

Antický osel Héfaista a Dionýsa se neopičí,
to je jiné kafe, jiné seno, originální oslovina.
Rozverné zvíře mezi dvěma sklenicemi nezaváhá,
jezdí na Dionýsův pohon, nerozpakuje se tedy,
zda se dřív napít bílého či červeného vína.

Zvládne hravě obé i obě v docela krátké době…

Buridanův osel, symbol paradoxní situace volby mezi dvěma stejně žádoucími možnostmi, která má za následek osudnou nerozhodnost. Je pojmenován podle francouzského filozofa Jeana Buridana (asi 1295–1358). Vztahuje se k Buridanově morální filozofii, podle níž se člověk postavený před volbu snaží vybrat si větší dobro a v případě nedostatku podkladů své rozhodnutí odkládá. Buridanův osel se nachází přesně uprostřed mezi dvěma naprosto stejnými kupkami sena (loukami), takže mu chybí převaha motivů pro volbu kterékoliv z nich, a tak je odsouzen pojít hlady.

Kleophón, *Dionýsos a Héfaistos na oslu*, 430–420 př. n. l., attický červenofigurový skyfos, keramika, výška 30 cm, naleziště: neznámo, uloženo: Museo de Arte de Toledo, Toledo, Španělsko.
Bůh ohně a umělecký kovář Héfaistos, oděný do krátkého zdobeného chitónu, jede na oslu. Vlasy má ověnčené břečťanem, v pravé ruce drží kladivo, v levé kleště. Před oslem kráčí Dionýsos s hlavou otočenou směrem k Héfaistovi. Vlasy má přepásané stuhou a ozdobené břečťanem, v pravé ruce drží kantharos, v levé thyrsos. Za Dionýsem se nachází nahý satyr, hrající na dvojitou flétnu, a Héra. Bohyně, sedící na trůnu, je oděna do dlouhého chitónu a himatia a na hlavě, zahalené zezadu závojem, má korunku; po jejím boku stojí žena, která ji ovívá.

Grácie versus Graie

Ujasněme si hned zkraje,
čím jsou a nejsou Grácie a Graie.
Obě kategorie představují ženy v trojím provedení,
avšak zatímco ty první, symbol dobrodiní v graciézním propojení,
se staly ambasadorkami značkového valtického vína,
nechvalně sladěnou trojici Graií – Hrozná, Hádavá, Pichlavá –
bez smyslu pro humor provází nemilá potřeba nutkavá,
a tak je její reklamní potence DOSUD opomíjená disciplína.

DOKUD se ovšem nevyskytne „aranžér“, který bude Graie estetizovat,
třeba na poli archivního vína.
Počkejme si.

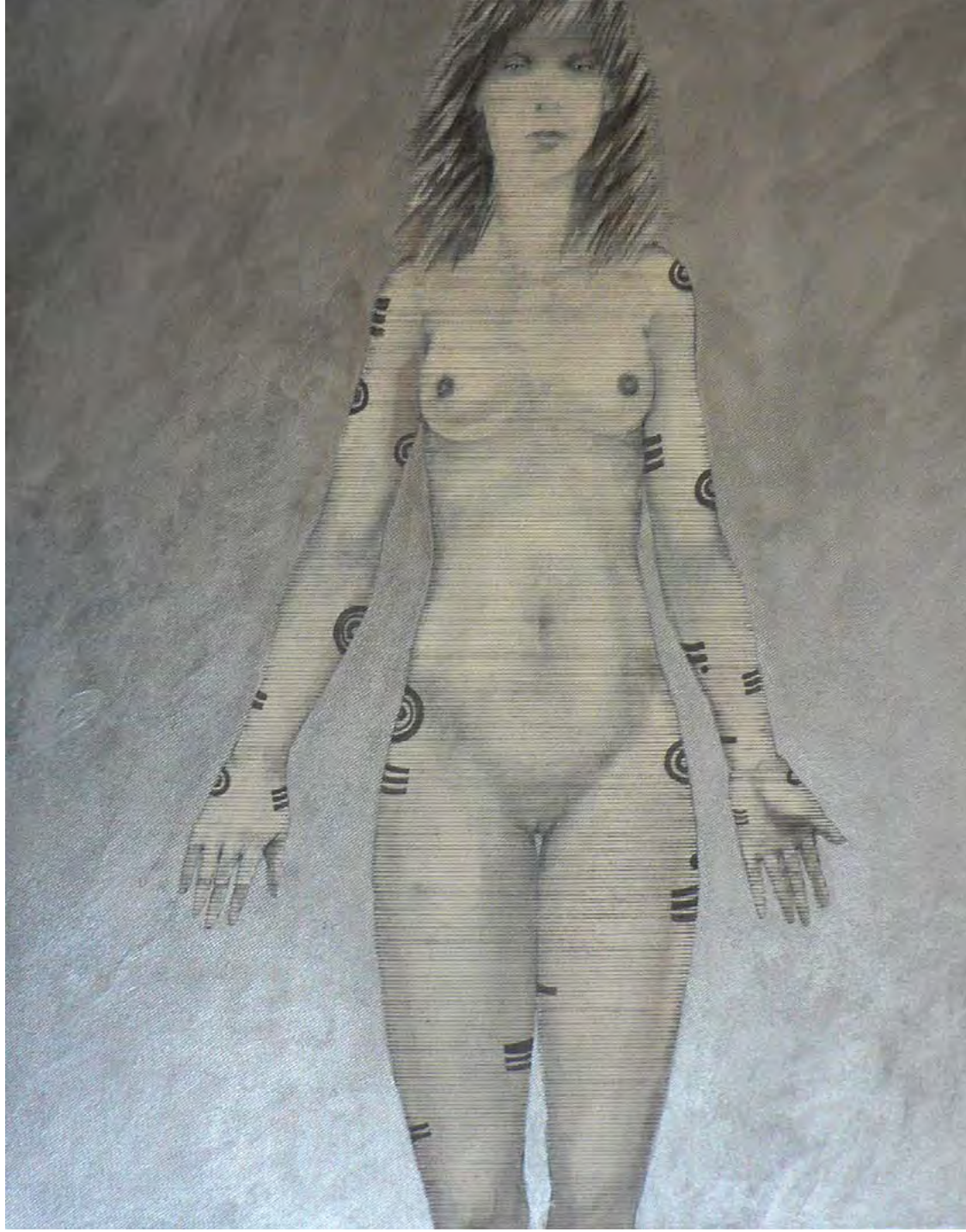
Grácie / Charitky (latinsky *Grātiae*, „Grácie, bohyně krásy a půvabu, počtem tři“), 1. v řecké mytologii dcery vládce bohů Dia a Ókeanovny Eurynomy (podle jiných pověstí prý byl jejich otcem bůh slunce Hélios nebo bůh vína Dionýsos); bohyně půvabu, průvodkyně bohyně krásy a smyslné lásky Afrodíty (latinsky *Venus*, „Venuše“). Podle tradice byly tři: *Aglaia* (Skvějící se), *Eufrosyné* (Utěšující srdce) a *Thaleia* (Kvetoucí). Počet symbolizuje trojí podobu dobrodiní – „dát“, „přijmout“, „vrátit“. Charitky byly plné líbeznosti. Ochraňovaly průběh slavností a hostin, obzvláště však dbaly o krásu umění. K bohům i lidem byly laskavé a poskytovaly jim mnohá dobrodiní. Za to byly antickými lidmi ctěny jako ostatní bohové a měly i své chrámy (například v řeckém Orchomenu). Charitky se staly od antického starověku až do současné doby častým námětem výtvarného umění (malby, vázové malby, rytiny, reliéfy, litografie, plastiky, sochy). Z ikonografických rozborů plyne, že byly dosud zobrazovány jako půvabné dívky vždy „ve trojici“ (vyjadřující zmíněné tři druhy dobrodiní), „drží se za ruce“ (dobrodiní jako řetězec přechází z ruky do ruky), „vyjadřují radost“ (tou se těší ten, kdo dává, i ten, kdo přijímá), „jsou mladé“ (vzpomínka na dobrodiní nemá zestárnout), „mají průsvitné roucho nebo jsou nahé“ (dobrodiní se nebojí pohledu). U Římanů byly ctěny pod jménem Grácie; 2. (přeneseně) bohyně *Héra, Athéna* a *Afrodíté* vystupující ve sporu o jablko Eridino. Eris, řecká bohyně sváru, jako jediná nebyla pozvána na svatbu Pélea a Thetidy. Pomstila se tím, že hodila mezi svatebčany zlaté jablko s nápisem: „Té nejkrásnější!“ Spor, který o jablko vznikl mezi bohyněmi Hérou, Athénou a Afrodítou, měl rozhodnout Paris. Héra mu slibovala moc, Athéna válečnou slávu, Afrodíté nejkrásnější ženu. Paris dal jablko Afrodítě a ta mu pomohla unést Helenu. Tak Eris podnítila krutou a krvavou trójskou válku; 3. název značkového vína, které vyrábí akciová společnost Château Valtice. První víno značky bylo vyrobeno v roce 1964 v tehdejších Vinných sklepech Státního statku Valtice po nadúrodě hroznů. Vyrábí se v bílém, růžovém a červeném provedení. Design láhve pro Grácie navrhl akademický malíř Rudolf Gajdoš (1908–1975). V minulosti bylo obsahem lahví cuvée, v posledních letech jsou plněny odrůdovými víny. Další propojení s antickou mytologií v Lednicko-valtickém areálu představuje kryté sloupořadí *Tři Grácie*

(také *Chrám Tří Grácií*) z první čtvrtiny 19. století, před nímž stojí sousoší, pro které se vžil název *Tři Grácie* (jde o Charitky)
Graie (genitiv *Graií*, latinsky *Graeae*), vševědoucí dcery mořských božstev Forkyda a Ketó; Graie byly tři: *Enýó* (Hádavá), *Pemfrédó* (Vosa, Pichlavá) a *Deinó* (Hrozná). Hned po narození vypadaly jako staré, nehezké ženy (odtud název odvozený z řeckého *graus*, „stařena“). Jejich sestrami byly Gorgony, ošklivé nestvůry s hady místo vlasů. Graie měly všechny dohromady jediné oko a jediný zub, které si půjčovaly, aby mohly vidět a žvýkat. Hrdina Perseus toho využil, uloupil jim jejich „poklady“ a nevydal jim je dřív, dokud mu neprozradily cestu k nymfám, od nichž pak získal pomoc proti Gorgonám.

Pavel Tasovský, *Tři Grácie*, 2023, nerezová ocel, kámen, 94 × 15 × 17 cm.
Mistr, tak jak to umělci občas dělávají, nechává nás v nejistotě: hledíme na Aglaiu, Eufrosyné a Thaleiu nebo na Afrodítu, Athénu a Héru?
V současné době údajně pracuje na *Třech Graiích*, uměnímilovné obecenstvo se má na co těšit; pokud po Graiích konečně sáhne také některé z osvícených vinařství, pak ztvárnění vinět by se měl ujmout malíř Michal Halva, který bez mrknutí oka dokáže picassovsky stvořit bytosti s jedním okem, o zubu ani nemluvě.

Zubní lékař MUDr. Jaroslav Pernica
k tomu (u příležitosti totalitní náhrady mých řezáků) poznamenal suše:
„S každým zubem ztratíš i kus básnické duše,
také se zúží tvé tvůrčí rozpětí,
šišlaje můžeš psát nanejvýš říkanky pro děti!“

Jiří Eliška, *Potetovaná Grácie*, 2018, kresba, akryl, karton, 50 x 40 cm.

Retsina

Nejkrásnější? Snad nejproradnější!
Pro mstivou Afrodítu a lstivou Myrrhu
by byl ten přívlastek přiléhavější.

Když na obě prapodivné bytosti
pohlédneme z blízkosti,
krása a záhadnost ustupují,
královna i bohyně mají daleko k vznešenosti.

Myrrha ve vášnivém opojení
znásilní otce pomocí opíjení,
nešťastnice k věčnému pláči odsouzena,
její příběh má neblahé vyústění.

Buďte opatrní na myrhovníkovou pryskyřici,
octne se ve rmutu při výrobě vermutu,
vy se nad naparfémovaným vínem budete rozplývat,
dokud z té vůně nebudete na palici.

Kráska by určitě nezůstala na ocet,
proč ji tedy lákal její vlastní otec?

Ani humanitní, natož exaktní vědec to sotva tuší,
nikdo se nevyzná v komplikované ženské duši.

Na obranu vědy však třeba vystoupit,
vždyť *scientia est potentia*
(někdy až moc!)
a vypátrala alespoň značku vína,
jímž Myrrha otce k povolnosti obloudila,
byla to vonnou pryskyřicí opatřená Retsina.

myrha (pravděpodobně z egyptského *merhet*, „olej, tuk, vonná mast“), vonná pryskyřice prýštící z větví keře myrhovníku *(Commiphoramyrrha)*. Rod Commiphora zahrnuje na 190 druhů rozšířených od Afriky až po Indii. Myrha se používala při výrobě olejů a vonných látek. Byla velmi oblíbená a ceněná ve všech starověkých civilizacích. Patřila také mezi dary, které přinesli tři králové při narození Ježíšovi.
Myrrha, v řecké mytologii dcera kyperského krále Kinyry a jeho ženy Kenchréidy. Stihla ji krutá msta uražené bohyně Afrodíty, rozlícené vychloubáním Myrrřiny matky, že její dcera je krásnější než sama bohyně. Podle jiného podání se však Myrrha sama zamilovala do vlastního otce; poté co otce za pomoci chůvy opila, stala se, nepoznána, jeho milenkou. Když to otec zjistil, chtěl ji zabít, Myrrha však uprchla a svůj čin proklela; žádala bohy, aby ji zbavili života i smrti. Byla proměněna v strom (myrhovník), jemuž bohové určili neustále plakat; krůpěje jeho pryskyřice se dodnes nazývají myrhou. V podobě stromu Myrrha porodila plod hříšné lásky – svého syna a bratra, krásného Adónida, pozdějšího milence bohyně Afrodíty.
Retsina, řecké, většinou bílé víno s přídavkem pryskyřice z borovice, která mu propůjčuje charakteristickou vůni i chuť. Původ Retsiny sahá do starověku, kdy byly pryskyřicí utěsňovány amfory s uskladněným vínem a odkapávající pryskyřice působila zároveň jako přírodní stabilizátor. Dnes se Retsinou rozumí víno, které bylo vyrobeno výhradně na území Řecka z hroznového moštu ošetřeného pryskyřicí z borovice halepské (*Pinus halepensis* Mill.).
rmut, hmota vzniklá mletím bobulí nebo celých hroznů. V současné technologii se upřednostňuje rmut zbavený před lisováním či fermentací stopek a třapin.

Joseph Stöber, *Myrrha přivádí na svět Adónida*, 1791,
mědirytina s leptem, 13 × 9 cm; ilustrace z německého vydání Ovidiova vrcholného díla *Metamorphoses* (8 n. l.).
Plačící Myrrha se mění ve strom, okolo ní jsou shromážděny nymfy, dcery Diovy, zosobňující přírodní síly. Jedna ji objímá, druhá zachycuje do nádoby prýštící myrhu (slzy), další pečují o právě narozeného Adónida. Nymfa, držící ho v náručí, namáčí si ruku do nádoby s tekutinou, aby její krůpěje vpravila do žíznivých úst novorozence. Zpravidla se má za to, že jde o myrhu. *O sancta simplicitas – Ó, svatá prostota!* Požití pryskyřice by kojenec stěží přežil. Domníváme se, že šlo o Retsinu, která umožnila již jeho zrod a zdárně pak působila na další vývoj dítěte, z něhož vyrostl ztepilý bůh jarní vegetace, jehož si za svého milence vyvolila sama bohyně lásky, sexuality, plodnosti a krásy Afrodíté.

Falanga a Falanghina

Thermopyly a případ Masady –
vešly do dějin jako příklady heroického odporu proti bezpráví.
K nim se teď přiřadí Johannesberg, poslední výspa vinařů
hájících zvykové výsady vztažené k tichému vínu, kulturnímu nápoji,
proti vládní falanze, která měla nečestné spády.
Obránci, místo aby před stonásobnou přesilou vzali do zaječích,
zachovali se jak ti z Masady:
dali si poslední doušek Falanghiny, čímž obnovili své ochablé síly,
a vládu hnali až do Prahy.

Advocatus diaboli:

„Prababička vína,
odrůda Falanghina,
má svá vinná pole
už jen kol Neapole,
u nás neplodí, což je jisté,
protože nejsme falangisté.
Národ božích bojovníků
totiž málokdy stál v šiku,
a když už, tak za jiné,
což vždycky brzy pomine.“

Advocatus diaboli (z latiny), Advokát ďábla (osoba určená papežskou kurií, aby v procesu svatořečení [kanonizace] dělala oponenta). V případě kauzy „Falanga a Falanghina“ svěřila papežská kurie roli Ad svému dlouholetému spolupracovníkovi profesorovi Janu Žaloudíkovi, který ji ještě nikdy nezklamal.
falanga (řídčeji *falanx*, z řeckého *fálanx*, genitiv *fálangos*, „kmen [stromu], oddíl, šik“), 1. (historicky) starověký bojový šik členěný do hloubky (8 řad, od 4. století př. n. l. až 25 řad), mající 4 000–16 000 mužů. Do bojů zasahovaly většinou jen první dvě řady, příslušníci ostatních řad nastupovali na místa padlých. K zdokonalení došlo za makedonských panovníků Filipa II. (382–336 př. n. l.) a Alexandra Makedonského (356–323 př. n. l.) a také v Římě; vlastní falangu tvořili těžkooděnci s dlouhými dřevci (8 m), na křídlech lehkooděnci a jízda; 2. (knižně) skupina lidí spojená shodným usilováním (falanga antropologů, falanga vinařů, vládní falanga); 3. (ideologie podle učení francouzského filozofa Françoise Marie Charlese Fouriera [1772–1837]) základní jednotka utopistické společnosti; 4. (politika za Frankovy diktatury ve Španělsku) fašistická vládní strana (podle prvního slova názvu); 5. (anatomie) *falanx*, článek prstu.
Falanghina (též *Falanghina Greco*, z řeckého *fálanx*, „kmen, šik“), jedna z nejstarších odrůd révy vinné používaná pro tvorbu bílých vín. Je známa od starověku, kdy také vzniklo její pojmenování, které vlastně reálně popisuje existenci opěrných kůlů/kmenů pro révu ve vinohradu a zároveň při pohledu z dálky připomíná sevřený bojový šik těžkooděnců s dlouhými kopími. Odrůda patrně sloužila také jako základ pro proslulé falernské víno. Dnes se pěstuje například na pobřeží Kampánie (severně od Neapole) a často se konzumuje spolu s mořskými plody.
Masada (název odvozen z hebrejského slova *mecuda*, „pevnost“), izraelská pevnost na vrcholu izolovaného skalního útesu ve východním okraji Judské pouště, nedaleko Mrtvého moře; byla postavena v době vlády Heroda Velikého v letech 37–30 př. n. l. V pevnosti byly obytné budovy, zásobárny, cisterny, kasárny, zbrojírny i políčka a zahrady k zajištění obživy v případě dlouhotrvajícího obležení. Během první židovské války (66–73/74 n. l.) se Masada stala posledním místem odporu židovských povstalců proti Římanům. Zbylí obránci vylosovali deset mužů ze svého středu, kteří nejdříve zabili ženy a děti a pak podřezali všechny ostatní. Těch deset pak vylosovalo mezi sebou jednoho a ten zabil zbylých devět a jediný pak na sebe přijal hřích a spáchal sebevraždu.
Thermopyly (řecky *Thermopylai*, „teplé brány“), průsmyk (dlouhý 4 km, široký jen 50 m) v Lokridě mezi pohořím Oitou a Malijským zálivem, kterým je přístup do středního Řecka. Průsmyk vstoupil do historie a legend zejména díky své úloze v řecko-perských válkách, v bitvě u Thermopyl (480 př. n. l.). Spartský král Leónidás měl nepřátele v průsmyku zadržet, dokud by se nepodařilo zdolat je na moři. Jeho malý sbor měl v průsmyku příznivé postavení a po několik dnů odrážel a zdržoval útočníky, kteří byli v mnohonásobné přesile. Peršané však zradou obešli průsmyk, vpadli Řekům do týla a do jednoho tu pobili tři sta statečných Sparťanů včetně jejich velitele. Nezměrné hrdinství Sparťanů slaví zdejší nápis: „Ó xein’, angellein Lakedaimoniois, hoti téde keimetha, tois keinón rémasi peithomenoi“ (Poutníče, zvěstuj Lakedaimonským, že my tuto mrtvi ležíme, jakž zákony kázaly nám). Autorství nápisu se zpravidla připisuje znamenitému řeckému básníkovi Simónidovi (556–468 př. n. l.). Kdyby Řekové v řecko-perských válkách neubránili svoji (naši) demokracii proti rozpínavé orientální despocii, možná by se náš civilizační okruh ubíral jiným směrem, možná by vůbec nebyl.

Pražská vládní falanga útočí na poslední hnízdo odporu vinařské falangy na vrchu Johannesberg v Zaječí.

Baukis a Filemón – K proměně proměny

Pokojná něha, vroucnost, teplo světnice,
s léty stoupá cena lásky, sycené důvěrou,
i bohové se sklánějí před oddaností dvojice.
Pohostinní staroušci se s hosty o hrozny, o víno podělili
a bohové Baukidu s Filémonem provždy sesnoubili,
aby i po smrti spolu prosvítali zelenou nádherou.

V moderním světě, závistí a zlobou nakaženém,
chtěli Jupiter s Merkurem najít podobnou příkladnou dvojici.
Kraj světa prošli, železné podrážky prošlapali,
zoufali si, že neuspěli a že zažili jen samé prohry,
pročež uchystané víno sami vypili a rezignovali.

V nejlepším rozum zavelel nevzdávat se a bohové naznali,
že nezbývá než se svěžím mladým vínem
vrátit Baukidu a Filémona do hry.

Filemón a Baukis (latinsky *Philemōn et Baucis*), dojímavý příběh z Ovidiova díla *Metamorphoses* (Proměny, 8 n. l.) o dvojici prostých starých manželů, kteří se stali personifikací trvalosti věrné manželské lásky. Ze svých skrovných zásob pohostili dva pocestné, v jejichž podobě putovali světem bohové Zeus (Jupiter) a Hermés (Merkur), bezprostředně před tím odehnaní od prahu domů v bohaté vesnici. Své božské návštěvníky rozpoznali teprve až podle džbánu, z něhož stále nevysychala nepatrná zásoba vína.

Peter Paul Rubens, *Jupiter a Merkur u Filemóna a Baukidy*, ca 1620–1625,
olej, plátno, 153,5 × 187 cm, Kunsthistorisches Museum, Vídeň, Rakousko.

Tondo až na dno

Pohlédne-li dnešní piják sklence vína na dno,
má frustrující pocit – jako by ho pohltila černá díra
či vesmírné prázdno.

Oč lépe na tom byl antický Řek, tomu se na dně kyliku
objevilo inspirativní tondo,
které blahověstně propojilo všechny jeho smysly,
podobně jako internetová aplikace Ondo.

kylix (ze starořeckého *κύλιξ*, „číše, pohár“; genitiv *kyliku*), elegantní číše na nožce užívaná v antickém Řecku k pití vína.
Ondo, internetová aplikace, která propojuje všechny aspekty pohody a inspiruje uživatele při posilování jeho fyzické, duševní, sociální, kulturní, sexuální, erotické a finanční harmonie.
tondo (z italského *tòndo*, „kulatý, okrouhlý“), kruhový formát obrazu nebo reliéfu užívaný od antiky (v řeckém vázovém malířství často na dnech nádob, zejména u kyliků) dodnes.

Malíř Triptolema, *Vášnivý milostný akt na lůžku*, kolem 470 př. n. l.,
tondo attického červenofigurového kyliku, keramika, průměr nádoby 26,8 cm,
naleziště Tarquinia, Museo Nazionale Tarquinia, Tarquinia, Itálie.
Malíř ubezpečuje a zároveň inspiruje především staré pijáky vína (holohlavost byla chápána jako emblém *senia*), že lze úspěšně sexuálně žít v každém údobí života, i když je milenka přiměřeného věku, nebo dokonce mladší o několik desetiletí (jako v této scéně).

Smrt Sókratova

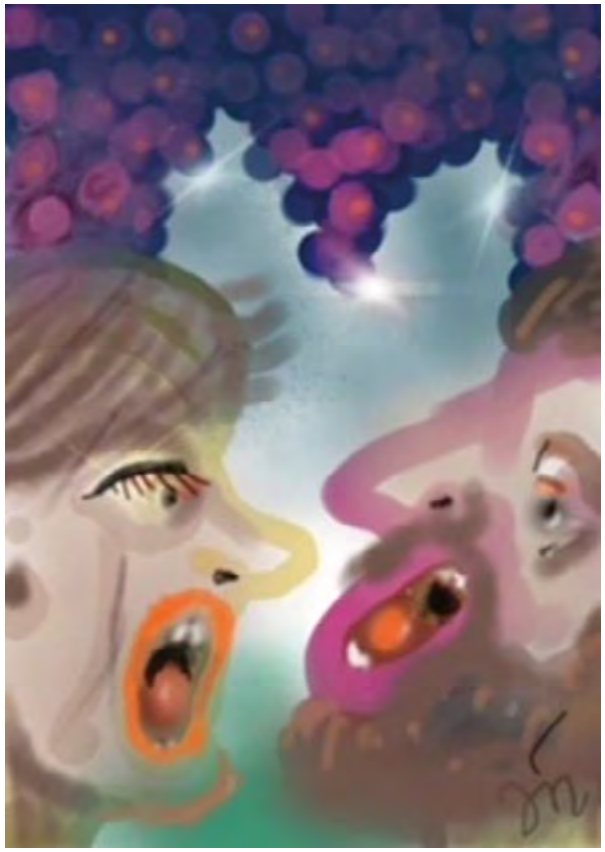
Kleisthenés vytáhl poslední ostrakon:

„Pět tisíc pět set z šesti tisíc možných hlasů dostal mudrlant Platón.
Je tedy největší nepřítel demokracie,
a proto se na útraty státu na deset let do vyhnanství odsuzuje.
Čeká jej daleká, ale slunná Atlantida,
má velké štěstí, mohla to být klidně ledová Antarktida.“

„Platón, navíc bez ženy, desetiletý výlet na prázdniny!“ klnul Sókratés.
„Deset let si může bezstarostně psát ty své filozofické ptákoviny!
Proč ne já, hromovládný Die?
Proč jsi mě propána vynechal? Proč zase mně dáváš božské adieu!?
Platón si bude užívat v zámoří, a mě tady zatím Xantippa umoří!!!“

Žalem zdrcen nahýbal si z kyliku bez ladu a skladu –
sladké víno z Lesbu, chijské, navrch mořskou vodou fortifikované kójské –
a tu kupáž slopal až do úpadu.

kylix (genitiv *kyliku*), ve starém Řecku mělká malovaná číše na víno, na nízké noze s mírně pozdviženými horizontálními uchy.
ostrakismus (z řeckého *ostrakon*, „střep“, *ostrakismos*, „střepinový soud“), 1. původně střepinový soud ve starověkých Athénách, zřízený roku 507 př. n. l. Kleisthenem na ochranu proti pokusům o tyranidu. Občané minimálně jednou do roka hlasovali, zda podle jejich soudu není ohrožena demokracie. Bylo-li hlasování pozitivní, pak v druhém hlasovacím kole každý napsal na hliněný střep *(ostrakon)* jméno toho, kdo podle jeho názoru demokracii ohrožuje. Pokud se sešlo alespoň 6 000 hlasů (střepů), seřadily se podle jmen a ten, kdo byl zmíněn nejčastěji, byl nucen odejít na deset let do vyhnanství. Ostrakizovaný občan však nebyl zbaven cti ani občanských práv – šlo o vyloučení jedince ze společnosti anonymním rozhodnutím většiny, bez obvinění, bez možnosti obhajoby a odvolání. Střepinový soud se naposledy konal v roce 417 př. n. l.; 2. (sociologie) jedna z forem sociální kontroly; společenský mechanismus vylučující z kolektivu jedince, který nedodržuje společenské normy (jedinec nedostatečně vůči společnosti konformní). Vyloučení může být vnější, formální (vyhoštění) i vnitřní (odmítnutí s jedincem komunikovat).
Sókratés (asi 469 př. n. l., Athény, Řecko – 399 př. n. l., Athény, Řecko), řecký filozof a učitel moudrosti; pokládán za nejmoudřejšího z Řeků. Ve svých úvahách se zabýval jednáním člověka, jehož chtěl vést poznáním k dobru – užíval k tomu svou metodu induktivního myšlení: odvozování výroků z jedinečných premis, rozšiřování okruhu platnosti a postupného zobecňování. Když byl odsouzen k smrti za to, že prý kazí mládež a zavádí nová božstva, nepoužil, jako činil obvykle při vysvětlování filozofických problémů, své postupně rozvíjené logické argumentace, ale ukázněně se podrobil trestu. Sókratés nezanechal žádný spis, ale přesto je jeho učení známo z děl jeho žáků: z Platónových dialogů *Obrana Sókrata* a *Kritón* a z Xenofontových *Vzpomínek na Sókrata*. Německý filozof Karl Jaspers řadí Sókrata (vedle Buddhy, Konfucia a Ježíše Krista) mezi čtyři směrodatné postavy světových dějin.
Xanthippé, jméno manželky řeckého filozofa Sókrata. Některé starověké prameny mluví o její hádavostí a nesnášenlivostí (slovo „xantipa“ se v přeneseném smyslu stalo „synonymem“ označujícím zlé, hašteřivé, nesnášenlivé ženy). Traduje se řada historek, například: „Při bouřlivé filozofické při to Xantippa byla, / která na Sókratovu hlavu nočník vyprázdnila. / Až tehdy se nejmoudřejšímu z Řeků rozsvítilo / a zanechal nám velkolepé filozofické dílo.“ Úsudek současníků o hašteřivosti Xanthippy však není jednoznačný, neboť Sókratés se věnoval nikoli svému původnímu řemeslu (sochařství), nýbrž nepraktickému filozofování, a tak veškerá starost o domácnost ležela na jejích bedrech (viz Xenofón, *Vzpomínky na Sókrata* 2,2, Hostina 2,10).

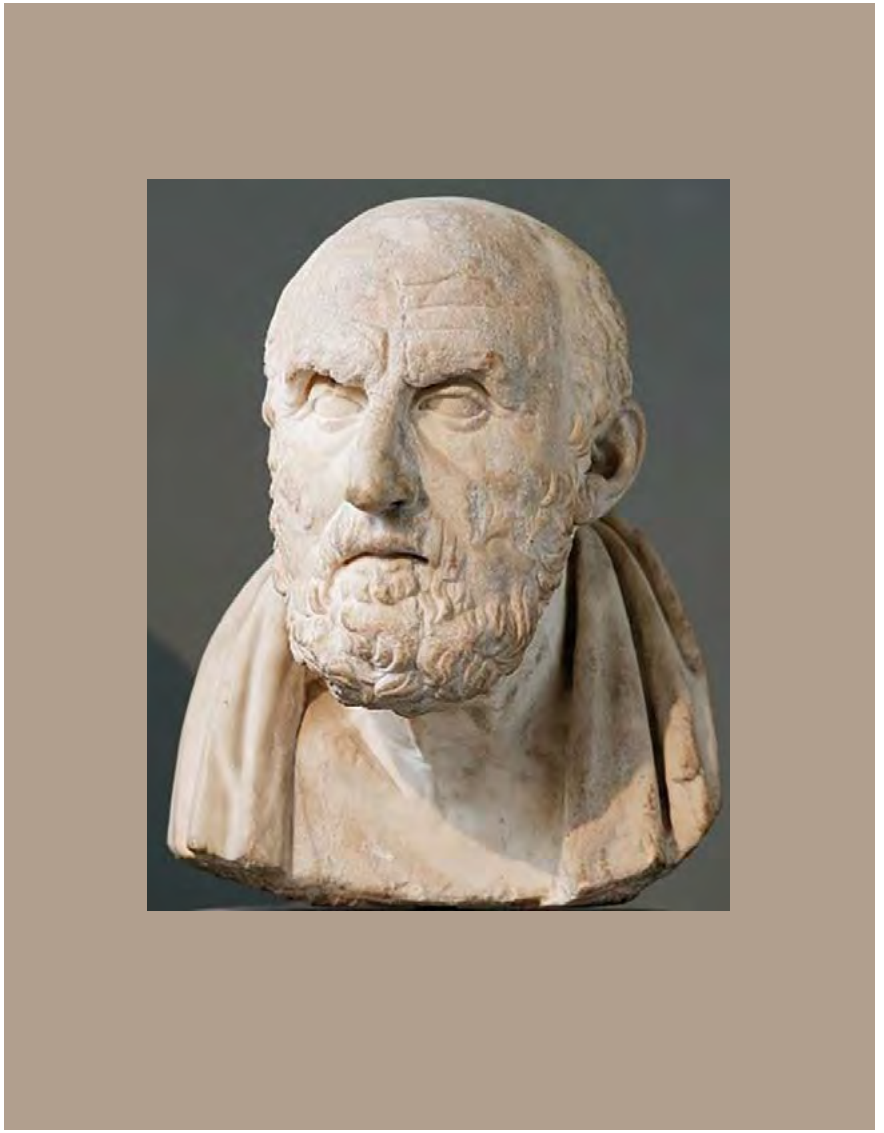

Jiří Neuwirt, *Xanthippé a Sókratés diskutují*, 2023,
kolorovaná kresba, karton, 36 × 26 cm.
Kdyby Sókratés planě nemudroval, věnoval se svému řemeslu a po práci vinaření, Xanthippé by ho hýčkala a nestal by se obětí nařčení.

Osel a víno

„Dejte tomu oslu napít vína, ať ty fíky něčím zaleje.“
Pro stoika každý pokus o vtip jsou ty pravé galeje,
jen jeho autor Chrýsippos se tomu zasměje,
až z toho dostane nekončící záchvat,
jímž svému životu učence dává mat.
Osel se ale dál věnuje fíkům se stoickým klidem,
Chrýsippův osud je mu lhostejný, obrací se zády k lidem.
Soudím *Peri heimarmenés,*
že by se toho Chrýsippova s chutí zmocnil Aristofanés,
naopak mě překvapuje, že jej nezmínil Chrýsippův současník Plautus
ve své *Komedii oslovské*, pro takové příhody měl přece vytříbený vkus!

Aristofanés (asi 446–386 př. n. l.), řecký dramatik; nejslavnější z autorů staré attické komedie. Zachovalo se od něj jedenáct komedií (například slavná *Lýsistraté* z roku 411), v nichž karikuje společenské a politické poměry v Athénách v době peloponnéské války a v období následujícím po ní.
Chrýsippos ze Soloi v Malé Asii (asi 281–208 př. n. l.), řecký stoický filozof. Život zasvětil všestranném propracování stoické filozofie, takže byl již v antice právem pokládán za nejvýznamnějšího představitele této filozofické školy. Patří mezi nejplodnější autory starověku (napsal prý přes 750 děl), z jeho díla se však zachovaly pouze zlomky. Lze rekonstruovat jeho spisy *O duši* a *O citech*. Své zásady logiky vyjádřil ve spise *O sylogismech*. Pojednal také o dvou základních stoických pojmech – *Peri pronoiás* (O prozřetelnosti) a *Peri heimarmenés* (O osudu).
Plautus, Titus Maccius (kolem 250 – kolem 184 př. n. l.), římský dramatik; jeden z nejvýznamnějších autorů komedií. Pod jeho jménem se dochovalo jedenadvacet komedií (*Amfitryon, Chlubný voják, Komedie o hrnci, Komedie oslovská, Lano, Pseudolus* a další), patřících k žánru tzv. palliáty (komedie z řeckého prostředí). Charakteristické pro Plauta je posilování komického prvku a vkládání zpívaných árií *(cantica)*. Vytvořil celou škálu komických typů přejatých novodobým evropským dramatem; jeho dílem se inspirovali Shakespeare, Molière, Holberg nebo Kleist.
stoicismus (z řeckého *stoa*, „sloupořadí“), pozdně antická filozofická škola, protiklad epikureismu. Název dostala podle athénské sloupové síně *(stoa)*, v níž přednášel zakladatel tohoto směru Zenón z Kitia (334–262 př. n. l.). V pozdním období, za měnících se historických okolností, dotvářeli myšlenky stoicismu Epiktétos, Marcus Aurelius a Seneca. Za základ poznání považovali stoikové smyslové jevy, základním pravidlem jejich etiky byl život v souladu s přírodou a s rozumem. Životním cílem jim bylo dosažení duševního klidu a vyrovnanosti cestou ctnostného života odpoutaného od požitků a vášní; podobnou úlohu plnil například v čínské kulturní oblasti taoismus. Stoiky lze považovat za přímé předchůdce teorií přirozeného práva; ohlasy Ciceronova učení o univerzálním zákonu přírody se objevují u Tomáše Akvinského (asi 1225–1274). Jelikož každý člověk je nadán rozumem, je schopen se tohoto univerzálního zákona přírody účastnit; z hlediska stoické etiky to zároveň znamená, že lidské jednání by mělo odpovídat imperativům rozumu, nikoliv iracionálních emocí a vášní.

Antický anonym, *Chrýsippos*, římská kopie podle helénistického originálu z přelomu 3. a 2. století př. n. l., mramor, výška 45,7 cm, British Museum, Londýn, Anglie.

Syenitová hlava svatého Jana

Miroslavova hlava Jana s vybraným jídlem a vínem, obé pospolu,
byla by ozdobou Poláčkova idylického Hostince U kamenného stolu.

Vždyť i moralista Jakub Deml hlásal o krystalech živce s vírou zasvěcence,
že ve struktuře třebíčského syenitu vypadají jako kousky špeku
v domácí tlačence.

Otázali jsme se Milana Sedláčka, vínaznalého učence,
jaká pěkná vína doporučuje k dobré vysočinské tlačence:

„Tlačenka je obtížné téma i pro sommeliérského vzdělance,
v první řadě totiž záleží na servírované tlačence,
zda je s octem a cibulí (1) nebo zcela bez ingredience (2),
ve správné kombinaci je pak skryta nebývalá chuťová i jiná potence.

(1) Máme dvě možnosti: a) souběh chutí kyselé ↔ kyselé – bílé suché
s vyšší kyselinou, například RV kabinet, Obelisk 2021,
hodí se i extra kyselé Schilcher ze Štýrska nebo jakékoli bílé suché
s kyselinou, třeba Sylvánské zelené či Veltlínské zelené; b) kontrast
chutí kyselé ↔ sladké – Pálava, Tramín červený, Dvořáčkovo Kněžské
Cuvée Aubère 2021, ale i Tokajský výběr nebo rakouský *Ausbruch.
(2) Lze podávat i červené víno, například Sevar (Vičické vinařství
Mikulášek) nebo Bokovku (bio vinařství Víno Marcinčák), ke kvalitní
domácí tlačence je příhodné i dobré mladé či starší červené, věřím,
že uspokojí každý *břuch.“
*O Milanu Sedláčkovi je známo, že své sommeliérské lekce vede
zásadně ve verších; je-li třeba, sáhne, jako v tomto případě, po cizím
slově *(Ausbruch)* nebo se neváhá ponořit do hlubin staré češtiny *(břuch*,
„břicho“).

Deml, Jakub (20. 8. 1878, Tasov – 10. 2. 1961, Třebíč), katolický kněz, básník, prozaik, publicista a překladatel. Demlovy názory a komunikační strategie vyvolávaly ostré odsudky, nesouhlasné reakce a polemiky, značně přesahující oblast literatury, nebo přehlížení a mlčení, což bylo dáno především skutečností, že byl kněz, takže čtenářská obec očekávala, že bude obhajovat a prezentovat postoje a hodnoty stanovené přísnými regulemi katolické církve. Dokázal být křesťansky pokorný, schopný prožívat a sdílet bídu, bolest a utrpení svých bližních. Ve svých literárních vystoupeních se ovšem projevoval také jako kverulantský, žlučovitý, ješitný, sobecky sebestředný moralista, který nebyl ochoten sklonit se před žádnou světskou ani církevní autoritou. Jevil se nejednou jako neukázněný tvůrce bez autocenzury a autokritičnosti, který si v rámci krátkého slovesného útvaru často protiřečí. Vnímavější části čtenářů bylo i za této situace nicméně zřejmé, že literární tvorba se stala integrální složkou Demlova života a že do ní vstupuje autorova každodennost. Autobiografické zaměření bylo zvláště zřetelné na jeho „denících“ průběžně vydávaných pod souhrnným názvem *Šlépěje* (1917–1941, 26 svazků). Základními silami Demlova světa je Boží milost a pokušení satanovo. Autor směřuje k Bohu, ale je vzrušován a svazován – a to bez ohledu na skutečnost, že římskokatolická církev mu přikazovala žít v celibátu, – láskou k ženě (*Miriam*, 1916). Klade si rouhačské otázky, prozrazuje temná hnutí své mysli, dává průchod erotickým vzpomínkám a představám. Obdobná témata se vyskytují také v próze *Zapomenuté světlo* (1934), komponované jako otevřený dopis. Zamýšlí se nad láskou pozemskou i teologií lásky.

Jan Křtitel (*Jan*, hebrejsky *Jóchánan*, „Bůh je milostiv“), syn Zachariáše a Alžběty, novozákonní prorok. Vedl asketický život v judské poušti, kázal mravní očistu a oznamoval příchod Božího království. Ježíš Kristus se od něj nechal pokřtít. Jan Křtitel byl uvězněn Herodem Antipou, jemuž vytýkal manželství s Herodiadou, ženou jeho bratra Filippa. Byl sťat na přání královny Herodiady, exekuci údajně předcházela Herodianina intrika s dcerou Salome (ta obdržela za svůj taneční výkon hlavu nebohého Jana na stříbrné míse).

syenit, hlubinná vyvřelá hornina. Hlavní minerální složkou jsou alkalické živce, doprovázené biotitem a amfibolem. Od žuly (granitu) se liší zejména nepřítomností křemene a bývá poněkud tmavších barev. Syenit je hornina poměrně vzácná na celém světě. V Evropě je jí nejvíc na území České republiky; nalezneme ji na Třebíčsku, u Jihlavy, v okolí Tábora a na Šumavě.

Miroslav Štěpánek, *Hlava Jana Křtitele na míse*, 2024,
syenit, cín, nerez, 37 × 24 × 13 cm.
Umělec, přezdívaný „Mistr úsměvu“, ctitel rodné Vysočiny a básníka Jakuba Demla, oslavil tímto dílem obě zmíněné entity.

Aurelius a brněnský génius

„V Perné pod Pálavou vedl jsem *soliloquium*,
zde naplno rozkvetl můj vinařský sklon a um.
Tam, nikoli na Slovensku, při mně stál Deštný Iuppiter,
vláhou v pravý čas vložil se do mých perných šlechtitelských her,
díky jeho pomoci vznikla ušlechtilá odrůda Aurelius,
z níž víno má aroma slovanských lip a chutná všem, kdož mají
vytříbený vkus.

Vítězný sloup na Piazza Colona a monumentální jezdecká socha
na Kapitolu mě těší, ale památník v Perné by lépe připomněl,
že jsem vlastně Mendelův předchůdce s křížením hrachu
a že s odrůdou *Au* jsem střihnul svou nejdůležitější životní kapitolu.“

Aurelius (zkratka *Au*), bílá moštová odrůda, která vznikla křížením odrůd *Neuburské* a *Ryzlink rýnský* ve Šlechtitelské stanici Perná u Mikulova; šlechtiteli byli Josef Veverka a František Zatloukal. Do Státní odrůdové knihy České republiky byla odrůda zapsána v roce 1983. Hrozen je středně velký, kuželovitý, bobule jsou malé, kulaté s tenkou slupkou. Víno má charakter Ryzlinku rýnského, intenzivnější aroma, lipové tóny. Název odrůdy vyjadřuje poctu římskému císaři Marku Aureliovi Probovi (232–282, vládl 276–282), který zrušil zákaz vysazování révy vinné v provinciích za Alpami. Někteří autoři se domnívají, že už tehdy byly Římany založeny vinice pod Pavlovskými vrchy. Odrůdu je možné pěstovat ve všech českých i moravských vinařských podoblastech; nejvíce se vyskytuje v Mikulovské vinařské podoblasti.
Marcus Aurelius, Marcus Aurelius Antoninus (26. 4. 121, Řím, Itálie – 17. 3. 180, Vindobona [dnešní Vídeň], Rakousko), římský císař v letech 161 až 180 a myslitel; známý jako filozof na trůně. Byl stoupencem stoické filozofie a při vojenském tažení proti Kvádům a Markomanům napsal na území dnešního Slovenska řecký spis *Ta eis heauton* (česky *Hovory k sobě samému*; případně *Hovory k sobě*). Jsou to krátké úvahy o povinnostech, které má člověk k sobě i druhým, chápavé zamyšlení nad lidskými slabostmi, rezignace i slova uznání těm, jimž vděčí za svůj myšlenkový vývoj. Tímto spisem začíná nový druh literatury, rozmluva se sebou samým, kterou později rozvinuli Augustin (354–430) nebo Petrarca (1304–1374). Filozofická orientace byla Marku Aureliovi rádcem při svědomitém a odpovědném zvládání vladařských povinností, jež mu ukládaly strávit valnou část života na vojenských taženích proti Parthům na Východě a v Podunají, kde římskou hranici ohrožovaly „barbarské“ kmeny. Při svém posledním tažení na dunajský *limes Romanus* (hranice římského impéria) Marcus Aurelius zemřel (patrně při morové epidemii) ve Vindoboně (dnešní Vídeň). Je možné, že císař nějaký čas strávil pod Pálavou u dnešního Mušova. Osobnost Marka Aurelia dnes kromě jeho spisu připomíná Vítězný sloup na Piazza Colona v Římě a majestátní jezdecká socha na Kapitolu, jediný zachovaný doklad císařských soch tohoto typu.

Mendel, Gregor Johann (20. 7. 1822, Hynčice – 6. 1. 1884, Brno), rakouský přírodovědec, kněz, opat kláštera augustiniánů v Brně; zakladatel genetiky. V letech 1854–1864 prováděl v zahradě brněnského opatství pokusy s křížením rostlin, v nichž se zaměřil zvláště na hrách, *Pisum sativum*. Výsledky svých pokusů přednesl 8. února a 8. března 1865 na zasedáních Přírodovědného spolku v Brně, jehož byl dlouholetým aktivním členem. Celá přednáška pod názvem *Versuche über Pflanzen-Hybriden* (Pokusy s křížením rostlin) vyšla rok poté v ročence Přírodovědného spolku. V roce 1868 byl Mendel zvolen opatem kláštera, ale nadále, i když v menším rozsahu, konal pokusy s křížením rostlin, aktivně působil v různých spolcích, věnoval se meteorologii a včelařství a byl též ředitelem Moravské hypotéční banky v Brně. Na základě pokusů s křížením hrachu vyvodil Mendel základní zákonitosti dědičnosti (přenos vloh z rodičů na potomky) a formuloval první genetické principy (zákony): princip segregace vloh a princip nezávislé kombinace vloh. Mendelovy objevy se staly základem moderní genetiky. Za doby Mendelova života však jejich význam zůstal nedoceněn, až teprve v roce 1900 je pro vědecký svět objevili nezávisle na sobě tři vědci: Carl Erich Correns (1864–1933), Erich von Tschermak (1871–1962) a Hugo Maria de Vries (1848–1935). V té době se o rozvoj genetiky velmi zasloužil anglický genetik William Bateson (1861–1926), jenž také zavedl mendelovskou genetiku do anglicky mluvících zemí. Z podnětu členů Přírodovědného spolku v Brně a za přispění vědců z celého světa byl Gregoru Johannu Mendelovi postaven v roce 1910 v zahradě brněnského kláštera pomník, jehož autorem je vídeňský sochař Theodor Charlemont (1859–1938). Ke stému výročí Mendelova narození byl v malé zahrádce kláštera postaven další, ale menší pomník s deskou, připomínající místo vzniku genetiky. U příležitosti stého výročí zveřejnění výsledků stěžejního Mendelova výzkumu křížení hrachu vzniklo v místě Mendelova působení v klášteře na Starém Brně Mendelovo muzeum. Od roku 2023 připomíná na brněnském Mendlově náměstí jeho geniální objev monumentální dílo sochaře Jaromíra Garguláka.
soliloquium (z latiny), samomluva; literární forma vytvořená latinským filozofem, teologem a svatým katolické církve Aureliem Augustinem (354–430); zvláštní druh dialogu – *tamquam duo essemus, ratio et ego,* „jako bychom byli dva, můj rozum a já“.

Jiří Eliška, *G. J. Mendel,* 2014, kresba, papír, 21 x 15 cm.

Římský anonym, *Vítězný sloup Marka Aurelia* (detail horní části), mezi 176 a 192, mramor, výška 29,617 m (s podstavcem 42 m), Piazza Colona, Řím, Itálie.
Památník je oslavou pokoření barbarů za markomanských válek. Reliéfní výjevy z barbarského prostředí, spirálovitě se vinoucí kolem stonku (pokud by byly odvíjeny, dosáhly by délky přes 110 metrů), jsou důležitým pramenem informací, ověřovaných konkrétními archeologickými nálezy. Na třetím pásu zespodu je znázorněn „zázrak deště“, jak Římané interpretovali událost, k níž došlo 12. června roku 172. Majestátní postava Deštného Iuppitera *(Iuppiter Pluvius)*, z jehož paží stékají prameny deště na římské vojáky, připomíná důležitou bitvu na území dnešního Slovenska, o jejímž výsledku údajně rozhodlo počasí – na straně barbarů hromy, blesky a na straně vyprahlých římských vojáků blahodárný déšť.

Jaromír Gargulák, *Hrachovina*, 2023,
bronz, výška 530 cm, váha 8 460 kg, Mendlovo náměstí v Brně.
Plastiku, v níž je uložena DNA GJM, tvoří bronzové výhonky hrachu, s nímž Mendel experimentoval; centrální část zobrazuje 3. Mendelův zákon: 9 kulatých žlutých, 3 hranaté žluté, 3 kulaté zelené, 1 hranatá zelená. Památník je oslavou a doceněním převratného objevitelského činu Gregora Johanna Mendela, což ocenil ze své nebeské domény sám objevitel:

„Moje výsledky neměly dlouho ozvěnu,
připadal jsem si, jako bych házel hrách na stěnu.
Teprve Bateson, Correns a nejvýstižněji Gargulák
rozpoznali moji geniální doménu.

Nežiju tu jako augustiniánský mnich,
na zemi jsem víno pil, až když klášter ztich',
tady i ve dne se svatým Augustinem
filozofujeme a opíjíme se Aureliem, pěkným vínem.“

S hrozny vína nad hlavou

Svatá Cecilie
snížkem pole kryje,
bělost carrarského mramoru to připomíná,
ale jak se vyrovnat s hrozny vína
nad hlavou hudebnice-prvomučednice?

Poslat snad papeži Františkovi petici,
aby Cecilii přidělil patronát i nad vinicí?
Vždyť „snížek“ z jara ovlaží vinohrad
a réva vinná může zdárně růst a zrát!

Cecilie (z latinského *caecus*, „krátkozraký, slepý“, kolem 200, Řím, Itálie – asi 22. 11. 230, Řím, Itálie; možná žila o půl století dříve), mučednice a svatá katolické i pravoslavné církve; patronka duchovní hudby, hudebníků, zpěváků, básníků a stavitelů hudebních nástrojů i slepců (atributy: růže, hudební nástroje). Podle legendy pocházela Cecilie ze starého římského rodu Ceciliů. Již v mládí se stala horlivou křesťankou a zavázala se slibem věčného panenství. Učila se hudbě a zpěvu, aby mohla chválit Boha. O její ruku požádal Valerianus, pohanský mladík s nejlepší pověstí. Cecilie prosila anděly o přímluvu, aby si uchovala panenství i v manželství. Po svatbě oznámila manželovi, že jejím vyvoleným je Kristus, který jí dal anděla, střežícího její neposkvrněné tělo; pokud by ji chtěl Valerianus připravit o panenství, bude jím zahuben. Valerianus jako pohan anděla neviděl, prohlédl, až když se z podnětu Cecilie nechal pokřtít. Načež byl pro křesťanskou víru získán i Valerianův bratr Tiburcius. Všichni tři pak zahynuli mučednickou smrtí při pronásledování křesťanů. Oba bratři byli jako šlechtici sťati mečem. Cecilie ještě stačila veškerý svůj majetek rozdat chudým. Podle rozsudku měla podstoupit trest smrti udušením vedrem a horkou parou ve vlastní lázni. Když však zůstala i ve žhavé komoře živa, byla sťata. Papež Urban I. (pontifikát 222–230) dal svatou Cecilii pochovat v Kallistových katakombách v Římě. Když ostatky světice byly v roce 822 v katakombách znovu nalezeny, nechal je papež Paschal I. (pontifikát 817–824) přenést do baziliky sv. Cecilie a tam pochovat. Při otevření rakve koncem 15. století bylo prý její tělo nalezeno tak, jak bylo kdysi pohřbeno. Touto událostí se inspiroval italský sochař Stefano Maderno (1575–1636) a ve svých pouhých pětadvaceti letech s mistrovskou erudicí ztvárnil mladou ženu jako by pohrouženou do sebe sama a snící svůj věčný sen. Legenda o svaté Cecilii, hudbou a zpěvem velebící Boha, se stala inspirací pro řadu dalších umělců – malíře Raffaela Santiho, Quida Reniho, Nicolase Poussina nebo Petra Paula Rubense, spisovatele a básníky Geoffreye Chaucera a Johna Drydena a především pro hudební skladatele Georga Friedricha Händela, Henryho Purcella, Alessandra Scarlatiho, Benjamina Brittena či Jiřího Stivína.

Hrozny ověnčená část klenby v kryptě trojlodní baziliky sv. Cecilie v Trastavere, Piazza di Santa Cecilia ve východní části čtvrti Trastavere, Řím, Itálie.

Stefano Maderno, *Svatá Cecilie*, 1599–1600,
carrarský mramor, mírně nadživotní velikost, hlavní oltář trojlodní baziliky sv. Cecilie v Trastavere, Piazza di Santa Cecilia ve východní části čtvrti Trastavere, Řím, Itálie.
Cecilie sní, vzpomíná na Valeriana, možná lituje, že jejich láska zůstala nenaplněna, ale andělé s hrozny vína ji ubezpečují, že její pozemská mise byla úspěšně splněna, chystá se edikt rozšiřující její patronské portfolium – bude strážkyní vinic ustanovena.

Ošidný tychismus

Když tvrdím, že není oboru více vystaveného rozmarům Tychy,
než je vinařství, nejde o zpozdilé starověké tmářství.

Kdo z vinařů není zadobře s Fortunou,
musí počítat s následky, jež si nezadají se středověkou torturou.

Nesvaluj nikdy vlastní chyby na vrtkavost Tyché,
s bohyní náhod divno hrát, mohl bys doskok neustát,
tvé výmluvy budou prostě liché!

Fortuna (z latinského *fortuna*, „osud, náhoda, štěstěna; příznivý osud, štěstí“), italská bohyně osudu, zpravidla šťastného, jejímž působením se vysvětlovaly válečné úspěchy, dobrá úroda a plodnost.
tortura (z latinského *tortūra*, „mučení; napínání na skřipec; křivení, stáčení“), právo útrpné, mučení, použití mučidla, podle přesně vymezeného postupu, v trestním řízení k vynucení doznání obžalovaného nebo usvědčující výpovědi svědka; známo již ve starověku, ve středověku bylo užíváno v inkvizičních procesech (v Rakousku zrušeno v roce 1787).
Tyché (genitiv *Tychy*), řecká bohyně štěstí a náhody, vrtkavá a nestálá. Umělci ji často zobrazovali s křídly, stojící na kouli, což symbolizovalo její nestálost. V ruce držívala roh hojnosti, zdroj lidského štěstí a blahobytu. Tato spojitost si vyžádala bližší označení *agathé* („dobrá“). Obrat *agathé tyché* pak znamená štěstěnu, zdar; býval často úvodní formulí u obecních usnesení, smluv i soukromých textů na nápisech. Tyché byla chápána jako božský činitel, zasahující do života společnosti i jedince. Princip náhody se objevuje souběžně i v antické filozofii *(tychismus)*. Některé rysy Tychy byly přeneseny i na římskou bohyni Fortunu.
tychismus (z řeckého *tyché*, „štěstí, úspěch; náhoda, osud“, latinsky *fortuna*), něco, co se přihodí, událost, osud *(moira)*, náhoda, metonymicky též spontaneita. Termín původně z oblasti mytologií, odkud byl převzat do řecké filozofie; v obou oblastech slouží k legitimování a zdůvodnění událostí, stavů, procesů a jednání, které mají neznámou příčinu, nevysvětlitelnou ani jako boží úradek, ani jako přirozený účel, ani jako projev lidské účelné racionality. V daných událostech se může spojovat štěstí s neštěstím i s lidskou bezmocí; je to něco, co vstoupí do lidského života a proti čemu nelze nic dělat. Platón počítal tyché spolu s přírodou, uměním a rozumem ke čtyřem původním příčinám, jejichž prostřednictvím vysvětloval všechno dění ve světě. Naproti tomu Aristotelés uvádí jako příčiny pouze přírodu a rozum; pokud je řeč o náhodě (ve smyslu, že se jí přisuzuje příčinná nebo vysvětlovací funkce), pak pouze s tím, že může být možným účelem v rámci obecné teleologie. V novější filozofii je tyché méně častým označením pro slepou, iracionální a osudovou náhodu, která maří úmysly lidí. Používají ho zejména stoupenci takových filozofií dějin, kteří neuznávají plán, směr a cíl ve světovém dění a rozhodující význam přikládají náhodě; mezi stoupence tychismu patří například Charles Sanders Peirce (1839–1914), nejnověji pak Jacques Monod (1910–1976).

Helénistický anonym, *Bohyně Tyché v náručí s bohem bohatství Plutem jako dítětem a s hrozny vína,* 2. století, mramor, Prusias ad Hypium (maloasijské antické město; dnes se nachází v provincii Düzce na severozápadě Turecka), Turecko, uloženo: İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Istanbul, Turecko.

Jaroslav Svoboda, *Bohyně Tyché*, 2023,
ručně tvarované hutnické sklo, 35 × 10 × 10 cm.

Svěřit patrocinium vinic Priápovi?

V posledních letech selhávají na vinici
Vavřinec i Václav a další křesťanští světci,
zejména při ochraně vinohradů před škůdci,
jakými jsou menší ptáci – čížkové či špačci.

Nebylo by vhodné nahradit je univerzálním patronem –
prostopášným pohanským neznabohem Priápem?
Na něho by byli všichni ptáci (i ti lidští) krátcí!

priapismus (podle *Priápa*), 1. chorobná dlouhodobá bolestivá erekce pyje, obvykle bez předchozích erotických podnětů; existuje i klitorismus – ženská obdoba, při které dochází k erekci klitorisu; 2. název hnutí požadujícího vyhlášení Priápa za univerzálního patrona vinic a vinařů.
Priápos (latinsky *Priapus*), původně maloasijské, v Řecku a v Římě zdomácnělé božstvo plodnosti. V řecké mytologii byl považován za syna Herma a Afrodíty. Byl patronem nejen pudové lásky, ale i ochráncem úrody, hlavně vinic a sadů, kam se také umísťovaly jeho sošky s červeně natřeným vztyčeným falem. Priápos měl přívlastek *trifallos* („s trojnásobně velkým falem“). Kolem změny letopočtu vznikla sbírka latinsky psaných žertovných a lascivních básní na jeho počest, takzvaná *Priapea*; skládali je i slavní básníci.

Římský anonym, *Priápos*, mezi 62–79, freska, Casa dei Vettii, Pompeje, Itálie.
Priápos byl populárním božstvem, jeho kult se udržel až do doby křesťanské doby. K nejpůsobivějším zobrazením patří tato freska, nacházející se ve vstupní chodbě domu Vettiů. Priápos zde vyvažuje svůj předimenzovaný úd plným měšcem na druhé misce vah, u jeho nohou se nachází ošatka s ovocem, mezi nímž vynikají hrozny vína z pompejských vinic (pompejské víno patřilo k nejvyhledávanějším a založilo věhlas a bohatství města). Majitelé, bratři Vettiové, byli bohatí propuštěnci, kteří si po zemětřesení v roce 62 koupili velký patricijský dům v pompejské zástavbě, opravili jej a nechali nákladně vyzdobit ve 4. pompejském slohu (62–79, tj. do zničení Pompejí výbuchem Vesuvu). Motiv ithyfalického Priápa je vlastně emblémem jejich společenského vzestupu – propaguje spojení plodnosti a prosperity, které generuje bohatství. Dalo by se říci, že jeho prvoplánové zdůraznění je odrazem přízemního vkusu zbohatlíků z řad bývalých otroků, jaké v případě Trimalchiona popsal Petronius (1. století n. l.) ve svém románu *Satirikon*.

Miroslav Štěpánek, *Priápos – strážce révy vinné*, 2023,
nerez, sklo, 179 × 26 × 14 cm.
Umělec je stoupencem hnutí priapismu; objekt zpodobující v moderním výtvarném jazyce Priápa vytvořil na podporu požadavku tohoto hnutí – ustavení Priápa jako univerzálního patrona vinic a vinařů.

Abstinující Dionýsos

Z Dionýsa je abstinent???
To snad nemyslíte vážně?

Nepije, nesmilní, bezuzdně nehýří, konec prostopášných hetér.
Poté co mu Hippokratés z Kóu diagnostikoval cirhózu jater,
(Mimochodem, za vyšetření dal pěknou sumu – celý zlatý statér.)
Pije pouze minerální vodu, obloukem míjí vínem naplněný kratér.
Konzumace vína končí u čerstvých hroznů z vinice,
„netouží“ totiž po transplantaci jater na Asklépiově klinice.

Vážně je to s ním tak vážné?

S čím kdo nemírně zachází, tím také nesmírně schází.
Kolik vína dokázal Dionýsos hrdlem prolít
a jakou asi mělo viskozitu,
že muselo ke zkapalnění těla dojít
a způsobit jeho deformitu?

V modravých obrysech ztrácí se hrozen v mžení,
pečeť boha vína, symbol entuziasmu a potěšení.
Mnohým se bůh průhledný zdá být sametově pohledný,
jiným připomíná nevábný mazlavý tekutý klistr,
s jakým by čaroval jedině Kelly, známý Magistr.

Objevit magii lze snadněji se Svobodovou sklenicí,
po níž se víno zvolna roztéká při degustaci…
Jen mírně zakroužit a pozorovat viskozitu,
To zachraňuje každou zapeklitou situaci
a od Dionýsa bohdá odvrátí kalamitu.

Bohdá? Na prognózu se ptejme
a po odpovědi zapátrejme v nebi:

Bohové odpouštějí kajícímu se hříšníkovi,
obzvláště dojal Boží Trojici,
ta si Dionýsa natolik oblíbila, že emeritní násoska
trůní v křesťanském nebi po její pravici.
U Alláha, zapřisáhlého odpůrce vína,
Dionýsos dřív pochopitelně nesměl překročit práh,
teď se na výsluní jeho přízně hřeje,
místo aby zdevastovaný chladl na márách.

Dionýsos do toho šlápl odvážně,
jeho abstinenci však neberte tak vážně.

abstinent (z latinského *abstinens*, „zdržující se“), kdo se vzdává nějakých požitků, zvláště pití alkoholu, kouření aj., z důvodů etických, rozumových nebo zdravotních.
Asklépios (latinsky *Aesculapius*; počeštěně *Aeskulap*), bůh lékařství, jenž léčil všechny nemoci a dovedl oživovat mrtvé. Aeskulapova hůl obtočená hadem je znamením životní síly a zdraví i symbolem očistné a samoléčivé síly v člověku. V antice existovala Asklépia, což byly svatyně s léčebným lázeňským zařízením, kde se léčilo inkubací, to je ve spánku: pacient, vykoupaný v chrámové vodě, se odebral s obětinami do chrámu, kde byli chováni hadi zasvěcení bohu, ulehl na rouno zvířete předtím obětovaného a vyčkával příchod Asklépia. Bůh se mu zjevil ve spánku a dal mu svou radu nebo na něm provedl léčebný zákrok.
jaterní cirhóza, přestavba lalůčkovité struktury jater v uzlovitou (zánik hepatocytů, jsou nahrazovány vazivovou tkání, zbylý parenchym regeneruje a tvoří uzly) v důsledku chronických jaterních onemocnění. Jaterní cirhóza se vyvine v průměru za 15–20 let. Hlavními příčinami jsou nadměrná konzumace alkoholu a chronické virové hepatitidy typu B a C. Celosvětově jsou na prvních místech hepatitida B (asi 30 %), hepatitida C (27 %) a alkohol (asi 20 % případů). Doba a množství alkoholu vedoucí ke vzniku cirhózy jsou individuální. Za varovnou u mužů je považována konzumace více než 60 g denně, u žen již 20 g denně.
viskozita (vazkost) vína, jeden z úvodních kroků celkového posouzení vína při degustaci, který se děje zrakem po zakroužení vínem ve sklence. Na stěnách lze vysledovat, zda je víno hustší či řidší, což se odvíjí od obsahu cukru, alkoholu a extraktu vína. Čím vyšší je obsah těchto látek, tím hustší je víno a tím déle vydrží na stěnách sklenky, zatímco lehké víno stéká poměrně rychle a takřka nezanechává na stěnách stopy.

Jiří Eliška, *Abstinující teenegerka,* 2017, počítačová kresba, 21 x 21 cm.

Jaroslav Svoboda, *Lístek odvanutý?*, 2023,
foukané sklo s barevnými nálepy, 26 × 9 × 9 cm.
Umělec empaticky zobrazil situaci, kdy se Dionýsos po Hippokratově hrozivé diagnóze a na nátlak manželky Ariadny (znovu přitom osvědčila svou bezbřehou spomocnost: Théseovi dala klubko nití, Dionýsovi hodlala poskytnout svá játra pro případnou transplantaci) údajně rozhodl abstinovat. Číše, zdobené v podhrdlí lístkem, jsou prázdné, bez vína, pravá náleží Dionýsovi, levá Ariadně. Jsou umístěny na soklíku z mrákotínské žuly, jejíž tvrdost a odolnost má zajišťovat trvalost Dionýsova odhodlání. Ale název díla, inspirovaný skladbou „Lístek odvanutý" z klavírního cyklu Leoše Janáčka *Po zarostlém chodníčku*, opatřil autor otazníkem. Zřejmě tím dává najevo, že Dionýsově přerodu tak docela nevěří, že „Sýček neodletěl!".

Jaroslav Svoboda, *Abstinující Dionýsos*, 2023,
tavené, broušené a leštěné modré sklo, 42,5 × 34,5 ×8,4 cm.
Autor, sám celoživotní abstinent a humanista, s radostí se chopil ztvárnění proměny Dionýsa. Jeho přerod přirovnává k „Podobenství o marnotratném synovi" zaznamenaném v Lukášově evangeliu, jehož jádrem je odpuštění hříšníkovi (jenž lehkovážně propil a „prožral" otcovský statek s nevěstkami) a ve výtvarném jazyce znamenitě zachyceném vlámským malířem Hieronymem Franckenem II. (mladším). Křesťanské nanebevzetí Dionýsa vyjádřil profesor Svoboda průzračnou nebeskou modří. Modrá barva měla ve starověku symbolický význam a magický podtext, který se přenesl na polodrahokam *lapis lazuli*, opakní horninu modrého zabarvení, sahajícího od světlých odstínů přes námořnickou modř až po modř indigovou.

Cherubínci

Jsme zvyklí vídat andílky s nejrůznějšími atributy –
ratolestmi palmovými, liliemi bílými, šípy, meči, ale i s hrozny vinnými.
Symbolizuje hrozen život, nebo smrt? Úděl vlídný, nebo krutý?

Zaostřeme tedy na cherubínka, ten se věčně motá kolem vínka.
Není sám, vinice se hemží množinou cherubínků,
dary od Boha snášejí a vrství do košíků, do komínků.

Jsou mezi kolegy na vysokém stupni andělské pyramidy,
od boha povolaní provázejí duše k věčnému spánku,
na honosném sarkofágu měli by trůnit, a ne otročit,
sami mají mnohdy na kahánku.

I okřídlený se unaví, ba upracuje.
Copak nebe nemá žádnou směrnici, listinu, ba ani úmluvu,
která dětskou práci aspoň omezuje, když ne zakazuje?

cherub (hebrejsky *kerúb*), slovo původně snad akkadské, podstatné jméno *kuríbu*, „okřídlený démon, genius“ odvozené od slovesa *karábu*, „modlit se, zasvěcovat, žehnat“. Je to jednak název kněze, jehož úkolem je přímluvná modlitba, a dále název mytické bytosti, zpodobňované často jako reliéf na branách, protože jeho úkolem je být strážcem bran. Nejčastěji vyhlížejí jako lidské bytosti s křídly, někdy jako pololidské a polozvířecí bytosti, například lvi s lidskou hlavou apod., ale vesměs okřídlení. Ve *Starém zákoně* jsou cherubové buď strážci (Gn 3,24; Ez 28,14n) nebo na nich jezdí (2 S 22,11) či trůní Hospodin (2 Kr 19,15 aj.). Sochy cherubů zdobily víko truhly smlouvy čili slitovnici (l Kr 6,23n; 8,6n; Ex 25,18–20), obrazy či reliéfy cherubů s květinami a palmami byly na stěnách Šalomounova chrámu. Tito cherubové jsou zřejmě výpůjčkou od Kanaánců, Foiničanů nebo z Mezopotámie.

Antický anonym, *Bohyně vína Meditrina / s cherubínky při sklizni vína*,
1. století n. l., mramor, fragment antického sarkofágu, původně z římského paláce Lancellotti, dnes Musei Vaticani, Vatikán.
Detail ukazuje, jak zedřený andílek předškolního věku z nezbytí klade svoji hlavičku / na božskou Meditrininu vulvičku, / ta je jeho chováním nadšena, / vždyť i bohyně je taky jenom žena.

◂ Antický anonym, *Vinobraní,* 1. století n. l., mramor,
antický sarkofág, předsíň baziliky St. Lorenzo fuori le mura, Řím, Itálie.

Soumrak boha Dionýsa

Diagnózu z Gargulákova zobrazení,
lze určit na první pohled, o tom pochyb není:
„Šedá, difúzně pigmentovaná kůže –
to je chronická renální insuficience.
Boha Dionýsa nemine dialýza.
Z hlavy roste mu nádor hrozný,
on si ale namlouvá, že jde o hrozny,
nechce se vzdát své preference.
Další postup s nenapravitelným milovníkem vína
bude řešen na poli AI – umělé inteligence.“

Ale to je našeho sdělení jen polovina:
„Caravaggiův Bakchus kypí zdravím díky požívání vína.“

Bakchovo božské rozhřešení:

„Gargulák navždy můj black-list okupuje,
kdežto Caravaggio navěky můj white-list oblažuje“.

AI, 1. (zkratka) z anglického *Artificial Intelligence*, „umělá inteligence“; 2. (zkratka) inteligentního časopisu *Anthropologia Integra*, jehož šéfredaktorem je prof. Jaroslav Malina.
black-list [blæklist] (z angličtiny), 1. černá listina (diskriminovaných, podezřelých apod.); dát na černou listinu; 2. (informatika) označení seznamu, který obsahuje něco škodlivého, zakázaného apod. (například seznam IP adres [„internetový protokol“ – číslo, které identifikuje síťové rozhraní v počítačové síti) serverů, z nichž není vhodné přijímat e-maily, protože rozesílají spamy; seznam uživatelů, od nichž nemá být přijímána korespondence apod.
Black & White, skotská míchaná whisky; palírnu založil v 90. letech 19. století skotský obchodník, filantrop, majitel a šlechtitel koní James Buchanan (1849–1935); etiketu tvoří černý Skotský teriér a bílý West Highland White teriér.
dialýza (z řeckého *dialysis*, „rozpuštění, zrušení; rozklad“), (medicína) odstraňování nežádoucích zplodin z těla přechodem látek přes membránu; například zapojením na umělou ledvinu.
Dionýsos (též *Bakchos*, latinsky *Bacchus*, počeštěně *Bakchus*), řecký bůh plodnosti, vína a radostného opilství a slasti. Je velkorysý, šlechetný a laskavý k těm, kdo ho uctívají, ale krutý a trestající ty, kdo jej haní nebo karikují.
chronická renální insuficience, chronické onemocnění ledvin; jednou z příčin je nadměrný příjem alkoholu.
white-list [wait list] (z angličtiny), bílá listina (dobře zapsaných osob, nezávadných, ověřených uměleckých děl z hlediska pravosti apod.).

Jaromír Gargulák, *Opilý Bakchus*, 2023, bronz, výška 27 cm.

Caravaggio, *Bakchus*, 1595–1598, olej, plátno, 95 × 85 cm, Galleria degli Uffizi, Florencie Itálie.

Jiří Eliška, *Unavený Bakchus*, 2021, kresba, papír, 29 × 21 cm.

Bibe vivas multis annis

Být či nebýt?
Pij víno a budeš dlouho žít.
Bez pití přece nikomu nelze býti,
jen s vínem lze naplniti smysluplnost bytí.

Být či nebýt, jedna z nejznámějších sentencí ve světové literatuře (anglicky *To be, or not to be*); do úst dánského kralevice Hamleta ji vložil anglický dramatik William Shakespeare (1564–1616) v dramatu *The Tragedy of Hamlet, Prince of Denmark* (Tragédie Hamleta, kralevice dánského, 1600, tiskem 1603): „Být či nebýt – to je otázka; je důstojnější zapřít se a snášet surovost osudu a jeho rány, nebo se vzepřít moři trápení a skoncovat to navždy? (…)“ Nejde však o filozofický nebo existenciální traktát na téma sebevraždy, jak by se mohlo zdát, ale o konkrétní výraz přesvědčení, že v tomto světě nemůže ušlechtilý člověk žít. Neuvádějí se zde žádné metafyzické důvody, ale věci biologické (nemoci a smrtelnost těla) a společenské (dominance zla, průtahy práva).
bytí, život, existence; nejširší společné označení pro všechno, co jest. Filozofie podle Platóna (427–347 př. n. l.) začíná údivem nad tím, že něco jest, nad zázrakem bytí. Nejstarší filozofové se pokoušeli vyzkoumat původ bytí a pokládali za něj některý z živlů, případně boj anebo zásah demiurga. Křesťanská filozofie ztotožnila bytí se stvořením a pokládala je za dílo Boží. V novověku otázku bytí zastínila otázka jistého poznání (René Descartes [1596–1650]), později historického dění a vznikání (Georg W. F. Hegel [1770–1831]). Ve 20. století otázku bytí – včetně rozdílu mezi „být“ a „být nějaký“ nebo „být něčím“ – obnovil německý filozof Martin Heidegger (1889–1976), který rozlišil zejména různé způsoby bytí. Na rozdíl od předmětů, které máme po ruce a slouží k něčemu, od těch, které se v našem světě pouze vyskytují a které nezaujatě pozorujeme, je člověk bytím na světě, jemuž o toto jeho bytí neustále jde, jemuž na něm záleží.

Antický anonym, *Diatreta Trivulzio*, 4. století, sklo, pohár zdobí síť tvořená čtyřmi řadami kruhů s motivem křížů, které navíc v místech dotyku skrývají můstky spojující dekoraci s tělem nádoby, pod okrajem je latinský nápis *„Bibe vivas multis annis“* – „Pij a budeš žít mnoho let“, výška 12 cm. Pohár pochází z římského sarkofágu, který byl v 17. století odkryt mezi obcemi Mandello Vitta a Castellazzo Novarese (Novara), v 18. století jej získal opat Trivulzio (odtud název poháru), Civico Museo Archeologico di Milano, Itálie.
Pohár představuje drahocenný prestižní objekt, který se v této funkci patrně uplatnil na císařském dvoře v Miláně. ▸

Postmoderní variace na antické inspirace

On a Ona v souladném dvojhlase:

„Nic a nikdo nás nerozdělí,
natožpak v pondělí.

V úterý
spojí nás polibek sterý.

Ve středu
stále spolu na hřadu.

Ve čtvrtek
průnik jak prošlup a útek.

Pátek
naší absolutní lásky svátek.

V sobotu
ctíme celodenní milostnou ‚robotu'.

V neděli pijeme víno z jedné skleničky,
a tak tomu bude navždycky!"

Deus ex machina:

„Proč si tedy, bože bohů Die,
dali ti dva najednou adieu!?"

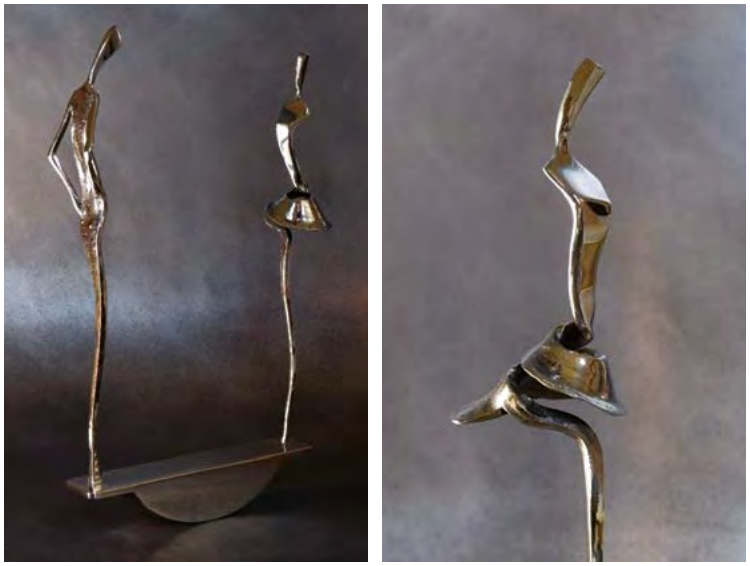
Zeus:

„Připekla svatomartinskou *husu,
načež ji označil za pitomou *husu."

(*Zeus jako vládce vládců upevňuje své absolutistické postavení absolutními rýmy.)

antické inspirace (Platón, *Symposion*, po roce 399 př. n. l.), (…) Tyto názory doplnil další z řečníků Aristofanés a Platón mu klade do úst i zvláštní zkazku o vzniku odlišného pohlaví lidí a jejich vzájemné příchylnosti od původních bytostí, které byly pro svou zpupnost Diem rozetnuty na dvě poloviny. Nedokonalí lidé tak prostřednictvím lásky hledají svůj ideální protějšek podle toho, zda vznikli z původního pokolení žen, mužů nebo takzvaných androgynů. Konečně Zeus rozmysliv se pravil: „Zdá se mi, že jsem nalezl prostředek, jak by lidé zůstali, a přece odložili svou nevázanost, a to tak, že by se stali slabšími. Nyní totiž rozetnu každého z nich ve dvé a hned budou jednak slabší, jednak nám užitečnější, protože se zvětší jejich počet; a budou chodit rovně po dvou nohách. A jestliže se ještě budou zdát příliš bujní a nebudou chtít žít v pokoji, opět je rozetnu ve dvé, takže budou chodit poskakujíce jen na jedné noze." Po této řeči rozkrajoval lidi ve dvé, jako se rozkrajují oskeruše k nakládání nebo jako se krájejí vejce vlasem; a koho rozkrojil, kázal Apollónovi otočit každému obličej a zbylou polovici šíje na stranu řezu, aby byl člověk skromnější dívaje se na své rozpůlení, a také jinak všechno léčit. A ten každému otáčel obličej a stahuje odevšad kůži na tu část těla, která se nyní jmenuje břicho, jako se dělá se zdrhovacími vaky, svazoval ji v jediný uzel, kterému říkají pupek. A četné vrásky většinou uhladil a také hruď upravil nějakým takovým nástrojem, jakým obuvníci uhlazují na kopytě záhyby kůží; jen něco málo jich nechal, ty, které jsou právě na břiše kolem pupku, na památku toho, co se kdysi dávno s člověkem stalo. Když tedy původní těla byla rozťata na dvé, toužila každá polovice po své polovici, scházely se, objímaly se rukama i splétaly se k sobě vespolek, toužíce spolu srůst, a při tom umíraly hladem i jinými následky nečinnosti, poněvadž neměly chuti k žádné práci jedna bez druhé. A kdykoli některá z polovic zemřela a druhá zůstala na živu, ta, která zůstala, hledala jinou polovici a k té se přivíjela, ať nalezla polovici původní celé ženy – kterou nyní nazýváme ženou – ať muže; a tak hynuly. Tu Zeus smilovav se nad nimi pomůže jim jiným způsobem a přeloží jejich pohlavní ústroje dopředu – neboť až dotud i ty měli vně a semene nevkládali do svých těl vespolek, ani z nich nerodili, nýbrž do země, jako cikády – přeložil tedy jejich pohlavní ústroje takto dopředu a zařídil skrze ně rozplozování v lidech navzájem, skrze ústroj mužský v ženském, za tím účelem, aby při spojení muže s ženou plodili a vznikalo tak potomstvo; pakli by se setkal muž s mužem, aby aspoň nastávalo nasycení z toho styku a uklidnění a aby se obraceli ke svým pracím a starali se též o ostatní potřeby života. Jest tedy již od tak dávné doby lidem vrozena láska, spojovatelka staré přirozenosti, která se snaží učinit jedno ze dvou a lidskou přirozenost uzdravit.

Deus ex machina (z latiny: „Bůh na stroji"), 1. (antika) ve starořeckém divadle postava boha, spuštěná shora mechanickým zařízením na jeviště, aby s konečnou platností rozřešila zápletku hry; 2. (dnes) kdo nebo co náhle pomůže vyřešit nějaký spor nebo zapeklitou situaci.

Pavel Tasovský, *Na houpačce*, 2020, nerezová ocel, 35 × 20 × 4 cm.

Bezedný džbánek

Malovaný džbánku,
tys u Filemóna a Baukidy ani Taberyů nikdy neměl na kahánku.
Ten, kdo džbánky maloval, jistě pěkné víno miloval.
Však ho na dně pořád zbývá, z takového džbánku nikdy neubývá.

Filemón a Baukis, dojímavý příběh z Ovidiova díla *Metamorphoses* (Proměny, 8 n. l.) o dvojici prostých starých manželů, kteří se stali personifikací trvalosti věrné manželské lásky. Ze svých skrovných zásob pohostili dva pocestné, v jejichž podobě putovali světem bohové Zeus (Jupiter) a Hermés (Merkur), bezprostředně před tím odehnaní od prahu domů v bohaté vesnici. Své božské návštěvníky rozpoznali teprve až podle džbánu, z něhož stále nevysychala nepatrná zásoba vína. Bohové poslali na nehodné obyvatele vesnice příval vody, který je smetl a obydlí Filemóna a Baukidy za odměnu proměnili v chrám. Oběma slíbili splnit jejich přání. Ti požádali, aby jim bylo dopřáno pečovat o chrám a aby mohli zemřít ve stejnou dobu. Když tato chvíle nastala, změnili se oba ve stromy chránící vstup do chrámu.

Anonym, *Malovaný džbánek s úzkým hrdlem*, počátek 20. století,
keramika, výška 27 cm, průměr 17 cm, soukromá sbírka.
Artefakt představuje jeden ze svatebních darů rodičům sochařky a keramičky Marty Taberyové (1930–2019) a prarodičům výtvarnice a módní návrhářky Marty Tabery (*1957). Manželství bylo harmonické také proto, že ve džbánu nikdy nechybělo pěkné víno, které manželé každého večera společně popíjeli; v souladu oslavili diamantovou svatbu. Jejich příběh připomíná starověkou báji o Filemónovi a Baukidě.

Lacerta viridis aneb Být stále mlád…

Virere – „Být stále mlád," touží božský Karel Gott,
nebo být alespoň *viridis senectus*…
Mistr však nesdělil, jak získat takový status.
Vědí to Lotovy dcery a *Lacerta viridis* obou výtvarnic:
Vínem s ještěrkou byl napájen a opojen starčičký Lot,
načež se činil jak mladík a uchoval lidský rod…

ještěrka zelená *(Lacerta viridis)*, největší ze čtyř druhů „českých ještěrek", dorůstá délky až 40 cm. Její výskyt je omezen na teplejší oblasti planety. U nás je chráněna zákonem jako kriticky ohrožený druh. Indikuje zdravé životní prostředí; viniční tratě, kde se vyskytuje (například unikátní vinice Šobes na jižním svahu skalnatého ostrohu v meandru řeky Dyje ve Znojemské vinařské podoblasti), mají právo použít značku *Lacerta viridis* pro svá skvělá vína.
Lot, synovec Abrahamův, syn jeho bratra Hárana (Gn 11,31; 12,4), který s ním odešel z mezopotamského Cháranu do „zaslíbené země" (Gn12,lnn). Později se od Abrahama oddělil, když neměli spolu dost pastvin, a zvolil si za sídlo Sodomu (Gn 13,1–13). Podle Gn 19 byla Sodoma zničena zemětřesením a ohnivým deštěm za hříchy svých obyvatel. Ušetřen zůstal jen spravedlivý Lot a jeho rodina, které vyvedli andělé ze Sodomy. Lotova žena se však proměnila v solný sloup, když se přes zákaz ohlédla zpět. Lot pak žil se svými dvěma dcerami v jeskyni. Když ty chtěly zajistit pokračování rodu, opily otce a měly s ním dva syny, Moába a Amóna, praotce Moábců a Amónovců. V pozdější tradici jsou Sodoma a sousední Gomora často zmiňovány jako příklad trestu za bezbožnost, prostopášnost, smilstvo, homosexualitu.
virere (z latiny), být mladý (zdráv, silný); zelenat se, být zelený.
viridis senectus (z latiny), svěží stáří.

Marta Taberyová, *Ještěrka na vinici*, 2009, glazovaná keramika, 24 × 35 cm.
Marta Tabery, *Hojnost*, 2009, kombinovaná technika, karton, 41 × 28 cm,
Galerie Znovín, Znojmo.

In vino veritas et fallacia

Snad všechny jazyky světa tvrdí:
„Ve víně je pravda.“
Také my Češi jsme na to úsloví hrdí.
Opravdu všechny jazyky? I ruština!? Да!

Kdo a proč nám bulíky na nos věší?
Vždyť to je podle nestoudná historická lež,
mnohem větší než babylonská věž.

Pijákovi vína není přece nic svaté,
v opilosti mele pravdu i lež v režimu páté přes deváté,
pravda, zvláště ve sklepě, začne svým opakováním záhy nudit,
navíc podle římského dramatika Terentiia *fallacia alia aliam trudit.*

babylonská věž, podle starozákonního podání věž, kterou v Babyloně stavěli lidé mluvící do té doby jedním jazykem. Aby Bůh překazil tuto stavbu, jež měla sahat až do nebes, způsobil zmatení jazyků; symbol marnivosti a zpupnosti trestané Bohem. Příběh byl zřejmě ohlasem na babylonské chrámové stavby – zikkurraty.
Fallacia alia aliam trudit (z latiny), Jedna lež plodí druhou (římský dramatik Terentius [kolem roku 195 – po roce 159], *Dívka z Andru*).
In vino veritas et fallacia (z latiny), Ve víně pravda i lež. Postmoderní náprava prastaré latinské lži *In vino veritas* (úsloví bývá připisováno řeckému lyrickému básníku Alkáiovi z Mytilény na Lesbu [narozen kolem roku 630/620 př. n. l.] a mnohostrannému římskému vzdělanci Pliniovi staršímu [23–79]), tradované od starověku po naše časy: v angličtině – “In wine, there is truth”; v čínštině – „Po víně vypluje pravdivá řeč“; ve francouzštině – „Dans le vin, la vérité“; v italštině – „Nel vino è la verità“; v němčině „Im Wein die Wahrheit“; v ruštině – „Что у трезвого на уме, то у пьяного на языке“ („To, co má střízlivý na mysli, má opilý na jazyku“), v perštině – „S opilstvím přichází pravda“ nebo ve španělštině – „En el vino está la verdad“.

Sluneční hodiny s úslovím In vino veritas a hrozny révy vinné, 2006, malba na fasádě zámku, Château de Pommard, Pommard, Burgundsko, Francie.
Château de Pommard je starobylé burgundské vinařství (založeno 1726) se skvělou pověstí. Pyšní se dvěma zámky, zahradami a dvacetihektarovou obezděnou vinicí Clos Marey-Monge. Produkuje vína „Clos“ – Pinot noir z révy Clos Marey-Monge a „rodinná vína“ Grand cru, Premier cru, Bourgogne a další. Na dvouapůlhektarové výměře hospodaří výhradně biodynamicky. ▸

Vini veteris laudator

In laudes persequendas vini magno natu –
přirovnávám je k tekoucímu zlatu.
Hic est meus amicus vetus –
ego tu sum, tu es ego, unius animi sumus.
Mutari nescit inveteratus amor –
nenahraditelný mentor.

Ještě žijem, carpe diem,
zvedněme proto s Horatiem
„Veteris pocula Massici“!

Vinolentus et Laudator temporis acti.

ego tu sum, tu es ego, unius animi sumus (z latiny), já jsem ty, ty jsi já, jsme jednoho ducha (jsme jedno srdce, jedna duše).
hic est meus amicus vetus (z latiny), to je můj starý přítel.
Horatius, Quintus Horatius Flaccus (8. 12. 65 př. n. l., Venusia [dnes Venosa], Itálie – 27. 11. 8 př. n. l., Tibur [dnes Tivoli], Itálie), římský básník; jeden z nejslavnějších antických básníků. V roce 35 př. n. l. vydal svou první sbírku *Saturae* (Satiry) a břitké a útočné *Iambi*, později nazvané *Epódy*. Pro další směr jeho života bylo důležité uvedení do Maecenatova básnického kruhu. Maecenas se stal nejen jeho přítelem, ale postaral se také o jeho nezávislost tím, že mu poskytl usedlost v Sabinsku. Maecenatovým prostřednictvím se seznámil s Augustem, ale nepřijal nabízené místo císařova sekretáře, protože si chtěl zachovat životní nezávislost a volnost potřebnou k vlastní vyzrálé a vyvážené tvorbě. Svoje názory na poezii vyjádřil v literárním listu citovaném pod názvem *De arte poetica* (Básnické umění). Horatiova milostná lyrika je obsažena ve sbírce *Carmina* (Písně), která je dílem zralého básníka a vyrovnaného muže. I dnešnímu čtenáři poskytne jeho dílo zajímavý inspirativní příklad. Horatius je jemný ironik, duchaplný humorista a skvělý pozorovatel života. Byl vynikajícím znalcem vín, jak z četných odkazů v jeho poezii vyplývá. Můžeme jen litovat, že se nedochoval Maecenatův prozaický spis *Symposion* (Hostina), v němž autor představil právě Vergilia a Horatia v rozhovoru o víně.
in laudes persequendas; magno natu (z latiny), k vylíčení předností; vysokého věku (úsloví, která často užívá římský historik Titus Livius [59 př. n. l. – 17 n. l.] ve svém monumentálním díle o dějinách Říma *Ab urbe condita* [Od založení města]).
laudātiō (z latiny), chvála, chválení; chvalořeč.
laudator temporis acti (z latiny), chvalořečník (velebitel, vychvalovač) starých časů (římský básník Quintus Horatius Flaccus, *Epistulae* [Listy]).
mentor (podle řeckého mytologického *Mentora*, vychovatele Odysseova syna), kdo mentoruje, karatel, mravokárce.
mutari nescit inveteratus amor (z latiny), stará láska nerezaví.
veteris pocula Massici (z latiny), poháry starého vína massického (římský básník Quintus Horatius Flaccus, *Epistulae* [Listy]).

vini veteris laudator (z latiny), chvalořečník (velebitel, vychvalovač) starého vína.
vinolentus (z latiny), ten, který rád pije víno.

Anonym, *Quintus Horatius Flaccus užívající dne (carpe diem) s pohárem vína v révovém loubí*, bez data,
rytina podle obrazu německého malíře Antona von Wernera (1843–1915).

Silvestrovské napomenutí

Mladík Silvestr šel na věc s jasnou hlavou od lesa –
pomohl Konstantinovi Velikému od ošklivé nemoci,
pro katolickou církev se tak domohl převeliké pomoci.

Mějme na paměti cudného a ctihodného sv. Silvestra!
Při oslavách na silvestra vystříhejme se všeho alkoholu!!
Luzný přelud odnaproti bude nejspíš proradná Klytaimnéstra!!!

Už ani kapku! Makovice jde kolem a kolem,
a zatímco Silvestra dávno už jeho hlava nebolí,
nám se může z šampaňského zadřít mozkové soukolí.

Nepijme!
Nepijme!!
Nepijme!!!

(Jen maličko popijme…)

jít na věc od lesa (v přeneseném významu), řešit problém, situaci chytře, mazaně; výrok je přičítán Robinu Hoodovi (anglickému lidovému hrdinovi, jenž údajně „bohatým bral a chudým dával“, žijícímu se svou družinou v lese Sherwoodu nedaleko Nottinghamu na přelomu 12. a 13. století), případně jiným zbojníkům, jímž sloužil les jako útočiště, zdroj obživy a zároveň i nástupiště k překvapivým přepadům „ze zálohy“.
Klytaimnéstra (Klytaiméstra), dcera spartského krále Tyndarea a Lédy, sestra Heleny a Dioskúrů. Byla provdána za mykénského vládce Agamemnóna a žila s ním až do doby, kdy Řekové rozpoutali trójskou válku a její manžel se stal hlavním velitelem. Roztržku mezi manžely způsobila i skutečnost, že Agamemnón pro zdar začátku války nechal obětovat jejich dceru Ífigeneiu. Za dlouhé nepřítomnosti svého muže se sblížila s jeho bratrancem Aigisthem, a když se Agamemnón konečně vrátil domů, společně ho zabili. Tím se rozpoutala další série zločinů v pokolení Átreovců, protože Agamemnónův syn Orestés se za podpory své sestry Élektry a přítele Pylada pomstil své matce i Aigisthovi. Byl však pronásledován výčitkami svědomí v podobě strašných bohyň pomsty Erínyí. Aby se očistil, vydal se na radu Apollóna na nebezpečnou plavbu po Černém moři do Tauridy na dnešním Krymu. Zde ho zachránila Artemidina kněžka, v níž poznal svou sestru Ífigeneiu. Spolu uprchli a vrátili se do Řecka. V Attice Ífigeneia založila Artemidin kult v Braurónu a stala se tam kněžkou. Orestés byl konečně očištěn a rod Átreovců se tak zbavil své dědičné kletby.
silvestr (podle svátku sv. Silvestra), poslední den v roce (na který připadá svátek Silvestra); 31. prosinec; oslava konce roku a zábava s ní spojená.
Silvestr I. (kolem 292, Řím, Itálie – 31. 12. 335, Řím, Itálie), papež katolické církve v letech 314–335. Podle raně středověkého pramene *Liber pontificalis* (Kniha papežů) se narodil v Římě. Legenda *Vita beati Sylvestri* (Život svatého Silvestra) uvádí, že přijal křest jako mladík a v době pronásledování křesťanů za císaře Diokleciána (vládl 284–305) se ukrýval v lesích na Monte Soracte nedaleko Říma (odtud pochází i jméno [z latinského *silva*, „les“, *silvestris*, „lesnatý; divoký, divoce rostoucí“], které si zvolil po svém zvolení římským biskupem). Údajně vyléčil z lepry a pokřtil římského císaře Konstantina Velikého (vládl 306–337). Od něj pak získal darem pozemek (tzv. Patrimonium Petri), na němž později vznikl Vatikán. Za Silvestrova pontifikátu byly v Římě postaveny čtyři slavné baziliky: sv. Jana, sv. Petra, sv. Pavla a sv. Vavřince za hradbami. Nad katakombami svaté Priscilly byl zbudován kostel, v němž byl Silvestr později sám pohřben. Památka svatého Silvestra je uctívána 31. prosince. Den jeho svátku má i symbolický význam: tak jako 31. prosince končí jeden rok a s nadějí se očekává příchod nového, tak i pontifikát Silvestra I. znamenal definitivní konec éry pronásledování křesťanů a nástup katolické církve jako mocné ekonomické, politické, kulturní a duchovní síly našeho civilizačního okruhu. Silvestr se stal jedním z prvních uctívaných světců a jeho kult se rozšířil do celého křesťanského světa.

Michal Halva, *Už ani kapku*, 2024,
akrylové markery, pastelka a grafitová tužka, karton, 42 × 30 cm.
Obraz vznikl spontánně, bezprostředně po přečtení této skladby. Vyjadřuje autorovo každoroční novoroční odhodlání. Znalci Mistrova díla uvyklí na přesnou linku a obsahově mnohovrstevné sdělení, zpravidla ještě umocněné uměleckým autorským rámem, asi tuší, za jakých okolností obraz vznikl.

Epyllion pro Ausonia

Ausonius (371 n. l.):

„Quis color ille vadis, seras cum propulit umbras
Hesperus et viridi perfundit monte Mosellam!
Tota natant crispis juga motibus et tremis absens
Pampinus et vitreis vindemia turget in undis.“

Ausonius (2024 n. l.):

„Jakou to barvu mají vody, když Večernice v tmách
přináší stíny noci a zelené hory naplňují Moselu!
Vrcholky kopců plují a chvějivě se čeří ve vlnách,
réva a hrozny vzdouvají se křišťálem ve vodách.“

Ausoniův epigon a učený ctitel (2024 n. l.):

„Ctihodný Ausonie,
tvoje moselské harmonie
stálezelené a omamné jak magnolie.
Tvá transformace v Château Ausone –
nesmrtelná vinařská RAPSODIE!
Dodnes tam nejen duchem dlíš
a na někdejších římských vinicích
dodnes též znamenitě hospodaříš.

Tvůj Merlot má nepřekonatelnou sametovou texturu,
zatímco Cabernet Franc nadčasově elegantní strukturu!“

Ausonius. Decimus Magnus Ausonius (okolo 310, Burdigala – 393 nebo 394, Burdigala), latinský básník, prozaik, profesor rétoriky ve svém rodišti Burdigale (dnešní *Bordeaux*), vychovatel císaře Gratiana, v roce 379 konsul. Psal *Epigramy* podle vzoru Martiala, životopisy císařů nebo břitké *Vzpomínky na profesory, gramatiky a rétory* působící v Burdigale. V jeho rozsáhlé básnické tvorbě vyniká zejména epyllion *Mosella*, líčící plavbu po této řece. Zhruba pět set hexametrů malého eposu není jen pouhým popisem cesty, ale i oslavou krajiny, jíž Mosela protéká, a velebením tamějších vinic a skvělého moselského vína. Po Ausoniovi bylo pojmenováno slavné *Château Ausone* v Saint-Émilion (Římané zde založili vinice ve 2. století), jež společně s Médokem, Graves a Pomerolem patří k hlavním oblastem pěstování a produkce červeného vína v regionu Bordeaux.
epyllion (ze starořeckého ἐπύλλιον, „malý epos; epůseček“), veršovaný epos menších rozměrů (viz například Ovidius, *Filémón a Baukis*, Músaios, *Héro a Leandros,* Shakespeare, *Venuše a Adonis*). Vyznačuje se odbočkami (obvykle vloženými do projevu proneseného některým z hrdinů) a používá i dialog. Obsahově vyhledává méně známé epizody slavných mytologických látek, zvláště pak erotické, drastické, fantastické a všelijak bizarní, až burleskní, které nezřídka slouží jen jako záminka k efektnímu předvádění učenosti autora.

Mosela (latinsky *Mosella*, francouzsky *Moselle*, lucembursky *Musel*, německy *Mosel*), řeka pramenící v severovýchodní Francii (ve Vogézách), protékající Francií (Lotrinsko), Lucemburskem a Německem (Sársko, Porýní-Falc) a ústící do Rýna. Údolí řeky je od římských dob proslulé pěstováním révy vinné a produkcí znamenitého vína.
Vinařství Château Ausone (Saint-Émilion, Francie), vinařství nesoucí jméno Decima Magna Ausonia. Vinařský dům Ausone údajně vyrostl na původních základech Ausoniovy vily a stal se jedním z nejuznávanějších vinařských sídel v regionu. Podle nedávných studií je Ausone jedním z nejstarších vinařství v regionu. Vlastní pouze 7,3 hektaru vinic ve složení Merlot 50 %, Cabernet Franc 50 %; Merlot přináší do vín plnost a sametovou texturu, zatímco Cabernet Franc přispívá k jemným třísloým tónům a elegantní struktuře. Úspěch vína je připisován poloze chráněné před severními a západními větry od pobřeží Atlantiku a složení půdy ze směsi písku, jílu a vápence. Vzhledem k malému rozsahu vinic se sběr provádí v optimální době, omezená produkce vína špičkové kvality spojená s důkladnou péčí o vinice a o tradici vína činí z Château Ausone exkluzivní záležitost, symbol excelence a nadčasovosti ve světě bordeauxských vín.

Tok Mosely lemovaný révou vinnou vedenou tradičně „na hlavu“ na akátových kůlech v německé obci Mehring an der Mosel (spolková země Porýní-Falc); lokalita se nachází na „Římské vinné stezce“.

Transportní loď převážející po Mosele akátové kůly pro římské vinice v oblasti *Augusta Treverorum* (dnešní *Trevír*, německy *Trier*); na přídi stojí Decimus Magnus Ausonius, levou rukou svírá zábradlí, v pravé ruce má sklenku (patrně rýnského) s latinským nápisem *Bibe vivas multis annis* („Pij a budeš žít mnoho let“).

Saint-Émilion (département Gironde, jihovýchodní Francie); pohled na střechy domů i na vinice, kde na vyvýšeném okraji městečka lze identifikovat Château Ausone (vyznačeno kroužkem).

Ausonius vlastnil vinice o rozloze kolem 450 hektarů v římské lokalitě Lucaniacus na řece Garonně v dnešní oblasti Saint-Émilion (název po mnichovi Émilionovi, který se zde usadil v 8. století v poustevně vytesané do skály). Možná se nacházely poblíž pozemku, který se dnes nazývá Château Les Grandes Murailles (Vinice u Velké zdi). Antické vinice byly ve středověku obnoveny a rodí skvělá vína, jako třeba Merlot z vinice u Velké zdi, pozůstatku středověkého dominikánského kláštera.

◂ Po vykládce akátových kůlů se Ausoniova loď plující časem vrací z Augusta Treverorum do Saint-Émilionu. Detailní analýza vizuální identity cykloturisty odpočívajícího na Římské vinné stezce odhalila, že snímek odpovídá temporálnímu intervalu 2024.

In vino vir

Co je to za hloupost?
Od antických dob se přece vece:
IN VINO VERITAS.
Pouze PRAVDA má ve víně vyhrazený post!
Ale co lepšího si vinař a vínomilec může přát,
než naložený v dubovém sudu plném vína po smrti se hřát.
I kynik Diogenés myslel na víno, když v závěti
představitelům své domovské obce na ostraku píše v květnatém souvětí:
„Budete-li chtít mou světlou památku kynického filozofa řádně uctíti,
pohřběte mě v sudu, který necháte Retsinou až po samý okraj plniti!“
Pokud bychom následovali současné trendy,
byl by naložen ve whisce, rumu, bourbonu či brandy,
jak to plánuje akční Střihoruký Edward Johnny Depp.

bourbon (z americké angličtiny, výslovnost: bə:bən), 1. whisky (vyrobená převážně z kukuřice), burbonka; 2. Bourbon (výslovnost: buəbən), zarytý konzervativec, reakcionář.
Depp, Johnny (9. 6. 1963, Owensboro, Kentucky, USA), americký herec; proslul zejména ve filmech *Edward Scissorhands* (1990, Střihoruký Edward), *Sleepy Hollow* (1999, Ospalá díra) nebo *Pirates of the Caribbean* (2003–, Piráti z Karibiku). Po vzoru zesnulého přítele, novináře Huntera S. Thompsona, se po smrti hodlá nechat naložit místo do rakve do sudu plného whiskey z Kentucky; pozůstalí prý budou mít možnost „zalít oči mrtvému“ a připít na jeho zdraví tímto destilátem.
Diogenés ze Sinópy (kolem 400–323 př. n. l.), řecký filozof; hlavní představitel kynické orientace. Proslul svérázným, zemitým, nicméně logickým uvažováním a jednoduchým způsobem života hédonistického povaleče. Zaměřil se na důsledné uplatňování zásad kynismu v praktickém životě: návrat k přirozenému stavu přírodnímu, opovrhování kulturou, zneuznávání některých etických i státních norem a také náboženství, oproštění od vášní a životních potřeb, hlásání kosmopolitismu. Sám byl příkladem: chodil v ošuntělém plášti, bydlel ve velkém hliněném sudu, kterého užívali za obydlí pouze největší chuďasi. Pro bezpříkladně nenáročný způsob života dali prý mu současníci hanlivou přezdívku *kyón* („pes“), podle níž byla i škola nazvána kynickou.
In vino veritas (výrok připisovaný římskému encyklopedistovi Pliniu Staršímu [23–79]), Ve víně (je) pravda.
In vino vir (z latiny), Ve víně (je) muž – výrok reagující na unikátní archeologický nález urny s mužskými pozůstatky uloženými ve víně, která byla umístěna v jednom z výklenků (latinsky *loculus*) rodinné hrobky z počátku 1. století. K objevu došlo v roce 2019 v Carmoně v jižním Španělsku, v regionu, který byl za principátu římskou provincií zvanou Hispania Baetica. Provincie, vytvořená za císaře Augusta, ležela zhruba na území Andalusie a byla pojmenována podle římského názvu Baetis, označujícího řeku Guadalquivir. Zemřelý muž byl v souladu s tehdy převládajícím žárovým ritem spálen na hranici. Další průběh pohřebních obřadů byl unikátní: pozůstatky spolu s milodary nebyly vloženy do prosté urny, nýbrž do skleněné nádobky s vínem. Archeochemické analýzy ukázaly, že složení vína z nádobky odpovídá „bílým vínům“, která jsou v současnosti produkována na území, jež patřilo k bývalé římské provincii Hispania Baetica, zejména vínům z Montilla-Moriles. (Z technologického hlediska šlo v době římské vyrábět sice i „vína bílého typu“, ale tato vína, podle zralosti hroznů, musela být v konečném stadiu žlutá, až nahnědlá; této barevnosti odpovídá i „narudlá“ tekutina v nádobce.) V jednom z výklenků hrobky byla uložena popelnice s pozůstatky ženy, která kromě milodarů (jantarové šperky, lahvička parfému, zbytky hedvábné látky) neobsahovala ani kapku vína. Tato nálezová konfigurace odpovídá dlouho uplatňovanému římskému regulativu zakazujícímu ženě pití vína – *muži víno milovali, ženám je zapovídali*. Jak vysvětlit tento pohřeb ve víně? V římských vzdělaneckých vrstvách převládal poměrně skeptický názor na posmrtný život. Takto jej v 1. století n. l. shrnul Plinius Starší v sedmé kapitole svého díla *Naturalis historia* (Přírodopis, 37 knih): „Vše po smrti je takové jako před narozením, po smrti není žádný projev života ani tělesného, ani duševního. Táž marnivost lidská se však prodlužuje i do budoucnosti a nalhává si i nějaký život v hodině smrti, jednak se dává duši nesmrtelnost, jednak se mluví o proměně nebo o nějakém smyslovém životě v podsvětí. Také se prodlužuje život tím, že se ctí mánové a dělá se bůh z toho, kdo přestal být i jenom člověkem, neboť vpravdě je vyloučeno pokračovat v životě jakýmkoliv způsobem u živočichů a nehledá se přetrvávající život u jiných tvorů a nikdo nepomyslí na jejich nesmrtelnost.“ Názory stoiků jsou obsaženy v *Hovorech k sobě* Marka Aurelia (kniha 4, 21): „Zrovna jako těla zde na zemi po nedlouhém pobytu uvolňují svou přeměnou a rozkladem místo jiným mrtvým, podobně asi duše, které se stěhují do ovzduší, po nějakou dobu tam ještě trvají, a pak se přeměňují, rozplývají a spalují a jsou znovu pojímány v zárodečnou látku vesmírnou (…).“ Není tedy „pohřeb ve víně“ odpovědí na tuto skepsi, snahou těšit se s vínem i po smrti? Zemřelému to vydrželo po dvě tisíciletí, než do jeho hájemství vstoupili nenechaví vědci… Že je víno chápáno jako čaromocná životodárná tekutina trans-kulturně i trans-temporálně lze doložit dalším příkladem. Téměř do dnešních dnů se v některých odlehlejších oblastech Balkánu uchoval zvyk vyjmout kosti zemřelých po určité době z hrobu. Poté byly kosti očištěny od organických zbytků, *omyty vínem*, políbeny, zabaleny do bílého roucha a za asistence kněze znovu uloženy do původního hrobu…
kynik (z řeckého *kyón*, „pes“), stoupenec kynismu, antické filozofické školy založené Antisthenem (asi 445–365 př. n. l.), radikalizující Sókratovu zásadu preference duchovních hodnot před hodnotami materiálními až ke krajní soběstačnosti, oproštěnosti od majetku, spotřebního komfortu, společenských konvencí (Diogenés žijící v sudu). (Odtud moderní odvozenina „cynik“, pejorativně označující člověka, jenž otevřeně popírá jakoukoli závaznost.)

Olověné pouzdro obsahující urnu s vínem a pozůstatky zemřelého muže.

Rodinná hrobka z doby římské, počátek 1. století n. l., západní nekropole Carmo, starověké římské město v provincii Hispania Baetica, dnes Carmona, jižní Španělsko.
Pramen: Daniel Cosano – Juan Manuel Román – Dolores Esquivel – Fernando Lafont –José Rafael Ruiz Arrebola, New archaeochemical insights into Roman wine from Baetica, *Journal of Archaeological Science*, 57, 2024.

Jiří Neuwirt, *Sen kynika Diogena o posmrtném životě*, nedatováno, kresba tužkou, papír, 20 × 25 cm

IV.
Středověk

(Od roku 476 do vzniku kultury renesance
a velkých zámořských objevů
roku 1492.)

Hojnost nad míru

Roh hojnosti, neubývajícím vínem naplněný,
to je sen milovníků vína, bohužel nikdy nesplněný.
Snad kdyby svou skrytou moc ukázala pěst rytíře,
vinaři by doplňovali víno v rohohojné míře.

Ovšem, jak známo, jde nestřídmý homo amentus,
vzdálen rozumu, s vínem na doraz,
a jakmile přejde v klus, překročí únosnou míru,
vtom rybník vína prorve hráz –
a v rohu udělá díru.

Marný je nářek nad rozlitým vínem,
neplačme tedy ani nad osudem rohu nebohého.
Upravme ho!!
Jak asi? Na hlásnou troubu pro ponocného!

homo amentus (z latiny), člověk rozumu zbavený; člověk zbavený mysli.
roh hojnosti, roh kozy Amaltheie, která svým mlékem živila malého Dia. Z ulomeného Amaltheina rohu učinil Zeus později nevyčerpatelný roh hojnosti. Jako symbol nadbytku se roh hojnosti stal postupně znamením božstev, ochránců úrody, říčních nymf a říčních bohů. Nejčastěji je spojován s bohyní Tyché (Fortunou). Nejběžnější malířské a plastické vyobrazení představuje roh naplněný ovocem a květy a vyjadřuje myšlenku bohatství a blahobytu.

Miroslav Štěpánek, *Rytíř s rohem hojnosti,* 2023,
bůvolí roh, mosaz, ocelová rukavice, ocel, kůže.

Panna v objetí musulmana

Bůh
(K tisícihlavému zástupu rozdychtěných mládenců. Nevyzpytatelně.):
„Hurisky došly.“

Zhruba polovina mládenců *(Rozčarovaně.)*:
„Hurisky došly? Alláhu akbar?“

Zhruba polovina mládenců *(Rozjásaně.)*:
„Hurisky došly! Alláhu akbar!“

Deus ex machina *(K zástupu mládenců a k Bohu všemohoucímu. Vyzpytatelně.)*:
„Staré hurisky došly.
Nové hurisky nedošly.“

Všichni mládenci *(Unisono, udiveně, vyčítavě, nechápavě…)*:
„What the deuce does he mean?
(Angličtina je v 21. století *lingua franca* na zemi i v muslimském nebi.)
To vrhá na božské snažení stín…
Vždyť jsme pro jeho slávu pozabíjeli miliony Franků
a nedotkli se přitom ani těch nejlepších burgundských *vín!“

*Muslimští mládenci rozčarování a výčitky zřejmě opírají o rigidní výklad *Koránu* ve věci požívání omamných nápojů. Třeba jim připomenout, že výroky proroka Muhammada (asi 570–632) obsahují leckdy protichůdná tvrzení, týká se to i jeho vztahu k pití vína – nejprve opilost odsuzoval, ale toleroval pití vína. Názor změnil po bitvě na úpatí hory Uhud 23. 3. 625 (nedaleko Medíny). Tehdy Muhammadovi muslimští stoupenci byli na pokraji vítězství při útoku mekkánské přesily. Zřejmě podlehli přesvědčení, že situaci zvládnou podobně jako o rok dříve v bitvě u Badru (17. 3. 624), kde drtivě porazili mnohonásobně početnějšího protivníka. Lehkomyslně se jim zachtělo kořisti, včetně vína, neuposlechli Proroka a v bitvě utrpěli těžké ztráty, neboť jezdci opojení vínem se neudrželi v sedle a padli za Alláha. Šlo o jedinou bitvu, kterou Muhammad při svém medínském období nad „polyteisty“ z Mekky nevyhrál. Následně zapověděl pití jakéhokoliv omamného nápoje (*Korán* 3: 152).

Alláh (z arabštiny), Bůh; spojení arabského určitého členu *al-* se semitským základem označujícím *él, eloah, iláh* apod., „božství“ zdůrazňuje, že jde o Boha monoteistického náboženství. Slovo Alláh užívají i arabští křesťané. V islámu se jím nazývá Stvořitel a Pán, který svou vůli zjevoval prostřednictvím proroků až po Muhammada. Má i 99 dalších, tzv. krásných jmen (například Milosrdný, Slitovný). Základním dogmatem islámu je Boží jedinost.
Alláhu akbar (z arabského *Alláhu akbar*, „Bůh je veliký“), „Bůh je veliký!“, islámský ustálený slovní obrat *(tzv. takbír)*, obsažený ve volání k modlitbě *(azán)* i v modlitbě samé. Vyjadřuje pokoru před Boží mocí i triumfální pocit příslušnosti k jeho oddanému lidu.

Deus ex machina (z latiny: „Bůh na stroji“), 1. (antika) ve starořeckém divadle postava boha, spuštěná shora mechanickým zařízením na jeviště, aby s konečnou platností rozřešila zápletku hry; 2. (dnes) kdo nebo co náhle pomůže vyřešit nějaký spor nebo zapeklitou situaci.
huriska (z arabského *húríja* [množné číslo *húríját]*, „rajská dívka“), 1. v muslimské eschatologii věčně mladé a krásné dívky, oblažující věřící v islámském ráji; *Korán* sice počet nebeských hurisek nespecifikuje, ale podle tradice čeká věřící muže smyslový Ráj, ve kterém jsou za odměnu oženěni se 72 „dobře rostlými“, „bujnými“ pannami s „hruškovitými“ ňadry, které budou „mít lákavé vagíny“, a že „penisy Vyvolených nikdy nezměknou“; 2. v muslimském prostředí milostnice.
lingua franca (z latinského *lingua*, „jazyk; řeč, mluva“ a *Francī*, „Frankové“ [tj. Západoevropané]; „jazyk Západoevropanů“), 1. směs arabštiny, francouzštiny, italštiny, řečtiny a španělštiny, kterou se mluvilo až do 19. století ve středomořských přístavech; plnila roli „obchodního jazyka“; 2. jiná podobně smíšená řeč větší vícejazyčné komunity.
musulman (z arabštiny), muslim, mohamedán, vyznavač islámu.
Panna (latinsky *Virgo*), šesté astrologické znamení spojované se souhvězdím Panny, tradičně ovládané planetou Merkur; lidé zrození od 23. srpna do 22. září. Mají rádi bezpečí a jistoty, neženou se za nereálnými sny a ideály. Svůj život si dokonale plánují a dokáží tím být až posedlí: pílí, šikovností, důkladností a pracovitostí svých cílů většinou dosáhnou. Touží po vědění a obvykle získají rozsáhlé znalosti; z toho pramení i jejich tendence neustále poučovat okolí a dávat mu najevo, že vše vědí nejlépe. Významné osobnosti: čínský multimediální umělec a architekt Aj Wej-wej (28. 8. 1957), český hudební skladatel Antonín Dvořák (8. 9. 1841), německý básník, dramatik, prozaik, teoretik umění, přírodovědec a státník Johann Wolfgang von Goethe (28. 8. 1749), německý filozof Georg Wilhelm Friedrich Hegel (27. 8. 1770), český básník Vladimír Holan (16. 9. 1905), francouzský dramatik a prozaik, bohém a mystifikátor Alfred Jarry (8. 9. 1873), anglická spisovatelka Agatha Christie (15. 9. 1890), německý chemik, potomek pobělohorských exulantů, v jehož žilách kolovala krev vladyků ze Stradonic na Slánsku August Friedrich Kekulé von Stradonitz (7. 9. 1829), český malíř Max Švabinský (17. 9. 1873), ruský spisovatel Lev Nikolajevič Tolstoj (9. 9. 1828), česká malířka Toyen (21. 9. 1902), moravský šlechtic, politik a literát, vůdce moravských nekatolických stavů Karel starší ze Žerotína (14. 9. 1564).
What the deuce does he mean? (z angličtiny), Co tím u čerta myslí?

Pavel Tasovský, *Křesťanská panna v objetí musulmana*, 2020 / 2023, kolorovaná ocel, 113 × 39 × 29 cm. Původní název plastiky, inspirované znameními zvěrokruhu, byl *Panna v objetí Raka*, časy se však mění, je třeba „jít s dobou“:

Křesťanské panny, na rozdíl od hurisek, mají rády bezpečí a jistoty, ve vztahu obrušují hrany, věřme proto, že k liberálně demokratické konverzi přesvědčí i musulmany, a tak, alespoň po přeslici, zachrání pro Evropu Evropany.

Martel a Martell

Karel Martel moc islámu i ruku své milé zlomil,
leč se srdcem sličné Amalbergy nepochodil.
Únos a síla „kladiva“ totiž dobré vyhlídky nemívá.
Měl ji, hrdina, počastovat sklenkou burgundského,
to pak bývá povolnější skoro každá žena,
byť byla by třeba Kristu zaslíbena.

Oč chytřeji počínal si Jean Martell o tisíc roků později,
když z vinic v Les Borderies ty nejlepší hrozny vybíral,
aby se dopracoval k prvotřídnímu koňaku.
I dámy odolné vůči nátlaku dodnes podléhají jeho Martellu,
tomu jeho galantnímu modelu s rorýsem ve znaku.

Karel Martel (francouzsky *Charles Martel*, německy *Karl Martell*, 689–741, přezdívaný „kladivo“ podle významu starofrancouzského slova „martel“; Quierzy-sur-Oise, Francie; je pohřben v bazilice Saint Denis v Paříži), franský král; otec krále Pipina III. Mladšího a děd císaře Karla Velikého. Od roku 714 byl majordomem a od roku 737 králem. Úspěšně bojoval s germánskými kmeny Bavorů, Frísů a Sasů. V roce 732 v bitvě u Poitiers porazil arabská vojska emíra Abd ar-Rahmána a zastavil tak islámskou expanzi do Evropy. Při dobývání srdce své vyvolené Karel už tak úspěšný nebyl: ucházel se o ruku sličné Amalbergy (pozdější belgická světice sv. Amalberga), ta jej však odmítala pro lásku ke Kristu; při neúspěšném pokusu o únos jí Karel zlomil ruku.
Martell, jeden z nejstarších a nejkvalitnějších koňaků; firmu na jeho výrobu založil v roce 1715 francouzský obchodník Jean Martell (1694–1753) ve městě Cognac v západní Francii. Od roku 1831, kdy vzniklo první VSOP, se úspěšně etabloval i mimo Evropu. Dnes patří Martell do francouzské skupiny Pernod Ricard. Už od počátku jsou základem pro tento koňak ty nejlepší hrozny z regionu Les Borderies. Destilaci slouží unikátní techniky vycházející z těch původních – ještě z období Jeana Martella. Ke zrání se používají pečlivě vybrané dubové sudy. Koňak Martell vyniká jemností, elegantní vůní a vyzrálou chutí.
rorýs, pták z rodu svišťounů, podobný vlaštovce, dokonale přizpůsobený rychlému letu. Rorýs, převzatý z rodinného erbu Martellů, je symbolem značky Martell od počátku existence koňakového domu.

Charles de Steuben, *Karel Martel v bitvě u Poitiers*, 1837,
olej, plátno, 460 × 540 cm, Zámek ve Versailles, Versailles, Francie.
Karel Martel se nachází v čele svých vojů na bílém oři, v pravé ruce třímá francisku – vrhací sekeru mírně esovitě prohnutého tvaru. Ta byla rozšířená především v 5.–8. století u germánských Franků a sehrála důležitou roli ve vítězné bitvě u Poitiers. Uprostřed bitevní vřavy se nachází několik žen, pozornost upoutá zvláště krásná něžná černovláska; její identitu se zatím nepodařilo vypátrat. Víme jen, že nejde o Amalbergu, neboť ta v té době dlela v bezpečí budoucího hlavního města Evropské unie.

Pohled do předváděcích prostor firmy Martell s portrétem zakladatele Jeana Martella (1694–1753) ve francouzském Cognacu.

Z velkomoravského bájesloví

„‚Synové, budete-li jako osamocené pruty, zůstanete slabí. Vzájemným soupeřením snadno podlehnete nepříteli,‘ řekl Svatopluk. Nato se odebral do poustevny v Nitře, kde nikým nepoznán zemřel“ *(Velkomoravská pověst o třech prutech)*.

Pověst o třech prutech jednoznačná není –
jde o podobenství výzvy ke svornosti,
nebo o nástroj výprasku za nezdárnosti?
Jaké si tedy vzít naučení?
Už mudrc Bidpaj potvrzoval zkušenosti,
že *„často v těle starém mladém*
rozum do hlavy jde zadem“.

Neméně moudrý velkomoravský kníže,
vědom si toho, že i mytické spletené pruty
mohou být lstí přeštípnuty,
přistoupil po bidpajovském umravnění synů
k jinému ráznému činu,
jak popsáno ve velkomoravské bajce níže:

Svatopluk na stoličním mikulčickém hradu
svolal strategickou poradu u příležitosti předání úřadu.
Takto promluvil k třem svým synům a knížecí družině:

„Milovaní hoši, moji chrabří družiníci!“

(Chopil se číše s velkomoravským vínem, povstal z knížecí stolice, přehlédl shromážděné; ti také vstali s poháry v rukou a na jeho pokyn si připili na zdraví a věrnost až za hrob; načež jeden ze staroměstských delegátů přistoupil ke knížeti a obřadně mu na krk zavěsil kruhový stříbrný terčík s portrétem Svatopluka jako sokolníka na koni.)

„Věžte, že naše síla tkví ve velkomoravském víně,
proto vás zavazuji, pečujte poctivě o každou vinici,
pak proti všem uhájíte Mikulčice, velkomoravskou stolici!“

(Vzal do pravé ruky drahocennou ozdobu se svým portrétem, s potěšením si ji prohlížel a vůkol ukazoval.)

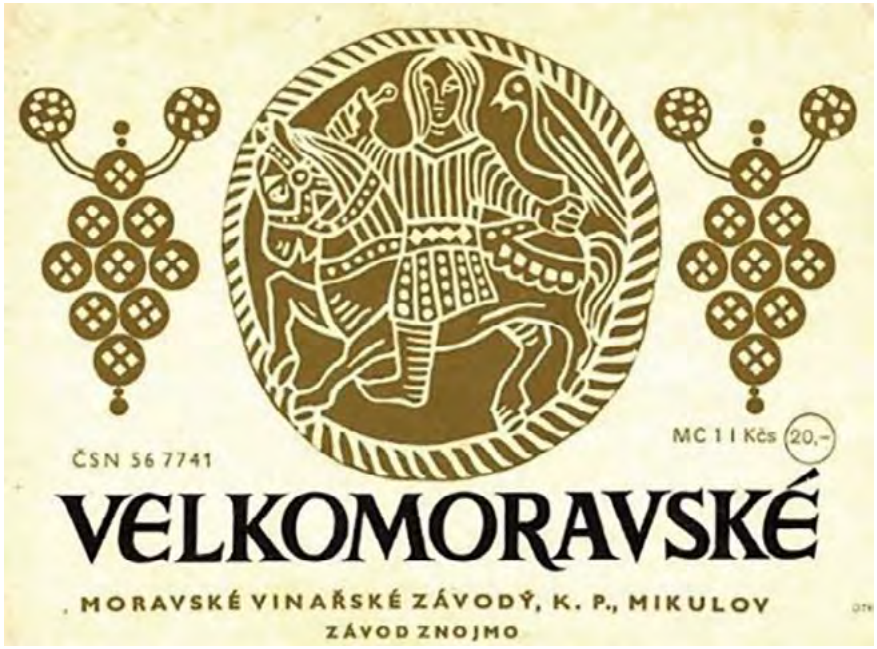
„Moji drazí, budete-li mě chtít uctít, užijte reprodukci sokolníka
a hrozníčkových náušnic
jako etiketu na naše pěkné velkomoravské, nemohu si přát víc…“
(Souhlasný potlesk auditoria nebral konce…)
(Velkomoravská bajka o hrozníčkových náušnicích)

Z žíznivého břicha a z plných plic
líčil tu dávnou událost strýc Laďa z Mikulčic…
a jeho podání, uznejte, významně přispělo do tradic.

Informace, které se od úst k ústům přepodávají,
tichou poštou se šíří z Velké Moravy
přes Horní Dolní do Velké nad Ještě Větší…
a významnou stopu cestou zanechávají
– stopu více či méně zřetelnou,
nicméně nikoli necennou.

družina, skupina svobodných urozených osob v knížecím doprovodu (předchůdci šlechty). Zpočátku byli členové družiny za své služby odměňováni penězi a movitostmi, od 10. století dostávali lénem půdu a správu knížecích hradů; oficiálního uznání dědičnosti lén dosáhli až po roce 1189 (vydáním *Statut Konráda Oty*). Družiny sloužily k zabezpečení moci knížete a také k udržování obyvatelstva v poslušnosti, byly mocenským nástrojem raně feudálních států, později z nich vznikla také řada dvorských úředníků (číšník, komorník, maršálek, stolník). V českých zemích se formovala asi od 9. století v souvislosti se vznikem státu. Významnou roli sehrály družiny jednotlivých Přemyslovců zejména v 11.–12. století v období bojů o trůn. Ve 12. století se družina feudalizovala a zčásti změnila ve šlechtu.
O mudrci Bidpajovi a jeho zvířátkách, název knihy pro děti a mládež z roku 1947 spisovatele Ivana Olbrachta obsahující jeho vlastní zpracování starých indických bajek ze sbírky *Pančatántra* od Eduarda Valečky.
stolice, 1. hlavní město, sídelní město. V souvislosti s Velkomoravskou říší se v šedesátých letech minulého století, v době velkolepých archeologických objevů ideologicky podporujících slovanskou velkolepost, živě diskutovalo o hlavní lokalitě tohoto státního útvaru. Protagonisty diskuse byli vedoucí výzkumů: Vilém Hrubý (Staré Město), František Kalousek (Břeclav-Pohansko) a Josef Poulík (Mikulčice). Každý z nich horoval pro „svoji lokalitu“. Zásadní summit, který svolal Svatopluk do Mikulčic, ukazuje tedy jako *caput regni* tuto lokalitu. Z jeho promluvy také vyplývá, že za prostředek svornosti považoval pěkné velkomoravské víno, pruty jsou výmyslem pozdější historiografie; 2. nábytek k sezení; 3. výměšek trávicího ústrojí; 4. univerzitní pracoviště, katedra; a další významy.
Velká nad Ještě Větší, žertovná přezdívka pro Velkou nad Veličkou.
Velkomoravská říše (též *Velká Morava*), první státní útvar Slovanů na území českých zemí a Slovenska. Vznikl kolem roku 833 násilným připojením Nitranska k území knížete Mojmíra I. Za Rastislava (840–870) byli roku 863 pozváni byzantští věrozvěstové Konstantin a Metoděj (cyrilometodějská misie). V roce 870 po zajetí Rastislava a uvěznění Svatopluka byli na Velkou Moravu dosazeni franští místodržící. Povstáním Moravanů a dosazením dalšího Mojmírovce Slavomíra na trůn byla Velká Morava obnovena. Svatopluk byl postaven do čela franského vojska proti vzbouřeným Moravanům, ale přidal se na moravskou stranu a porazil franské vojsko. Za vlády Svatopluka (870–894) došlo k územnímu rozšíření (Panonie, Potisí na jihu, Polabští Srbové, Poodří na severu a severozápadě), spojenému často s šířením křesťanství (Čechy, Vislansko). V roce 885 po Metodějově smrti byli vyhnáni jeho žáci, kteří odcházeli do Čech, Bulharska a Chorvatska. Po smrti Svatopluka se říše rozpadla (v roce 895 se osamostatnily Čechy). Spory o trůn mezi Svatoplukem II. a Mojmírem II. říši oslabily. V letech 905–906 Velká Morava zanikla po porážce Maďary. K nejvýznamnějším centrům

říše patřily archeologicky zkoumané areály v Břeclavi-Pohansku, Mikulčicích, Uherském Hradišti, Nitře a Bratislavě. Typická jsou hradiska a velmožské dvorce s vlastnickým kostelem, pohřebištěm a hospodářským zázemím (Břeclav-Pohansko, Ducové). Velká Morava se podílela na dálkovém obchodu, předpokládá se napojení na Hedvábnou cestu (nálezy hedvábí, importů z Volžského Bulharska apod.). Nepoužívala však vlastní mince (jen železné sekerovité hřivny jako předmincovní platidlo). Vzkvétalo výtvarné umění a umělecké řemeslo, známé zejména z bohatých hrobových milodarů.

Etiketa *Velkomoravského vína* ztvárněná podle posledního přání knížete Svatopluka I.: dominuje postava sokolníka na koni, po jeho stranách jsou hroznícková náušnice. Uvedená maloobchodní cena 20 velkomoravských korun za litr tohoto pěkného vína vyvrací zpozdilé tvrzení, že Velká Morava neměla vlastní měnu, že používala pouze předmincovní platidlo ve formě železné hřivny.

Velkomoravský Mistr, *Terčovitý závěsek na krk s motivem sokolníka na koni*, po polovině 9. století, stříbrný plech, brakteátová technika, průměr 43 mm, hrob č. 15, Staré Město-Špitálky.

Víno a tenis

Ludvík X. byl stále vztekle nakvašený,
ne snad proto, že by se mu vyhýbaly ženy,
ale když musel po tenise místo vína číše
řešit neustálé sváry francouzské říše.

Spárovat totiž víno s tenisem dokáže jen všeumělec,
sice netenista, leč erudovaný lékař a vínomilec
profesor MUDr. Jan Žaloudík,
za což mu patří náš neskonalý dík:

„Je to úkol vskutku těžký,
u vína si posedíš, tenis odchodíš pěšky.

Rozdíl je však v sekvenci
a skoro v ničem jiném,
tenisem vždy nutno začít,
až pak pokračovat vínem.

Snad přidá hráči na zdraví
když tělo pot mu zaplaví,
a schvácen též vítězným křikem,
pak dorazí se vinným střikem.“

tenis a víno, hra blížící se svým pojetím dnešnímu tenisu se poprvé objevila ve středověké Francii; je zde doložena k roku 1275 pod názvem *jeu de la chasse* („hra na lov“), protože napodobovala chytání ptáků do sítí. Provozovali ji zejména řeholníci pocházející z urozených rodin jako náhradu rytířských zábav. Její obliba stoupala a stala se dokonce „královskou hrou“, nejprve ve Francii a postupně na dalších evropských panovnických dvorech (zejména v Anglii). Jednoho ze svých vrcholů dosáhla v době vlády Ludvíka X. Francouzského, zvaného Svárlivý (1289–1316; vládl 1314–1316). Panovníkovo přízvisko bylo zřejmě odvozeno z jeho nesnášenlivého chování „doma i na kurtu“. Manželka Markéta mu byla nevěrná, milenec byl sťat, pověšen na šibenici a jeho pohlavní orgány byly hozeny psům; nevěrnice byla uvržena do vězení, kde v roce 1315 zemřela. Vdovec se oženil, ale krátce po svatbě zemřel: údajně se uhřál při „tenisu“, načež ve sklepě vypil velké množství studeného vína, následovala horečka, jíž Ludvík podlehl.

Michal Halva, *Ludvík X. jako vztekloun poté co vypil sklenici studeného nešámbrovaného burgundského*, mezi 2021 a 2024, kombinovaná technika, sololit, autorský rám, 49 × 43 cm.
Malíř profesí a historik a genealog ze záliby se v pramenech dopídil, že zmíněný tenisový zápas Ludvík X. prohrál – načež si prý chtěl zchladit žáhu červeným vínem, které mělo teplotu o deset stupňů nižší, než byla předepsaná pokojová.

Karlštejnské víno

Že Karel IV. přivezl do Čech štěpy burgundského,
to víme z rozkošné romance od Jana Nerudy,
a že z Rakous révu ušlechtilou pro Karlštejn obstaral,
to zase ctihodný Beneš Krabice ve své kronice tvrdí.
Aby se drahocenné klacky uchovaly v kondici,
byly pro přepravu uloženy v strdí!
To prosím nejsou výmysly, fejky nějakého pobudy.

Sám císař pak na svazích pod Karlštejnem
vysadil vinnou révu v potu tváře.
Když za nic jiného, už za ten čin
zasloužil by si auru svatozáře.

Dařilo se zdejšímu vínu, dokud se svatý Petr,
nositel klíčů k nebi i zemi, staral o karlštejnské vinice,
nastoupil však čas révokazů a jiných kazisvětů,
Petr to musel vzdát a jinde uplatnit svůj metr.

Jeho roli v Karlštejně začas převzala výzkumná stanice,
která ctí a dodnes udržuje císařské vinařské tradice.

Beneš Krabice z Veitmile (zemřel 27. 7. 1375), český katolický kněz. V roce 1350 byl ustanoven správcem brněnské farnosti svatého Jakuba a později se stal i kanovníkem svatovítským. Od roku 1355 řídil stavbu nové pražské katedrály, chrámu svatého Víta, přičemž dohlížel na práci Petra Parléře a jeho dílny. V roce 1373 dal přenést do nové katedrály pozůstatky českých panovníků a o rok později i těla biskupů. Před svatováclavskou kaplí byl pohřben i on. Na přání Karla IV. vytvořil latinský spis *Cronica ecclesiae Pragensis* (Kronika pražského kostela), který je důležitým pramenem pro poznání doby Karla IV. Kronikář též zmiňuje zásluhy Karla IV. o rozvoj českého vinohradnictví. Uvádí například, že *„léta Páně 1348 na den sv. Marka, pan Karel, král římský a český, dal také přivézti z Rakouska nejušlechtilejší révu, kterou tam pod hradem Karlštejnem, který v téže době začal stavět, vysadil“*. A mimo jiné se dozvídáme, že císař nechal přivézt štěpy burgundské révy v bečkách, v nichž byly kvůli dobrému uchování uloženy v medu. Možná bylo na bedra tohoto apokryfu naloženo příliš. Strdí zůstává, ale Beneš přece píše, že révu Karel IV. přivezl nikoli z Burgundska, nýbrž z Rakouska, a nešlo o *pinot noir,* neboť první zprávy v burgundských pramenech o této odrůdě problesknou až v čase, kdy císař umíral. Teprve za napoleonských válek nechali Lobkowiczové burgundským osázet Mělnicko.
krabicové víno, označení vína z papírové krabice; zpravidla jde o víno sice levné, ale podřadné kvality prosycené syntetickými chemickými prostředky; (slangově) krabičák.
strdí (knižně a zastarale), med (slovo užíváno v českých pověstech).
Výzkumná stanice vinařská v Karlštejně, instituce založená v roce 1919; jejím posláním je výzkumně-pěstitelská činnost. V rámci Národního programu konzervace a využívání genetických zdrojů rostlin a agrobiodiverzity je zde shromážděna kolekce odrůd a klonů rodu *Vitis* (230 položek) a probíhá udržování vybraných klonů révy vinné. Stanice obhospodařuje osm hektarů vinic v obtížném terénu na terasách; jako vedlejší produkt výzkumné a šlechtitelské činnosti je ročně vyprodukováno 5 000–13 000 litrů vína z vlastních hroznů.

Dílna Petra Parléře, *Beneš Krabice z Veitmile*, po 1380,
pískovec, severní strana chóru ve vnitřním triforiu chrámu svatého Víta v Praze.
Latinský nápis, vytesaný gotickou frakturou pod bustou, nazývá Beneše jménem *Benedictus dictus Crabiczie,* označuje ho za třetího ředitele stavby katedrály *(director fabricae tertius)* a připojuje přesné datum jeho úmrtí *(obiit anno d. 1375 die 27 mensis julii).*
Podle portrétní busty měl Beneš Krabice z Veitmile
na chutné Karlštejnské víno dobře vyvinutý nos,
ten by se krabicovému vínu určitě vyhýbal na míle.

Jiří Eliška, *Karel IV.,* 2015, kresba, papír, 30 x 21 cm.

IV manželky Karla IV. vs. VI žen Jindřicha VIII. a Bušek z Velhartic navíc

Poté co si tudorovec král Jindřich VIII.
přečetl *The Winter's Tale* v českém originále,
a seznámil se s dílem Damiána a Kosmy,
myslel jen na to, jak překonat slavné české krále.

Soustředil se, pochopitelně, na Karla IV., „otce vlasti",
a jeho čtyři ženy, Blanku, Annu F., Annu S. a Alžbětu.
Závistivě polkl: „Charles si musel užívat nevídané slasti!",
načež si vzal Kateřinu Aragonskou a sňatek oznámil světu.

Následovaly Anna, Jana, Anna a Kateřina v rychlém sledu,
aby je vzápětí stejně pohotově ukládal zas k ledu.
Kateřiny Howardové, (beheaded), svojí manželky V.,
zbavil se jednou provždy, když se vydala po slepé koleji páté.

Český vlastenec Kosmas nelibě ve své kronice přiznává,
že VI. žena Jindřicha VIII., (survived), Catherine Parr,
ho přivedla do vrcholné formy, a smutně dodává:
„Na golfovém hřišti Karlštejn dosáhl IV body pod par."

Karel IV. prý při turnaji ani neopustil císařský multivan,
nezhlédl tedy své pokoření, když Henry zahrál hole-in-one.
Karlova IV. žena, Alžběta Pomořanská, mu ze zlé „vuole"
zlámala totiž všechny jeho kdysi vítězné železné „huole".

Císař to vůbec nevnímal, chvílemi i pospával,
neboť si sám *Buška z Velhartic* mohutně dopřával,
však tréninkem zocelený, ožil, a pozval Jindřicha k svému stolu,
načež se oba monarchové, bez manželek, sťali českým vínem pěkně spolu.

Divorced, beheaded, died, divorced, beheaded, survived (z angličtiny), mnemotechnická pomůcka k zapamatování osudu šesti žen Jindřicha VIII. (rozvedená, popravená, mrtvá, rozvedená, popravená, přeživší).
hole-in-one (z angličtiny), v golfu odehrání jamky na jeden pokus (jde o výjimečnou událost); tato jamka má vždy par 3.
Jindřich VIII. Tudor (1491–1547), anglický král od roku 1509. Vytvořil absolutistickou monarchii. Za konfliktu s papežem, který mu odmítl povolit rozvod s Kateřinou Aragonskou, využil staré anglické tendence k národní církvi a v roce 1533 odtrhl anglickou církev od Říma; sám se stal její hlavou (počátek anglikánské církve). Byl šestkrát ženat: Kateřina Aragonská, Anna Boleynová (popravena), Jana Seymourová, Anna Klevská, Kateřina Howardová (popravena), Kateřina Parrová.
Karel IV. (1316–1378), český a německý král od roku 1346, římskoněmecký císař od roku 1355 z dynastie Lucemburků; nejvýznamnější evropský vládce pozdního středověku. Byl nejstarším synem Jana Lucemburského a Elišky Přemyslovny; původně křtěný Václav, jméno Karel přijal při biřmování. Byl čtyřikrát

ženat: 1323–1348 Markéta, zvaná Blanka, z Valois, 1349–1353 Anna Falcká, 1353–1362 Anna Svídnická, od roku 1363 Alžběta Pomořanská (prý dokázala ve svých rukou ohýbat či lámat železné meče nebo podkovy); otec dvanácti dětí. Jako český král proslul především založením univerzity v Praze, která nese jeho jméno, výstavbou Nového Města pražského, stavbou kamenného Karlova mostu a hradu Karlštejna, i mnoha dalšími počiny. Patří k nim i zásluhy o rozšíření pěstování révy vinné v českých zemích. Réva se pěstovala na rozsáhlejším území než dnes (díky teplejším podzimům; asi měl tehdejší oxid uhličitý index nikoli dole jako dnes = CO_2, ale nahoře = CO^2). Na Moravě vinice dosahovaly až k Olomouci, dokonce existovaly i ve Slezsku. V Čechách dominovalo zejména Polabí, středisky vinařství byly Litoměřicko, Mělnicko, Kutnohorsko, a především sama Praha a její okolí.
Kosma a Damián, bratři-dvojčata; žili ve 3. století v Arábii. Svou matkou byli vychováváni v křesťanské víře. Stali se oblíbenými lékaři, protože svou praxi vykonávali bez nároků na mzdu. Kromě léčení tělesných potíží se starali i o duši nemocného, kterou chtěli přivést ke Kristovu učení. V době vlády císaře Diokleciána (284–305) byli zajati a nuceni se odříct křesťanské víry. Protože tento požadavek splnit odmítli, byli krutě mučeni a nakonec sťati. Jejich kult dosáhl velké obliby po celém tehdejším světě, zejména za středověku. Karel IV. získal ostatky obou světců pro svatovítský chrám, v roce 1709 bylo vytvořeno jejich sousoší pro Karlův most.
par a pod par, par je teoretický počet ran, na který by měl zkušený golfista zahrát tu kterou jamku; pod par znamená lepší výsledek.
The Winter's Tale (Zimní pohádka, 1610 nebo 1611), divadelní hra Williama Shakespearea; hra se částečně odehrává v Čechách (v originále Bohemia).

Etiketa značky bílého vína *Bušek z Velhartic* vyráběného v 80. letech 20. století Českými vinařskými závody. Císař Karel IV. je zachycen v okamžiku, kdy podle Jana Nerudy pronáší:
„Zde po tom víně, Bušku, slyš, domácí slunce naše v loni hrálo –
toť první víno, které v Čechách zrálo – aj tedy vzhůru, pijme již!"

Vína z Kolína

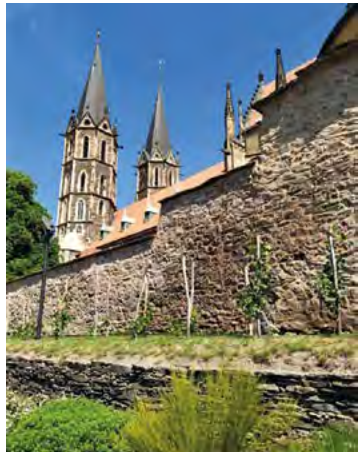
Ve středověku zásoboval Kolín nad Rýnem
celou severní Evropu moselským a rýnským vínem,
včetně našeho Kolína, vykolíkovaného v rovině,
kde místním vílám nezbývalo než pouze šenkovat ve víně.

Vater Rhein, otec německých toků,
po jehož hladině se legendami opředené víno plaví,
na strmých březích i v největším vinařství Eberbach
skýtá dost dobře pitelného ryzlinkového moku,
jen tajemné láhve z „pokladnice“ v klášteře nepřepraví.

Bylo by bláhové očekávat ohňostroje a domnívat se,
že až první hrozny vzejdou z Bartolomějského návrší,
tak Kolín nad Labem vinařskou slávu Kolína nad Rýnem přesrší.
U nás na množství nehledíme, však na kvalitu se soustředíme;
pak možná sám Bartoloměj dovolí, aby do jeho puristického chrámu
vzácní hosté přišli na ochutnávku skvělého mladého kolínského,
a osobně pohostí Lorelei, dlouhovlasou rýnskou první dámu.

Bartoloměj (1. století), apoštol a evangelista, světec. Jeho umučení pro víru bylo obzvláště kruté: nejprve byl stažen z kůže a posléze ukřižován hlavou dolů. Jeho atributy jsou bílý plášť, kniha, svitek, stažená kůže přes ruku ad.; stal se patronem vinařů, koželuhů, řezníků, pekařů i lékařů.
Bartolomějské návrší, jedna z dominant Kolína nad Labem (v nadmořské výšce 210 m) s gotickým chrámem svatého Bartoloměje, zbudovaným českým architektem, sochařem a řezbářem německého původu Petrem Parléřem (1332/1333, Kolín nad Rýnem nebo Švábský Gmünd, Německo – 13. 7. 1399, Praha), a revitalizovanými parkány, zahradami a s výsadbou révy vinné realizovanou společností Vinné sklepy Kutná Hora.
Kolín nad Rýnem (německy *Köln*), čtvrté největší německé město (kolem roku 50 n. l. germánská osada, v době římské město *Colonia Agrippin*a) ležící v nadmořské výšce 37 m. Ve středověku bylo největším městem v Německu (s dominantou gotické katedrály svatého Petra) a také jedním z center obchodu s vínem; vyváželo se odtud moselské a rýnské víno, které konkurovalo i vínům z Bordeaux.
Lorelei, 1. v německé mytologii krásná víla, vysoko na skále nad Rýnem si rozčesávala své předlouhé plavé vlasy a lákala luzným zpěvem lodníky i s plavidly do záhuby; 2. hlavní postava slavné básně *Loreley* (1824) německého básníka a prozaika Heinricha Heineho (1797–1856).
moderní purismus, směr v první polovině 20. století v architektuře a ve výtvarném umění zavrhující dekorativismus, vyznávající čistotu stylu.
Vinařství klášter Eberbach (německy *Weingut Kloster Eberbach*), jedno z největších státních vinařství v Německu (vlastnictví spolkové země Hesensko). Jeho kořeny sahají do středověku, kdy církevní instituce shromáždily ve svém majetku velké plochy vinic. K nejúspěšnějším patřil cisterciácký klášter v Eberbachu, který v době svého rozkvětu provozoval přes 200 vinařství na 260 hektarech. Dnes vinařství obhospodařuje více než 200 hektarů těch nejkvalitnějších vinic v oblasti Porýní. Vína se již nevyrábějí ve středověkém klášteře, ten slouží pro skladování starých vín (v jeho „pokladnici“ se nacházejí klenoty patřící k nejcennějším vínům na světě; nejstarší pochází z roku 1706) a po renovaci je především turistickým cílem. Kloster Eberbach postavilo nedaleko nové, moderní vinařství. Jeho trojpodlažní sklepy patří k architektonicky oceňovanému skvostu a zároveň k nejmodernějším vinařským stavbám v celé Evropě. Bývají označovány jako „katedrála ryzlinků“.

Bartolomějské návrší v Kolíně nad Labem, 2022.
Hlavy révy vinné se díky jarnímu slunci a deštění mají čile k světu, vážení.
Pod ochranou svatého Bartoloměje labskokolínské víno možná i v rýnskokolínské konkurenci uspěje.

Jiří Eliška, *Svatý Bartoloměj, patron vinařů*, 2024, kresba, papír, 30 x 21 cm.

Lektvar Tristrama a Izaldy

Český anonym ve 14. století prozrazuje,
že základem láskyplného lektvaru bylo víno:

„I počě [počal] Tristram velikú žiezeň mieti
i káza [kázal] sobě dáti pitie.
Neby tu šenka [nebyl tu číšník] na to nesčestie.
Tu vece jedna panenka:
– Pane, teď [tamhle] stojí jedno málo vínka.
On je sobě přinésti káza.
Panenka sě s nižádným nepotáza [neporadila se]
i přinese to pitie jisté;
neb jest mněla, by bylo [myslila, že bylo] čisté.
Tristram o tom nic nevěda,
že mu sě o tom má státi sváda [spor, neštěstí],
napi sě [napil se] jeho mnoho,
mněl, by bylo něco dobrého,
poskyte [poskytl] jeho také panně.
A jakž sě ona napi nelestně,
tak sě jim zdáše [zdálo se] oběma,
jako by byla [byli] na smysle něma.
I musichu sě tak milovati [museli se tak milovat]...“

Waterhouse na počátku 20. století upřesňuje,
bylo to červené víno.

Víme, jaké značky?
Nevíme a ani se nedovíme,
neb manželé Fred a Sherry Rossovi
odebrání vzorku z obrazu nedovolí.
V tomto punktu i exaktní věda trčí mlčky.

Tristram a Izalda (též *Tristan a Isolda*), hlavní postavy jednoho z nejslavnějších středověkých milostných příběhů o nešťastné lásce mezi synovcem krále Marka z Cornwallu Tristramem a irskou princeznou, zlatovlasou Izaldou. Příběh byl v evropských literaturách mnohokrát zpracován. Na konci 14. století tuto látku, hlásící se ke keltské, bretaňské či anglonormanské vypravěčské oblasti, zpracoval také neznámý český autor. Středověk pomocí tohoto příběhu vykládal vznik pozemské lásky mezi mužem a ženou. Láska je zde chápána jako onemocnění, chorobná vášeň, propukající jako následek požití čarovného nápoje lásky; do křesťanské mytologie lásky se tak dostávají rezidua antické magie a antických mystérií i příběhy a symbolika pohanských kultur. Nápoj lásky byl určen pro starého krále Marka a jeho budoucí ženu Izaldu, kterou měl králi přivést rytíř Tristram. Mladá dvojice však nápoj vzbuzující vzájemnou lásku omylem vypije, čímž uvede do pohybu řetěz napínavých, dobrodružných událostí, které končí smrtí obou milenců. Citace ukázky: Anonym (1974): Tristram a Izalda. In Hrabák, Josef, ed., *Tisíc let české poezie: I. Stará česká poezie*. Verše vybral, svazek uspořádal, předmluvu, komentáře, poznámku o autorech a vysvětlivky k textům napsal a obrazové přílohy navrhl Josef Hrabák. Antologii textologicky zpracoval a ediční poznámky napsal Dušan Šlosar. Praha: Československý spisovatel, s. 44–45.

John William Waterhouse, *Tristan a Isolda s lektvarem*, 1916,
olej, plátno, 109,2 × 81,3 cm, Collectionof Fred and Sherry Ross, USA.
Nepleťme si Freda a Sherry Rossovy s Oliverem a Barbarou Roseovými z filmu *The War of the Roses* (1989, Válka Roseových), i když i oni se seznámili v aukční síni při dražbě uměleckých předmětů. Manželství Rossových bylo souladné a šťastné, jako by sami na počátku vztahu okusili nápoj lásky.

Dekret kutnohorský a Vinné sklepy KH

Dekret kutnohorský
měl důsledek obrovský:
pro Čechy tři ku jedné.
Málo se ví, že jej Václav IV. podepsal až pod vlivem –
ve Vinných sklepech Kutná Hora díky lahvince,
a to nejedné!!!!

Vínem a Dekretem povzbuzené endorfiny
zaplavily univerzitní úžlabiny,
sebevědomí české stouplo k neochvějné hladince.

Dekret kutnohorský, mandát vydaný Václavem IV. dne 18. 1. 1409, jímž se upravoval počet hlasů na Karlově univerzitě. Zatímco dosud každý ze čtyř národů měl jeden hlas (bavorský, český, polský, saský), nově získali Čechové tři hlasy a ostatní národy dohromady jeden hlas. Vydání dekretu přímo souviselo s podporou univerzitní obce králi Václavu IV. v jeho sporu v otázce papežského schizmatu (ukončení dvojpapežství). Současně odráželo novou situaci na univerzitě, jež se po zřízení několika univerzit v Říši (Erfurt, Heidelberg, Krakov, Vídeň) přeměnila v podstatě v instituci regionální.
Václav IV. (1361–1419), český a římský král; proslul hédonistickým stylem života, často svůj čas trávil s lazebnicemi a s vínem; lazebnice Zuzana: „Někdy se už večer ploužil po čtyřech a z opice se často probíral až zrána."
Vinné sklepy Kutná Hora, společnost hospodaří na více než osmdesáti hektarech, z nichž přes polovinu tvoří vinice na tratích U Všech svatých, Pod Barborou, Nad Kapličkou a U Borku. Zbylou půdu tvoří pastviny pro ovce, sady a pole. Cílem je soběstačný statek s ekologickými produkty v nejvyšší kvalitě. Společnost v roce 2002 založil Stanislav Rudolfský (dnes předseda Cechu českých vinařů), v roce 2005 převzal řízení jeho syn Lukáš Rudolfský. Podařilo se jim obnovit slávu kutnohorského vinohradnictví; ta sahá až do středověku, kdy byla spjata s působením cisterciáckého kláštera v Sedlci (dnes jedna z částí Kutné Hory), jenž byl nejstarším cisterciáckým opatstvím v českém království (založen 1142). Také díky tomu, že hospodaří podobně, tak jako kdysi cisterciáčtí bratři, biodynamicky (syntetické chemické prostředky jsou vyloučeny v celém produkčním cyklu), víno tvoří pouze z vlastních hroznů. Ty svými vynikajícími vlastnostmi danými příznivým minerálním složením půd, mikroklimatem a nepochybně i přízní svaté Barbory, dohlížející zejména na svoji vinici Pod Barborou, blahodárně působí po tom úžasném „ohnivém" procesu kvašení na tělo i duši. Díky tomuto přístupu je vinařství držitelem ekologické značky BIO a jako jediné vinařství v České a Slovenské republice také prestižní certifikace pro biodynamické hospodářství Demeter.

Trojvěží kutnohorského gotického chrámu svaté Barbory – vinici „Pod Barborou" chránící.
Vinice je v portfoliu společnosti Vinné sklepy Kutná, jejímž generálním ředitelem je Lukáš Rudolfský; zřejmě s pomocí svaté Barbory (Barbořino trojvěží je logem vinařství) a bohyně zemědělství Démétér (společnost je nositelem prestižní certifikace pro biodynamické hospodářství Demeter) zdárně hospodaří, neboť se kutnohorskému vinařství velmi dobře daří.

Dekret kutnohorský, notářské vyhotovení pro Jana Husa; Hus byl v letech 1409–1410 rektorem celé Karlovy univerzity.

S barvou ven

Jako nemrava a porušovatel panen
byl Hynek z Poděbrad ostouzen,
ovšem étericka část jeho básnické bytosti
vnímala život v barevné rozmanitosti,
rytíř chtěl snít svůj horoucí erotický Májový sen.

Aby procházka oblažujícím snem
nebyla přervána kokrhelem ohavným,
a aby naopak lásce přibylo na spanilosti,
učinil konec dnům bezbarvým,
kohouta upravil na víně a rudé doléval do sytosti.

Tak neustával sytit inspiraci,
toskánské červené frankovkou řezal…,
žádný div, že s takovou náloží v žilách
by se v něm modré krve nikdo nedořezal.

Snad víno neubírá na urozenosti?

Vždyť i šlechtic Hasištejnský z Lobkovic,
který se nad frejířem z Poděbrad horšil nejvíc,
v básni *Vivimus et bibimus* přiznává barvu,
když píše příteli do Čech z Budína,
jak se tam rozpaluje u pití vína.

Kvůli barvitosti netřeba dávat výhost ctnosti.

Hasištejnský z Lobkovic, Bohuslav (asi 1461, hrad Hasištejn u Kadaně – 14. 11. 1510, hrad Hasištejn u Kadaně), básník (psal v hexametrech a elegickém distichu podle klasických antických vzorů), prozaik a cestovatel (podnikl cestu do Středomoří a Palestiny), hlavní představitel humanismu jagellonské doby; příslušník jednoho z čelných českých šlechtických rodů. Byl horlivý katolík, podporoval vědu a umění. Zabýval se soudobým politickým a společenským děním (*Ad sanctum Venceslaum satyra* – Žaloba k svatému Václavu) i filozofickými a etickými otázkami (*De miseria humana* – O lidské ubohosti, *De avaritia* – O lakotě, *De felicitate* – O štěstí).

Hynek z Poděbrad (17. 5. 1452, Poděbrady – 11. 7. 1492, Poděbrady), syn kališnického krále Jiřího z Poděbrad (1420–1471). Je mu připisováno autorství básnické skladby *Májový sen* (konec 15. století). Tento vzdělaný muž údajně nejen promarnil svůj talent v radovánkách a rozkoších („milovník vína a porušovatel panen“, takto se o něm v dobových pramenech mluví), ale navíc zradil víru svého otce. Dnes bychom mohli říci, že to byl člověk nábožensky vlažný, neboť svou víru v průběhu života několikrát utilitárně změnil. *Májový sen* byl kritizován z protichůdných pozic. Podle prvního, staršího mínění je *Májový sen* lascivní skladba, která dokládá autorův zhýralý život. Moderní interpretace jsou shovívavější – v jeho skladbě vidí náznaky a projevy hédonistické renesance, která zve člověka obluzeného středověkým asketismem na hostinu těla. Nezanedbatelným argumentem pro toto hodnocení je skutečnost, že autorství českého překladu a zpracování dvanácti jadrných Boccacciových povídek z *Dekameronu* je rovněž připisováno Hynkovi z Poděbrad. V skladbě *Májový sen* zastupuje renesanční (požitkářský, lascivní, konzumentský) přístup k lásce pouze jeden ze tří základních vypravěčských plánů, přímá řeč mládence, který se obrací na svou milou s jednoznačnými prosbami, žádostmi či příkazy. Chce po své milé, která ho po dlouhém váhání navštívila, aby se svlékla, lehla si k němu na lože a vyhověla jeho erotickým tužbám. Mládenec se snaží sliby i citovým vydíráním překonat dívčiny zábrany a předsudky. Tento vypravěčský plán dále rozvíjejí komentáře, kterými mladík osvětluje probíhající děj. Další vypravěčský plán, repliky milenčiny, prezentuje jinou polohu a komunikační strategii: dívka se přiznává k milostnému citu (to je také důvod, proč svého milého navštívila), ale zásadně odmítá fyzický milostný akt. V dialogu užívá argumenty křesťanské morálky tolerující sex pouze v rámci instituce manželství.

kokrhel (ze středohornoněmeckého *gügerel*, „ozdoba hlavy [u koní] s lidovým přikloněním ke kokrhat“), 1. název rostliny podle zvláštního tvaru její koruny; 2. (hanlivě) ženský klobouk (čepec), rozšířený zejména za Rakouska-Uherska.

vivimus et bibimus (z latiny), žijme a pijme.

Anonym, *Portrét Hynka z Poděbrad*, 1593,
ilustrace v díle polského a českého historika, heraldika a genealoga Bartoloměje Paprockého z Hlohol a Paprocké Vůle (1543–1614) *Zrdcadlo Slawneho Margrabstwij Morawskeho.*
Portrétista dostal zřejmě zadání, / které Hynkovy sexuální poklesky zahání, / vždyť se tváří ustrašeně, / jako by se bránil dotírající ženě. Gabriela Sedláčková portrét upravila koláží, / jejíž atributy fikci realitou převáží. Možná však pozorný divák poznamená: Co když portrétista mezi pláty brnění umně uschoval / Hynkův ztopořený genitál?

V.
Novověk

(Od konce středověku
do počátku moderních dějin, 1492–1900.)

*Úvodem vystoupí tři (ne)vinné travičky
Lukrécie & Tofana & Maryša,
amatérské biochemičky*

Místo Motta Memento:
*Kov se pozná v ohni, když správně hoří,
jed ve víně, kávě, čiré tekutině…
nakonec odhalí rozbor v laboratoři.*

Jiří Eliška, *Rusovláska*, 1982, graffiti na kartonu, 100 x 85 cm.

Biochemička

Lucrezia Borgia získala pověst zákeřné travičky a zhýralé ženy.
Na vině však byla spíš divoká doba než ony pověstné borgiovské geny.

Pohleďme, vždyť jak bohyně Flora či královna Floralií
stiská svými prstíčky
léčivé byliny svázané do úhledné voničky.

Vzdělaná žena své schopnosti zdárně rozvíjí,
chce se habilitovat (v Boloni) v přírodních vědách, zvláště v biochemii.

V tyglíku míchá a vaří různé látky a ingredience,
čekali byste svařené toskánské víno –

ano, ano, je to svařák, jenže někdy s jedem,
jindy s lékem – na zvýšení sexuální apetence.

Z čeho ji vinit, když sexuchtivý žíznivec lék s jedem zamění
a místo vzplanutí s manželkou či milenkou v chladnou mrtvolu se promění!?

apetence (z latinského *appetentia*, „dychtivost, chtivost, lačnost, žádostivost"), chuť, touha vykonat určitou povinnost.
biochemie (z řeckého *bios*, „život"; původ slova chemie je hledán v egyptském slově *Kemet*, které znamená doslova „Černá [země]" a označuje samotný Egypt, přes koptskou podobu *Kéme* se pak slovo dostalo i do arabštiny a evropských jazyků), interdisciplinární vědní obor studující chemické reakce v živých organismech se zaměřením na výzkum struktury a funkce jednotlivých komponent, zejména bílkovin (proteinů), nukleových kyselin, uhlovodíků, lipidů a dalších složek. Předmětem jejího studia je složení živých systémů, chemické přeměny a vztah mezi chemickými procesy a jejich fyziologickými projevy. Dnes patří biochemie k nejdynamičtěji se rozvíjejícím vědním oborům, s širokým přesahem zasahujícím biologii, medicínu, zemědělství a další obory věd o živé přírodě.
Borgia, Lucrezia (česky též *Lukrécie*, 18. 4. 1480, Subiaco, Itálie – 24. 6. 1519, Ferrara, Itálie), italská šlechtična; byla nemanželskou dcerou kardinála Rodriga Borgii, pozdějšího papeže Alexandra VI., sestra Cesara Borgii (údajně s ním udržovala incestní vztah a prý se s využitím jedů podílela i na některých jeho zločinech). Její sňatky organizoval otec a bratr podle potřeby měnících se rodových a mocenských zájmů. První sňatek s Giovannim Sforzou byl po pěti letech zrušen, zatímco její druhý, velmi milovaný manžel Alfonso Aragonský byl za spoluúčasti Cesara Borgii zavražděn. Z popudu svého mocného otce uzavřela třetí sňatek s Alfonsem I. z ferrarského rodu d'Este. Svatba v zastoupení se konala ve Ferraře, velkolepé oslavy probíhaly i v Římě. Ve Vatikánu se konala hodovní slavnost, při níž tančily nahé kurtizány a následných pitek a orgií se údajně zúčastnili všichni přítomní s výjimkou novomanželů. Oslavy pak pokračovaly v novém domově ve Ferraře. Lukrécie prý uchvátila obyvatele města i nového manžela. Jako vévodkyně z Ferrary soustředila na svém dvoře významné renesanční básníky, malíře, sochaře a učence a stala se jejich mecenáškou. V roce 1519 čekala své osmé dítě. Porodila dcerku, která několik hodin poté zemřela. Deset dní po porodu dcery v přítomnosti truchlícího manžela zemřela i Lukrécie.
Flora, starobylá italská bohyně kvetoucí přírody. V roce 238 př. n. l. jí byl v Římě zasvěcen chrám. Den jeho zasvěcení (28. duben) byl prvním dnem bujné šestidenní slavnosti *(Floralia)*, kdy se rozdávaly dárky, popíjelo víno a všude vládlo bezstarostné veselí. Muži i ženy se zdobili věnci z čerstvých květin, ověšovali květinami dveře domů, při jídle sypali květy na stůl a ženy si oblékaly pestrá roucha, aby napodobily bohatou rozmanitost květin. V cirku se konaly bujaré hry, které zabíhaly někdy až do erotické a sexuální nevázanosti. Slavnost se zachovala jako součást kultury na evropských aristokratických dvorech.
travička, žena, která tráví, otravuje (jedem) jiné s cílem je poškodit nebo usmrtit.

Bartolomeo Veneto, *Flora (Idealizovaný portrét kurtizány)*, kolem 1520,
tempera a olej, topolová deska, 43,6 × 34,6 cm, Städelsches Kunstinstitut und Städtische Galerie, Frankfurt am Main, Německo.
Malíř působil i ve Ferraře, o jeho obraze *Flora* se proto soudívá, že jde o portrét Lukrécie Borgii. Obraz lze chápat také jako hold a symbol vrcholu stvoření dvou základních entit jsoucna – flory (KVĚTINA) a fauny (ŽENA).

Marta Tabery, *Humanoidka-biochemička*, 2022,
kombinovaná technika, karton, 30 × 22 cm.

Tofana

„Bílé víno s vodičkou zvanou Aqua Tofana –
je pití vhodné jak pro křupana, tak jemnostpána.
I neurvalého skopce, egoistického sobce, promění v poslušnou ovci,
na světě budou existovat jen vdovy, žádní vdovci!“
Giulia Tofana

Tofana, Giulia (též *Toffana*, kolem roku 1620, Palermo, Itálie – 5. 7. 1659, Řím, Itálie), italská sériová vražedkyně. Záhy osiřela, neboť její matka byla v roce 1633 popravena na základě obvinění z otrávení svého neurvalého manžela Francesca. Řešila tak ukončení svého nešťastného manželství, neboť v katolické Itálii možnost rozvodu prakticky neexistovala a většina žen musela trpně snášet domluvená manželství, v nichž byly ponižovány a zneužívány svými násilnickými a opileckými manžely. Giulia vnímala tento stav úkorně a rozhodla se jej změnit. Využila k tomu matčiných i svých znalostí bylinných přípravků a lektvarů. Kolem roku 1640 vynalezla „parfém“, který nazvala svým jménem *Aqua Tofana*. Vypadal nenápadně, ale ve skutečnosti obsahoval arzén (*oxid arzenitý* neboli *arzenik*, staročesky *otrušík*, zlidověle *utrejch*), olovo a výtažek z rulíku zlomocného. Byl bez chuti, čirý, tedy snadno smísitelný s vínem, vodou nebo jakýmkoli jídlem. Smrtící výrobek prodávala v kosmetických lahvičkách ženám, které se chtěly zbavit manžela. Touto formou postupně Tofana zavraždila, i když nikoli vlastní rukou, kolem šesti set mužů. Byla odhalena až po dvou desetiletích svého blahověstného působení ve prospěch nešťastných žen a v roce 1659 popravena.
skopec, 1. znamení zvěrokruhu (též beran); 2. vykleštěný samec ovce domácí; 3. člen ruské (z pravoslaví vzešlé) sekty, jejíž členové podstupovali odstraňování či mutilaci pohlavních orgánů a prsů.

Mistr Vinologie (zrozen ve znamení Skopce), *Ideální portrét Giulie Tofany*, 2024, umělecká fotografie. ▸
Skutečnou podobu GT neznáme, Mistr si vypomohl Julií K., jednou ze svých modelek. Zachytil ji v dobovém koloritu: v barokním oděvu ve vstupu do barokních vězeňských kasemat brněnského hradu Špilberk (v 19. století ve zdejším habsburském žaláři úpěli italští revolucionáři-karbonáři) v okamžiku, kdy nalévá *Aquu Tofanu* do repliky barokního poháru s červeným vínem.
Skrývá dokonalé sladění zeleně Giuliiných očí a poháru nějaké další Mistrovo sofistikované hermetické poselství?
Možná magickou triádu – k zeleni očí a zeleni sklenice
patří Veltlínské zelené,
nejrozšířenější pěstovaná odrůda v České republice.
Každý se podiví – vždyť *Aqua Tofana* byla bezbarvá tekutina!?
Inu, jen další Mistrova egoisticky apokryfní „vinařská lakatina*“!
* https://www.youtube.com/watch?v=Rv1Wh0TPclQ

Ne-vinná travička

Errata

Zakladatelé a klasici kritického realismu –
a dopustí se takového anti-realistického faux pas!
Snad by šlo odpustit staršímu Aloisovi, ale Vilémovi?
Vždyť ten inklinoval dokonce k zolovskému naturalismu!
Kávu měli bratři ponechat jinému svému vzoru – Balzacovi,
která jeho myšlenky vznášela až kamsi na Parnas.

V devatenáctém století na Slovácku byla přece drahým
exotickým nápojem,
i v kyjovských či břeclavských salonech jen vzácným
kulinářským zdrojem,
ve vesnických domácnostech to byl ještě dlouho neznámý pojem,
zatímco víno tu odjakživa protékalo proudem každým oudem –
měřeno kriticko-realisticky spravedlivým soudem:

Užití kávy místo vína je proto podobný přešlap a ahistorický čin,
jako když dnešní rádoby režisér navlékne Maryšu do děravých džín!

Anti-Errata

To si nemyslím!!!
Šetrné Maryši se příčilo
slovácký Sylván utrejchem zmařit,
neodvážila se ani
cizí tóny ve víně voňavým protijedem maskovat,
neb by to mohlo Vávru nebezpečně rajcovat.
Rozhodla se raději kávu vařit,
v bláhovém domnění, že bude méně riskovat.

Že moravský venkov neznal kávu?
I v tomto punktu jsou Mrštíkové v právu.
Dobře věděli, že mlynář dává Žitovku pražit.

Maryša pro svůj záměr logicky nezvolila víno,
nýbrž kávu obilnou,
což z ní činí travičku ne-vinnou.

errata (z latinského *erratum*, „chyba, omyl, pochybení; poklesek, poblouzení“), (knižně) chyby, omyly; (v tištěné publikaci) seznam chyb a omylů.
faux pas (z francouzského *faux pas* [fo pa], doslova „chybný krok; přešlap“), chyba, nedopatření, porušení všeobecně přijímaných pravidel a společenského chování či dobrých mravů včetně nevhodného oblékání.
káva (z arabského *qahwah*, „síla“), horký nápoj z mletých a pražených zrn kávovníku *(Coffea arabica)*. Z oblasti původního rozšíření v Etiopii bylo pěstování kávy přeneseno do Jemenu pravděpodobně již v 6. století. Archeologické doklady nejstarších kávových zrn v arabské oblasti však pocházejí až z 12. století ze Spojených arabských emirátů. Arabové bedlivě chránili pěstování kávovníku a sankcionovali jeho vývoz. Konzumace kávy se šířila mimo Arabský poloostrov od 15. století, a to nejprve do Turecka (první kavárna Kiva Han byla založena v roce 1475 v Konstantinopoli) a odtud do evropských přístavních měst (v roce 1645 byla otevřena první kavárna v Itálii). Papež Klement VIII. (1536–1605) uspořádal koncem 16. století koncilium o kávě, při němž ji požehnal a učinil křesťanským nápojem. Během 17. století se pití kávy rozšířilo takřka po celé Evropě. Teprve v 17. století se podařilo i Holanďanům pěstovat kávu ve vlastních provinciích na Šrí Lance, v Indii a Indonésii. Holandská (a posléze i brazilská) produkce tak postupně vytlačila dominantní postavení arabské konkurence v produkci kávy. V roce 1683 údajně zanechali prchající Turci, kteří neúspěšně obléhali Vídeň, velké množství kávy u městských hradeb. Armádní důstojník Georg Kolschitzky pak založil ve Vídni první kavárnu *Zur Blauen Flasche* (U modré lahve). V Anglii byla jednou z nejvýznamnějších kavárna založená v roce 1688 Edwardem Lloydem. První pražská kavárna „U Zlatého hada“ byla v provozu roku 1714 pod malostranskou Mosteckou věží a provozoval ji Arab Georgius Hatalah z Damašku, zvaný Jiří Theodat. Káva vstoupila i do umění. Německý skladatel Johann Sebastian Bach (1685–1750) napsal kantátu o kávě a Ludwig van Beethoven (1770–1827) popíjel rád kávu, kterou si vařil přesně ze šedesáti zrníček. Také francouzský spisovatel Honoré de Balzac (1799–1850) byl vášnivým milovníkem tohoto nápoje – „záplava černé kávy“, kterou slavný spisovatel vypil, se odhaduje na padesát tisíc koflíků (v Balzacově domě-muzeu v Paříži v rue Raynouard č. 47 je vystaven jeho pověstný kávostroj). Na kávu pěl Balzac ódy: „Káva sklouzne do žaludku a potom se všechno dá do pohybu: myšlenky táhnou jako prapory velké armády na bojišti …“ Jan Neruda (1834–1891) je autorem fejetonu (1874), kde píše o kávě: „Pijeme kávu ve dne v noci, ráno hned po vyspání a na večer pro uspání, ráno k najedení a v poledne pro trávení…“ Bratři Alois Mrštík (1861–1925) a Vilém Mrštík (1863–1912) „využili“ kávu s jedem jako prostředek k vraždě v dramatu *Maryša* (1894). V hovorovém jazyce se termín „káva“ nebo „kafe“ užívá v obecně kladném nebo záporném významu: „jen láska silná, horká a sladká jako káva je ta pravá“, „to je můj šálek kávy“, „to není můj šálek kávy“, „to je silný kafe“ apod. Podle arabského rčení má být správná káva „černá jako noc, horká jako peklo a sladká jako láska“. V současné době je káva předmětem antropologických a medicínských studií, které například sledují její vliv na rakovinu močového měchýře, infarkt myokardu, osteoporózu, působení na menstruační cyklus či plod a její roli v životě různých komunit.
Maryša, název kriticko-realistické tragédie (1894) bratří Aloise Mrštíka (1861–1925) a Viléma Mrštíka (1863–1912). Drama zachycující konflikt mezi milostným citem a morálkou důvěryhodně zakotvené ve vesnickém prostředí moravského Slovácka dodnes neztratilo nic na své naléhavosti; zobrazuje, jak velkou moc měly na vesnici peníze a jak přísně byly dodržovány po staletí tradované společenské normy a obyčeje. Současně ukazuje, jak malý a těsný byl prostor pro milostné vztahy a pro svobodné rozhodování jedince. „Nešťastná su, ale špatná nebudu,“ říká Maryša, kterou rodiče proti její vůli provdali za starého vdovce Vávru, svému

bývalému nápadníku Franckovi, když ji přemlouvá, aby s ním utekla do Brna. (Hra není psána spisovným jazykem, ale dialektem, kterým se mluví v lokalitě, do níž Mrštíkové umístili svůj příběh – Těšany na Slovácku.) Morální zásady Maryše rovněž nedovolí, aby se s Franckem tajně stýkala. Přiznává sice, že ho v srdci stále nosí, hříchu s ním se však dopustit nehodlá. Když se Vávra pokusí Francka zastřelit, rozhodne se Maryša svého milého ochránit: nasype manželovi do kávy jed.

Mrštík, Vilém (14. 5. 1863, Jimramov – 2. 3. 1912, Brno), český prozaik, dramatik a literární kritik, uvádějící do české literatury (také jako překladatel) díla ruských revolučních demokratů, ruského kritického realismu a francouzského naturalismu. Společně se starším bratrem Aloisem Mrštíkem (1861–1925) napsal drama *Maryša* (1895), které představuje odvážný, kritický pohled na život na vesnici a její morálku. Nejvýznamnějším dílem Viléma Mrštíka se stal impresionistický román s výraznými autobiografickými rysy *Pohádka máje* (1897).

Michal Halva, *Portrét Maryši v lidovém kroji, poté co otrávila Vávru vínem*, 2024, kombinovaná technika, karton, 30 × 21 cm.
Na zadní straně obrazu je malířův přípisek:

„Pokud by, nebohá, byla víno použila,
žádné podezření by byla nevzbudila!“

Maryša tráví manžela jedem v kávě – klíčová scéna z dramatu *Maryša* (1894) Aloise a Viléma Mrštíkových v provedení Divadelního souboru domu kultury v Krupce v roce 2021.

Châteauneuf-du-Pape versus Bokovka

Velesvůdná internacionální krasavice
projektuje se do role Renée de Rieux, Jindřichovy milostnice,
ani rozhodnost Kateřiny Medicejské jí není cizí,
posilněna sedmičkou Châteauneuf-du-Pape
vyráží v podvečer na lov jako lvice,
kolik nápadníků za „bartolomějské noci“ zmizí!?

Toužíte-li, pánové bez dozoru, po bokovce
a máte přitom ošidný pocit lovce, mějte se na pozoru!
Nedůvěřujte rozhoďnožce, není milosrdná,
vyzývavě kroutí bokem i značkovou kabelkou po boku,
a vy netušíte, jak břitká je micericordia v téhle schovce:
Než se vzpamatujete, jsou z vás značkované obětní ovce.

bartolomějská noc, organizované vraždění hugenotů v Paříži v noci z 23. na 24. 8. 1572 během svatby jejich vůdce Jindřicha Navarrského (1553–1610) s dcerou katoličky Kateřiny Medicejské Markétou z Valois (1553–1616); zosnováno Kateřinou Medicejskou (1519–1589) a rodem Guisů. Bartolomějská noc ukončila období míru ze Saint-Germain (1570), jenž zrovnoprávnil hugenoty s katolíky a byl zpečetěn zasnoubením mladého páru. Bylo povražděno kolem 3 000 lidí a v následujících dnech se vraždění přeneslo na venkov.

bokovka, (hovorově) mimomanželský intimní vztah, nevěra.

Bokovka, český název amerického filmu *Sideways*, který v roce 2004 natočil Alexander Payne. Dávní a poněkud nesourodí přátelé Miles a Jack se vydávají na týdenní rozloučení se svobodou po kalifornské vinařské oblasti Santa Ynez Valley. Zatímco samotářský Miles hodlá strávit čas koštováním pěkných kalifornských vín, nastávající ženich Jack si chce užít mládenecký život se vším všudy, včetně společnosti krásných žen. Do milostných dobrodružství se nakonec zaplétají oba, když se seznámí se dvěma okouzlujícími servírkami. Nechávají se strhnout romantickou atmosférou společných večeří, nekonečných rozhovorů a opojným vínem, které však brzy všem ztrpkne... Snímek byl diváky vřele přijat a získal řadu odborných ocenění

Bokovka, název červeného vína (cuvée suché) z mikulovského rodinného bio vinařství Víno Marcinčák opatřeného působivou minimalistickou etiketou s motivem kapky krve. Víno se vyznačuje krvavě rubínovou barvou a elegancí, vyniká vůní lesního ovoce, kakaa a vanilky. Bokovka je vhodná ke zvěřině, k vyzrálým sýrům a dezertům z čokolády v rámci milostné předehry při sledování filmu *Sideways*.

Dubois, François (1529, Amiens, Francie – 1584, Lausanne, Švýcarsko), francouzský malíř. Byl protestantem a zažil represe proti hugenotům; následně se před pronásledováním uchýlil do švýcarského Lausanne. Proslul realistickým zobrazením událostí za bartolomějské noci, i když není známo, zda byl jejich očitým svědkem.

Châteauneuf-du-Pape („Papežův nový hrad“), proslulé francouzské víno z vinařské oblasti Châteauneuf-du-Pape v departementu Vaucluse v jihovýchodní

Francii. Původ je spjat s dějinami papežství. V roce 1309 papež Klement V. přemístil sídlo do Avignonu. On a další „avignonští papežové“ byli velkými milovníky burgundských vín a učinili mnoho pro jejich propagaci během sedmdesátiletého trvání avignonského papežství. Papež Jan XXII. (papežem 1316–1344), který vystřídal Klementa V., kromě burgundského vína pravidelně pil víno z vinic na severu a zasloužil se o zlepšení tamních vinařských postupů. Za Jana XXII. byla vína z této oblasti známa jako *Vin du Pape* („Víno papeže“); tento termín se později přenesl na „Châteauneuf-du-Pape“. Jan XXII. také postavil hrad, který je symbolem apelace.

misericordia (z latinského *misericordia*, „milosrdenství, soucit, soustrast, lítost“), trojhranná úzká dýka k dobíjení protivníků (ranou z milosti); užívala se zejména ve 14. až 16. století.

Renée de Rieux (přezdívaná *Belle de Châteauneuf*, „Krásná Châteauneuf“, 1550–1587), francouzská šlechtična, dvorní dáma francouzské královny Kateřiny Medicejské, milenka jejího syna vévody z Anjou, který se později stal francouzským králem Jindřichem III. Proslula uvolněným životním stylem. Nerozpakovala se například veřejně urazit Jindřichovu novomanželku, když se na dvorním plese objevila oblečená stejně jako mladá královna; traduje se ovšem, že se k tomuto činu odhodlala již burgundským notně ovíněná. V roce 1575 se zamilovala do Florenťana Antinottiho, za kterého se provdala. Poté co odhalila manželovu nevěru, v návalu žárlivosti ho probodla. Přestože ji v tomto případě králova moc chránila, Jindřich se rozhodl vykázat ji ode dvora. Jako dar však od velkorysého panovníka dostala panství Beaumont, baronství Castellane, starý královský dům v Aix a nárok na rentu od parlamentu v Aix. V únoru 1577 se Reneé provdala za provensálského šlechtice Philippa de d’Altoviti, kapitána královských galér.

François Dubois, *Bartolomějská noc (Le Massacre de la Saint-Barthélemy)*, mezi 1572 a 1584, olej, dřevo, 93,5 × 151,4 cm, Musée cantonal des Beaux-Arts, Lausanne, Švýcarsko.

Malíř zobrazil masakr za bartolomějské noci 23. na 24. 8. 1572: vpravo je vůdce hugenotů Gaspard de Coligny svrháván z okna, po dopadu na zem je sťat, čemuž přihlíží vévoda z Guise (řečený Zjizvený), vůdce Katolické ligy a jeden z iniciátorů bartolomějské noci; vlevo vzadu Kateřina Medicejská (v černém) vychází z královského Louvru a s uspokojením „provádí inspekci“ povražděných hugenotů. Po inspekci uspořádala hodovní slavnost, kde vzácná vína (včetně *Châteauneuf-du-Pape*) tekla proudem.

Michal Halva, *Módní ikona světového významu vracející se domů z divokého večírku, lehce ovíněna rovněž světově proslulým vínem Châteauneuf-du-Pape*, 2023–2024, kombinovaná technika, sololit, autorský rám, 66 × 56 cm.

Obraz se nepochybně zařadí na čelné místo Mistrových „mistrovských děl“ *(chefs-d’oeuvre)*, což samo o sobě napovídá více než roční úsilí, které mu věnoval. Dílo je zároveň významné z hlediska umělcova individuálního bytí: je totiž očistným psychoterapeutickým vyznáním freudovského ražení, kdy po několik hodin v jednom z mikulovských sklípků (pilo se, pochopitelně, nikoli *Víno papeže*, nýbrž Marcinčákova červená erotizující *Bokovka*) vzdoroval podobné ženské bytosti. Obstál, k bokovce nedošlo, manželce Šárce i po čtyřiceti letech soužití zůstal věrný (sic!).

Ianus Moravicus et Vinum Tacitum

(Ianus Moravský a Víno Tiché)

Za české zájmy bili se hrdí Moravané na vrcholu Bílé hory,
do jednoho, jak Lakedaimonští, padli tam nahoře u obory…

Češi, ti konzumenti mléka a strdí,
neumí bílé ni červené píti, mohou být vůbec na něco hrdí?

Žádný ocasatý lev, malý ptáček, čížek, by jim heraldicky „slušel“ nejvíce,
však přijde znovu *Megalé Morávia*, kdy Čížka do spárů sevře
Moravská orlice!

Konečně jsme se dočkali, dějinnou spravedlnost už nikdo nezmaří –
Českou republiku od ianuaria MMXXII ovládli dva bývalí
brněnští rektoři.

Jsou možná reinkarnací dvojtvářného římského boha Iana,
za jejich diumvirátu otevře se pro Moravu, Čechy a Slezsko
dokořán ráje brána.

(Škoda, že toho třetího, Zlatoústého, nechali vzadu, kde zůstal vděk?
Snad ho pozvou aspoň na poradu, s ním by tu už zítra nastal zlatý věk!)

Nadlidský úkol pro naše duo zvládat nevděčnou českou chasu,
možná si zaslouží vyrazit →
na mince jako Ianus v hodnotě alespoň jednoho římského asu.
Každý se sice bude dívat na jinou stranu, ale zůstanou nestranní –
nejen pro Moravu, i pro Čechy nulovou daň pro tiché víno zachrání!

Možná nezůstanou jen u toho, jako erudovaní vzdělanci dobře vědí →
ticho léčí, blahodárně působí na činnost mozku související
s pamětí a emocemi,
dokládají to přece neurologové, ticho tedy dokáže zatočit
i s mozkovými nemocemi.

Řešení by znamenalo i obrovskou úsporu pro stát!
Jak si však ticha v dnešním rušném světě dopřát?

Přece tichým vínem, vláda by měla u něj nejen ponechat nulové zdanění,
ale jeho výrobu solidně dotovat, vždyť tím život občana
k lepšímu pozmění.

*„Quis vos tacitum relinquat, aiebam tacitus tacito murmure tacitae
per amica silentia lunae,“*
ocenil by oba státníky slavný římský historik Publius Cornelius Tacitus,
kdyby žil v naší době.

as (latinsky *ass*, genitiv *assis*, plurál *asses*), základní váhová jednotka v Římě a podle ní také nejstarší římská mince odlévaná z bronzu. Librální as odpovídal 327 g kovu. Mincovní podobu měly jeho podíly *(semis, triens, quadrans, sextans)*. Z praktických důvodů se váha asu postupně snižovala, v 1. století př. n. l. měl *as* jen čtyřiadvacetinu původní váhy ze 3. století př. n. l. As měl na averzu dvojitou tvář boha Iana, na reverzu příď lodi a značku libry (I); jeho nižší hodnoty mívaly na averzu obraz jiných božstev.

bitva na Bílé hoře, bitva, která se odehrála na pražském návrší zvaném Bílá hora v neděli 8. listopadu 1620 mezi dvěma žoldnéřskými vojsky (tvořenými na obou stranách vojáky takřka z celé Evropy) zápolícími nicméně za různé náboženské, politické a ekonomické cíle. Sjednocená vojska katolické ligy a císaře Ferdinanda II. měla asi 28 tisíc mužů, proti nim stálo početně slabší české stavovské vojsko (přibližně 20 tisíc mužů). Bitva netrvala ani dvě hodiny, špatně placené stavovské vojsko bylo poraženo a dalo se na útěk. Nejdéle srdnatě odolával moravský pluk (etnicky ovšem pestrý) vedený Jindřichem z Thurnu u obory a letohrádku Hvězda na vrcholu Bílé hory. (Prý místo žoldu jeho příslušníci fasovali moravské víno a natolik se jím opili, že nebyli schopni „vzít nohy na ramena“.) Bitva přinesla konec české protestantské stavovské opozice a dodnes představuje velké trauma českých dějin.

čížek *(Carduelis)*, rod zahrnující zelenožlutě zbarvené drobné pěnkavovité ptáky z řádu pěvců.

Čížek, posměšné označení etnického Čecha užívané v prostředí etnických Moravanů.

Ianus (genitiv *Iana)*, římský bůh začátku a konce, patron městských bran, symbol počátku všech věcí; byl proto vzýván v každé modlitbě na prvním místě. Ianovi zasvěcená dvojitá brána *(Ianus geminus)* stála v Římě v severovýchodním rohu fora. Jako bůh vchodu i východu byl zobrazován s dvěma tvářemi, z nichž jedna hledí dopředu (do budoucnosti) a druhá dozadu (do minulosti). Jeho tvář zdobila nejstarší římské lité mince – bronzové *asy*. S Ianem byl spojován měsíc *Ianuarius* (leden). Z úliteb Iana nejvíc oslovovalo ovoce, medové koláče a víno (jistěže falernské).

Moravané, raně středověké západoslovanské etnikum; na území Moravy se usadilo v průběhu 5. a 6. století, na přelomu 8. a 9. století přišla na Moravu druhá vlna slovanské populace. Tato mladší vlna však nesla i jiné prvky než slovanské. Příchozí skupiny zahrnovaly i vyšší společenskou složku, jejíž přítomnost podmiňovala genezi prvních mocenských center; tehdy vznikly zárodky raně středověkého západoslovanského státu. První písemná zmínka o Moravanech pochází z roku 822, kdy se jejich vyslanci spolu s Čechy, Obodrity, Srby nebo Velety zúčastnili říšského sněmu ve Frankfurtu. V polovině 10. století byzantský císař Konstantin Porfyrogenetos poprvé označil státní útvar Moravanů jako *Megalé Morávia* – Velká Morava. Na počátku 10. století došlo k rozpadu Velkomoravské říše a území Moravy pak bylo připojeno k vznikajícímu českému přemyslovskému státu. V první polovině 11. století byla Morava rozdělena na údělná knížectví pod svrchovanou správou pražského vládce, ve 12. století byl tento systém nahrazen jediným správním celkem – markrabstvím. Dnes je na Moravě zastoupena řada osobitých etnografických skupin, z nichž nejznámější jsou Hanáci, Laši, Moravští Slováci, Valaši aj.

Quis vos tacitum relinquat, aiebam tacitus tacito murmure tacitae per amica silentia lunae (z latiny), Kdo by vás mohl mlčky přejít, říkal jsem si v duchu s tichým šepotem za příznivého ticha mlčenlivé luny.
rektor (z latinského *rector*, „vladař, vládce, ředitel, představený; řidič, kormidelník“), 1. představitel kněžského semináře, jednající jeho jménem a dbající na to, aby studenti řádně zachovávali normy kněžského a seminárního řádu; 2. učitel, zejména řídící učitel, který zároveň býval také správcem kůru; 3. nejvyšší představitel vysoké školy, stojící v jejím čele. V této funkci se například na Masarykově univerzitě od jejího vzniku (1919) vystřídalo čtyřiatřicet rektorů. Do politického dění výrazně zasáhli zejména dva z nich: národohospodář, filozof a politik *Karel Engliš* (17. 8. 1880, Hrabyně u Opavy – 13. 6. 1961, Hrabyně u Opavy), jeden ze spoluzakladatelů Masarykovy univerzity a její první rektor, ministr financí v několika československých vládách a guvernér Národní banky československé (1934–1939) a politolog a historik *Petr Fiala* (1. 9. 1964, Brno), rektor MU v letech 2004–2011 (jeho předchůdcem byl informatik *Jiří Zlatuška* [2002–2008 senátor za Liberální reformní stranu; 2013–2017 poslanec za ANO], následovníkem muzikolog *Mikuláš Bek* [od 2018 senátor, od 2023 ministr školství, mládeže a tělovýchovy]; Petr Fiala je předseda Občanské demokratické strany, od listopadu 2021 také předseda vlády České republiky.
tacitus (z latiny), tichý, mlčící, zamlklý; smlčený, zamlčený; skrytý, tajný.
Tacitus, jméno římské rodiny v rodu Korneliů. Jeho nositelem je například historik Publius Cornelius Tacitus (55–asi 116), autor dějin doby císařské *Ab excessu divi Augusti (Annales)* a *Historiae* a spisu *De origine, situ, moribus ac populis Germanorum* (O původu, sídle, mravech a národech Germánů), který je jedním z nejdůležitějších antických pramenů k poznání tohoto etnika a poměrů za severní hranicí římské říše.
zlatý věk, v řecké mytologii první ze čtyř (respektive pěti) věků; šťastná doba vlády boha Krona (v Římě ztotožněným se Saturnem), kdy lidé žili v harmonii a míru, ctili spravedlnost, řád a čest. V dalších dobách (věk stříbrný, bronzový a železný) však války a náklonnost k majetku způsobily mravní rozvrat. Tyto představy jsou součástí zakladatelských mýtů a raných filozofických a etických učení. Avšak z archeologie pravěkých společností i z etnologie takzvaných přírodních národů víme, že to je značně idealizované, nereálné pojetí, že taková společenská situace nikdy neexistovala.

Římský anonym, *Litý librální as*, mezi 240–225 př. n. l., bronz, váha 259,53 g; averz: dvojitá vousatá tvář Iana, boha začátku a konce; reverz: příď lodi + značka libry (I) jako označení hodnoty.

Římský básník Gaius Valerius Catullus (asi 87–asi 54 př. n. l.) si této mince žel příliš nevážil: *„Unius aestimemus assis“* – „Neceňme ani za babku, ani za groš, ani za mák.“ Neprávem, vždyť za císaře Augusta (vládl 27 př. n. l. až 14 n. l.) si mohl Říman koupit za 1 *as* 5 vajec nebo přes 0,5 litru vína (denní plat dělníka byl 12 asů), i když nikoli kvalitního – vyráběného z toho, co zbylo po lisování, anebo výrazným ředěním získaného moštu vodou. Takové druhořadé víno popíjeli pouze příslušníci nižších společenských vrstev. Nad ním by Catullus, tentokrát oprávněně, ohrnoval nos, zatímco kdyby mohl ochutnat *tichá vína moravská a česká*, nepochybně by je přirovnal k nejoceňovanějším římským vínům, jakými byla ta *falernská* z kraje na rozhraní Kampánie a Latia.

Michal Halva, *Achilleus převlečený za hrdého Moravana pozdě přichází hájit české zájmy na vrcholku Bílé hory*, 2016 / 2024, kombinovaná technika, sololit, autorský rám, 47 × 40 cm.

Obří sudy obřích osudů

Mikulovský obří sud a další podobné kolosy jsou jedním z děl,
které po sobě zanechali Rabelaisovi obři Gargantua a Pantagruel –
astronom Johannes Kepler to ve hvězdách zřel,
načež svá zjištění matematickými výpočty exaktně podepřel.

Gargantua Pantagruel, obři, hlavní postavy rozsáhlé románové epopeje *Gargantua a Pantagruel* francouzského prozaika a lékaře (uveřejnil řadu odborných lékařských spisů) Françoise Rabelaise (ca 1494–1553). Rabelais využil tehdy oblíbený žánr o životě obrů k satiře na nectnosti a strnulosti soudobého života a myšlení doznívajícího středověku: mnišství a katolická askeze, protestantské puritánství, scholastická teologie a logika. V utopii Thelémského opatství založeného obrem Gargantuou však podal také svou vlastní vizi svobodného lidství inspirovanou nástupem renesance.
Kepler, Johannes (27. 12. 1571, Weil der Stadt, Německo – 15. 11. 1630, Řezno, Německo), německý astronom, astrolog, matematik, fyzik a mechanik, jeden ze zakladatelů moderní astronomie. Kepler objevil a zformuloval tři zákony pohybu nebeských těles, které se staly zásadním milníkem v historii astronomie. Zapsal se také do historie vinařství. Roku 1612 pobýval v hornorakouském Linci, kde byla zrovna mimořádně dobrá úroda vína. Kepler s prospěchem vydražil několik soudků. A zřejmě povzbuzen úspěchem dostal nápad spočítat co nejúčelnější tvar sudu, aby měl takový sud při daném povrchu a podstavě maximální obsah. K tomu nápadu ho přivedly patrně i ryze praktické pohnutky, sudů byl tehdy vzhledem k neobvykle dobré úrodě nedostatek a dřevo i bednářské práce byly drahé. Po třech dnech tuto úlohu vyřešil. Ale čekalo na něho velké překvapení: sám totiž dospěl k tvaru přesně se shodujícímu s tvarem sudů, jaké se tam běžně používaly. Přitom žádný z oněch bednářů by nesvedl provést potřebné výpočty. K optimálnímu tvaru dospěli jen díky intuici a zkušenosti předávané z generace na generaci.
mikulovský obří vinný sud, sud (vyroben v roce 1643, objem 101 400 litrů, délka 6,21 m, průměr přes střed 5,24 m, hmotnost 26,1 tuny) v zámeckém sklepení mikulovského zámku; po několik desetiletí byl plněn vínem z vrchnostenských vinic a vínem vybraným jako daň od poddaných, kteří měli pronajaté vinice. Sud objednal majitel mikulovského panství kníže Maxmilián z Dietrichsteina (1596–1655), který podporou vinařství a obchodu s vínem pečoval o zlepšení hospodářské situace v období třicetileté války. Podobné kolosy se Evropě zhotovovaly už od 14. století, sloužily nejen k ukládání vína získaného jako daň, ale také k reprezentaci jejich feudálních majitelů. Řada z nich měla větší objem než mikulovský sud, mezi nimi vynikají zvláště sudy z německé oblasti (například sud v Heidelbergu z roku 1751 pojmul 221 727 litrů vína, kolos v pevnosti Königstein z roku 1725 dokonce 249 847 litrů).
osud, síly a vlivy, jež domněle spoluurčují běh událostí života člověka a které on sám ovlivnit ani předvídat nemůže. V antice byl osud pokládán dokonce za svrchovanou moc, jíž podléhali i sami bohové.
sud (též *bečva*), utěsněná válcovitá nádoba sloužící k přechovávání kapalin i jiných látek. V potravinářství se sudy využívají k uchovávání nebo zrání vína, piva, lihovin či medu, ale i ke skladování a přepravě suchých zemědělských plodin a výrobků z nich a jiných trvanlivých nebo konzervovaných potravin. Výrobou a údržbou dřevěných sudů se zabývá řemeslo bednářství, respektive bečvářství.

Christof Specht – Bartolme Schütz, *Mikulovský obří vinný sud*, 1643,
objem 101 400 litrů, délka 6,21 m, průměr přes střed 5,24 m, hmotnost 26,1 tuny,
sklepení mikulovského zámku, Mikulov.

Bohém v nesnázích

„Když si všechna pro a proti spočítám,
počítám, že to dnes v barvách rozvířím,
a vůbec nepočítám, jestli na to mám.
Stačí, když vím, kam v Kutné Hoře na víno zamířím,
počítám s *plným* životem – živořit rozhodně nehodlám!“

Tak si to bohém bohovsky maloval,
přepočítal se však holedbavý umělec,
plný dluhů, pod *plnou* parou
přistál v Kanonii premonstrátů v Nové Říši,
kde jeho bolesti teď pálenkou, ba i vínem felčar a mastičkářka tiší.

bohém (z francouzského *bohème* [boem], „bohém, bohémka, bohémský, bohémství“), volně, nekonvenčně žijící, často nadaný člověk, zejména umělec; výraz se začal užívat od 19. století, kdy se mladí umělci hromadně usazovali v chudinských čtvrtích s převážně cikánskou (romskou) populací, s níž je spojoval kočovný způsob života; když první Romové přicházeli na počátku 15. století do Francie z Čech (Bohême), které uváděli jako zemi svého původu, ve francouzštině se pro ně ustálilo označení *Bohémien*, *Bohémienne*, které se používá i pro obyvatele Čech.
Brandl, Petr Jan (křtěn 24. 10. 1668, Praha – 24. 9. 1735, Kutná Hora), český malíř; přední představitel českého vrcholného baroka. Brandlova životní pouť byla klikatá: vedla po šlechtických rezidencích, bohatých klášterech, krčmách i vězeních; opustil manželku i tři děti. Měl mnoho zakázek, vydělával velké peníze, ty však dokázal rychle rozházet za lahůdky, víno, tabák a další věci a poté se topil v dluzích. Zemřel v hospodě U černého koníčka v Kutné Hoře. Brandlova tvorba jako by byla odrazem jeho bouřlivého života. Zobrazoval dramatické situace, kombinoval světelné zdroje, skvěle pracoval s temnosvitem *(Klanění tří králů, Křest Kristův, Marie Magdaléna, Návrat ztraceného syna, Smrt poustevníka Vintíře).* Tvořil dokonalé podobizny s živou, psychologicky pronikavou charakteristikou portrétovaných *(Jan Samuel František Wussin, František Antonín Špork).* Zanechal více než šedesát obrazů, které zdobí řadu českých lokalit (Hradec Králové, Chabařovice, Chýše, Kuks, Kutná Hora, Litoměřice, Lnáře, Manětín, Nová Paka, Praha, Sedlec u Kutné Hory, Zbraslav).
felčar (z německého *Feldscher*, „vojenský ranhojič“ z *Feld*, „pole“ a *scheren*, „stříhat [nůžkami]“ [holiči dříve ve vojsku sloužili i jako ranhojiči]), ranhojič, lékař; ve středověku praktický ošetřovatel a medik, který jako léčebnou metodu často užíval „pouštění žilou“; lékař (odvozeno zřejmě z všeslovanského slova *lek*), odborník oprávněný léčit lidi, doktor medicíny.
kanonie (z latinského *canōn*, „pravidlo, řád; církevní zákon“), označení nezávislého kláštera (církevní administrativně-správní jednotky) členů řádů řeholních kanovníků založených zpravidla na řeholi sv. Augustina; patří mezi ně kláštery augustiniánů-kanovníků a premonstrátů. V čele takového kláštera stojí obvykle opat, probošt nebo jej vede převor.

Petr Brandl, *Autoportrét s gestem počítání na prstech*, 1722–1725,
olej, plátno, 68 × 54 cm, Národní galerie Praha.
Malíř nepočítá dluhy, s nimiž po celý svůj život bohéma zápolil, ale gestem počítajících prstů (symbolika času) chce dát patrně najevo, že je mistrem, jehož dílo je nadčasové.

Petr Brandl, *U felčara*, 1719, olej plátno, 107,5 × 143,5 cm,
Kanonie premonstrátů v Nové Říši, Nová Říše.

Petr Brandl, *U mastičkářky*, 1719, olej plátno, 107,5 × 140 cm,
Kanonie premonstrátů v Nové Říši, Nová Říše.

Trenck

Bez červeného vína by už jako robě
býval skončil v temném hrobě.

Morava by přišla o drsnou Trenckovu rokli,
ideální skrýš, z níž se s námahou drásají i čokli.

Svět by přišel o vojáka, houslistu a literáta
a Ústav antropologie o možnost utvořit z něj laureáta.

Memento:

Víno mu život dalo,
ale také mu ho asi vzalo.

Trenck, Franz von der (1. 1. 1711, Reggio di Calabria, Itálie – 4. 10. 1749, Brno), pruský šlechtic, voják a dobrodruh, syn podplukovníka Johanna Trencka. Po porodu se prý jevil jako mrtvé novorozeně, ožil poté, co jej porodní bába vykoupala v červeném víně. Ovládal několik jazyků, byl milovníkem anglické literatury, psal básně a hrál výborně na housle. Do historie však vstoupil jako velitel chorvatských pandurů, s nimiž podnikl řadu vítězných bitev, ale i drancování a vražd civilního obyvatelstva. Pro své bezuzdné chování byl odsouzen k trestu smrti, které císařovna Marie Terezie změnila na doživotí v brněnském Špilberku, nejdrsnějším žaláři monarchie, kde odsouzenci v temných kobkách živořili jen o chlebu a vodě. Trenck byl však prominentním vězněm, pobýval ve dvou místnostech, měl k dispozici sluhu, směl si přilepšit na slušné jídlo a pití. Volně se družil s důstojníky z posádky, o nedělích a svátcích byl zván na opulentní oběd k veliteli pevnosti. Čas si krátil četbou, psaním, hrou na housle a duchaplnými rozmluvami s bratry kapucíny, kteří poskytovali vězňům duchovní útěchu, tu však nacházel především ve víně. Zemřel v pouhých osmatřiceti letech: k časnému odchodu z tohoto světa nepochybně přispěla četná zranění, která utrpěl během vojenské kariéry, ale nejspíš i nemírné pití vína a jiného alkoholu – neexistuje sice dobová lékařská diagnóza, co bylo příčinou smrti, je zmíněna pouze vodnatelnost, což by mohlo nasvědčovat zánětu ledvin.
Trenckova rokle, soutěska (rokle) nazvaná jménem barona Trencka (na základě legendy, že se v tomto místě skrýval, když upadl v nemilost). Nachází se přibližně v polovině údolí Loučky a Bobrůvky, které se táhne mezi vesnicemi Strážek, Střížeš a Skryje (asi 10 km severozápadně od Tišnova). Roklí protéká potok pramenící pod Drahonínem, který zde vytváří před soutokem s Loučkou vodopády; průzračná voda proudí přes skalní prahy mezi balvany a porostem kapradin. Chladné, vlhké a po většinu roku studené mikroklima soutěsky vytváří vhodné podmínky pro horské druhy rostlin – mechy, kapraď rakouská, klen aj.

Antropologická digitální rekonstrukce Franze von der Trencka; zachycuje jej ve věku osmatřiceti let, kdy se stal vězněm na brněnském hradě Špilberku. Rekonstrukce vzešla ze spolupráce Ústavu antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity, Muzea města Brna a Kapucínské hrobky v Brně. Foto © Muzeum města Brna.

Jiří Eliška, *Baron Trenck v roce 1740*, 2016, kresba, papír, 21 x 15 cm.

Rýnské

G. Ch. Lichtenberg, spisovatel, profesor fyziky,
vymyslel vtipné repliky, jež nepostrádají logiky.
Přispěl k prohloubení methyologie (chlastozpytu) –
zveřejnil vše, co dosud pod poklicí dlelo vskrytu,
například znal lidi, kteří pili tajně
a byli ožralí veřejně.
A taky že nejlepší jsou ta rýnská vína,
v nichž je co nejméně Mosely a Rýna,
kdežto rýnské ze Šobesu
rovná se prý srdcovému esu.

Lichtenberg, Georg Christoph (1742–1799), německý přírodovědec, spisovatel a filozof. Působil jako profesor experimentální fyziky, matematiky a astronomie na univerzitě v Göttingenu. Ve své době byl znám jako autor populárně vědeckých statí a původce zajímavých experimentů (draci vypouštění do mraků, hromosvody, létající balony). Antropologie se bezprostředně týká jeho reakce na Lavaterovu teorii o odrazu charakteru člověka ve fyziognomii. Tuto nauku kritizoval v práci *Ueber Physiognomik; wider die Physiognomen* (O fyziognomice; proti fyziognomům, 1778 [knižní vydání]) a dal jí i satirickou formu v parodickém *Zlomku o ocasech*, kde ze siluet zvířecích ocasů a lidských copů vyvozuje dalekosáhlé závěry o jejich nositelích. Dnes je znám především jako autor krátkých záznamů, v nichž zachycoval své nejrůznější nápady a postřehy. Bývají někdy charakterizovány jako aforismy, což však jejich podstatu zcela nevystihuje, někdy jde spíše o miniaturní eseje či filozofické úvahy. Právě pestrost a žánrová nezařaditelnost při zachování niterné jednoty osobnosti autora je pro Lichtenberga charakteristická. Projevuje se v ní svár mezi rozumem a srdcem, příznačný pro století osvícenství, jejich autor se vysmívá iracionalitě lidského jednání a uvažování, ale uvědomuje si též omezenost lidského vědění. Pohled do vlastního nitra mu umožňuje postihnout tragické i komické rysy lidské existence. (Ten člověk byl tak inteligentní, že se k ničemu na světě nehodil; Lidé nemohou říci, jak se nějaká věc udála, nýbrž pouze, jak se domnívají, že se udála; Znal jsem lidi, kteří pili tajně a byli veřejně ožralí; Nejlepší je to rýnské víno, v němž je co nejméně Mosely a Rýna; Dlouhé štěstí ztrácí již svým pouhým trváním.) Lichtenbergovo dílo bylo shrnuto do několikasvazkových souborů a bylo vydáváno pod názvem *Georg Christoph Lichtenberg's vermischte Schriften* (Souborné dílo Georga Christopha Lichtenberga, 1800–1806 [9 dílů], 1817 [5 dílů], 1844 [5 dílů]); česky nejobsáhleji *Večery při svíčce* (1958), kde je obsažen i *Zlomek o ocasech*.
srdcové eso, karta znamenající v Lichtenbergově výkladu dobro; následuje-li za nešťastnou kartou, ruší její nepříznivý vliv, nebo jej přinejmenším zeslabí, zvláště oznamuje radost, svatbu, zábavu a také milou návštěvu. Je s podivem, že v tomto příměru klasik neužil „kárové eso", které je všeobecně chápáno jako nejšťastnější karta ze všech.

Šobes (Podmolí, okres Znojmo), unikátní, jedna z nejstarších a nejvíce na severozápad položených viničních tratí ve Znojemské vinařské podoblasti s vysoce ceněnými víny ovlivněnými specifickým mikroklimatem a minerálními látkami z granodioritového podloží. Vinice se nachází v krásném zdravém prostředí Národního parku Podyjí, patří mezi naše nejlepší vinohrady. Vína ze Šobesu bývala dovážena v 19. století také na císařský dvůr do Vídně.

Johann Conrad Krüger (podle obrazu Johanna Ludwiga Streckera),
Portrét Georga Christopha Lichtenberga, kolem 1780, rytina, 18,5 × 10,7 cm.
Ryzlink rýnský ze Šobesu, který profesor Lichtenberg přirovnal k srdcovému esu.

Mem K H M aneb Jak naložit s pomníkem

K H M
užil ve svém deníku nejeden šifrovaný mem,
píše v něm, jak se opíjel žernoseckým vínem
a zároveň se nenasytně opájel Loriiným klínem.

Možná i proto skladba *Máj* bývá vnímána jako báseň milostná
a Mácha, zhmotnělý na Petříně, jako básník lásky.
Ke kultu romantického básníka váže se i obraz poutníka,
Byly to předlouhé procházky v úsečných životních hranicích –
Praze (1810) a Litoměřicích (1836).
Osudným stal se mu Radobýl, který se zhlíží v úrodných vinicích.

Mácha, Karel Hynek (10. 11. 1810, Praha – 6. 11. 1836, Litoměřice), básník a prozaik; nejvýznamnější představitel českého romantismu a zakladatel moderní české poezie, jehož subjektivní, individualistická tvorba korespondovala s dobovým světovým literárním vývojem. Máchovo dílo – nejvýrazněji jeho lyricko-epická skladba *Máj* (1836) – nabízí poznání, k němuž dospívá jednotlivec uzavřený do vězení vlastního osudu, do svých úzkostí, své samoty a beznaděje. Intenzita, s jakou Mácha dokázal čtenáři přiblížit tragiku lidského života směřujícího k zániku a zmaru, činí z „kramářského“ příběhu Viléma a Jarmily moderní drama. Máchovo dílo inspiruje i v 20. a 21. století, kdy avantgardisté objevili půvab Máchových erotických deníkových záznamů (byly vydány mimo jiné pod názvem *Intimní Karel Hynek Mách*a) a identifikovali v jeho tvorbě zárodky surrealistické gestikulace. Jeho tragický životní osud (zemřel nečekaně před uzavřením již naplánovaného sňatku s mladičkou Eleonorou „Lori“ Šomkovou, s níž prožíval vášnivý milostný vztah a čekal dítě) se dostal do souvislostí s osudy jeho literárních hrdinů, což bylo jedním ze zdrojů mytizace Máchovy osobnosti. Je proto paradoxem, že *Máj* žije v širokém povědomí jako báseň milostná a Mácha jako básník lásky. „Pochybnou zásluhu“ na tomto stavu mají zejména první dva verše 1. zpěvu *Máje* „Byl pozdní večer – první máj – / večerní máj – byl lásky čas“, které se v textu několikrát opakují, a sugestivní popisy jarní, erotizované přírody, navozující nekončící koloběh sebeobnovujícího života, uplývání, v němž „Bez konce láska je!“. *Máj* neobsahuje žádnou milostnou scénu. V náznacích, v několika rozptýlených verších však skrývá příběh milostného trojúhelníku: Vilém, obávaný vůdce loupežníků, pozná, že jeho milá Jarmila měla již muže, že byla svedena. Své zklamání, roztrpčení a – vzhledem k dobové morálce – také svou pohanu řeší pomstou, vraždou svůdce; tím je však Vilémův vlastní otec, který svého syna v dětství vypudil z domova, a připravil mu tak podmínky pro loupežnickou kariéru. Vilém je zajat, Jarmila spáchá sebevraždu ještě před jeho popravou.

mem (neologismus odvozený z anglického *memory*, „paměť“), jednotka kulturní transmise, na niž působí přirozený výběr. Představuje jednu z forem replikátoru a je analogický genu. Pojem zavedl v roce 1976 britský evoluční biolog a etolog Richard Dawkins v díle *The Selfish Gene* (1976, česky *Sobecký gen*, 1998). Mem není dosud jednoznačně definován. Podle Richarda Dawkinse a Daniela Dennetta je mem informace či idea, kterou odlišují od jejího nosiče. Derek Gatherer ztotožňuje memy s chováním a artefakty, podle Roberta Aungera je mem elektrický náboj v synaptických uzlech našeho mozku. Susan Blackmoreová nerozlišuje mezi ideou a jejím nosičem a mem je v jejím pojetí vše, co nese kulturní informaci včetně informace samotné. Současné diskuze se týkají zejména vztahu memu k jeho nosiči, který je analogický vztahu mezi genem a jeho fenotypovým projevem.

Radobýl, neovulkanický čedičový vrch v Českém středohoří rozkládající se na pravém břehu Labe asi tři kilometry západně od Litoměřic. Ze svého útulku na Radobýlu, kde KHM upravoval svou poslední báseň *Cesta z Čech*, si v neděli 23. října 1836 všiml požáru v Litoměřicích. Při obětavém hašení se nalokal vody, jež mohla být zdrojem jeho pozdějšího infekčního onemocnění, kterému podlehl 6. listopadu 1836. Na úpatí Radobýlu se rozkládají vinice (první zde byly založeny již za Karla IV.), na nichž se daří díky čedičovému a opukovému podloží a specifickému mikroklimatu zejména Pinot noiru, Rulandskému šedému, Ryzlinku rýnskému nebo Tramínu.

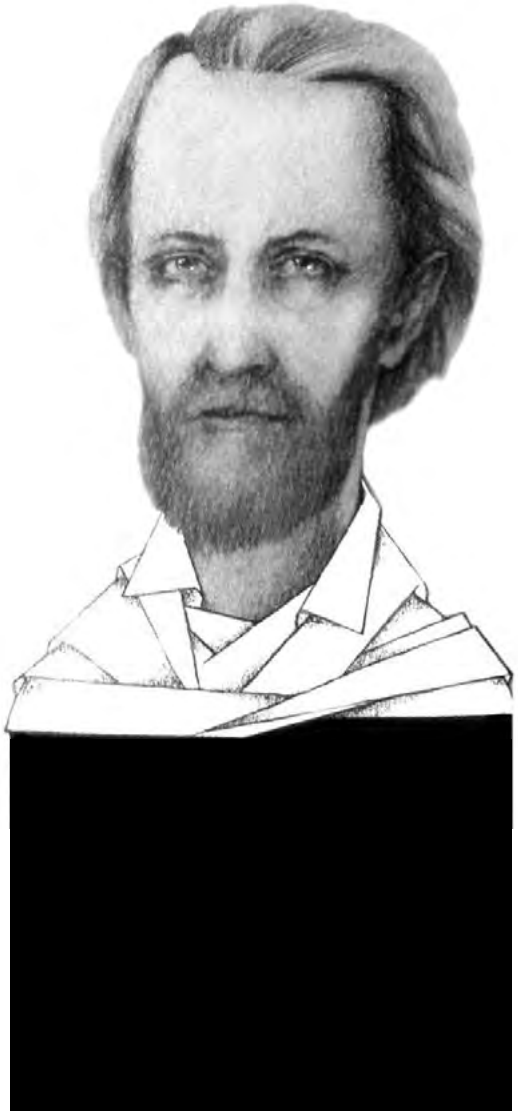

Josef Václav Myslbek, *Karel Hynek Mácha*, 1910–1912,
bronz, Petřínské sady, Praha.
Postava básníka je znázorněna ve výrazně prohnutém postoji s hlavou poněkud skloněnou. V pravé ruce drží Mácha pero, kterým zřejmě právě vepsal několik veršů do rozevřeného deníčku, popřípadě erotickou šifru, v levé ruce pak svírá šeřík, pravděpodobně šeřík obecný *(Syringa vulgaris)*, k němuž se chystá přivonět. Ve světě umění šeřík může kvést celoročně, tedy i v zimě, ale ve světě exaktní vědy, v tomto případě botaniky, zimní scéna nesouzní s vegetačním klidem tohoto keře. Uspokojivé řešení: odejmout voničku a místo ní podat básníkovi skleničku (nejlépe s žernoseckým vínem z jeho lokality „pod Radobýlem“, kde dnes vinaří spolu se svou gruzínskou múzou Salome jeho postmoderní kolega Bogdan Trojak).

Václav Blažek, *Pomník Karla Hynka Máchy,* 1936,
bronz, žula (podstavec), Litoměřice.
Klasicistní pomník byl zbudován u příležitosti stého výročí básníkova úmrtí. Polopostava básníka je zahalena do pláště s vysokým límcem. Na rozdíl od petřínského láskyplného vzezření má Máchova tvář hrdý až vzdorný výraz. Obě pojetí může litoměřický poutník snadno porovnat, neboť k dvoustému výročí Máchova narození byla v roce 2010 postavena kopie Myslbekova pražského pomníku u cesty na Mostnou horu.

Jiří Eliška, *Karel Hynek Mácha*, 2015, kresba, karton, 60 x 50 cm.

Mělničina, účinné antidepresivum

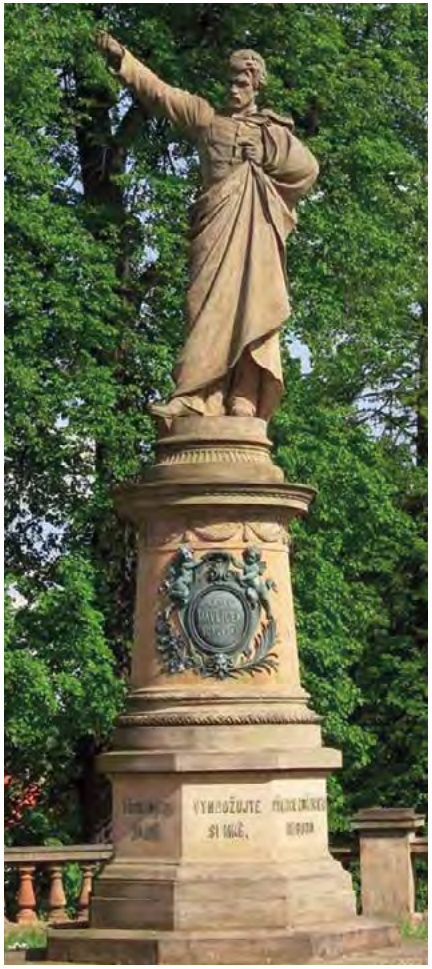
V devatenáctém století byl její „zlatý věk“,
popíjeli ji c. a k. policejní úředníci i vlastenečtí básníci.
Dedera eskortující Havlíčka pořídil mělničiny nejednu lahvici,
za což mu břitký epigramatik projevil svůj neskonalý vděk.
V Brixenu pak KHB vzpomínal na mělničinu,
když musel z nezbytí dát přednost tamějšímu vlašskému vínu.

mělničina, název mělnického červeného vína připravovaného z odrůdy Burgundské modré (údajně ji do Čech nechal přivézt v roce 1348 Karel IV.), později nejproslulejšího vína z mělnického vinařství knížete Lobkowicze (koncem 19. století patřilo v Čechách k největším vinařským podnikům). Mělničinu považovali obrozenci a vlastenci (Šebestián Hněvkovský, Josef Jungmann, Josef Václav Sládek aj.) za pravé české víno. Psali o něm oslavné ódy, chválili je jako chutné, přírodní antidepresivum, vnímali je dokonce jako lék na trudnomyslnost. Karel Havlíček Borovský je zmiňuje v *Tyrolských elegiích* (rukopis byl dokončen roku 1852, časopisecky pak dílo vyšlo v roce 1861) jako příjemné vytržení, když byl policejně eskortován do vyhnanství: „(…) Nesmím ale zapomenout / Budějovice, / tam Dedera koupil mělnického / čtyry lahvice. // Čili se v něm vlastenecké / hnuly myšlenky? / Čili doufal, že pro mne bude / Léthé na Čechy? // Mělnické jsem dávno dopil, / piju vlaské zas; / ale zdá se, že je v obou stejný / nepokojný kvas. (…).“ Jan Neruda věnoval mělnickému vínu jednak slavnou „Romanci o Karlu IV.“ (in *Balady a romance*, 1878–1883), v níž císař Karel IV. v rozmluvě s Buškem z Vilhartic přichází zdejšímu vínu na chuť, a jednak obsáhlou báseň „Z mělnické skály“ ve sbírce *Kniha veršů lyrických a smíšených* (in *Knihy veršů*, 1868). Ve chvále mělnického vína nezaostávali ani regionální autoři; tak například na schůzi mělnického obecního zastupitelstva 14. 3. 1875 sklidil neobyčejný úspěch místní poštmistr a hudebník Valenta variací na téma Kde domov můj?:

Kde vlast je má,
kde domov můj?
Mluva česká, kde zaznívá,
píseň česká se ozývá,
české hostinství se stkví,
mělničina se pění;
tam jest má otčina drahá,
[: Mělník český, domov můj! :]

Mělničina se nadále těší oblibě, odezvu nachází v dílech dalších básníků (u Viktora Dyka, Jaroslava Seiferta), své pokračovatele má ve vinařstvích (například Vinařství Kraus) – a hlavně chutná konzumentům.

Havlíček Borovský, Karel (31. 10. 1821, Borová u Přibyslavi – 29. 7. 1856, Praha), novinář, spisovatel, básník a politik; zakladatel české žurnalistiky, proslulý epigramatik. V umělecké tvorbě a politické publicistice *(Křest sv. Vladimíra, Král Lávra, Obrazy z Rus, Epištoly kutnohorské, Duch Národních novin)* byl sžíravým kritikem a přesvědčeným odpůrcem habsburského absolutismu a církve i ruského samoděržaví. Novorenesanční pomník od sochaře Josefa Strachovského před Vlašským dvorem připomíná působení Karla Havlíčka Borovského v Kutné Hoře v letech 1850–1851 a především jeho vítězství před zdejším okresním soudem, kde čelil obžalobě za protiabsolutistické články ve svém časopisu *Slovan*, který zde vydával; časopis se prakticky jako jediný snažil bránit oklešťování výsledků revoluce 1848–1849. Na válcovém podstavci je uvedeno jeho závěrečné zvolání z obhajovací řeči: „Přislibujte si mně, vyhrožujte si mně, přece zrádcem nebudu!“

Josef Strachovský, *Karel Havlíček Borovský*, 1883,
pískovec, výška 596 cm (výška postavy 260 cm), Havlíčkovo náměstí,
Kutná Hora.

Jiří Eliška, *Karel Havlíček Borovský*, 2020, kresba, papír, 21 x 15 cm.

Pikula

Náchodští Piccolominiové po meči vyhynuli…
Kdyby se s krajany-baraby druhákem pikulou občas přiopili,
jejich aristokratické manželky by dál zdravé a silné hošíky (piccòlo) rodily.
Dál mohli mocní levobočci sjíždět na koni z náchodského zámečku
vršku kulatého
a získávat jako předek Ottavio statky, hodnosti, vavříny, slávu
i tolary u vojska císařského.

baraba (z italského *baraba*, „ničema, otrhanec“, odvozeno podle biblického zločince *Barabbase* [„Barabáše“], kterého na přání lidu propustil Pilát Pontský z vězení namísto Ježíše Krista), 1. (slangově, zastarale) dělník (zpravidla pocházející z Itálie a patřící do nejnižších sociálních vrstev) zaměstnaný při stavbě tunelů a/nebo železnice; 2. (nářečně [na Ostravsku]) otrhanec, pobuda.
druhák (hovorově), název náhražky vína. Vyrábí se macerací matolin ve vodě, cukřením roztoku dávkou maximálně dvaadvaceti kilogramů sacharózy na sto litrů a zakvašením kulturou kvasinek *Saccharomyces*. Prokvašený druhák se musí ještě dochutit kyselinou vinnou a doplnit případnými aromatickými látkami. Druhák se smí vyrábět pouze pro potřebu výrobce vína a nesmí být předmětem obchodu.
piccòlo (z italštiny), 1. dítě, hošík; 2. malý, nepatrný; 3. (přeneseně) malicherný.
Piccolomini [pikolomíny], šlechtický rod původem z Itálie; v pobělohorském období usazený v Čechách. Vynikl Ottavio, kníže di Piccolomini-Pieri (1599–1656), který za třicetileté války sloužil Svaté říši římské jako úspěšný vojevůdce; v roce 1634 se podílel na spiknutí proti Albrechtovi z Valdštejna. Za své služby byl odměněn panstvím Náchod. Česká větev rodu Piccolomini vymřela v roce 1757.
pikula (vinařský slang z italského *il vino piccolo*), název druháku pocházející z doby výstavby železnic na Břeclavsku v 19. století, jež stavěli zejména italští „barabové“, kteří žízeň hasili druhákem.

August Carl Haun, *Náchodský zámek od západu*, 1867, litografie, 19 × 26 cm.
„Náchodský zámeček vršku kulatého, / a už mě, má milá, vezou, vezou z něho. // Vezou, vezou na vraném koníčku, / pojď, podej, má milá, podej mi ručičku. // Ručičku podala, do pláče se dala. / Kéž jsem tě můj milej, byla nepoznala“ (Lidová píseň *Náchodský zámeček* je z dob „vojenských verbovaček“, kdy za vlády Marie Terezie v roce 1751 bylo zapovězeno nelidské nahánění do stálého vojska a nahrazeno dobrovolným verbováním. Verbíři přicházeli do vesnic a městeček, s místními mládenci popíjeli víno, platili za ně a líčili jim život na vojně v růžových barvách. Kdo si s nimi připil, už nemohl svůj slib vzít zpět a byl odveden na deset, později na sedm let). ▸

Pozdě bycha honit

Kdyby náklonnost, s níž se z Mělnické skály kořil tamějšímu vínu,
věnoval i jen z poloviny roztouženému nitru Karolininu či Anninu,
nemusel se ve stáří litovat a lkát,
že ho nikdo nemá rád.

Neruda, Jan (9. 7. 1834, Praha – 22. 8. 1891, Praha), básník, prozaik a novinář; vůdčí představitel takzvané generace májovců. Narodil se v Praze a větší část života prožil na Malé Straně. Studium práv a filozofie nedokončil, živil se jako žurnalista. Od konce padesátých let psal kromě novinářských prací a básní i povídky. Již první povídková kniha *Arabesky* (1864) vyniká uměním koloritní kresby; následovala sbírka povídek *Různí lidé* (1871) a *Povídky malostranské* (1878), které patří k nejuznávanějším dílům české klasické prózy. Nerudova básnická tvorba zahrnuje šest sbírek: *Hřbitovní kvítí* (1858), *Knihy veršů* (1868), *Písně kosmické* (1878), *Balady a romance* (1883), *Prosté motivy* (1883), *Zpěvy páteční* (1896; vydána posmrtně). Charakterizuje je úspornost výrazu, a přitom maximální sdělnost, přiléhavost vyjádření bohatých citů. Sbírka *Knihy veršů* obsahuje rozsáhlou báseň „Z mělnické skály“, která je ódou na mělnické víno:

„Z tvých vlasů ruka přírody / si půvab ráje spředla – / mělnický kraji, milko má, / ty's mne až k slzám svedla. (…) // Aj, jak se víno červené / ve sklenkách jasně blyští, / ba jak ta lidská rudá krev, / když ze srdce se pryští! (…) // Nuž pijme, pijme! – pitím snad / krev špatnou předěláme, / a snad se pitím bláznovství / po světě celém zláme! (…) // Jsem zvyklý vína oheň pít / a mladé líbat líce, / až nerozeznám blažený / rty tvé od vína více. (…)“

Jan Neruda šel životem sám. V dopise Anně Holinové (1836–1910), své lásce z tanečních hodin, píše: „Já v životě nalezl málo lásky; snad jsem jí nezasloužil, neboť kde se mně, třeba spoře, podávala, já ji odkopnul.“ Nerudova láska k české spisovatelce Karolině Světlé (1830–1899) nedošla naplnění – „Přítelkyně, sto chyb máš v očích mých, že mi nechceš nic více býti (…)“, měla však podnětný význam v životě básníka, který bez ženy „zůstal příkrý, nezáživný, neharmonický“, jak sám o sobě v dopise této ženě napsal. Nerudovo dílo nebylo za jeho života doceněno, není v tomto směru jediným, kdo byl pochopen až po smrti. Věta z Nerudova *Předslovu slavnosti Komenského* „(…) od činu k pomníku bývá dlouhá, dlouhá mezera, tak tomu již chtívá labyrint světa“ se dá vztáhnout i na jeho osobu.

Jan Neruda s Annou Holinovou, daguerrotypie, nedatováno, publikováno v roce 1914. ▸

JN se snaží zaujmout AH svými verši Z mělnické skály; fotograf stiskl spoušť velkoformátové deskové kamery ve chvíli, kdy básník recitoval tyto strofy:
„Já nemám sebe za boha, / vím ale, co z vás žádný: / když plný džbánek vypiju, / že nejsem pak už prázdný. // Já v hospůdce své králem jsem / a vše mne zde poslouchá, / třeba mne někdy sklepnice / z přátelství loktem šťouchá.“
Je zřejmé, že mladou ženu těmito egoistickými pijáckými verši nejen nezaujal, ale dokonce popudil a od intimního vztahu odradil.

Kroužení

Na krásném modrém Dunaji
nožky v tříčtvrtečním taktu kmitají.
Vznáší se na parketu krásný pár,
tak lehounce, až dech se tají.
Krouží jak perly hladinou
Šalomounova poháru s rudým vínem.
Pohrouženi navzájem do sebe
ocitají se ve světě jiném.

Když zakrouží proti proudu
„An der schönen blauen Donau“,
ocitnou se mezi meruňkami a vínem
v nádherném údolí Wachau –
a to už je načase jinde to roztancovat,
pobýt, popít a přenocovat.

kroužení vínem ve sklenici, označení prvního kroku při degustaci vína, které zraku a čichu umožní charakterizovat řadu vlastností tohoto nápoje. Na vnitřní stěně se po uklidnění hladiny objeví kruh a z něho začnou dolů kanout kapky jako slzy (ve vinařské řeči též „nožičky“ nebo „kostelní okénka“). Po smočení vnitřní stěny sklenice dochází totiž kvůli vypařování etylalkoholu k transportu kapaliny po stěně vzhůru. Jde o Marangoniho jev (název podle jména objevitele, italského fyzika Carla Marangoniho, 1840–1925). Z horního okraje vrstvy pak kanou zpět na hladinu kapky jako „vinné slzy“. Jsou zmíněny už v starozákonní *Knize přísloví* (tradičně připisované moudrému králi Šalomounovi), kde se mluví o silném červeném víně vytvářejícím v poháru perly.
Na krásném modrém Dunaji, český název slavného valčíku *An der schönen blauen Donau* (nebo zkráceně *Donauwalzer*, „Dunajský valčík“) od rakouského hudebního skladatele Johanna Strausse mladšího (1825–1899). Autor jej zkomponoval na přelomu let 1866 a 1867, koncertní verze byla poprvé uvedena 10. března 1867 ve vídeňských Lidových sadech. Bývá považován za jeden z nejslavnějších valčíků vůbec, stal se neoficiální hymnou Rakouska a ve Vídni se uvádí vždy jako součást slavnostního novoročního koncertu Vídeňských filharmoniků ve Zlatém sále „Wiener Musikvereinu“, budovy Spolku přátel hudby, proslulé znamenitou akustikou. https://www.youtube.com/watch?v=vt3nODUF0as
Wachau, údolí v Dolním Rakousku, jehož osu tvoří Dunaj. Je tvořeno krystalinikem na jižním okraji České vysočiny. Táhne se v délce čtyřiceti kilometrů na západ od Vídně. Příznivé přírodní podmínky přitahovaly k osídlení již populace lovců ve starší době kamenné (pochází odtud například plastika *Wilendorfské venuše*, která byla vytvořena z místního vápence před třiceti tisíci lety). Osídlení se intenzivně rozvíjelo počínaje zemědělským neolitem. Příhodné mikroklima a úrodná půda umožňují rozsáhlé pěstování révy vinné (zejména Veltlínské zelené a Ryzlink rýnský). Údolí Wachau pro svou mimořádnou přírodní a kulturní hodnotu bylo v roce 2000 zapsáno na Seznam světového dědictví UNESCO.

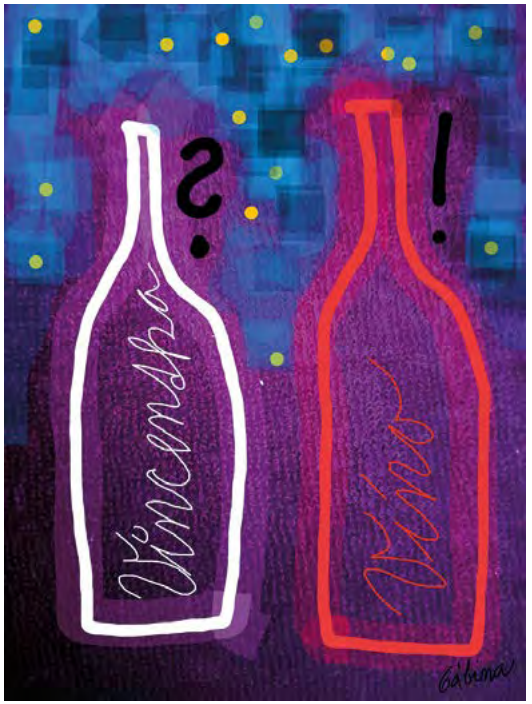
Pavel Tasovský, *Dvojice*, 2023, kolorovaná ocel, 158 × 40 × 30 cm.

Luhačovická nabádavě existenciální

Podvečerní lahvičku vína, šláftruňk Luhačovické bylinné,
nebo raději lázeňský pohárek s násoskou
naplněný Vincentkou či Ottovkou?

Jak se rozhodnout? Koho přivolat na pomoc?
Ti, kteří bezradně bloudí *Po zarostlém chodníčku,*
povede Janáčkova Liška Bystrouška za pačičku
a vychytrale jim poradí,
jak nejlépe trávit *Naše večery* i *Dobrou noc!*

Janáček, Leoš (3. 7. 1854, Hukvaldy – 12. 8. 1928, Ostrava), hudební skladatel, folklorista. Janáčkův život byl spjat zejména s Brnem, zde zapisoval nápěvky mluvy, pedagogicky působil, zkomponoval většinu svých děl a také se angažoval v národně-osvobozeneckém zápase (zřízení české univerzity aj.). Vytvořil vlastní hudebně dramatickou koncepci, jejímž východiskem je řeč, její dramatický spád, emocionální a psychologický kontext a intonační charakteristiky. Tvůrčím způsobem využíval nápěvků mluvy. Základ Janáčkova díla tvoří opery: *Šárka, Počátek románu, Její pastorkyňa, Osud, Výlety pana Broučka, Káťa Kabanová, Příhody lišky Bystroušky, Věc Makropulos, Z mrtvého domu.* Dále komponoval kantáty, díla symfonická, komorní a klavírní aj. Vydal též řadu muzikologických a folkloristických spisů. Mnohé ze způsobů a inovací tvorby řadí Janáčka mezi nejvýznamnější osobnosti hudby 20. století. Sám Janáček se k tomu vyjádřil ve své promoční řeči při převzetí prvního čestného doktorátu (dr. h. c.) Masarykovy univerzity v roce 1925: „(…) V mém díle je akkord zasněný. Vím, že je výrazem shluku affektů – že ssedá se mi jako květ na holomrazi. Je málo, aby z něho dýchalo jen dur a moll. Moderna Schrekerova, Schönbergova, Debussyho cítí právě tak.“
Luhačovice, lázeňské město na východní Moravě. Lázně léčí nemoci metabolické, dýchacích cest, trávicího i pohybového ústrojí. Jsou vyhledávány naší i zahraniční klientelou, pobývaly a pobývají zde významné osobnosti (hudební skladatel Leoš Janáček, sochař Zdeněk Macháček aj.). Napomáhají tomu nejen minerální prameny známé od 17. století, ale také skvělé antukové tenisové kurty a jiná zařízení osvěžující tělo i ducha.
Luhačovická bylinná, bylinný likér, jehož základem je třináct druhů bylin a koření a čtrnáctým jsou mladé smrčkové letorosty z okolních lesů. Použití jednotlivých bylin a jejich poměry jsou výrobním tajemstvím, ale jedná se o typické středoevropské a zejména české byliny. Luhačovická bylinná se stala součástí lázeňského koloritu v Luhačovicích a má velmi příznivé účinky na zažívací ústrojí.
Po zarostlém chodníčku, název podmanivého cyklu patnácti klavírních skladeb (například Naše večery, Lístek odvanutý, Dobrou noc!; konečná podoba cyklu 1911) Leoše Janáčka.
šláftruňk (z němčiny lidovou etymologií), sklenka alkoholického nápoje pitá před spaním pro zdárné usnutí, poslední sklenka.
žejdlík (zdrobněle *žejdlíček*), stará česká objemová jednotka odpovídající přibližně dnešnímu půllitru.

Liška Bystrouška, *Odpověď bloudícím Po zarostlém chodníčku*, 2024,
kolorovaná kresba na displeji mobilu *Samsung Galaxy S24 Ultra 12GB/256GB* (vybaveném dotykovým perem), provedená čumáčkem, písmo drápkem pravé horní tlapky, 15 × 7 cm.
Výkon Lišky Bystroušky udiví jen toho z nás, kdo nezhlédl některou z výstav našich zvířecích předků. Lidoopové (gorily, orangutani, šimpanzi) se rádi věnují výtvarnému umění, zejména malbě; pokud si mohou vybrat, volí syté barvy a nejraději používají fixy a papír. Vidíme, že Liška Bystrouška má také náklonnost k výrazným barvám, ale na rozdíl od lidoopů bystře kráčí s dobou a využívá možností, které přináší komputerizace a „mobilita“; vždyť její mobil představuje aktuální špičku (cena kolem 35 000,- Kč) pro ty nejnáročnější uživatele vyznávající kvalitu bez kompromisů. Rovněž je hodno pozoru, že umělkyně vložila do díla samu sebe, když užila nikoli stylus, ale své vlastní čivy a končetiny, a tak se, na rozdíl od *Homo sapiens*, alespoň zčásti vzepřela diktátu moderních technologií pohlcujících lidskou přirozenost. Jako by nám nastavovala zrcadlo, v němž bychom měli spatřit sami sebe ve smyslu etologických výzkumů Konrada Lorenze – jako bytost sice od ostatních živých tvorů v mnoha parametrech odlišnou, nicméně fylogeneticky na zvířecí předky přímo navazující a jim morfologicky i etologicky analogní. Její munchovsky existenciálně varovná malba jako by ilustrovala Lorenzovy spisy *Die acht Todsünden der zivilisierten Menschheit* (1973, česky *Osm smrtelných hříchů civilizovaného lidstva*) a *Der Abbau des Menschlichen* (1983, česky *Odumírání lidskosti*).

Michal Halva, *Liška Bystrouška inspiruje Leoše Janáčka*, 2024,
kombinovaná technika, sololit, autorský rám, 57 × 49 cm.
Umělci, zvláště výtvarní a zejména po láhvi vína, vynikají bezbřehou fantazií a empatií. Mistr Halva, poté co zhlédl Liščin obraz, nepochybuje o tom, že tato tvůrčí bytůstka inspirovala Leoše Janáčka k sepsání jeho okouzlující opery *Příhody lišky Bystroušky.* Vidíme, jak skladatel špicuje ucho, aby mu neunikla jediná notička z liščiných nápěvků mluvy.

Jiří Eliška, *Leoš Janáček*, 1987, kresba, karton, 42 x 31 cm.

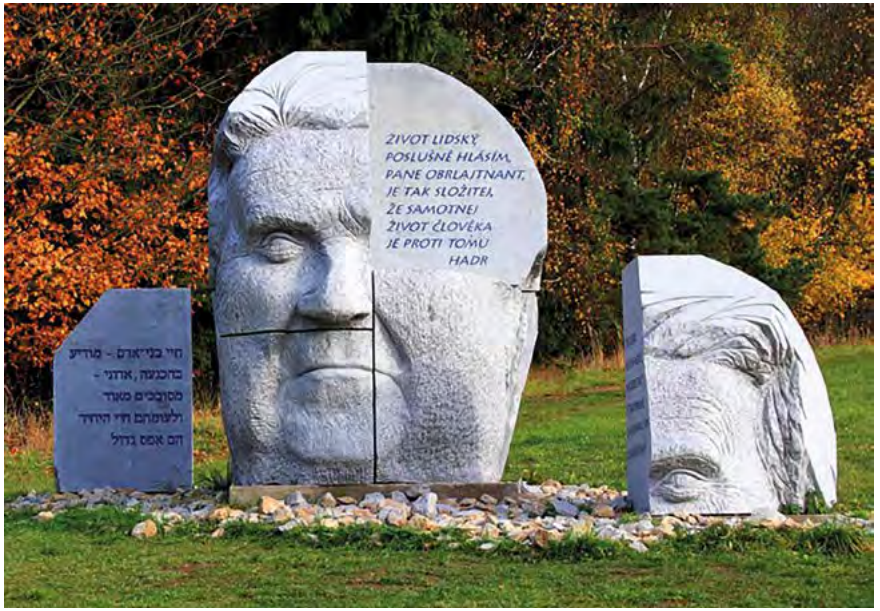
Haškův fejk

„Miloval jsem víno! Pivo? Haškův fejk!“
To říkám já, jeho ústřední hrdina Josef Švejk.
„Proč J.H. zamlčel ty hektolitry vína z vinařství Hněvkovice,
které jsme pospolu vypili na hradu u Lipnice?
Žel, nenapravil to ani J.H. v *Hlavě XXII*,
jenž mě často cituje ústy bombometčíka Y., fejkují tedy oba dva…
Tak tomu bylo s vínem doopravdy,
což mými ústy stvrzují lipnická *Ústa pravdy*.“

fejk (z anglického *fake*, „falšovat, padělat; podvod, výmysl; podvodník, šarlatán“ aj.), (slangově) falešný; podvodný.
Hlava XXII, český název románu *Catch-22* (1961) amerického spisovatele Josepha Hellera (1923–1999), jenž vychází z vojenského paragrafu XXII, který stanoví, že voják může požádat o propuštění z armády, je-li blázen, ale zároveň říká, že uvědomuje-li si, že je blázen, nemůže být bláznem. Román bývá srovnáván s dílem Haškovým, ale jeho úrovně, podle našeho názoru, ani zdaleka nedosahuje. J. H. se narodil v roce, kdy J. H. zemřel.
Hněvkovice, obec v okrese Havlíčkův Brod v kraji Vysočina. Na jejím katastru se nacházejí dva vinohrady s výjimečným vysočinským terroirem, které jsou od Lipnice nad Sázavou vzdáleny pouhých dvacet kilometrů, tedy snadno dosažitelné pro aktéry naší skladby. Vždyť pěší „Švejkova budějovická anabáze“ obnáší v úhrnu 264 kilometry, z toho jen na trasu z Protivína do Putimi a z Putimi do Písku připadá celých pětadvacet kilometrů.
Švejk, Josef, hlavní postava světově proslulého humoristicko-satirického protiválečného románu Jaroslava Haška (1883–1923) *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* (1. díl 1921, 2. a 3. díl 1922, rozepsaný 4. díl dokončil a vydal Karel Vaněk v roce 1923). Poslední roky života strávil Jaroslav Hašek v Lipnici nad Sázavou, kde si zakoupil domek (dnes je zde památník připomínající jeho život a dílo; na lipnickém hřbitově je pohřben) a kde působil též jako „průvodčí“ (jeho slovo v povídce „Průvodčí cizinců“) turistů na lipnickém hradě (zde měl svoji komůrku, kde popíjel s přáteli víno, pivo i tvrdý alkohol a psal „Švejka“).

Radomír Dvořák, *Ústa pravdy*, 2006, basreliéf, lipnická žula, výška 3 m, zatopený lom číslo 2 asi 1 km západně od Lipnice nad Sázavou. *In vino veritas* – těmito ústy při hledání pravdy protekly hektolitry vína; zdá se, že převládalo *Veltlínské zelené*.
Dílo je součástí „Národního památníku odposlechu“; kromě tohoto artefaktu jej tvoří další Dvořákovy reliéfy vytesané v žulových stěnách zatopených lomů – *Bretschneiderovo ucho* a *Zlaté oči*. Volně do tohoto cyklu patří autorovo monumentální sousoší *Hlava XXII*, jemuž dominuje Haškův netradičně pojatý portrét a písemné odkazy na dílo obou J. H. ▸

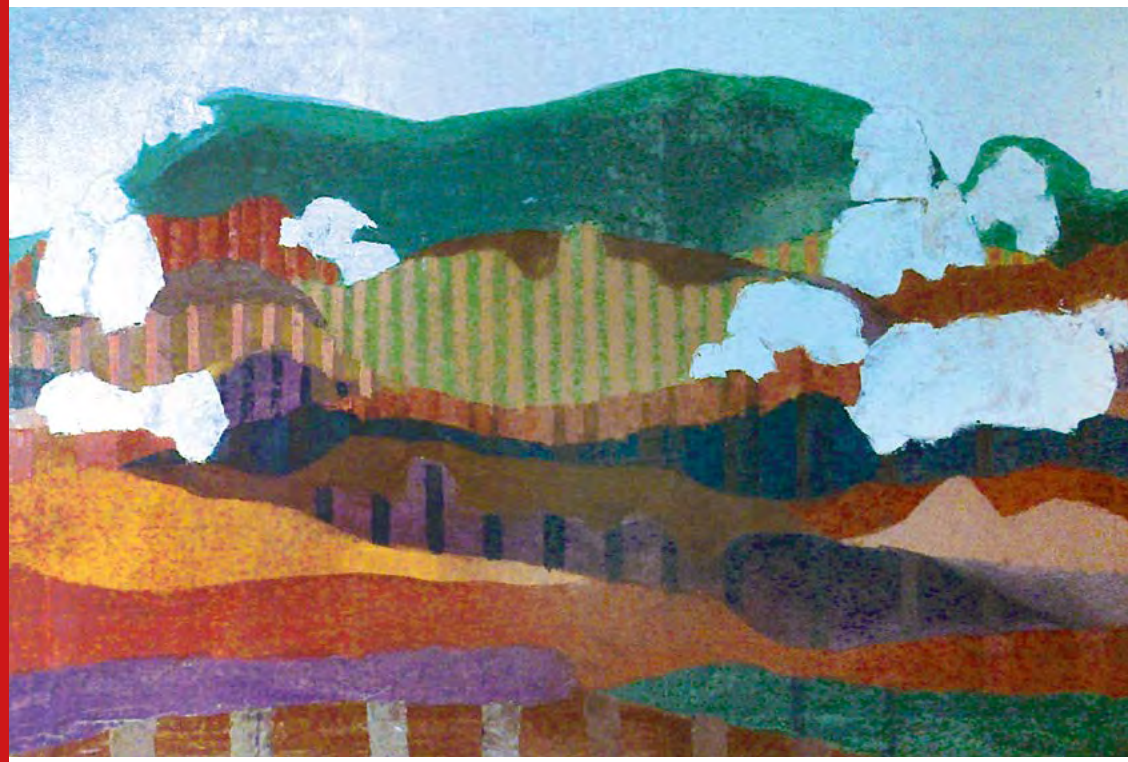

Radomír Dvořák, *Hlava XXII*, 2013, lipnická žula, výška 265 cm, hmotnost 18 tun, katastr obce Dolní Město (nad křižovatkou mezi Lipnicí nad Sázavou a Dolním Městem).

VI.
Vševěk

(Náš věk,
v němž se prolínají
všechny věky.)

Jiří Eliška, *Pálava*, 1978, olej, plátno, 80 x 120 cm.

Hlavy z jižní Moravy

Z Dolních Dunajovic přes Pernou k Pálavě,
všude tam tiskne se hlava ke hlavě…

Ó hlavo, hlavo, od hlavy k hlavě,
ctím vaši majestátní vinodárnou sílu,
k sobě však vinou se i jiné hlavy než jen ty zpod Pálavy.

Kdekoli: v Kobylí, Zaječí, Mikulčicích, Bořeticích, Hnanicích,
Bojkovicích, Popicích, Čejkovicích, Valticích…, ích, ích, ích,
ech, och, ach, …, pardon, ještě v Němčičkách a Miloticích…

Na jižní Moravě – díky vínu ve sklence –
přitahují se hlavy milenců k milence.
Nakolik – o tom rozhodne magie a pohárková frekvence.
K sobě kloní se a zároveň se klaní
sklípkům a vinicím v oparu všeobjímajícím.

hlava (z prabaltoslovanského *galwā*, přes praslovanské *golva*, související s adjektivem holý [lysá hlava, lebka], srov. s latinským *calva*, „lebka“; srov. s jihoslovanskými jazyky [slovinským, srbochorvatským a makedonským] *glava*; s východoslovanskými jazyky [ruským a ukrajinským] *голова* [golova] nebo se západoslovanskými jazyky – slovenským *hlava*, dolnolužickým, kašubským a polským *głowa* a hornolužickým *hłowa*; vzhledem k blízké příbuznosti slovanských a baltských jazyků lze nalézt jistou podobnost i v litevském a lotyšském *galva* či v pruském *gallū* a *galwo*; příbuzné je snad i arménské *glux*), 1. hlava (část lidského nebo zvířecího těla); 2. (přeneseně) sídlo rozumu, myšlení, nadání apod.; 3. život (pokud to neudělá, přijde o hlavu); 4. jednotlivec jako statistická jednotka (HDP na hlavu); 5. kdo je v čele něčeho, vedoucí osobnost, vůdce (hlava rodiny, firmy, státu; hlava spiknutí apod.); 6. věc podobající se tvarem nebo umístěním hlavě; 7. místo, kam se obvykle hlava klade (v hlavách postele); 8. kapitola, záhlaví; 9. část spalovacího motoru; 10. část hrábí nesoucí zuby; 11. keř vinné révy na vinici.

Alena Opletalová, *Pálava*, 2024, fotografie. ▸

Na světě je věru mnoho hlav – chytré, hloupé, umíněné, nápadité, škodolibé… Ani samotné lidské tělo nemá jen jednu hlavu! Ta, ve které přebývá mozek a smyslové orgány, není v těle sama. Kromě ní vlastní hlavu například dolní čelist (ta dokonce dvě), každý z dvanácti párů žeber má vlastní hlavičku; pažní kost, stehenní, vřetenní, loketní a lýtkové kosti, také záprstní kosti ruky, nohy, každá disponuje svojí tvrdou hlavou či hlavičkou. Za kostmi nezaostávají ani svaly, většinou vlastní sice jen jednu hlavu, ale jsou i rozmarnější svaly se dvěma, třemi, a dokonce i se čtyřmi hlavami. Hlavu má také jedna z nejdůležitějších žláz v lidském těle, a to slinivka břišní – z duodenálního okna hlava slinivky břišní vyhlíží, / na metabolismus živin v těle přísně dohlíží. Není divu, že se někdy divíme tomu, jak jsme se v určité situaci nedobře či podvojně makarónsky rozhodli! Jak může být řízeno naše tělo, když si drží tolik hlav? Výsledek je nejspíš podobný obvyklému makarónskému konsensu v parlamentu či senátu, kde se to hlavami a hlavičkami, dobrovolně pomazanými volebními lístky naivních voličů, jen hemží…
Věděl to už před dvěma tisíciletími římský spisovatel a politik Gaius Plinius Mladší (61/62–113):
„Ut in corporibus, sic in imperio gravissimus est morbus qui a capite diffunditur.“
„Jako v těle, stejně tak i při vládnutí je nejtěžší ta nemoc, která se šíří od hlavy.“

V žáru ledového vína

Dávám si ledového vína skleničku,
v červencovém žáru ochladí mě jen chviličku.
Ty jsi pro mě v tom vedru božský nápoj svěží,
já jsem pohár, jehož křišťál v objetí tě střeží…

Z ateliéru shlížím na špilberský vinohrad,
do míst, kam jsem si s tebou v mládí chodíval hrát…
V horečce přemítám nad příštími slovy:
Příště dám slámové, ještě nechci k Charónovi.

Charón, v řecké mytologii převozník zemřelých na řekách Styx a Acherón při cestě do podsvětní říše. Na úhradu převozného byla mrtvému vkládána do úst mince (*obolos*).
ledové víno, jakostní víno s přívlastkem; může se vyrábět pouze z vinných hroznů, které byly sklizeny při teplotách minus 7 °C a nižších, v průběhu sklizně a zpracování zůstaly zmrazeny a získaný mošt vykazoval cukernatost nejméně 27 stupňů normalizovaného moštoměru. Ledová vína se distribuují většinou v lahvích o objemu 0,2 litru, vysoká cena je přiměřená výrobním nákladům.
slámové víno, jakostní víno s vysokým obsahem zbytkového cukru (v řádu stovek gramů na 1 litr vína); patří do kategorie přírodně sladkých žlutých vín. Hrozny na jeho produkci bývají často napadeny ušlechtilou plísní *Botrytis cinerea*. Jakostní víno s přívlastkem slámové víno se smí vyrábět pouze z vinných hroznů, které byly před zpracováním skladovány na sláme či rákosu nebo byly zavěšeny ve větraném prostoru po dobu nejméně 3 měsíců a získaný mošt vykazoval cukernatost alespoň 27 stupňů normalizovaného moštoměru.
špilberský vinohrad, vinice na jižních svazích brněnského hradu Špilberk. Poprvé ji nechali vysadit brněnští měšťané na počátku 13. století. Soumrak vinohradu nastal v době baroka a později, kdy Špilberk sloužil jako novodobá pevnost a vězení. Tehdy keře a stromy byly vykáceny a vyklučeny. Důvodem byla obava, že by porosty na svahu kopce mohly poskytnout útočiště trestancům, kteří by se pokusili o útěk. Vinná réva tu však rostla ještě na konci 19. století, ale místo pak zpustlo a vinice zanikla. V roce 2014 se občanskému sdružení „Vinice na Špilberku“ podařilo vinohrad částečně obnovit.

Mistr Vinologie, *V žáru ledového vína*, 15. 7. 2023, objekt, 37 × 16 × 7 cm. ▸
Mistr tento objekt vytvořil ve svém podkrovním ateliéru bez air condition, při teplotě 55 °C. Humorně poznamenal: „Ani bych býval nemusel zažehnout sklářskou pec, abych utvořil skleničku s hroznem révy vinné uvnitř kalichu.“ Tím však jeho veselí skončilo, existenciální trauma stáří je vyjádřeno pískovcovým soklíkem, jehož textura evokuje „váté písky“ v putování za Charónem.

Quaestor a zdvojený senátor

Za králů jen dva, ne více,
za diktátora Caesara čtyřicet ponejvíce,
za kapitalisty se sociálním cítěním na tisíce,
za liberální demokracie, kvůli nárůstu práce, vzrostly jejich řady
na statisíce,
i hodokvas musí, nebožáci, trávit v zaměstnání a platit si své víno
ze státní pokladnice.

Přípis(t)ek onkologa a vínomilce prof. MUDr. Jana Žaloudíka,
dvojitého senátora,
jenž ve své funkci byl nepřítelem sanací i dotací,
sám se obešel bez donátora,
svoje donátorské „Senátorské rulandské šedé" ze Sedlece u Mikulova
dotoval ze svého a potřebným (i svým nevoličům!) zdarma rozdával,
třeba tím zářným příkladem naše politiky převychová:

„I antika funkcemi přetéká,
kvestor byl i stoik Seneca,

účtovat lze totiž lidu
jen za stoického klidu.

Kvestor je také páter
naší alma mater.

I stát hlídají kvestoři,
dokud ho zcela nezboří.

Dělný lid nezná kvestory,
leč mívá je za potvory,

a zbaví-li se kvestora,
sám bývá větší potvora.

Revolta není legrace,
teď ji brzdí jen dotace.

Dotace není nevinná,
byť směrovaná do vína.

Netřeba se ptát kvestora,
že dotace je potvora.

Vpřed do dluhů!
A do pluhů!"

Láhev „senátorského vína" prof. MUDr. Jana Žaloudíka,
vytvořená díky úsilí poety a sklepmistra Ctirada Králíka.

quaestor (z latinského *quaestor*, „vyšetřující; pokladník, výběrčí; kvestor"), 1. státní úředníci ve starém Římě; byli v počtu dvou už za doby královské pomocníky panovníků; vyšetřovali zločiny a spravovali státní pokladnu. Byli voleni na tributním sněmu; jejich počet byl postupně zvyšován: na osm ve 3. století př. n. l., za Caesara na čtyřicet. Po vzniku provincií byli přidělováni správcům provincií s pravomocí soudní, finanční a administrativní. Za císařství obvykle úřadovalo dvacet quaestorů. Quaestura byla stupněm úřední kariéry a opravňovala ke vstupu do senátu; 2. (na vysokých školách) stálý zástupce rektora pro věci hospodářské a správní; (dříve) pokladník vysokých škol; 3. hodnost v italské policii.
Senátorské rulandské šedé, excelentní víno, které bylo vytvořeno z podnětu Ing. Jana Hajdy (1949–2018), senátora za obvod 56 – Břeclav v Senátu Parlamentu České republiky, ve vinařství ZD Sedlec u Mikulova díky aktivitě tamějšího erudovaného sklepmistra Ctirada Králíka, jenž sluje jako „nejlepší vinař mezi básníky a nejlepší básník mezi vinaři" (autor sbírek *Víno lehce poetické, lehce erotické 1*, 2005, *Víno lehce poetické, lehce erotické 2*, 2015 aj.). V letech hojnosti (o problému „tichého vína" nebylo vidu ani slechu) vinařství toto víno se senátorskou vinětou a jménem senátora nabízelo senátorům ke koupi:

Jen Bůh ví,
že sen. J. Ž. zakoupil 1 000 lahví.

A tvrdí sám Jahve,
že šlo o vratné lahve.

Takže obdarovaní
měli dvojí vinobraní.

A ještě, není žádný chýr:
J.Ž. k darované lahvi přikládal i tvrdý sýr!

Jaký? Přece Asiago z regionu Treviso,
*mezi sýry *srdcové eso – punto fisso.*

punto fisso (z italštiny), pevný bod.
srdcové eso, tradičně též *domácí karta*; představuje touhu po náklonnosti a lásce, reprezentuje právě začínající vztah, indikuje dobré zprávy *(euangelion)*, naznačuje ukončení dlouhého sporu s jinou osobou (nebo skupinou osob) a výrazné zklidnění situace. Jak lidsky i politicky prozíravá sebeprezentace pana JŽ!

Jiří Hiršl, *Senátorské rulandské šedé,* 2024, akvarel, karton, 32 × 26 cm.
Malíř, který byl jedním z 999 obdarovaných, ztvárnil láhev „senátorského vína“ poeticky na pozadí s útulnými vinnými sklípky a vinicemi ZD Sedlec; leckdo možná namítne, že spíše než o „šeďák“ jde o *Veltlínské zelené* (vězme však, že od dob Horatiových je malířům a básníkům vše dovoleno; ostatně umělec poctivě přiložil darovanou originální láhev, kterou pietně uchovává ve svém archivu). A ještě: Je-li Boží svědectví korektní, pak z něho logicky plyne, že *laureatus* Jan Žaloudík, „vavřínem ověnčený“, si pro svou potřebu z oné „senátorské tisícovky“ ponechal pouze jedinou lahev!

Zmatení zahraničního turisty

Zahraniční turista, zmořený výšlapem na Děvičky
i jejich tklivým osudem,
marně pod Pálavou otevřený vinný sklípek hledá,
hlad, ale hlavně žízeň! pokoje mu nedá.

Zde malířova imaginace překonala všechny mety!

V reálu nemožné – zavřené sklepy!!!
Poutník by musel být hluchý a slepý!

Ledaže jde o cizince poměrů málo znalého,
který si netroufá drcnout do sklepa pootevřeného.

Nebo byl už ze své příruční lahve „pod obraz ujetý“,
takže mu každý sklep připadal zakletý.

Pakliže, ó hrůza, to není sám reinkarnovaný Trabaccio!
Inu, při víně v dolnověstonických sklepích sa šuška volačo!!

Děvičky (též *Dívčí hrady*), zřícenina gotického hradu tvořící dominantu severního okraje hřebene masívu Děvín. Název hradu prý pochází od tří zkamenělých dívek, které dnes stojí jako tři skalní útesy před hradem.
Trabaccio (výslovnost: trabačo), italský černokněžník, ďábel. Pořádal workshopy v hermetických vědách a magických dovednostech pro bohaté muže, které následně připravil o majetek a jiné statky a hodnoty. Podlehl mu také pálavský Arnulf, který Trabacciovi přislíbil nejkrásnější ze tří dcer. Aby ona a její sestry unikly z Trabacciových spárů, proměnily se ve skalní útesy.

Michal Halva, *Zmatený zahraniční turista marně hledající pod Pálavou otevřený vinný sklípek*, 2023, kombinovaná technika, sololit, autorský rám, 59 × 49 cm.

Kyjovské divy

Kyjovské děvy přirozenou krásou pokoří i každou z Gracií –
při pohledu na to zářivé mládí se člověk ani trochu nediví.

Ale že zatančí erotický kankán posilněny Šalšovým Laurotem
a s takovou elegancí, noblesou a grácií – na to obdivně civí
i enolog Milan Sedláček, jemuž se víno prolíná celým životem.

Kyjovské Gracie netrpí nedostatkem vína,
a tak se jim po projuchaných nocích stává, že zabloudí –
orientačního smyslu se jim nedostává.
Jestliže některý ze smyslů chybí, dělají se drobné chyby.

Hodně se divily v Kyjovském údolí,
když na naučné stezce „Všemi smysly“ objevily Vinný sklep,
v něm vodu a lahvovité krápníky místo vína.

Ukázalo se, že ten Kyjov je u Krásné Lípy, ne u Hodonína.

div, něco neobyčejného a úžasného, zázračného.
diva (z italského *diva*, „božská“), 1. slavná a výjimečně talentovaná operní pěvkyně; 2. (v rozšířeném a přeneseném významu) žena těchto kvalit a vlastností v divadle, filmu nebo populární hudbě apod.
grácie (z latinského *grātia*, „půvab, milost, dík), 1. (knižně) přirozená krása působící příjemným až okouzlujícím dojmem, elegance, půvab, půvabnost; 2. (knižně) půvabná dívka, žena (podle tří Gracií, bohyň půvabu v antické mytologii); 3. (ironicky hovorově expresivně) ošklivá nebo nějak nepříjemná žena.
Gracie též **Charitky** (latinsky *Grātiae*, „Grácie, bohyně krásy a půvabu, počtem tři“), v řecké mytologii dcery vládce bohů Dia a Ókeanovny Eurynomy (podle jiných pověstí prý byl jejich otcem bůh slunce Hélios nebo bůh vína Dionýsos); bohyně půvabu, průvodkyně bohyně krásy a smyslné lásky Afrodíty (latinsky *Venus*, „Venuše“). Podle tradice byly tři: *Aglaia* (Skvějící se), *Eufrosyné* (Utěšující srdce) a *Thaleia* (Kvetoucí). Počet symbolizuje trojí podobu dobrodiní – „dát“, „přijmout“, „vrátit“. Charitky byly plné líbeznosti. Ochraňovaly průběh slavností a hostin, obzvláště však dbaly o krásu umění. K bohům i lidem byly laskavé a poskytovaly jim mnohá dobrodiní. Za to byly antickými lidmi ctěny jako ostatní bohové a měly i své chrámy (například v řeckém Orchomenu). Charitky se staly od antického starověku až do současné doby častým námětem výtvarného umění (malby, vázové malby, rytiny, reliéfy, litografie, plastiky, sochy). Z ikonografických rozborů plyne, že byly dosud zobrazovány jako půvabné dívky vždy „ve trojici“ (vyjadřující zmíněné tři druhy dobrodiní), „drží se za ruce“ (dobrodiní jako řetězec přechází z ruky do ruky), „vyjadřují radost“ (tou se těší ten, kdo dává, i ten, kdo přijímá), „jsou mladé“ (vzpomínka na dobrodiní nemá zestárnout), „mají průsvitné roucho nebo jsou nahé“ (dobrodiní se nebojí pohledu). U Římanů byly ctěny pod jménem Grácie. Přeneseně jsou jako Grácie označovány bohyně Héra, Athéna a Afrodíté vystupující ve sporu o jablko Eridino. Eris, řecká bohyně sváru, jako jediná nebyla pozvána na svatbu Pélea a Thetidy. Pomstila se tím, že hodila mezi svatebčany zlaté jablko s nápisem: „Té nejkrásnější!“ Spor, který o jablko vznikl mezi bohyněmi Hérou, Athénou a Afrodítou, měl rozhodnout Paris. Héra mu slibovala moc, Athéna válečnou slávu, Afrodíté nejkrásnější ženu. Paris dal jablko Afrodítě a ta mu pomohla unést Helenu. Tak Eris podnítila krutou a krvavou trójskou válku.
kankán (z francouzského *cancan*, což je asi zdvojení francouzského *cane*, „kachna“, původně jako dětské slovo, pak přeneseno na tanec vzniklý v Paříži kolem roku 1830 – snad podle kachního kolébání), francouzský výstřední jevištní tanec, druh čtverylky, uplatňující se v kabaretech, operetách a teď i v kyjovských vinných sklípcích.
Kyjovské údolí (Kyjov, okres Děčín, České Švýcarsko), romantické údolí podél řeky Křinice, plné pozoruhodností; nachází se zde Vinný sklep, zčásti vodou zaplavená suťová jeskyně, vzniklá zřícením pískovcových bloků, která je známa svou zimní ledovou výzdobou. Krápníky připomínají lahve uskladněné ve vinotéce.
Sedláček, Milan (1. 12. 1957, Valtice), enolog, pedagog a vinařský konzultant. Většinu profesního života (1980–2005) spojil s Vinařskou školou ve Valticích a jejím Školním hospodářstvím. V posledním desetiletí působí na „volné noze“ jako poradce pro začínající společnosti v oblasti vinohradnictví a vinařství. Oblíbenou činností je řízení zábavných ochutnávek vína pro návštěvníky Lednicko-valtického areálu a okolí. Je autorem *Encyklopedie vína, vinařství a vinohradnictví* – http://www.znalecvin.cz/ a spoluautorem knihy *Víno v proudu času*.
Vinařství Šalša, rodinné vinařství v obci Čeložnice u Kyjova, jehož kořeny sahají do 18. století; navazuje tak na hluboké vinařské tradice. Specializuje se na výrobu přívlastkových vín, oblíbených i v prestižních restauracích a hotelích nebo na vernisážích výstav uměleckých děl. Malíř Michal Halva vytvořil pro toto vinařství řadu uměleckých etiket.

Michal Halva, *Kyjovské Gracie*, 2023–2024,
kombinovaná technika, sololit, autorský rám, 49 × 55 cm.

Michal Halva, *Kyjovské kankánové tanečnice*, 2023,
kombinovaná technika, sololit, autorský rám, 58 × 49 cm.

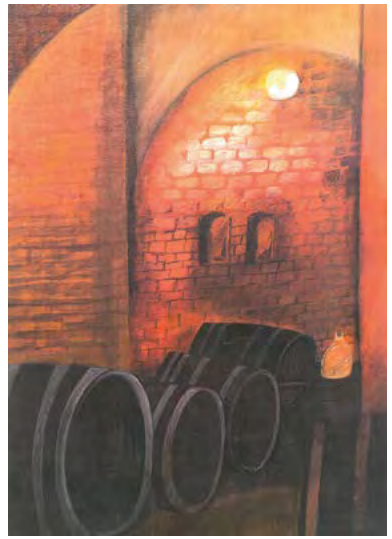
Znavené Halvovy kyjovské grácie u turistického rozcestníku s úlevou zjišťují, že domů jim zbývá už jen 3,5 kilometru. Až po chvíli, když doputují k „Vinnému sklepu“, kde se chtějí „posilnit“, poznají, že jde ve skutečnosti o suťovou jeskyni s krápníky místo vinných lahví, a uvědomí si, že se záhadně ocitly u jiného Kyjova… Jejich Kyjov je podle informačního serveru „Mapy.cz“ odtud po nejkratší trase (Kyjov, Mladá Boleslav, Kolín, Havlíčkův Brod, Brno, Kyjov) vzdálen 350 kilometrů.

Cella vinaria

V chladném sklípku víno v tichém rozjímání dozrává,
valená klenba nad ním ochranná křídla rozprostírá,
šero a příjemná vlhkost tajemnou posvátnost vyvolává,
není to klášterní cela, ale *cella vinaria*, vinařská všehomíra.

Tady se víno koštuje, vedou se „províněné hovory“,
ve sklípku jsou si všichni rovni, víno neuznává žádné „honory“.
A přitom z demižonů snad vína ani neubývá…

cela (z latinského *cella*, „chrámová síň se sochou božstva; komora, spižírna; kobka; sklep; buňka v úle“), 1. (architektura) ústřední prostor antického chrámu, bez oken, se sochou božstva, přístupný jen kněžím; 2. malá místnost k obývání vybavená jen nejnutnějším zařízením, například v klášteře nebo ve vězení; 3. sklep.
cella vinaria (z latiny), vinný sklep.
demižon [dříve psáno též *demijon*, *demion*] (z anglického *demijohn* [demidžon], a to přetvořením z francouzského *dame-jeanne*, doslova „paní Jana“ [italsky *damigiana*, španělsky *damajuana*]; buď žertovnou metaforou, nebo lidovou etymologií z arabského *damagān*, „druh nádoby“), velká baňatá láhev s úzkým hrdlem, zpravidla opletená proutím, slámou nebo proužky z plastické hmoty s jedním nebo dvěma uchy, užívaná na víno, kyseliny apod.
vinný sklep, stavba určená většinou ke skladování a archivaci vína. Mnoho „malovinařů“, ale i někteří producenti používají sklep také pro kvasný proces při výrobě vína. Ve světě se sklepy příliš nepoužívají, bývají doménou severních vinařských regionů. Optimální podmínky pro archivaci a skladování vína lze shrnout do několika základních požadavků: tma, stálá teplota, ticho, optimální relativní vlhkost (80–90 %). Požadavkům nejlépe vyhovuje zemní sklep v hloubce minimálně šesti metrů, se správně přizpůsobenou přístupovou šachtou tak, aby nedocházelo k vniknutí/uniknutí tepla nebo chladu. Optimální stálá teplota je mezi 10–12 °C.

Jiří Hiršl, *Cella vinaria*, 2024, akryl, plátno, 54 × 39 cm.

Jiří Hiršl, *Demižon s bílým, z něhož neubývá*, 2024, akvarel, papír, 13 × 18 cm.

Jiří Hiršl, *Demižon s červeným, z něhož neubývá*, 2024, akvarel, papír, 14 × 20 cm.

VOC a KOC

Kdysi moravští vinaři veškerou produkci malého vinohradu
skryli pod jednoduchou klasifikační triádu:

I. Dá sa. II. Nedá sa. III. Dá sa Pražákům.

Po převratu nastal boom –
arové vinohrádky vystřelily k mnoha hektarům.

Klasifikace se násobně rozrostla, až v tom plavem,
ale konzumace VOC vín už nekončívá bolehlavem.

Dravý duch dlí v těle dravém!

Za možnost zdarma uvést následující reklamu VOCu a KOCu vzdávám dík autorovi knihy, má u nás za to navždy otevřeny dveře dokořán, profesor onkologie MUDr. Jan Žaloudík:

„Produkty VOC mají tu moc,
že na koštu setrváš celičkou noc.

A stihne-li tě rakovina,
určitě to není z vína,
vyléčí tě KOC
nejpozději do vánoc.

Jde o **K**omplexní **O**nkologické **C**entrum,
kde má rakovina maligní a zvláště benigní utrum.

KOC je organizační složka hierarchie
česko-moravsko-slezské onkologie,
kde se také víno pije,
nezřídka jako úplatek,
takže je ho dostatek.“

Dá sa. Nedá sa. Dá sa Pražákům, hanlivě o Pražácích a městských lidech vůbec, které uspokojí i patoky; úsloví užívané moravskými vinaři za socialismu. Vycházelo z tehdejší praxe, kdy bylo možno pěstovat révu vinnou na záhumencích o velikosti pouhých několika arů, a přitom poptávka po selských vínech převyšovala nabídku. Proto se každý vinař snažil získat ze své omezené produkce maximum a uchyloval se k druhákům (nápoj z hroznů už jednou vylisovaných) a přislazování.

KOC, zkratka odvozená ze sousloví ***K****omplexní* ***O****nkologická* ***C****entra* v České republice; jsou to zdravotnická zařízení nebo jejich sdružení, která v rámci péče o onkologické pacienty splňují kritéria deklarovaná Českou onkologickou společností. Jejich seznam je uveden například na stránkách Národního onkologického programu (zkratka *NOP*) České republiky.

VOC, zkratka odvozená ze sousloví ***V****ín* ***O****riginální* ***C****ertifikace* v České republice, podle ustanovení vinařského zákona z roku 2004. Opatření vychází ze systémů románských apelačních vinařských zákonů. Kontrolu vín VOC uváděných na trh provádí nikoli státní potravinářská inspekce, ale sdružení k tomu účelu místně vytvořená. Cílem systému je prosadit víno s kontrolovaným původem a charakterním výrazem odrážejícím terroir. V mikulovské vinařské podoblasti zavedlo tento apelační systém občanské sdružení VOC Mikulov o.s., které v roce 2004 založili Ing. Petr Marcinčák, Ing. Hynek Holánek a Vojtěch Huserek. Náročný schvalovací systém pro udělení označení VOC Mikulov byl dovršen v roce 2011. Mikulovská podoblast tak získala možnost nabízet vína s garancí původu, vysoké kvality a originality potvrzenou samotnými vinaři. Vína mohou být vyráběna pouze z vybraných hroznů a registrovaných viničních tratí a musí vykazovat originální regionální charakter, v tomto případě jde o osm odrůd, které jsou zde tradičně pěstovány a dosahují mimořádné kvality: Chardonnay, Pálava, Ryzlink rýnský, Ryzlink vlašský, Rulandské bílé, Rulandské šedé, Rulandské modré a Sylvánské zelené.

Ing. Petr Marcinčák, majitel „Rodinného bio vinařství Víno Marcinčák Mikulov“ a jeden ze zakladatelů VOC Mikulov, se srdcem na dlani levé ruky srdečně zve k návštěvě Naučné vinařské stezky Stará Hora (prochází vinařskými obcemi v jižní části mikulovské vinařské podoblasti) lékaře-onkologa a vínomilce prof. MUDr. Jana Žaloudíka, CSc. (není v záběru), člena České onkologické společnosti a jednoho z nejvýznamnějších zakladatelů a budovatelů zdravotnických

zařízení KOC v České republice. S přihlédnutím ke známé příchylnosti profesora Žaloudíka k italské a francouzské gastronomii a jeho mimořádně rozvinuté metaforické fantazii můžeme oprávněně soudit, že mu monumentální vstupní brána vinařské stezky připomene dvojici bretaňských pravěkých *menhirů* (z bretonského „kámen“ a *hir*, „dlouhý“), majestátně se tyčících k obloze a vzývajících tehdejší božstva o přízeň. Na jazyku ucítí chuť cidru, calvadosu nebo suchého bílého vína Muscadet, které se však pěstuje podél dolního toku Loiry. Možná si tento věčný hledač lidství a jeho ironický komentátor připomene amerického spisovatele Jacka Kerouaka, jenž v roce 1965 vyrazil již jako slavný autor románu *On the Road* (1957) z floridského St. Petersburgu po stopách svých bretaňských předků do Francie, kdy možná ani netušil, že plodem jeho pobytu bude kniha *Satori v Paříži* (1966; japonsky *satori* znamená „náhlé osvícení“), která bude pravým opakem slavného románu *Na cestě*. Tam konfese mladíka, který se chce vymknout z ohlupujícího prostředí „amerického snu“ konce čtyřicátých let, zde naopak horečné hledání kořenů; tam snaha cestovat, toulat se, uniknout, budovat nový čas a prostor, zde snaha přimknout se k jistotám dějin, k zapomenutým genům: *„Přišel jsem do Francie a do Bretaně vyhledat toto své staré jméno, staré už asi tři tisíce let, jež nikdo za celou tu dobu nezměnil, kdo by si taky měnil jméno, které znamená prostě Dům (Ker) v poli (Ouac).“* A pak vskutku nachází jméno Lebris de Keroack: byl to šlechtický rod; jeho erb tvořilo modré pole se zlatými pruhy a třemi stříbrnými hřeby a heslem bylo *„Aimer, travailler et souffrir“ („Milovat, pracovat a trpět“)*. Vrací se nostalgie, již trpěli jeho předchůdci z Lost Generation, mýtus návratu, ale současně nová ironie a deziluze: přišel, poznal i nepoznal. Frankofil Jan Žaloudík onu triádu zkrátil do své dynamické dyadické maximy *Je travaille et j’aime!*. Svým životem ji pevně dosvědčuje, jako by šlo o dvojici nevyvratitelných menhirů nebo o pár pylonů tvořících monumentální vstup do staroegyptských chrámů a na věčnost…

(Autorem fotografie Petra Marcinčáka u vstupu Naučné stezky Stará Hora je umělecký fotograf a pedagog Jan Pohribný, který se věnuje zejména inscenované krajinářské fotografii a land-artu.)

Prosecco původní a podvodní

Prosecco od slova suchý – secco?
Ani secco ani sec, nýbrž slovinsky Prosek, česky Průsek.
Kousek od Terstu je jeho kolébka,
v krasové krajině nad Jadranem, velmi vysoko,
od kolébky už ale pocestovalo, a to docela daleko.
Terst po Proseccu pláče, stesk si kompenzuje
výrobou šumivého vína pod značkou Audace.
Jeho kolébání se děje pod mořskou hladinou,
až přijde čas, vyloví se to víno podvodní,
světe div se, stává se hodnotnou ceninou.

Ani u nás nezůstáváme stran podvodního sektu pozadu,
stačí zacílit na Vranovskou přehradu
a licitovat o lahodnou návnadu.

Audace Trieste, terstské víno zrající pod vodou; název nese podle slavného mola v Terstu, které dostalo své jméno na památku přistání italského torpédoborce na konci první světové války. Toto zajímavé víno, jehož produkce je omezena na 6 492 lahví, zraje v hloubce 20 metrů, s výjimečnými parametry, jako jsou teplota, slanost, koncentrace rozpuštěného kyslíku, přítomnost fosfátů, silikátů, dusitanů, dusičnanů a chlorofylu. Všechny tyto přírodní parametry se mění s ročním obdobím a větry, což zaručuje jedinečnou chuť a charakter Audace Trieste. Větry Bora a Scirocco navíc generují výrazné vibrace, které přispívají k neustálému pohybu. Toto kolébání zajišťuje velmi zvláštní vývoj vína.
„podvodní“ víno ve Vranovské přehradě, myšlenka zrání sektů pod vodou byla poprvé uskutečněna v roce 2000, kdy bylo na dno Vranovské přehrady uloženo 900 kusů lahodného nápoje. 900 lahví pak symbolizovalo 900 let existence města Vranova nad Dyjí, které v roce 2000 slavilo toto úctyhodné jubileum. Od té doby se rok co rok množství uložených sektů zvyšuje o jednu láhev. Pomocí dražby těchto exkluzivních vín se dostává okolo půl milionu Kč ročně na konto obecně prospěšné společnosti Paraple.
Prosecco, 1. italské šumivé víno, původně z krasové oblasti poblíž Terstu. Od římských dob se pěstovalo víno *Pucinum*, věhlasné víno starověku, oslavované Gaiem Pliniem Starším (23–79) v jeho encyklopedii *Naturalis historia* a oblíbené pro své léčivé účinky, převzalo název Prosecco. Později bylo pěstování této odrůdy přeneseno do Veneta, oblasti v kopcích mezi Valdobbiadene a Conegliano. Prosecco zažívá rozmach od 90. let 20. století s velkolepým nárůstem v 21. století. Výrobě se věnuje přes 8 000 vinných sklepů a kolem 270 domů sektů, které ročně uvádějí na trh přes 330 milionů s celkovým obratem více než 3 miliardy eur. V roce 2013 celosvětové prodeje překonaly prodeje šampaňského. U nás vína podobného typu pod názvem *Terrasso* vyrábí společnost Vinselekt Miloše Michlovského; 2. Prosecco (ve slovinštině *Prosek*), italská vesnice u slovinské hranice, která je součástí Terstu. Od jejího názvu je odvozeno pojmenování slavného italského vína Prosecco. Název nemá nic společného s italským přídavným

jménem *secco* (suché), ale se slovanským *prosek* (odlesněná oblast). Víno tehdy místní slovinsky mluvící obyvatelstvo nazývalo *Prosegker* nebo *Prosekar* a pěstovalo se v jadranském pobřežním pásu poblíž vesnic Contovello, Prosecco, Santa Croce a Barcola; 3. do konce roku 2009 se Prosecco jmenovala bílá odrůda hroznů, která se od té doby nazývá Glera; 4. pěstitelské oblasti nacházející se v přesně vymezených částech regionů Friuli-Venezia Giulia a Veneto. Musí zde probíhat i vinifikace, výroba sektu a stáčení. Tato opatření slouží ke zvýšení kvality. Dříve praktikovaný vývoz levně vyrobených vín v cisternách a stáčení do „pytlů“ a „plechovek“ již není možný. V červenci 2019 byla oblast původu Le Colline del Prosecco di Conegliano e Valdobbiadene zapsána do seznamu světového dědictví UNESCO.

Cedule v italštině a slovinštině označující italské obce spjaté s vínem *Prosecco*; nacházejí se na hranici se Slovinskem.

Italské Prosecco ve sklenici perlí,
po zklidnění seifertovsky „všecky krásy světa“ zrcadlí.

Umění k terroiru přitaženo

Každý terroir má svůj pouvoir,
rodí osobitá vína – „goût de terroir“,
třeba láhev z Château Mouton Rothschild
činí i z ošumělé špeluňky královský budoár.

Te laudamus, Domine.
C’ est son domaine –
úspěch ho nemine!

A co když se spojí terroirové víno a umění?

Nad takové spojení snad ani není!!!
Leckdy i viněty se na sběratelském trhu cení,
třeba „pedofilní“ etiketa od Balthasara představuje dnes už celé jmění.

Balthus (původním jménem Balthasar Kłossowski de Rola, 29. 2. 1908, Paříž, Francie – 18. 2. 2001, Rossinière, Švýcarsko), francouzský malíř polského původu. Balthusova rodina byla významnou součástí pařížského uměleckého světa: otec Erich Kłossowski byl historikem umění, matka Elisabeth Dorothea Spiro, zvaná Baladine, byla malířkou a organizátorkou společenského života (a milenkou básníka Rainera Marii Rilkeho), bratr Pierre se stal významným filozofem, spisovatelem i příležitostným malířem. Ústředním tématem Balthusových figurativních kompozic je sexualita „pedofilního ladění“ (převažuje zobrazení mladých dívek v erotických situacích se znaky sadismu, masochismu či fetišismu).
budoár (z francouzského *boudoir*, „trucovna“ od *bouder*, „trucovat, vzdorovat“; například *bouder la bouteille*, „vyhýbat se pití, nepít“), (zejména v době rokoka) malý dámský pokoj (mezi ložnicí a přijímacím salonem) sloužící k zušlechtění a přijímání důvěrných přátel.
C’ est son domaine (z francouzštiny), Ten se vyzná.
domaine (z francouzštiny), vinařská usedlost (též *château*), panství, velkostatek, pozemek; majetek; obor.
etiketa (z francouzského *étiquette*, „etiketa, pravidla společenského chování; nálepka, viněta“), 1. pravidla společenského chování, zejména ve vyšší společnosti; 2. soubor společenských zvyklostí, zejména v diplomatických stycích; 3. nálepka s nápisem, viněta.
goût de terroir (z francouzštiny), osobitá, zvláštní chuť (vína).
Château Mouton Rothschild, jediná z dnešních pěti vinařských usedlostí kategorie *premier grand cru classé* z oblasti Bordeaux, které nebyla při legendární Bordeauxské klasifikaci vín v roce 1855 tato kategorie přiznána. Díky nezměrnému úsilí Philippa de Rothschilda (13. 4. 1902–20. 1. 1988), vedeného mottem „Prvním nejsem, druhým být nechci“, se tato usedlost stala v roce 1973 jedinou vinařskou usedlostí v rámci prvních čtyř kategorií *grand cru classé*, jíž se podařilo změnit rozhodnutí bordeauxské obchodní komory. Toto rozhodnutí mělo značné následky nejen pro Château Mouton, ale i pro celý vinařský průmysl. Tehdy Rothschild pozměnil své motto: „První jsem, druhý jsem byl, Mouton (Beran) navždy zůstanu.“ Baron Philippe de Rothschild zemřel v šestaosmdesáti letech v roce 1988 a vedení usedlosti převzala jeho dcera baronka Philippine de Rothschild (1933–2014). Od roku 2014 jsou spoluvlastníky její tři děti – Camille Sereys de Rothschild, Philippe Sereys de Rothschild a Julien de Beaumarchais de Rothschild. (Láhev zdejšího vína se prodává za desetitisíce či statisíce korun.)
pouvoir [puvua:r] (z francouzštiny), mohutnost, schopnost, síla.
Te laudamus, Domine (z latiny), Tebe, Pane, chválíme; název gregoriánského chorálu římskokatolické církve, jeho historie sahá do pátého století.
terroir [terua:r] (z francouzského *terroir*, „půda, země [zemědělská]“), (enologie) určitý geografický prostor formovaný lidskou prací a kulturou.
viněta (z francouzského *vignette*, původně „ozdoba v podobě listů či větviček vinné révy“, od *vigne*, „vinná réva“ z latinského *vīnea*, jež souvisí s *vīnum*, „víno“), 1. nálepka, štítek s údaji, etiketa, zvláště na lahvích (původně s vínem); 2. drobná knižní ornamentální kresba na začátku nebo na konci kapitol (původně v podobě úponků vinné révy).
víno a umění, řada světových vinařství (v poslední době i našich) pěstuje nejen révu vinnou, ale také vztah k umění, což se projevuje podporou uměleckých projektů a umělců samých nebo zřizováním muzeí a galerií s vinařskou tematikou v areálu usedlosti. Tón udává Château Mouton Rothschild od roku 1962, kdy baron Philippe de Rothschild (1902–1988) otevřel na své usedlosti *Le musée du vin dans l’art* (Muzeum vína v umění), kde jsou vystaveny nádoby, plastiky, sochy, obrazy, rytiny, tapiserie, skleněné a kovové poháry a další umělecké předměty od pravěku do současnosti, jež mají vztah k vínu a vinařství. Tato unikátní stále doplňovaná sbírka je významnou součástí kulturního dědictví kraje Bordeaux. Kořeny jsou však hlubší, neboť od roku 1924 zdobila etikety vína Château Mouton Rothschild kubistická kompozice francouzského grafika Jeana Carluho, jež byla kombinací symbolické beraní hlavy (astrologické znamení Philippe de Rothschilda) s pěti heraldickými šípy rodiny Rothschildových. Na oslavu ukončení druhé světové války vyzval baron Philippe v roce 1945 mladého francouzského umělce Philippe Juliana, aby navrhl vinětu s motivem „churchillovského vítězného V“. Od toho roku je v horní části etikety vína Château Mouton Rothschild vyobrazeno dílo některého známého umělce, přičemž každý rok jde o jinou osobnost. Na vinětách se tak objevila díla umělců, jako byli Balthus, Georges Braque, Jean Cocteau, Salvador Dalí, Marc Chagall, Vasilij Kandinskij, Joan Miró, Pablo Picasso nebo Andy Warhol. Existuje jen několik výjimek z této praxe. Například v roce 2004, kdy uplynulo sto let od uzavření historické koloniální Srdečné dohody mezi Velkou Británií a Francií, ozdobil vinětu obraz, jehož autorem je princ Charles; poté co byl v roce 2023 korunován a stal se z něho král Charles (Karel) III., vystoupala sběratelská hodnota viněty do nadoblačných výšin. Podobnou ceninou se stala viněta Balthusova z roku 1993, a to nejen díky svému uměleckému ztvárnění, ale také proto, že americké úřady vinětu s kresbou ležící nahé dívky z mravnostních důvodů zakázaly a na americkém trhu se na místě obrázku objevilo prázdné místo. Obě verze, s dívkou i bez dívky, se staly předmětem zvýšeného sběratelského zájmu: Skoro každá viněta / vypovídá o stavu světa.

Balthus, *Kytarová lekce*, 1934,
olej, plátno, 161,3 × 138,4 cm, soukromá sbírka. Znázorněním nezralého, téměř dětského ženského těla, ještě nepřipraveného na sexuální zkušenosti, malíř zesiluje smyslovou reakci.

Nevinné mládí – sexuálně sugestivní,
po úzké kladině adolescence umělec našlapuje.
Něžné dívenky – pózy dráždivě lascivní…
Možná zde náchylnost k pedofilii prosakuje?

Balthus, *Viněta*, 1993; povšimněme si zlatavé aureoly, kterou vyzařuje láhev Château Mouton Rothschild (vlevo).

Víno Château Mouton Rothschild je přebohaté, na jazyku „hedvábně hedvábné“, výrazný odrůdový charakter podtrhují jemné třísloviny a díky vysokému procentu odrůdy Cabernet sauvignon je značně dlouhověké. Vlastník lahve Château Mouton Rothschild z roku 1993 na vinětě s kresbou ležící nahé dívky nebo bez ní je dvojnásobným šťastlivcem, neboť láhev plná i prázdná představuje hodnotu v řádu statisíců. Jako majitel té „neamerické verze“ doporučuji předání potomkům, cena bude stále stoupat a oni na vás budou vzpomínat se stejnou úctou, láskou a oddaností, jako dnešní vlastníci Château Mouton Rothschild Camille, Philippe a Julien Rothschildovi vzpomínají na svého dědečka barona Philippe de Rothschilda.

Nevinná reklama vína

Štěpánkovy reklamní vinné náhrdelníčky zdobí hruď
krejčovské staré panny, a přitom mají vzbudit chuť
na krásnou mladou ženu a přítulnost k pěknému vínu,
což v této kompozici stěží povede k úspěšnému činu.

Umělec, aby smyl svoji hanu,
přes inzeráty shání živou sličnou pannu,
tu, která lne k vínu a na svůj něžný hrudníček
neváhá přiložit umělecký (ne)vinný náhrdelníček.

panna, 1. žena bez zkušeností s pohlavním stykem; 2. žena s neporušenou panenskou blánou (pohlavní styky jsou teď různé); 3. (zastarale) mladá neprovdaná žena, dívka; 4. ženská pohádková bytost (lesní panna, mořská panna); 5. dětská hračka, figurka představující dívčí postavu, panenka; 6. krejčovská figurína ke zkoušení oděvu.

Miroslav Štěpánek, *Vinný náhrdelníček I*, 2023,
nerez, 2,5 × 2,3 × 0,3 cm, délka řetízku 48 cm.

Miroslav Štěpánek, *Vinný náhrdelníček II*, 2023,
měď, nerez, 3,5 × 1,7 × 0,3 cm, délka řetízku 52 cm.

Nadregionální lunety

Dosud jsme v areálu hustopečského renesančního domu U Synků
mohli obdivovat sedmdesátitisícínásobně zvětšenou vinnou kvasinku.
Nedávno jiné vinařské město dalo světu další osvětu,
když umožnilo realizovat lunetu – poprvé ve vinném sklepě!

Mistr Antonín Vojtek se zhostil díla věru velkolepě…
Možná zastíní lunety ve vatikánské kapli, ve zlaté kapličce
i v Noeho arše,
tedy dílo Michelangela Buonarrotiho, Františka Ženíška
a Mikoláše Alše.

Ve znojemském regionu najdeme unikátní lunetu jiného ražení,
jednoruký lidový umělec tu zanechal dobová svědectví
po víc než třiceti letech malování v šatovském pískovcovém sklepení.

Tomáš Wech, *Pomník kvasinky vinné*, 2007,
pískovec, 47 × 57 × 40 cm, areál renesančního domu u Synků, Hustopeče.

Wechova kvasinka vinná byla zapsána do knihy českých rekordů jako největší zvětšenina živého organismu.

Antonín Vojtek, *Veduta Podivína*, 2022,
olej, 350 × 200 cm, historický vinný sklep ve Vinařství Hřebačka,
Podivín (okr. Břeclav).

Realizaci významně finančně podpořil eurounijní „Evropský fond pro regionální rozvoj“ a vzhledem k nadregionálnímu významu projektu přispěl také „Evropský fond soudržnosti“.

Maxmilián Appeltauer (1904–1972), *Malovaný sklep*, Šatov (okres Znojmo). Tento lidový umělec působil v Šatově (8 km od Znojma, těsně u hranic s Rakouskem), kde vyzdobil vyhloubený pískovcový sklep nejrůznějšími výtvarnými motivy – od trpaslíků přes alpské krajinky, nájady až po krojované páry a budovatele socialismu. Výtvory pocházejí z období 1. republiky, německé okupace a doby poválečné. Je obdivuhodné, že malíř byl jednoruký, pracoval bez nároků na odměnu, a dokud nebylo zavedeno osvětlení, tesal a maloval při svíčkách (podobně jako před tisíciletími mladopaleolitičtí mistři vytvářející za mihotavého svitu loučí a kamenných lampiček v hloubce jeskynních systémů Altamiry, Les Trois Frères nebo Lascaux úchvatné malířské kompozice).

Koperníkovský obrat paroháče

Klient XY (identitu kvůli GDPR nelze uvést)
(Pomalu, nesměle, slova jako by souká.):
„Pane doktore, jsem několikanásobným paroháčem,
můj život je teď zničen,
ve společnosti jsem vyřízen,
jsa vystaven posměchu mužů i žen…
Přišel jsem kvůli tomu o tři milenky,
už mi nepomáhá, ani když se držím osmé sklenky.
(Na okamžik se odmlčí, sbírá odvahu.)
Doma se frustrace jen násobí,
manželka nesnáší, když si parohy snímám,
vadí mi totiž při mytí nádobí…“

Sexuolog YX
(S nadhledem, chlácholivě.):
„Milý příteli, učiňte koperníkovský obrat,
nenechte se o takové skvostné parohy jen tak obrat,
naopak, noste je hrdě, jako vlastní lovecké trofeje,
v tom na veřejnosti vězí vaše naděje a vaše osobnost uspěje.
A jak radí rozumný francouzský prokletý básník Charles Baudelaire:
‚Nechcete-li být nevolníky a mučedníky času, opíjejte se,
neustále se opíjejte!‘
Ovšem mnohem lépe než vína francouzská poslouží vám ta naše česká,
doporučuji všem klientům *Karlův Punk*, víno prostupující všehomírem,
ohromující svojí noblesou jako kníže Schwarzenberg se svým
punkovským čírem.
A doma? Přestaňte mýt nádobí! –
to váš koperníkovský obrat ještě znásobí!!!“

Klient XY
(Nadšeně, překotně, jásavě.):
„Pane doktore, změnil jste mé paradigma, kolik vám dlužím?, jsou to rady k nezaplacení…“

Klientovo sebevědomí natolik vzrostlo, že odchází bez zaplacení.

YX si to vyloží jako úspěch své terapie a přečin XY blahosklonně ocení.
(Mávne rukou, v duchu říká.):
„Však to Vinné sklepy Kutná Hora náležitě docení!“

číro (též *čerokíz*; podle severoamerického indiánského etnika *Čerokíů/Čerokízů*), účes vyznačující se vyztuženým dlouhým pruhem uprostřed hlavy. Je příznačný pro vyznavače *punku* (z anglického *punk* [paŋk], „mladý povaleč, výtržník“ ad.), euroamerické populární subkultury „bezstarostného života“ vystupující (někdy pomocí provokací) proti konvencím, normám, válčení nebo globalizaci. V postmoderním světě punk inspiroval umělecké hnutí kyberpunk.
Karlův Punk, značka vína, kterou produkuje společnost Vinné sklepy Kutná Hora; jde o rozdivočelé, nespoutané živé víno, jež zdobí etiketa s portrétem knížete Karla Schwarzenberga (spoluvlastníka některých kutnohorských vinic) s rudým čírem. Sexuolog YX má s Vinnými sklepy Kutná Hora za propagaci jejich produktů sjednanou smlouvu ze strany vinařství krytou pravidelným naturálním plněním vyjádřeným dodávkou těch nejlepších vín až do ordinace.
koperníkovský obrat, označení zásadní změny náhledu na svět, jakou vyvolal Koperníkův objev heliocentrismu (1543). Poté se úsloví koperníkovský obrat rozšířilo jako označení pro ty myšlenkové konstrukce, objevy nebo vynálezy (ve vědě, v umění, v technice, ale i v každodenním životě), které se dějí změnou přístupu – zásadním obrácením výchozích předpokladů, myšlenek či teorií, které nezřídka vedou k popření starého a nastolení nového paradigmatu.
paradigma (z řeckého *paradeigma*, „příklad, vzor, model“), (filozofie vědy) souhrn všech pojetí vědní disciplíny v určitém časovém úseku; paradigma podléhá změnám a vývoji (příklad: v renesanci na místo Ptolemaiova paradigmatu geocentrického Vesmíru nastoupilo Koperníkovo paradigma heliocentrické; v antropologii byl evolucionismus nahrazen difuzionismem atd.). Jde tedy o označení pro základní celkovou představu skutečnosti, jíž se řídí veškerá praxe určité vědy či oboru; soubor představ a axiomů, co je ve vědě nebo jejím dílčím úseku vědecké a co vědecké není.

Julie Vojtková, *Paroháč-odkapávač*, 2024, kolorovaná kresba, papír, 21 × 21 cm. Mladičká umělkyně se ujala nebohého paroháče s ještě větším pochopením než sexuolog YX, když jeho parohy prezentovala jako několikapatrový odkapávač na nádobí (stojí i několik tisíc korun), čímž zdůraznila paroháčův přínos do rodinného rozpočtu a zdvihla jeho pošramocené sebevědomí.

Karlův Punk © Vinné sklepy Kutná Hora, s.r.o.,
Jiřího z Poděbrad 288, 284 01 Kutná Hora.

Lékaři vinaří

Žlutokopečtí lékaři užívají místo skalpelů vinařské nože.

Cože!?

Kdo nevěří, nechť si ve vysvětlivce fakta ověří.

Žlutý kopec, návrší v centrální kotlině města Brna, jihozápadně až jižně od sousední Kraví hory a západně od historického jádra a hradu Špilberk, ležící na hranici České vysočiny s Vněkarpatskými sníženinami, v celku Bobravská vrchovina. Ze západu a jihu je obtékán Svratkou, do jejíhož údolí nejprudčeji klesá na severozápadě. Zvedá se severně nad brněnským výstavištěm a v nejvyšším bodě dosahuje 330 metrů nad mořem. Příhodné přírodní podmínky lákaly k osídlení nepřetržitě již od starší doby kamenné. Jeho význam stoupl po založení města Brna ve 13. století. V té době byly na Žlutém kopci, stejně jako na jiných vhodných brněnských lokalitách, založeny první vinice. Ve středověku a raných stoletích novověku občasně kráčela procesí mezi vinohrady svahem Žlutého kopce na tamější popravčí vrch s delikventem za zpěvu šibeničních písní; odsouzenec byl popraven, houpal se… Brňané zasedli k pikniku, popíjeli, děcka skotačila. Vpodvečer, naplněni nezapomenutelnými zážitky, putovali zpět dolů do města lehce podroušeni už za zpěvu veselých písní… Následně žádali purkmistra, aby se podobná akce zase brzy uskutečnila, neboť stmeluje komunitu. Ve *Smolných knihách města Brna* si největší pozornost vysloužila poprava otrlého delikventa, který si cestou k šibenici bezstarostně makarónsky notoval *Šibečníkovu píseň* (jakoby anticipující Morgensternovy *Galgenlieder*), mísil češtinu s latinou, asi vzdělanec a ironik villonovského typu (v *Baladě o tlusté Margot:* „Nás život vypliv. Plijem na život / zde v hampejzu, kde rozbili jsme stan“), který se dostal na scestí a oddal se neřesti:

„Kráčeje právě k vlastní popravě,
celý bolavý jako střep,
v touze odkázat světu osvětu
trápím svou dutou leb:

Mundus hic est quam optimus –
dole i nahoře, jen pro toho, kdo má špatný vkus!

Mundus universus exercet histrioniam –
odjakživa tady i tam.

Vychází jitřenka a nad hlavou mi krouží ern,
snad to za mě vezme Christian Morgenstern!“

Od 18. století začaly vinice ustupovat zástavbě a postupně zanikaly, neboť Žlutý kopec se stal rezidenční čtvrtí brněnských patricijských rodin politiků, průmyslníků, bankéřů, právníků a lékařů. Dnes je tato situace umocněna existencí Masarykova onkologického ústavu, kde působí lékaři mezinárodního věhlasu. Léčí zde rakovinu, bádají o ní, rakovinu zřejmě milují a převtělují se do ní podobně jako svého času Alexander Fleming do svých mikrobů. S tím jejich bezmezným zaujetím rakovinou a její léčbou jsem to možná trošku přehnal. Za svého už poměrně dlouhého života jsem poznal mnoho lékařů, nikoli jako pacient (dnes klient), mohu proto vydat objektivní svědectví o jejich skutečném psychofyzickém ustrojení: lékaři sice sem tam léčí, ale mnohem raději houbaří, hudlaří, rybaří, sedlaří, sochaří, veslaří nebo vinaří. Jedním z důkazů je vinohrad pod Bakešovým pavilonem Masarykova onkologického ústavu nad jižním svahem Žlutého kopce, který za asistence Střední vinařské školy ve Valticích zřídili na jaře roku 2023 tamější lékaři. Prvotním hybatelem (*to próton kinún akínetón* v Aristotelově pojetí) je rybář, vinař a příležitostný onkolog prof. MUDr. Jan Žaloudík, CSc. Podnik byl nazván *Žlutokopecký onkovinohrad Asklépiadés*, logem je Aeskulapova hůl nahoře opatřená číší s vínem. Název je sofistikovaně polyfunkční: Asklépiadés (1. století př. n. l.) byl řecký lékař, který správně odmítl Hippokratovo učení o tělesných šťávách a ve své terapii vyhradil významné místo vínu a koupelím. Také Aeskulapova hůl, znak lékařů a farmaceutů, má svůj původ ve starověkém Řecku. Pojmenování pochází od Asklépia (latinsky *Aesculapius*; počeštěně *Aeskulap*), boha lékařství, jenž léčil všechny nemoci a dovedl oživovat mrtvé. Aeskulapova hůl obtočená hadem je znamením životní síly a zdraví i symbolem očistné a samoléčivé síly v člověku. Pokud se v MOÚ vyskytnou nějaké léčebné neúspěchy, lze je přísně vědecky vysvětlit odkazem na neblahé působení bludných duší nespravedlivě odsouzených, neboť i ta nejspravedlivější a nejkomplexnější justice (jakou se v podobě institucí Ústavního soudu, Nejvyššího soudu, Nejvyššího správního soudu, Veřejného ochránce práv, Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže nebo Státní zemědělské a potravinářské inspekce honosí právě Brno) se občas zmýlí. O vinici pečují onkologičtí pacienti/klienti, radostně, bez nároků na odměnu, neboť přijali za svou jednu z maxim Žlutokopeckého onkovinohradu Asklépiadés, z.s.: PRÁCE NEJEN OSVOBOZUJE, ALE TAKÉ LÉČÍ!

Tato komplexní lékařská péče je velmi úspěšná. Masarykův onkologický ústav funguje zřejmě podobně jako antická Asklépia, což byly svatyně s léčebným lázeňským zařízením, kde se léčilo inkubací, to je ve spánku: pacient, vykoupaný v chrámové vodě, se odebral s obětinami do chrámu, kde byli chováni hadi zasvěcení bohu, ulehl na rouno zvířete předtím obětovaného a vyčkával příchod Asklépia. Bůh se mu zjevil ve spánku a dal mu svou radu nebo na něm provedl léčebný zákrok. Uzdravení pacienti zavěšovali z vděčnosti v chrámu destičky s popisem choroby a jejího vyléčení nebo plastickou reprodukci uzdraveného orgánu. Velkým počtem nápisů hovořících o vyléčení (takzvaných *iámat*) jsou posety též interiéry a exteriéry Masarykova onkologického ústavu.

Žlutokopecký onkovinohrad Asklépiadés, z.s. – vinohrad, 24. 6. 2024, fotografie. Vinohrad se nachází pod Bakešovým pavilonem Masarykova onkologického ústavu (MOÚ) nad jižním svahem Žlutého kopce v Brně. Z podnětu prof. MUDr. Jana Žaloudíka jej za asistence Střední vinařské školy ve Valticích zřídili na jaře roku 2023 tamější lékaři. Zřizovatelé a enologové (zejména ti, kteří jsou čas od času hospitalizovaní v MOÚ) soudí, že vinice bude produkovat vysoce ceněná vína ovlivněná specifickým mikroklimatem a minerálními látkami z podloží tvořeného siliciklastickými sedimenty spodního až středního devonu. Stanou se ozdobou připravovaného apelačního systému.

Logo Žlutokopeckého onkovinohradu Asklépiadés, z.s.: Aeskulapova hůl, na jejímž vrcholu je umístěna číše rudého vína, která jako by naléhavě šeptala jen tobě – „Kiss me / oddej se mi! Vylepšíš zdraví sobě!“

Dvě z hlav jako by vytvářely hrotitý oblouk (též *lomený oblouk*), architektonický prvek vzniklý ve vinorodém Burgundsku; je typický zejména pro gotické stavby pnoucí se k nebesům. Konfigurace může též připomenout Tristana a Isoldu, dvojici legendárních středověkých milenců z francouzského rytířského eposu z 12. století. Snímek byl pořízen před šestou hodinou ranní (24. 6. 2024) – vidíme, že lékařské zařízení je již v činorodém provozu; v pravém dolním rohu poznáváme siluetu profesora Jana Žaloudíka.

Rodí se první hrozny – díky tomu, že bůh lékařství Aeskulap svou holí uchránil vinici před dotěrnými mrazovými klíny. Tento hrozen, pokud unikne nenechavcům, má být po dozrání obětován Aeskulapovi jako díkůvzdání.

Plusové body vinohrad získává též díky úchvatnému výhledu na brněnské dominanty (hrad Špilberk, katedrála sv. Petra a Pavla) a městskou zástavbu obklopenou zespodu bujnou zelení a shora modrým nebem bez jediného mráčku. Ještě úchvatnější pohled se naskytne, až se rozplyne ranní opar.

Žlutokopecký onkovinohrad Asklépiadés, z.s. – vstupní dveře a vnitřní prostory vinných sklepů, čekajících na první úrodu ze žlutokopeckých vinic; autorem vstupních dveří (kovaná ocel, 230 × 160 cm) je umělecký kovář a sochař Pavel Tasovský.

Vinné sklepy byly zřízeny v adaptované trojici vodojemů zbudovaných uvnitř brněnského Žlutého kopce. Jsou technickou památkou a unikátním industriálním prostorem. Nejstarší z vodojemů byl postaven společně s pisáreckou úpravnou vody a vodojemem na Špilberku v letech 1869–1872, druhý přibyl v roce 1900 a třetí, největší, tvořený dvěma oddělenými nádržemi, počátkem 20. století. Vodojemy sloužily do roku 1997. V roce 2020 se část prostor stala součástí „projektu Brno INdustrial" a byla zpřístupněna veřejnosti, ale lékařská lobby ze Žlutého kopce, zaštítěna eurounijním projektem, prosadila jejich vinařské využití, které má jejich atraktivitu pro veřejnost údajně ještě zvýšit. Leckomu podzemní prostory vodojemů možná připomenou vznosné gotické katedrály, například tu brněnskou na Petrově, ale spíše ty vznosnější francouzské – Notre-Dame v Paříži nebo v Chartres, které se navíc ve vitrážích honosí vinařskými scénami. Možná na základě tohoto dojmu vznikl plán žlutokopeckých lékařů učinit z brněnského objektu celosvětovou záležitost: má být vyroben a zde uložen největší vinařský sud světa o objemu 1 000 223 litrů, který by tak o třiadvacet litrů překonal dosud největší kolos v obci Thuir v departementu Pyrénées-Orientales v regionu Languedoc-Roussillon a téměř desateronásobně (přesněji: 9,864 krát) by předčil takzvaný obří sud (101 400 litrů) v Mikulově. Eurounijní grant vyčíslený na 10 000 223 eur byl podán.

Žlutokopecký onkovinohrad byl původně deklarován jako edukační a neziskový, jako jakýsi skromný protějšek Naučné vinice starých odrůd v Šatově zřízené společností Znovín. Ale tak to nyní chodí… Žlutokopecký onkovinohrad Asklépiadés, z.s., se nejspíš stane „zlatokopeckým".

Ajťák se přepočítal

U Ryzlinku rýnského trávili svůdné odpůldne,
dolil jí už pátou sklenici,
což pokládal za jistou odrazovou hranici,
kdy může „vystartovat“ po své družici.
A tak se IT kalkulátor jal rozepínat blůzičku,
zvolna, knoflíček po knoflíčku

A co bylo dál?

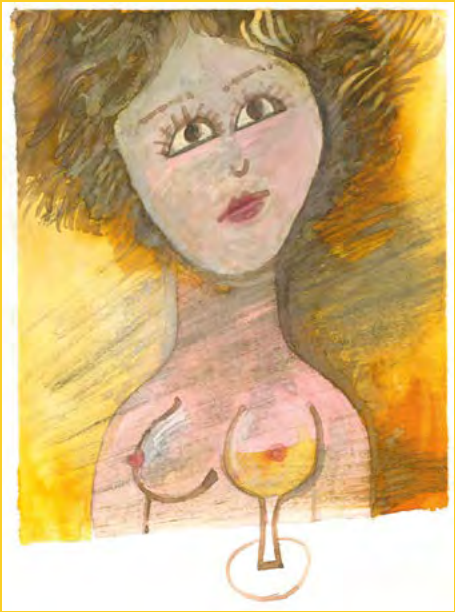
Dál než k pátému knoflíčku se nedostal.

V okamžiku, kdy se cítil supercool,
padl jak podťatý pod obětní stůl.

ajťák (hovorově), člověk zabývající se informačními technologiemi (*Information Technology*, zkráceně *IT*).
cool (z anglického *cool* [ku:l], „chladný; chladnokrevný, klidný; drzý, impertinentní, neomalený“ aj.; v americké angličtině též „senzační, skvělý, úžasný; senzačně, skvěle, úžasně; [slangově] příměří ve válce mezi gangy; klid, uvolněnost“), (expresivně) moderní, současný; být cool – být in, být moderní, držet krok s dobou.
coolismus, životní styl založený na (často nekritickém) přijímání toho, co je módní, co „právě frčí“.

Pierre-Auguste Renoir, *Gabriela v rozhalené blůze*, ca 1907,
65 × 53 cm, olej, plátno, sbírka Durand-Ruel, Tehran Museum of Contemporary Art, Teherán, Írán. ▸

Jiří Hiršl, *Družice tvářící se jako světice*, 2023,
akvarel, karton, 30 × 24 cm, soukromá sbírka. ▸

Malíři Renoir a Hiršl zachytili představy erudovaného IT-odborníka (dobře se orientujícího i ve výtvarném umění!) v okamžiku, kdy se s pocitem „supercool“ skládá pod stůl. Přitom svůdce neudělal matematickou chybu. Jeho pochybení spočívalo v tom, že uvěřil tvrzení adiktologů, že ženě stačí k „uvolnění“ vzhledem k muži polovina objemu alkoholického nápoje. Svatá prostoto! / O sancta simplicitas! Vždyť adiktologové, podobně jako dnešní jiní exaktní a humanitní vědci, se mýlí v padesáti až osmdesáti pěti procentech případů.

Stébla pro Univerzitní kampus MU

Ti, kteří věří v sílu vědy, domnívají se možná, že je vypěstovali zdejší genetici.

Ti, na něž doléhá „podfinancovanost“ vysokého školství, považují objekt za jepici,
metaforu tonoucího, který se chytá stébla, a iniciují v tom duchu premiérovi petici.

Je zde však třetí možnost, kterou hájí odpůrce sentence „tertium non datur“, proslulý onkolog, lovec a vína znalec Jan Žaloudík: „Jde o zárodek revitalizované vinice, jež znovu ozdobí Bohu milé Bohunice,
za to budiž vzdán Mistru Tasovskému velký dík!“

jepice (*Ephemeroptera*), řád křídlatého hmyzu, žijícího v blízkosti vod. Dospělé jepice mají zakrnělé ústní orgány a nepřijímají potravu. Žijí krátce, často jen několik hodin. Samci se sdružují v rojích, samice kladou vajíčka volně do vody. Larvy žijí 2–4 roky, živí se většinou rostlinnou potravou, zejména řasami. Před proměnou vylézají k hladině, kde se líhne nejdříve nedovyvinutý dospělec (subimago), který se záhy svléká v hotového dospělce (imago). Jepice jsou důležitou součástí potravy dravých ryb.
tertium non datur (z latiny), třetí neexistuje; výrok znamenající, že jsou jen dvě možnosti (princip vyloučeného třetího).
Univerzitní kampus Masarykovy univerzity v Brně-Bohunicích, výukový a vědecko-výzkumný areál pro pět tisíc studentů a zhruba tisíc zaměstnanců Fakulty sportovních studií, Lékařské fakulty a Přírodovědecké fakulty. Kampus je největším stavebním projektem v oblasti vysokého školství ve střední Evropě (zaujímá dvaačtyřicet hektarů). Součástí kampusu je totiž i Středoevropský technologický institut CEITEC a Centrum pro výzkum toxických látek v prostředí RECETOX. Dále zde sídlí Institut biostatistiky a analýz a Centrum jazykového vzdělávání. Kampus sousedí s Fakultní nemocnicí Brno s proslulou Gynekologicko-porodnickou klinikou, budovou Moravského zemského archivu a Obchodním centrem Campus Square (v jeho útrobách se nachází univerzitní menza *Academic Restaurant*; proč anglický název?, protože si vydobyla mezinárodní věhlas – někteří scestovalí strávníci, například již zmiňovaný JŽ, soudí, že v řadě ohledů překonává i pařížského Maxima), nedaleko se nachází vazební věznice a krematorium. Vymotat se z tohoto labyrintu by bylo snad i nad síly Thésea, i kdyby byl vybaven několika klubky červených Ariadniných nití… Spolehlivý orientační bod představuje naštěstí *Kinetický objekt Stébla* Pavla Tasovského. Působí, jako by vyrůstal ze země plodivou silou přírody.

Pavel Tasovský, *Kinetický objekt Stébla*, 2011,
nerezová ocel, 450 × 800 × 800 cm, Univerzitní kampus Masarykovy univerzity v Brně-Bohunicích.

Jaroslavický plnokrevník

Plnokrevná práce na vinicích – pak ve sklípcích plno vína
a plnotučné sumy ve vinařských prkenicích.
Jak v žitě si žijí v Jaroslavicích, není tu vinařů živořících.

Jeden z nich však trůní na dvou pozicích:
Martin Markel naplno maká i na Masarykově univerzitě –
Dieser Schritt war ein historischer Markstein in seinem Leben.

Ne že by jako vinař přišel na buben!
Díky vinohradu a Almae matris má plnokvětý život,
se svými skoro dvěma metry ční tam i tam jako benben!

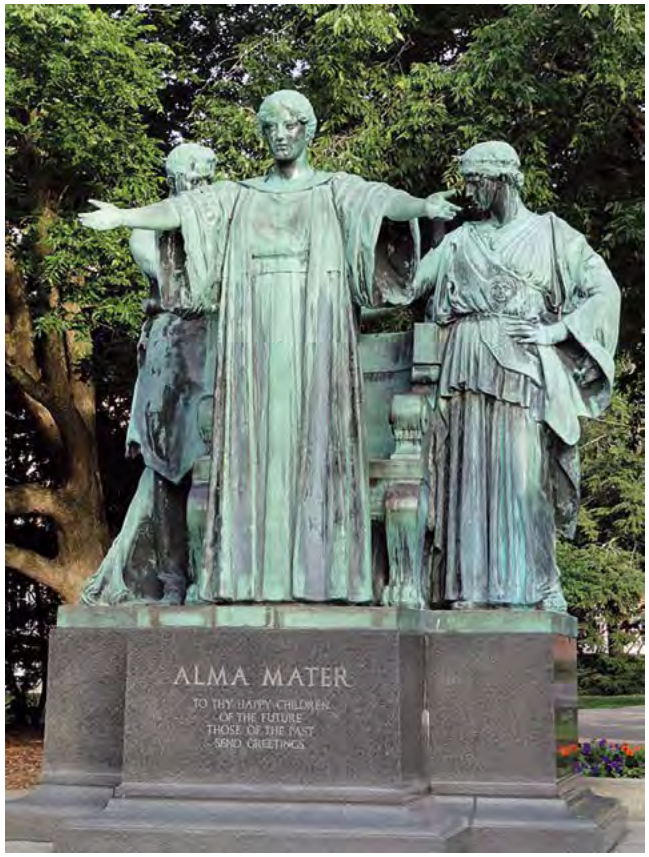
benben (z egyptského *bev veben*, „místo východu [slunce]“), posvátný kámen, fetiš uctívaný v Héliopoli. Pravděpodobně symbolizoval počáteční pahorek, který se podle představ starých Egypťanů vynořil jako první z pravodstva a na němž vznikl život. Za stylizované napodobení benbenu je považován obelisk.
Dieser Schritt war ein historischer Markstein in seinem Leben (z němčiny), Tento krok byl historickým mezníkem v jeho životě.
Jaroslavice (německy *Joslowitz*), obec v okrese Znojmo v Jihomoravském kraji; v letech 1938–1945 byla (etnicky německá) připojena k nacistické Třetí říši jako součást župy Dolní Podunají. Obec se nachází ve Znojemské vinařské podoblasti a její vinohrady, mající kořeny ve 13. století, jsou řazeny k nejvýznamnějším moravským vinařským lokalitám. Na sklonku 19. století se značka „Jaroslavické“ zařadila po bok takovým polohám ze Znojemska jako Lampelberg či Šobes. Viniční usedlost Markel, ctící dlouhou tradici zdejšího terroiru, zosobňuje svorník mezi německou minulostí a českou současností.
Markel, Martin (18. 2. 1968, Nové Město na Moravě), historik působící na Historickém ústavu Filozofické fakulty Masarykovy univerzity a vinař v Jaroslavicích u Znojma (Vinařství Markel). Zabývá se dějinami 19. století, zejména německou politikou na jižní Moravě, a historií moravského vinařství. Je autorem mnoha studií a několika knižních monografií: *Vysídlení Němců z jižní Moravy 1945–1949* (2002), *Dějiny Jaroslavic* (2006), S*voboda a demokracie v regionu rakouského impéria: politika jihomoravských Němců v letech 1848–1919* (2010), *Svobodný vinohrad. Historické kořeny terroir moravských vinic a vín* (2020), *Víno v proudu času* (2023, ve spoluautorství s Jaroslavem Malinou, Milanem Sedláčkem a Janem Žaloudíkem).
žito, 1. obilnina; slovo se užívá v řadě sentencí: být bit jako žito (utrpět porážku, sklidit velký neúspěch); házet flintu do žita (ztrácet odvahu pokračovat, vzdávat se apod.); žít si jako prase v žitě (žít hédonisticky, rozmařile si užívat).
Žito, název pořadu společensko-kulturní revue Haliny Pawlowské, kterou uváděla Česká televize. Navázal na autorčin titul *V žitě*, v němž mapovala nekonečný seriál večírků, rautů, vernisáží a premiér, seznamovala diváky s celebritami i novými tvářemi politiky, podnikání, umění a bankovnictví a vytvářela tak dobovou kroniku o vzniku a peripetiích života české High Society v období raného kapitalismu v Čechách.

Jiří Hiršl, *Markelův sklep v Jaroslavicích*, 2023,
akvarel, karton, 24 × 26 cm.
Vidíme, že sklep Martina Markela / plný je zcela, / alles eine gute Marke –
všechno zboží osvědčené značky, / na hranicích s Rakouskem za eura,
ale i za české kačky.

Jiří Neuwirt, *Zlatý hrozen*, počítačová grafika, koláž, 2023, 29 × 21 cm.
„Kdo se poctivě stará o vinici, / tomu nechybí peníze v prkenici,“ čteme na rubu malířův přípisek spolu s věnováním obrazu příteli Martinu Markelovi.

Lorado Taft, *Alma Mater,* 1929, bronz,
Campus of the University of Illinois at Urbana-Champaign, Illinois, USA.

Matku živitelku, která povstala z trůnu a rozmáchlým gestem jako by objímala „své šťastné děti minulé i budoucí“ (jak hlásá nápis na žulovém podstavci), provázejí dvě postavy představující Učení (žena) a Práci (muž), což ztělesňuje univerzitní heslo *Learning and Labor* („Učení a Práce“). Dnes má podobné sousoší kdekterá univerzita, dokonce třeba i ta castrovská havanská, Masarykova univerzita (MU), obětavá živitelka tisíců studentů, absolventů, lektorů, asistentů, docentů i profesorů, však na své ztvárnění stále čeká. Přitom existují umělci, kteří mají za sebou významné realizace a podílejí se i na našem projektu *Vinařské apokryfy a jiné grify*: Jaromír Gargulák je autorem monumentální skulptury *Hrachovina* (Brno, Mendlovo náměstí), oslavující zakladatele genetiky Gregora Johanna Mendela, a Pavel Tasovský vytvořil *Kinetický objekt Stébla* pro Univerzitní kampus Masarykovy univerzity v Brně-Bohunicích. Kdyby tito brilantní sochaři, a navíc kamarádi spojili své tvůrčí síly, mohla by se MU pyšnit ztvárněním, které by přitáhlo pozornost celého vědeckého a uměleckého světa i širší veřejnosti zainteresované na práci a vzdělání.

Premiér s Premiérem

Událost byla v dějinách tamějšího vinobraní nejslavnějším dnem,
neboť po účasti otců vlasti K IV., TGM a V V.
bylo křtěné víno ozdobeno aktuálním premiérem
a premiérou *Premiéra*, na vinětě s jeho barevným portrétem.

Po láhvi takového vína si i bezdomovec myslí,
podobně jako Voltairův filozof Panglos,
že naše vlast je ta nejlepší Zahrada vůní pro potěchu myslí.

Panglos, učitel filozofie, jedna z postav románu *Candide ou l'Optimisme* (1759, *Candide neboli Optimismus)* francouzského osvícenského filozofa, spisovatele, esejisty a brilantního polemika Voltaira (1694–1778). Panglos vyučoval metafysiko-teologo-kosmolo-nigologii. Dokazoval, že nikdy není následku bez příčiny a že tento svět je nejlepší ze všech možných světů. „Je dokázáno,“ říkával, „že nic na světě nemůže být uspořádáno jinak než tak, jak to uspořádáno je. A jelikož všecko bylo stvořeno za nějakým účelem, musí mít všecko účel ten nejlepší. Jen si všimněte: nosy byly zřejmě stvořeny tak, abychom na nich mohli nosit brýle. A hle, zde je důvod, proč máme brýle. Nohy jsou dole zahnuté proto, abychom na nich mohli nosit boty. Proto máme boty. Kamení bylo stvořeno proto, abychom je otesávali a stavěli z něho zámky. A jelikož největší baron v kraji musí nejlíp bydlet, má náš milostpán nejhezčí zámek. Vepři byli stvořeni k tomu, abychom je jedli. Jíme tedy vepřové celý rok. Z toho vyvozuji, že lidé, kteří razili názor: všecko je dobré, neřekli nic jiného než hloupost, poněvadž měli prohlašovat, že všecko na světě je nejlepší.“
premiér (z francouzského *premier [ministre]* [prəmję ministr], „první, nejpřednější [ministr]“), ministerský předseda, předseda vlády.
Premiér, růžové víno určené všem, kdož „chtějí, i když nechtějí“ milovat svůj stát. Technologicky jde o cuvée klasicky tvořené ze dvou rosé odrůd Svatovavřinecké a Modrý Portugal, třetí složkou je klaret z odrůdy Rulandské modré. Jde o univerzální lehce růžové víno s mohutným nástupem vůní i chutí, které je vhodné ke všem příležitostem v dámské, pánské i nebinární společnosti – oko: lehké až střední růžové tóny s šedými okraji ve skleničce; nos: maliny se šlehačkou; jazyk: smetanově malinové tóny s jahodovou dochutí; parametry: alkohol do 12 %, cukr 6–8 gr/l., kyselina 6–6,5 gr/l. Mít STÁLE PO RUCE minimálně dvě láhve Premiéra patří k milým, státní bezpečností kontrolovaným povinnostem každého dospělého občana onoho státu. Po třech deci růžového *Premiéra* i ten věčně brblající občan zjistí, stejně jako Voltairův filozof Panglos, že žije v nejlepším ze všech možných států.
Zahrada vůní pro potěchu myslí, název půvabného dílka *Ar-Raud al-átir fí nuzhat al-chátir* (kolem roku 1550), jehož autorem je arabský spisovatel Muhammad an-Nafzáví, který se narodil počátkem 16. století v alžírské oáze Nafzáva. Před Zahradou vytvořil spisek *Obměny spojení v tajích souložení.* „Ars amandi“ bylo tedy pro něho důležitým tématem. Zahrada je poutavě napsané pojednání o erotické lásce, o chvályhodných i záporných vlastnostech mužů a žen, o způsobech milování, o příčinách a léčení neplodnosti žen a impotence mužů a dalších otázkách,

které se týkají sexuálního života. Autor poskytuje čtenáři mnoho rad, návodů, receptů a prostředků (víno mezi nimi nechybí), o nichž prohlašuje, že jsou účinné a spolehlivé, že pocházejí od učených mužů a moudrých žen a že on sám je osobně vyzkoušel. Výklad prokládá básněmi a jako názorné příklady uvádí krátké příběhy. O milostném aktu hovoří otevřeně, bez předsudků a falešného studu, neboť islám pokládal sex za přirozený životní projev a nikterak jej nepotlačoval. Naplněný milostný akt je podle něho takové spojení, které přináší potěšení a slast oběma partnerům, nejen muži. V příbězích se zrcadlí pestrý život různých vrstev společnosti islámského středověku. Dílko koluje v arabských zemích v podobě knížek lidového čtení. Prozíravý evropský čtenář si osvojí jeho arabský název.

Zuzana Bucholcerová, *Pražský hrad v objetí japonských sasanek*, 2024, fotografie.
Takto vidí svůj stát občan-bezdomovec, který se s *Premiérem* právě vrací z hradu – jako růžovou „Zahradu vůní pro potěchu myslí“. Nejde o jinotaj evokující dávnověk, za premiérem se neskrývá předseda vlády G. – vždyť sasanky japonské kvetou od srpna do září, v onom rozmarném čase vinobraní a burčáku, ve dnech Vítězného února jsou sasanky ponořeny do zimního spánku.

Gabriela Sedláčková, *Zámek Troja v Praze s vinicí svaté Kláry*, červen 2024, fotografie.
Občan se díky *Premiérovi* postavil na vlastní nohy. Vidíme ho téměř po roce mezi návštěvníky v okamžiku, kdy směřuje k zámeckému schodišti v Troji. Zde jej v jeho víře ve správný běh světa upevní ústřední idea „vítězství dobra nad zlem“ ikonografického programu zámeckého schodiště vložená do sousoší (dominující bohyně Vítězství – Níké) nad kamenným portálem vstupu do hlavního sálu. Dole se odehrává dramatický zápas olympských bohů se vzbouřenými Giganty a Títány; ti byli Olympany (též zásluhou Dionýsovou) poraženi a svrženi do Tartaru. Dionýsos se také pečlivě stará o rekultivovanou historickou vinici, která se rozprostírá na výšině nad zámkem kolem barokní kaple zasvěcené svaté Kláře, jejíž jméno nesla manželka českého šlechtice a mecenáše Václava Vojtěcha ze Šternberka (1643–1708), zakladatele tohoto unikátního barokního architektonického a krajinného komplexu.

Johann Georg Heermann a jeho synovci Zacharias a Paul Heermannovi, *Dionýsos / Bakchos,* 1684–1685, pískovec, barokní schodiště Zámku Troja, Praha.

Burčící krakatit

V romantickém rozpoložení se rozpomíná,
– jak si růžovým připíjeli
zamlada na slavnostech vína,

– jak se od starých vinic rozezněly zvony,
když je rafinovanost bílých vín omámila
a překvapila minerálními tóny,

– jak jim čas za tichých nocí připadal krátký
pro mnoho vzorků červeného,
v nichž svíravost střídal dojem vláčný, hladký,

– jak se vždy těšili na burčák nádherný, plnotvárný,
až kvasinky zaúřadují a přijde ten moment,
kdy je z něj nápoj rychlovarný.

Červený burčák míval MH hrozně rád,
ale od jisté chvíle,
kdy se ten moštík blahodárný
proměnil v KRAKATIT,
je u něj v ataSu vymalováno napořád
a burčáku má kumštýř tak AKORÁT.

burčák (asi od moravského *burkať*, „bouřit“), mladé, nevykvašené víno; tradiční název částečně zkvašeného moštu vyrobeného v Česku z místních hroznů révy vinné. Podle Vinařského zákona do oběhu může být uváděn pouze v období od 1. srpna do 30. listopadu. Má mírně projímavé účinky a údajně blahověstné účinky na prokrvení důležitých orgánů.
Krakatit, název vědecko-fantastického románu spisovatele, esejisty a publicisty Karla Čapka z roku 1923 na téma nebezpečí zneužití vědy – *Scientia est potentia* („Věda je moc“ – někdy až moc!). Hlavní postavou je chemik Prokop, který vyrobí neobyčejně silnou výbušninu, aktivující se i zdánlivě bez příčiny; nazve ji podle ničivé indonéské sopky Krakatoa *Krakatit*. Autor podobenstvím o touze ovládnout sílu ukrytou v hmotě anticipoval vývoj atomové pumy. Čapek část románu psal za svého pobytu v Jindřichově Hradci ve výletní restauraci *Rudolfův dvůr*. Jistě využil tamější nabídky výborných vín, tomu možná vděčíme za erotické scény (například Prokopův bouřlivý milostný vztah s princeznou Wille), které jsou jinak pro dílo Karla Čapka netypické.
kvasinky vinné *(Saccharomyces cerevisiae)*, jednobuněčné organismy patřící do řádu houbových organismů. Činnost při kvasném procesu začínají až po ukončení aktivity- takzvaných apikulátních kvasinek *(Kloeckera apiculata)*; na počátku kvašení je jich až tisíckrát více než Saccharomyces a hynou již při hranici etanolu 3–4 %. Činnost apikulátních kvasinek je důležitá pro tvorbu aroma ve víně, ušlechtilé (šlechtěné) kvasinky (Saccharomyces) jsou důležité pro tvorbu etanolu.

Michal Halva, *Stopy po zdivočelém červeném burčáku*, 2024,
akryl, plátno, autorský rám, 47 × 42 cm.
Malířův přípisek na rubu plátna hlásá: „Nejde o scénu z akčního filmu, ale o portrét vinaře (XY, jeho jméno znám, ale kvůli GDPR je nemohu zveřejnit), který se nacházel na nesprávném místě v nesprávný čas, a to v momentě, kdy se červený burčák rozhodl opustit útroby sudu a podívat se na světlo boží. Obraz tak zachycuje překvapeného vinaře v konfrontaci s jeho vlastním produktem.“

Svatovavřinecké

Pouhý tvar tohoto poháru
snad každého muže uvede do varu,
naplní-li jej aktér svatovavřineckým, ožije jako dionýský satyr,
snad jej čekají i ohnivé orgie, ale ne takové, jaké zažil Vavřinec,
křesťanský martyr.

satyrové (z řeckého *satyroi*), přírodní démoni plodnosti, které si Řekové od helénismu představovali v kozlí nebo polozvířecí podobě. Byli prostopášnými průvodci Dionýsa a původci různých vinných a sexuálních orgií. Původně měli koňské uši, ohon a kopyta. Podobní jim byli Silénové a také bůh pastýřů Pan.
Svatovavřinecké (podle *svatého Vavřince*), starobylá modrá odrůda révy vinné, pravděpodobně pocházející z okolí města Saint Laurent ve Francii nebo z Alsaska, kde vznikla jako semenáč z burgundských odrůd, což francouzský původ potvrzuje. Celosvětově se tato modrá odrůda pěstuje asi na třech tisících hektarů, u nás na osmi procentech ploch (1 335 hektarů), což znamená prvenství v tuzemsku i ve světě. Víno je harmonické, rubínové, až tmavě rubínové barvy s vyšším obsahem kyselin a třísel. Charakterem odrůdy jsou švestky, při dobře vyzrálých hroznech se ve víně objevují povidlové tóny ve vůni i chuti. Ze škály ovoce lze ve víně ještě vysledovat černorybízové tóny.
Svatý Vavřinec (latinsky *Laurentius*, kolem 230, Huesca, Španělsko – 258, Řím, Itálie), jeden z nejuctívanějších raně křesťanských mučedníků v Římě; patron vinařů. Zemřel v roce 258, podle legendy byl pomalu upečen. Svatý Ambrož vyslovil názor, že oheň Boží lásky, který měl svatý Vavřinec v srdci, byl mnohem silnější než oheň, který pálil jeho tělo. Proto nepřemohl jeho vnitřní pokoj a lásku, s níž se na roštu modlil za obrácení Říma na pravou víru. Vedle této skutečnosti jsou mu do úst vkládána i slova, jejichž až burleskní humor má svědčit o jeho vnitřní síle a přijímání mučednické smrti s radostí. Podle legendy na císaře Valeriana volal: „Dej mne obrátit! Z jedné strany jsem již upečen dost!“ Za jeho svátku 10. srpna začínají zrát hrozny, což je v lidové kultuře spjato s řadou aktivit.

Jiří Neuwirt, *Ohnivý přípitek Svatovavřineckým*, 2023,
kolorovaná kresba, karton, 28 × 20 cm.

Strážce vinice

Těžký úděl, k smrti znavený, rád by si aspoň na chvilku zdřímL,
cítí se hůř než toledský odsouzenec v Jámě s kyvadlem,
down-and-out, down-and-outer, zoufalec čekající na Dionýsovu polnici,
nemůže, musí být bdělý, připraven kyvadlem tlouct špačky na vinici.

down-and-out [daunənd'aut] (z americké angličtiny), 1. zruinovaný, (finančně) zničený, bez peněz a bez zaměstnání, na mizině, na suchu; 2. (box) vyřízený, neschopný dalšího boje; 3. mající podlomené zdraví.
down-and-outer [daunənd'autə] (z angličtiny), ztroskotanec.
Jáma a kyvadlo, český název hororové povídky *The Pit and the Pendulum* (1842) amerického spisovatele, básníka a esejisty Edgara Allana Poea (1809–1849), líčící pocity člověka odsouzeného španělskou inkvizicí na smrt za kacířství.
tlouct špačky, (hovorově) klimbat, podřimovat, pospávat, zdřímnout si.

Pavel Tasovský, *Strážce vinice*, 2023,
kinetický objekt, nerezová ocel, corten, zkamenělé dřevo, 99 × 45 × 22 cm.

Z korektního laudatia k HO HO HO!!!

Náhrdelník z korkových zátek zhotovený
ukazuje na zálibu ve vybraných vínech této ženy.
Z jejich množství jasně vyplývá, že ji „žízeň" často sužuje,
evidentní je, že nepije „krabičáky", spíš v šampaňském si libuje.

Co jím ještě vyjadřuje, co jím slibuje?

Jsem pružná jako korek, nikoli však lehká,
Nejsem Horatiova *levior cortice*,
držím jazyk za zuby jak *Leaena*, athénská lvice…
Milování počíná jemně, zlehka,
horkost se rozlévá jak pompejská láva,
rozfajrovaný magmatický krb –
vyvrcholení, erupce – HO HO HO!!!
Záblesk a žhavé mračno,
pyroklastický proud šampaňského…
Přírodnímu korku budiž SLÁVA!

Povzdech nad dnešními náhražkami korku:

Plech rezaví, dřevo trouchniví, sklo praská, plasty křehnou,
zato s korkem v láhvi *Veuve Clicquot* ani kleště někdy nehnou.

HO HO HO!!!, jásavě expresivní oznámení navigátorky v mobilní aplikaci „mapy.cz" v okamžiku, kdy jsme úspěšně dorazili do cíle.
korek (z německého *Kork* z arabsko-španělského *[al-]qurq* a to patrně z latinského *cortex*, „korek, stromová kůra, lýko"), 1. (technicky) lehký materiál z kůry (borky) dubu korkového *(Quercus suber)* a korkovníku amurského *(Phellodendron amurense)*. Korek dobře tepelně izoluje, odolává poměrně vysokým teplotám (asi do 120 °C), je pružný a lehký. Používá se proto na výrobu podlahových krytin, ozdob, stélek do obuvi, splávků na rybářské udice, záchranných kruhů nebo zátek (přes 80 % celosvětové produkce). Poprvé byl korek užit jako zátka u vína kolem roku 1530, což umožnilo nový způsob skladování tohoto božského nápoje, neboť elasticita a přítomnost vosku způsobuje neprostupnost tekutiny. K výrobě zátek se užívá i korková drť, případně překrytá ploškami přírodního korku; 2. (botanicky) vnější ochranná vrstva kůry (peridermu) rostlinných stonků tvořená odumřelými buňkami, druhotné krycí pletivo rostlin.
laudatio (z latinského *laudatio*, „chvála, chválení, chvalořeč"), oslavná řeč, chvalozpěv.
Leaena, (z latinského *leaena*, „lvice"), přezdívka athénské hetéry z druhé poloviny 6. století př. n. l. Byla důvěrnou přítelkyní Tyranobijců Harmodia a Aristogeitóna. Při vyšetřování, které nastalo po jejich úspěšném útoku na Peisistratova syna Hipparcha roku 514 př. n. l. a při němž oba spiklenci zahynuli, byla krutě mučena, nic však neprozradila. Tak jako Athéňané později věnovali pomník Tyranobijcům, rozhodli se uctít i památku Leaeny. Protože nechtěli v její soše osla-

vit hetéru, zobrazili ji v podobě lvice, jak odpovídalo její přezdívce, a navíc bez jazyka, protože se při krutém výslechu zachovala, jako by ho neměla.
levior cortice (z latiny), lehkomyslnější, lehčí než korek.
Veuve Clicquot (vlastním jménem Barbe-Nicole Clicquot Ponsardin, 1777–1866), francouzská vinařka a podnikatelka. Záhy ovdověla, zděděné vinařství nazvala *Veuve Clicquot* (aby jako žena-vdova mohla vůbec podnikat) a díky vlastnímu vynálezu pupitru zlepšila kvalitu šampaňského, s nímž pak ovládla světové trhy; zdobí ji *epiteton ornans* „La Grande Dame de la Champagne“. Společnost Veuve Clicquot se stala jedním z nejznámějších šampaňských domů, z nichž nejvýznamnější jsou neoficiálně nazývány *Grandes Marques.*

Jiří Hiršl, *Leaena vinnými atributy okouzlená,* 2024, akvarel, papír, 14 × 11 cm.

Jiří Eliška, *Hetéra–graffiti na kartonu,* 1981, autolaky, šablony, karton, 100 × 80 cm.

Proc ve vyloučené lokalitě

Bydlí ve střeženém „barokním“ či hypermoderním komplexu,
což patří k základům jeho hodnotového kodexu.

Pojídá slavíky v medu, jesetery, mořské mlže,
v olivovém oleji naložené lanýže a smrže.

S požitkem okusuje maso z křepelčího křídla,
s despektem hledí na chudáky živící se „pochoutkami“ z Lidla.

Večer po dvou lahvích Richebourg AOC 1998 rouge
cítí se jako mocný Lucullus, opravdický muž.

Proč přestal být proc? Řekněte, PROČ?
Protože udělal společenský veletoč.

Zhnusil se mu okázalý proc, „Pan vzdutý“!
Když mu odbouráš dekorativní fasádu, vidíš jen ubohý ranec dutý.

Lucullus, Lucius Licinius Lucullus (asi 118–57 př. n. l.), římský politik, státník, vojevůdce a mecenáš umění. Proslul rovněž nákladným životním stylem. Slavné jsou i velkolepé hostiny, které Lucullus pořádal; označení „lukulské hody“ se dodnes používá ve významu nákladného a luxusního stolování.
proc (z německého *Protz*, „nafoukanec, nafoukaný člověk, vychloubačný; má potřebu se blýsknout“; původně *Kröte*, „ropucha“, zřejmě podle nafukující se ropuchy, asi z nářečního *brossen*, v mittelhochdeutsch *brozzen* v původním významu *anschwellen*, „bobtnat, napuchnout, otékat, vzdouvat“), (hovorově hanlivě) domýšlivec, nadutec, povýšenec.

„Anti-Proc“ (kvůli GDPR jméno utajeno) s demižonem neznačkového, leč slušného znojemského vína hoví si u komína. (Proc by se pohrdlivě ušklíbl: „Vína? V demižonu toho bezdomovce je nejspíš hrozná vinná špína!“)
„Bezdomovec“ se ve svém občasném refugiu, jímž je cihlový komín s dekorativním soklem v komplexu bývalé městské vodárny ve Znojmě, královsky baví: přátelsky kyne kolemjdoucím a občas pozve „na skleničku“ otce čapí rodiny, sídlící o několik pater výše. Čáp na rozdíl od lišky (ze známé bajky) dokáže nasávat víno přímo úzkým hrdlem demižonu.

Odvykání

Na alkohol se snadno zvyká,
popíjejí mladí, staří, mařit zdraví se jim daří.

Dnes je prý i mezi ženami mnoho alkoholiček.
JS radí: „Skoncovat s tou neřestí pomůže třeba na prádlo kolíček.“

Prima digestio fit in ore, počátek trávení je v ústech,
pochybuji však, že kolíčková závora bude mít úspěch.

Jakkoli bývají různé příčiny závislosti,
jedno je společné – alkoholičky vynikají vynalézavostí.

Když na jeden zátah vyzunknou láhev vínka takové dámy,
budoucnost je nejistá, mají mozek už značně pocuchaný.

abstinent (z latinského *abstinens*, „zdržující se“), kdo se zdržuje nějakých požitků, zvláště pití alkoholu, kouření aj., z důvodů etických, rozumových nebo zdravotních.
alkohol (z arabského *al-kuhúl*), (obecně) etylalkohol, etanol, C_2H_5OH, vyrábí se zkvašováním cukerných roztoků pomocí kvasinek rodu Saccharomyces a následnou destilací. Zkvašení může probíhat až do přibližné koncentrace 14 % alkoholu, pak jsou kvasinky vlastním produktem zničeny. Lidstvo poznalo nejprve víno, pak pivo; umění destilace alkoholu se Evropané naučili na přelomu tisíciletí od Arabů. Původně se alkoholické destiláty využívaly v lékařství; jedním z prvních pojednání o lékařském využití alkoholu byl spis *De virtutibus aquae vitae* (O prospěšných vlastnostech pálenky) z roku 1260, jehož autorem byl italský lékař Taddeo Alderotti. Alkohol se pije pro pocity euforie, uklidnění. Účinkem alkoholu trpí pozornost, pracovní tempo, přibývá chyb, prodlužuje se reakční doba, mizí opatrnost, strach i tréma. Velkým rizikem uvolnění zábran při požití alkoholu jsou emocionální projevy a agresivita. Při větším množství se dostavují poruchy řeči, vrávorání, spavost, nevolnost, zvracení a následně po odeznění účinku kocovina. Alkohol tlumí vnímání bolesti, ve vysoké koncentraci pak tlumí i centra pro dýchání a krevní oběh, což může vést až k smrti. Nebezpečné jsou proto kombinace alkoholu s jinými tlumivými látkami. Konzumace alkoholu je trvalou součástí řady tradičních společenských rituálů. Relativní výhodou alkoholu je, že stav po jeho požití je víceméně neměnný a předvídatelný; v podstatě jej nelze (respektive není třeba) užívat injekčně, čímž odpadá tradičně rizikový způsob aplikace, typický u mnohých tvrdých drog. Závislost na alkoholu, alkoholismus, je ale velkým problémem zdravotním, neboť alkohol a acetaldehyd, na který se alkohol mění v játrech, zasahují všechny orgánové systémy, nejvíce nervový systém a játra (dochází k odumírání jaterních buněk a jejich nahrazování vazivem – cirhóze jater); k dalším zdravotním problémům alkoholiků patří nejčastěji chronický zánět sliznice žaludku, zánět periferních nervů, oslabená imunita organismu, podmiňující riziko jak infekcí, tak nádorového bujení. Osobnost alkoholika se rovněž v důsledku závislosti mění, dostavuje se u něho vztahovačnost, podrážděnost, žárlivost, závažné poruchy paměti, alkoholická

demence při postupném odumírání mozkových buněk, popřípadě těžké deprese se sebevražednými sklony. Alkoholismus vede k fyzické i psychické závislosti, která je svou závažností srovnatelná se závislostí na opiátech a projevuje se fyzickými abstinenčními příznaky.

Jiřina Strýčková, *Abstinentka*, 2023,
kresba tužkou, karton, 31 × 21 cm.
V republikánském Římě, kdy se ještě trvalo na *mores patrii* (mravech předků), údajně založených na tvrdé a vytrvalé práci a právních zásadách, bylo ženám pití vína a jiného alkoholu zapovězeno pod trestem smrti. V naší změkčilé době se, jak vidno, problém řeší prádelním kolíčkem.

Jiří Eliška, *Abstinentka se vidí v zrcadle (abstinentské selfee)*, 2022,
kresba tužkou (detail), 30 × 21 cm.

Fibróza a cirhóza

Je to k nevíře, ale i v dnešní vzdělanostní společnosti existují jedinci,
kteří si pletou jaterní cirhózu s jaterní fibrózou, nebo je berou
za stejnou minci.
Těm je určen srozumitelný výklad krátký,
který by měl osvětlit panující zmatky:

Odumíráním jaterních buněk a jejich nahrazováním vazivem
vzniká fibróza,
teprve následnou nepravidelnou přestavbou struktury jaterních
lalůčků raší cirhóza,
i když ke vzniku fibrózy a cirhózy, tedy obou,
přispívá nadměrná konzumace alkoholu stejnou měrou.

Fakt, že dobré víno není alkohol,
naštěstí už dnes ví každý (nejen Francouz),
a to i za situace, kdy je dočista namol.

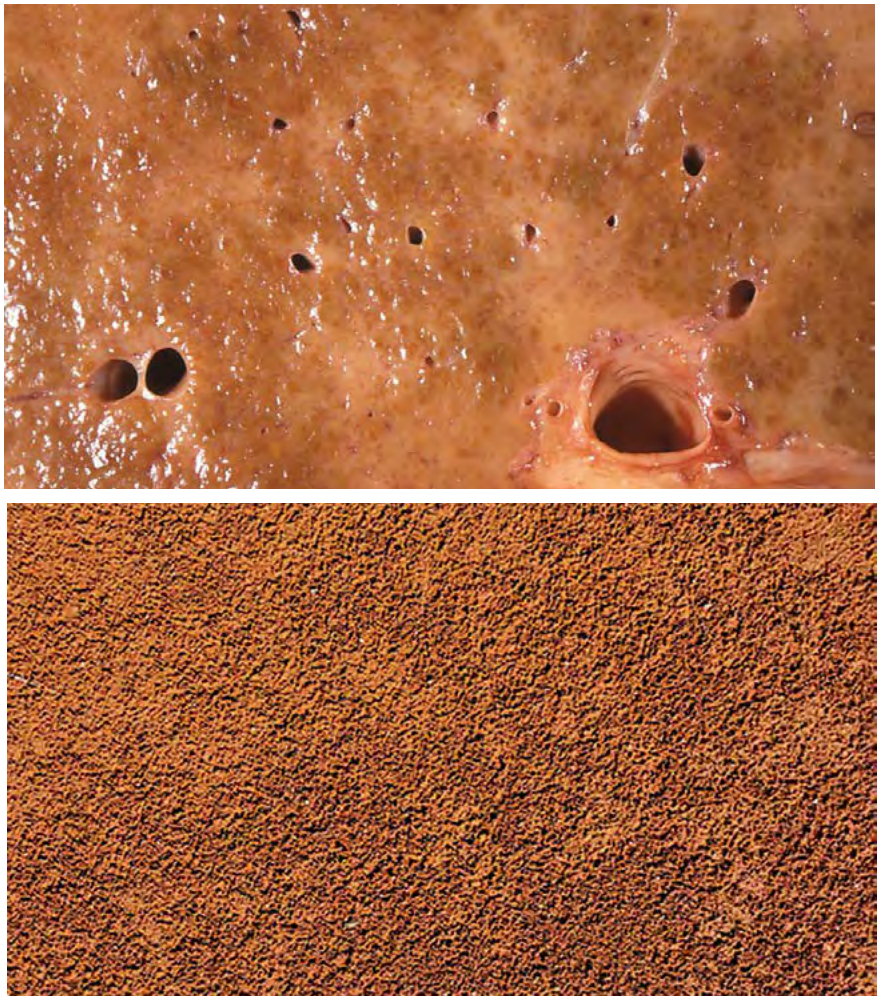
Na to důraz třeba klást –
pěkné víno není sprostý chlast!

Však po pravdě někteří *vědci mají za nejisté,
jak to mají s fibrózou a cirhózou amatérští tenisté.

Nechť je proto nadále předmětem bádání
vývoj cirhózy z přebujelého běhání.

*například lékař-onkolog prof. MUDr. Jan Žaloudík, CSc.

jaterní cirhóza, onemocnění jater charakterizované nekrózou části jaterních buněk a uzlovitou přestavbou zbylé funkční tkáně. Jde o nevratný proces vedoucí k postupnému poklesu činnosti jater, popřípadě až k selhání jejich funkce. Nejčastější příčinou bývá chronický alkoholismus nebo stav po virovém zánětu jater (infekční hepatitida typu B a C). Muži trpící cirhózou umírají v průměru o deset let dříve, než je celkový věkový průměr, ženy ještě mnohem dříve. Mezi postižené patří nejčastěji sociálně slabší vrstvy, ale také dobře zajištěné ženy středního věku, u nichž se rozvíjí „syndrom opuštěného hnízda“ po odchodu potomků z rodiny; všude dostupný alkohol má pomoci zvládat jejich deprese. Nejvyšší výskyt cirhózy jater na světě existuje údajně ve Francii, v zemi milovníků vína.
jaterní fibróza, zmnožení vaziva v jaterní tkáni (přesněji řečeno v Disseho prostorech); proces, který předchází jaterní cirhóze.

Michal Halva, *Veselé odumírání jaterních buněk aneb metamorfóza fibrózy v cirhózu,* 2024, přípravné srovnávací kresby – patologie alkoholické jaterní cirhózy (nahoře), antuka na centrálním dvorci tenisového areálu v Brně-Jundrově (dole). Obraz je rozmalován, bude domalován po návratu ze studijní cesty. Umělec je znám jako přítulný milec vína, excelentní amatérský tenista a zanícený badatel v řadě oborů. Rozhodl se proto absolvovat poznávací cestu po Francii, kde autopticky („na vlastní kůži“) prověří problematiku jater uvedenou ve skladbě, aby ji pak mohl objektivně postihnout. Zúčastní se rovněž grandslamového turnaje French Open (Roland Garros, 26. 5.–9. 6. 2024), při němž bude portrétovat svého dlouholetého přítele Novaka Djokoviće. Poté na hřbitůvku v Auvers-sur-Oise a v Arles vzdá hold sklenkami červeného svému uměleckému kolegovi Vincentu van Goghovi a jeho slavné *Červené vinici* z roku 1888.

Vývrtka

Když na melodii písně *Vrť sa dívča okolo mňa*
opisuje tanečnice dráhu šroubovice a jde do vývrtky,
bere dech umění estetické i akrobatické.

Trochu trneme, aby závěrečný výkrut nebyl příliš prudký
a aby galán svoje slibované *budeš moja, budeš moja*
nemusel proměnit jen v milosrdné skutky.

Nejsvětější Trojice, *Ludmila a Pavel Tasovští v kokpitu letounu Bristell NG5 při kontrolované vývrtce nad Vranovskou přehradou*, 1. 8. 2020, fotografie. O chvíli později bezpečně přistáli na znojemském letišti, zde nasedli do kultovního teréňáku Toyota Hilux a po čtvrthodince jízdy zaparkovali vůz ve Vranově nad Dyjí. Zúčastnili se tam slavnostního výlovu jedinečného sektu z odrůdy *Chardonnay* (Znovín, ročník sklizně 2017) vyrobeného klasickou metodou druhotného kvašení se zráním na kvasnicích v láhvi pod vodní hladinou. Na dno Vranovské přehrady byl sekt v počtu 900 kusů uložen v roce 2019, kde po téměř deset měsíců zrál do krásy v hloubce 40 m při teplotě 5 °C. Tasovští vydražili šest lahví, čímž podpořili bohulibě prospěšnou společnost Paraple a zároveň ozdobili svoji domácí vinotéku v Náměšti nad Oslavou. Foto © Nejsvětější Trojice, 2020.

vývrtka, 1. ruční nástroj k odstraňování zátek z hrdla láhve; 2. akrobatická figura při létání letadlem, rogalem; 3. nekontrolovatelný pád letadla; 4. nástroj na vrtání otvorů; 5. šroubovitý pohyb (ve sportu, při tanci); 6. (hovorově expresivně) nerozvážné konání, hazardování.

Pavel Tasovský, *Tanečnice ve vývrtce*, 2023, corten, 53 × 21 × 14 cm.
Zde má Mistr nepřeberné množství inspirací: jako milovník vína každého večera bere vývrtku a otvírá sedmičku (mělnická *Ludmila* není podmínkou), kterou bezpodmínečně s manželkou Ludmilou labužnicky vychutnává; jako zkušený aviatik často posílá své letadlo do vývrtky (někdy sám, jindy s Ludmilou, neboť má *Bristell NG5*, dvoumístný dolnoplošník v konfiguraci „side-by-side“), dosud naštěstí kontrolované.

Welcome Drink in Prague

Postmoderní variace na „Přípitkovou“ (Libiamo ne’ lieti calici), slavný sopránový a tenorový duet se sborem (https://www.youtube.com/watch?v=caAkV5XMJOc – v ukázce Anna Netrebko a Rolando Villazón v Metropolitní opeře v New Yorku) z opery La traviata italského skladatele Giuseppe Verdiho a utajenou satirickou komorní operu Antiformalističeskij rajok ruského skladatele Dmitrije Šostakoviče.

Osoby:
PB POSPÍŠ *(tenor)*
ANNA NETREBKO *(soprán)*

Smíšený sbor:
Politici a političky pětikolky a děti z mateřské školky

Odehrává se v Obecním domě v Praze na podzim 2023.

PB POSPÍŠ
(nalévá Anně Netrebko rudé víno)
V roli božské Héby vám teď víno naliji.

ANNA NETREBKO
(okouzleně)
Ó, děkuji! Kéž byste byl stále mlád a svěží jako ta Olympanka.
To si přeji.
A proč ne, vždyť máte postavu pružnou jak laňka.
To si, přeji, to si přeji.
Žel, jednu z Hébiných soch si tyran Putin v Ermitáži jako oko v hlavě střeží,
oč lépe by se petrohradská Hébé vyjímala pod pražskou Mosteckou věží.

PB POSPÍŠ
(jsa inspirován uznáním a možným získáním Héby pro Prahu, s úsměvem nalévá všem víno [dětem nealko šampus Party Drink Mickey Mouse], načež pozvedne sklenku a spustí zvučným tenorem)
Pijme jen, pijme zas
z číší nádherných, *first class glass*,
ať náš pomíjivý čas
plyne jen v rozkoších.
Vychutnejme sladké chvění *an sich*,
jež láska v nás probouzí,
neboť oko k srdci touží
(ukazuje na Annu Netrebko, následně vykrouží piruetu a pokyne všem, aby nebyl nikdo vyloučen)
odvést nás bez prodlení k souloži na loži.
Pijme tedy! Hle, vína číš
a kouzlo lásky **coitus on the bed znásobíš!*

VŠICHNI
(v jásavém vivace jako Ode an die Freude, neoficiální hymny Evropské unie)
Pijme jen! Hle, vína číš a kouzlo lásky znásobíš!
Pospíši, Pospíši, slyš nás slyš,
Antiformalističeskij rajok vyslyšíš,
Koněva Hébou už brzy nahradíš.

ANNA NETREBKO
Nechť věčně žije vášnáš topkový liberál,
jenž i mezi Olympany byl by král.
(při závěrečném hodnocení hlavního hrdiny přechází sopranistka do rodné ruštiny)
Вот подлинное выступление!
Какой анализ! Какая глубина!
(přepis do latinky:
Vot podlinnoje vystuplenije!
Kakoj analiz! Kakaja glubina!
překlad do češtiny:
To bylo opravdové vystoupení!
Jaká analýza! Jaká hloubka!)

***k souloži na loži**, posluchači nepochybně zjistili, že tenor, vycepovaný léty hřadování v Evropském parlamentu, nahrazuje občas češtinu angličtinou a němčinou; v tomto případě si na poslední chvíli duchapřítomně uvědomil, že jsou též přítomni nezletilci ještě tápající v angličtině, nedbal proto na české libreto a užil anglický idiom – *coitus on the bed*.
Netrebko si zde (aniž by citovala!) vypůjčila z Šostakovičovy opery hodnocení Předsedy (Věduščij), jímž chválí zásadové vystoupení Dvojkina.

Antiformalističeskij rajok (česky *Antiformalistické nebíčko*), název komorní satirické mini opery (trvá dvacet minut) z roku 1948 ruského skladatele Dmitrije Dmitrijeviče Šostakoviče (1906–1975). Dílo nemá opusové číslo, jeho kompletní premiéra se konala až 25. září 1989 ve velkém sále Moskevské konzervatoře. Děje se na zasedání, které se kriticky z pozice socialistického realismu vypořádává s formalismem a jinými antisocialistickými projevy. Schůzi řídí Předseda (Věduščij) a účastní se jí Jedinicyn (Josif Stalin), Dvojkin, který ztvárňuje ideologa stalinistické éry Andreje Ždanova, a Trojkin ztělesňující dalšího ideologa – Dmitrije Šepilova. Šostakovič karikuje funkcionářskou hantýrku „kulturních“ pracovníků stalinistické éry – například celý projev Předsedy je založen na jednoduchém melodickém segmentu: c-g-e-d-c; do tohoto diatonického segmentu jsou vloženy chromatické tóny fis/ges-es-hes-as. S gustem se vysmívá nadiktovaným normám „jak skládat a jak žít“, které generalissimus Josif V. Stalin a jeho souputníci vnucovali společnosti; podobně tak činí dnešní takzvaný neoliberál, který si myslí, že je světa neomylný král. Když v závěru Šostakovičova díla na melodii bujného kankánu z francouzské operety jedna z postav (Trojkin) vyzývá k boji s buržoazními idejemi a nařizuje nakažené těmito idejemi posílat do lágrů

se zostřeným dohledem, tak udavači, připraveni na to co nejrychleji reagovat, sborově opakují: „Šmírujte tady, šmírujte všudy, odhalujte nepřátele…“ Časy se mění, a tak se novodobí jidášové vznešeně anglofilně *zvou whistleblowers* a jejich příkladná a oceňovaná oznamovací činnost se nazývá *whistleblowing*.

Hébé („kvetoucí mladost“; genitiv *Héby*), v řecké mytologii bohyně věčného mládí, dcera nejvyššího boha Dia a bohyně Héry. Při hostinách bohů nalévala nektar, nápoj věčné mladosti, a podávala ambrosii. Hrdina Héraklés si Hébu po svém přijetí mezi bohy na Olymp vyvolil za svou ženu. Hébé mu pak porodila syny Alexiara a Aníkéta.

La traviata, název opery o třech jednáních z roku 1853 italského skladatele Giuseppe Verdiho (1813–1901). Libreto napsal Francesco Maria Piave podle dramatu Alexandra Dumase mladšího *La dame aux camelias* (Dáma s kaméliemi).

PB (zkratka), (politologický slang) „politický baron“ – o člověku, který ze svých mnoha funkcí získává maximální osobní prospěch politický, společenský, ekonomický aj. (podobně ŘB – řepkový baron nebo SB – solární baron). Označení vychází z anglického *robber barons* („loupeživí baroni“) – byli tak nazýváni bezskrupulózní američtí podnikatelé, kteří v 19. století využívali svého ekonomického a politického vlivu k dosažení vlastního prospěchu i za cenu ničení konkurence, korupce soudců a politiků nebo jiného porušování práva. Tito podnikatelé nejčastěji působili v ocelářství, ropném průmyslu, železniční dopravě, finančnictví a těžařství (pěkně tuto situaci ilustruje legendární film *Tenkrát na Západě*, 1968). Mezi nejslavnější loupežné barony patří Andrew Carnegie, James Fisk, Jay Gould, John D. Rockefeller nebo Cornelius Vanderbilt. Termín loupežný/loupeživý baron se v tomto kontextu poprvé objevil v roce 1859 a vychází z německého pojmu *Raubritter* („loupežní rytíři“), což byli středověcí němečtí feudálové vybírající v zásadě ilegální cla a poplatky.

Antonio Canova, *Hébé*, mezi 1800–1805, carrarský mramor, výška 158 cm, Ermitáž, Petrohrad, Rusko.

Michal Halva, *Přípitek PB Pospíše s Annou Netrebko*, 2023, kombinovaná technika, sololit, 78 × 98 cm.

Modrý Portugal

Náš kdysi harmonický vztah začal připomínat intifádu,
dva znepřátelené námořníky v bárce uprostřed oceánu,
žádná šance na záchranu,
oddali jsme se světobolnému portugalskému fádu,
když tu, zázrak, připlula láhev Modrého Portugalu,
Óda na radost, konec žalu.

fado (z portugalského *fado* [výslovnost: fádu], „osud, úděl“), portugalský hudební styl; vznikl v 19. století v Lisabonu, je pokládán za hudební tradici celé země. Fado je syntézou mnoha vlivů, charakterizuje ho silné emocionální zabarvení a melancholický stesk, kombinovaný s fatalismem. Tématem písní fado s kytarovým doprovodem jsou katastrofy, neštěstí, bouřlivé vztahy, nešťastná láska, sociální nespravedlnost, těžká práce rybářů, námořníků, dělníků, světobolná touha po nenávratných dobách zašlé portugalské námořní slávy i po lepších časech.
intifáda (z arabského *intifāḍah*, „povstání“), povstání Palestinců v rámci izraelsko-palestinského konfliktu.
Modrý Portugal (zkratka MP), starobylá evropská moštová odrůda révy vinné *(Vitis vinifera)*, sloužící k výrobě červených vín. Její původ je nejasný, v Rakousku, odkud se k nám dostala, se rozšířila koncem 19. století. Do Státní odrůdové knihy České republiky byla zapsána v roce 1941. Hrozen je středně velký s křídlem, středně hustý, bobule je kulatá, středně velká, tmavě modrá, slupka tenká a měkká, dužnina měkká a řídká. Dozrává ve druhé polovině září. Víno má rubínovou barvu, vůni jemnou, někdy až květinovou, chuť lehčí, s menším obsahem tříslovin, harmonickou, příjemnou, sametovou. Užitím karbonické macerace lze z MP vytvořit mladé červené víno; to bývá u nás uváděno jako „Martinské víno“ v den svátku sv. Martina (11. listopadu), tedy ještě před světoznámým francouzským *Beaujolais nouveau*, k němuž je lze přirovnat.

Michal Halva, *Proplouváme Modrým Portugalem,* 2023,
akryl, sololit, 98 × 78 cm. ▸

Čtenáři našich textů provázejících Halvovy obrazy i návštěvníci jeho výstav obdivují nejen jeho svébytné malířské umění, ale také rozsah a hloubku erudice, s níž, byť amatér, proniká do řady humanitních a přírodovědných disciplín (abecedně: antropologie, archeologie, astronomie, botanika, dějiny umění, entomologie, filozofie, fyzika, mineralogie, petroarcheologie, psychologie, zoologie ad.) a teď i do vínaznalectví. Nepřekvapí proto, že editor prestižní Edice Osobnosti Nadace Universitas připravuje monografii *Michal Halva (1964 – potenciální ∞*).

Kanonizace českého vínaznalce

Nadpřirozeně neomylné analýzy mešních vín, jak zaznamenal
„vatikánský hledáček“,
už léta podává papežskému stolci český znalec vín Milan Sedláček.
Papež František proto započal formální proces jeho kanonizace
vytvořením komise.
Informativním zkoumáním, prvním krokem komisní mise,
byl pověřen profesor medicíny a též znalec vína (avšak zde omylný)
Jan Žaloudík,
o němž je známo, že o skalpel i při nejsložitějších operacích žádá
ve verších,
které s dotčeným nástrojem v ruce končí příslovečným: „Dík!“

Zde Žaloudíkova expertní zpráva,
kterou Svatému stolci na vědomost dává:

„Na špičce a kořeni jazyka jsem identifikoval četné polokulovité útvary,
jakési nakupení buněk svou stavbou připomínající chuťové poháry,
podobné drobným demižonkům, džbánkům a vinným koštýřkům,
které patrně podmiňují kandidátův mimořádný um.

Navrhuji pro ně latinský název *papillae caduseae seu rusticellusae* –
v českém libozvučném znění *džbánkovité bradavky sedláčkovité*.
Jde o unikátní nález, neboť na kořenu jazyka se žádné papily normálně
nenacházejí.
Je otázkou, zda jde o genetickou odchylku, Boží zásah či o výsledek
pilného tréninku.
Nelze tedy jednoznačně rozhodnout, z jakého pramene
kandidátovy schopnosti vzcházejí.“

mešní víno, víno vyrobené pro liturgické potřeby podle interních předpisů jednotlivých církví; platný vinařský zákon nijak výrobu mešního vína neupravuje. Například římskokatolická církev používá z praktických důvodů nejčastěji bílé víno, pravoslavné církve užívají symbolické červené. Musí být vyrobeno pouze z hroznů, bez dalších příměsí a přidaného cukru, vinohrad poskytující úrodu nesmí být chemicky ošetřován (jde o přírodní a ekologicky pěstované víno). Dříve bylo vyráběno výhradně v klášterech, dnes je produkují i soukromé společnosti.
papilla (latinsky), 1. bradavka, papila, v anatomii například vyústění příušní slinné žlázy – *papilla parotidea*; 2. bradavice, bradavčitá vyvýšenina
Sedláček, Milan (1. 12. 1957, Valtice), enolog, pedagog a vinařský konzultant. Většinu profesního života (1980–2005) spojil s Vinařskou školou ve Valticích a jejím Školním hospodářstvím. V posledním desetiletí působí na „volné noze“ jako poradce pro začínající společnosti v oblasti vinohradnictví a vinařství. Oblíbenou činností je řízení zábavných ochutnávek vína pro návštěvníky Lednicko-valtického areálu a okolí. Je autorem *Encyklopedie vína, vinařství a vinohradnictví* – http://www.znalecvin.cz/ a spoluautorem knihy *Víno v proudu času* (s Jaroslavem Malinou, Martinem Markelem a Janem Žaloudíkem, 2023).
Vinařství Johannesberg, vinařství v Zaječí (okres Břeclav) s vlastními vinicemi, penzionem a vinným klubem, uvedené do provozu v roce 2023. Vyniká znamenitým architektonickým ztvárněním ideálně prolnutým v sepětí s okolní přírodou a jedinečnými výhledy na Pálavu. Víno je vytvářeno replikací experimentálně ověřených pravěkých, starověkých a středověkých metod i pomocí nejmodernějších technologií. Vše je přístupné návštěvníkům včetně odborného výkladu a ochutnávek po celý rok. Majitelem vinařství je kapitán Boeingu 777 Jiří Klika, odborným spolupracovníkem Milan Sedláček. https://johannesberg.cz/
Žaloudík, Jan (7. 8. 1954, Ježkovice), profesor medicíny (chirurg a onkolog), politik a znalec vína. V dlouhodobém projektu Masarykovy univerzity nazvaném „Univerzitní víno“ podnětně přednáší o zdravotních tématech věnovaných vínu. Pro veřejnost sepsal knížku *Vyhněte se rakovině aneb prevence nádorů pro každého*, kde nechybí ani kapitolka o konzumaci vína. Je spoluautorem knihy *Víno v proudu času* (s Jaroslavem Malinou, Martinem Markelem a Milanem Sedláčkem, 2023). Kromě jiného je hrdý na svou „vinnou maximu“: „Zda víno prospívá či škodí? / Chyba lávky… / Prospěch či škoda / je věcí dávky.“ V soukromém životě je pyšný na své dvě dcery a čtyři vnoučata.

Milan Sedláček (netypicky bez skleničky) ve chvílích, kdy mu na Johannesbergu v Zaječí arcibiskup Jude Thaddeus Okolo, apoštolský nuncius v České republice, oznámil, že byl zahájen proces jeho kanonizace a seznámil ho s úkony, které kvůli tomu musí podstoupit. Na pozadí je viniční trať „U Kapličky“, lemovaná na horizontu siluetou Pavlovských vrchů. Foto © Stato della Città del Vaticano.

Velká Vína Velkých Vinic

Zdálo se, že triumvirovo trojvé „**V**eni, **V**idi, **V**ici“ nelze nikdy překonat, až do chvíle, než triumvirát Michlovský – Dvořáček – Mádl začal konat a svoje tažení se čtyřmi Vé – **V**elká **V**ína **V**elkých **V**inic – jal se uskutečňovat.
Snad neupadnou, jako kdysi Gaius Iulius Caesar, do nepřejících spikleneckých tenat
a skrze VVVV dokáží české a moravského vinařství podpořit a vyznamenat.

Et nobismet ipsis et nostris profuturi esse videbamur (z latiny), Byli jsme toho názoru, že prospějeme i nám samým i našim druhům.
triumvirát (z latinského *trium-vir*, „jeden muž ze tří“, plurál *triumviri*, „trojčlenný sbor mužů, trojčlenná komise, triumvirové“), 1. v antickém Římě (a obdobně i v současnosti) označení tříčlenného kolegia (popřípadě tříčlenné mimořádné komise), pověřeného konkrétním úkolem; 2. vzájemná neoficiální úmluva tří politiků nebo státníků o společném prosazování záměrů. V římském období byl nejvýznamnějším první triumvirát (60–53 př. n. l.), který uzavřeli Gaius Julius Caesar (100–44 př. n. l.), Gnaeus Pompeius Magnus (106–48 př. n. l.) a Marcus Licinius Crassus (115–53 př. n.l.), a druhý triumvirát (43–33 př. n. l.), který uzavřeli Gaius Octavianus (později Augustus) (63 př. n. l. – 14 n. l.), Marcus Antonius (83–30 př. n. l.) a Marcus Aemilius Lepidus (90–13 př. n. l.). Za prvního triumvirátu vedlo spojenectví v roce 59 př. n. l. k volbě Caesara konsulem. Po upevnění triumvirské dohody roku 56 př. n. l. byli konsuly roku 55 př. n. l. také Pompeius a Crassus. Crassus však roku 53 př. n. l. zahynul v boji a roku 49 př. n. l. byl Pompeius zvolen jediným konsulem, prakticky už samovládcem. V letech 49–44 vypukla mezi Pompeiovými a Caesarovými přívrženci občanská válka, v níž byl Pompeius roku 48 př. n. l. Caesarem v Řecku poražen a v Egyptě, kam uprchl, zavražděn. Patnáctého března *(Idibus Martiis)* 44 př. n. l. byl republikánskými spiklenci, vedenými Brutem a Cassiem, zavražděn i Caesar. Druhý triumvirát byl roku 43 př. n. l. uzákoněn na dobu deseti let. Po porážce republikánů u Filipp roku 42 př. n. l. se Marcus Antonius zdržoval hlavně v egyptské Alexandrii u Kleopatry VII., kdežto Octavianus vládl na západě říše. Roku 36 př. n. l. zbavil Octavianus Lepida moci a se souhlasem senátu válčil proti Antoniovi a Kleopatře. V námořní bitvě u Aktia roku 31 př. n. l. byli Marcus Antonius a Kleopatra poraženi Octavianem a spáchali sebevraždu. Vládnoucí trojice se ve světových dějinách vyskytovaly a vyskytují poměrně často, například jako vláda „Tří excelencí“ za dynastie Chan v Číně (206 př. n. l. – 8 n. l.). Za Velké francouzské revoluce vykonával moc „Výbor pro veřejné blaho“ – trojice Maximilien Robespierre (1758–1794), Louis de Saint-Just (1767–1794) a Georges Couthon (1755–1794); při thermidorském převratu proti jakobínům byli všichni tři v roce 1794 popraveni. Po revoluci byla vláda svěřena trojici konsulů, než se jí chopil „první konsul“ – Napoleon Bonaparte. Po prohrané bitvě u Waterloo (18. června 1815) byl nucen abdikovat; 3. oficiální úmluva tří excelentních vinařů Lubomíra Dvořáčka, Františka Mádla a Miloše Michlovského bdící nad kvalitou českých a moravských vín zhodnocením těch nejlepších viničních tratí v Čechách a na Moravě.
VVV (zkratka z latinského *Veni, Vidi, Vici*), „Přišel jsem, viděl jsem, zvítězil jsem“; slova Caesarova poselství do Říma po bleskovém vítězství nad pontským králem Farnakem II. u Zely v roce 47 př. n. l. (císařský úředník, historik a životopisec Gaius Suetonius Tranquillus [asi 69/70–140], Augustus).
VVVV (zkratka z českého *Velká Vína Velkých Vinic*; latinsky *Vina Magna Vinearum Magnorum*), sdružení fyzických a právnických osob (výrobců nebo pěstitelů dle zákona č. 321/2004 Sb. o vinohradnictví a vinařství), které hodlá produkovat vína nejvyšší kvality z vybraných odrůd z elitních vinic nebo jejich částí z viničních tratí všech vinařských podoblastí vinařské oblasti Morava a Čechy; ta při splnění podmínek sdružení mohou nést označení „Velká vína velkých vinic“. Dbá na dodržování dvouvrstvé klasifikace vín: „Velká vinice“ – nejlepší vinice na Moravě a v Čechách a úzce vymezené nejlepší pozemky v nich, vrchol pyramidy, výrazná vína s výjimečným potenciálem zrání, tradiční odrůdy nejlépe přizpůsobené určitému místu v dané oblasti; „Prémiová vinice“ – prvotřídní vinohrady na Moravě a v Čechách s charakteristickými vlastnostmi, optimální podmínky pro růst révy, prověřené dlouhodobým pěstováním, tradiční odrůdy dané oblasti.

Pavel Tasovský mladší, *Strážci / Triumvirát*, 2015 / 2024, svařovaná ocel, 200 × 27 × 51 cm; 250 × 44 × 63 cm; 190 × 34 × 50 cm. Zleva doprava: Lubomír Dvořáček & Miloš Michlovský (jako uznávaný „guru moravského vinařství“ nachází se ve „zlatém řezu“ zámeckého parku v Náměšti nad Oslavou a oba triumviry převyšuje o šedesát, respektive o padesát centimetrů) & František Mádl.

Než byl triumvirát VVVV umělecky zhmotněn, po přípitku v dokonale synchronizovaném trojhlasu makarónsky zapěl:

„Et nobismet ipsis et nostris profuturi esse videbamur,
zbavíme se malosti i těch věčných nářků a chmur,
nechť všechny struny znějí ve vinném dur!“

Třikrát „tiché víno“ ťuky, ťuky, ťuk

I.
(Nulové danění)

Tiché víno / výřečné knížky, jak se to rýmuje?
Obojí se v nulové sazbě zdaňuje.

Knížky do každé chýšky!
Ke vzdělancům se všichni hlásí,
hlasují svorně pro nulové zdanění,
v tomto punktu vládne
mezi koalicí a opozicí souznění.

Však běda! Když dojde na tiché víno, stokrát běda!
Stranou jde věda, dokonce i hard-přírodověda.
Konec souznění, jen rozladění, rozrůznění.

Nejde však o spor mezi koalicí a opozicí,
spíš mezi regiony se situace mění.
Lidé s vínem hospodařící a lidé ve víně nepracující
nenacházejí vzájemné pochopení.

II.
(Ťuky, ťuky, ťuk)

ONA:
„Kdosi na dveře mi ťuká *ťuky, ťuky, ťuk*,
zvuky provázejí slova – *ťuky, ťuky, ťuk*,
v podkresu šlágr jak malina taky *Ťuky, ťuky ťuk*,
jako by někdo paličkou rozezněl tamtam…
Táži se: Kdo tam?“

ON:
„Žádný zákeřný zádveřní spam.
To já. Největší láska tvého života! JÁ SÁM!“

ONA:
„Nelži! To jsi vedle ťuk.
Víno přec nemluví.
Ani muk!“

Hlasem mocným jako hrom se připomíná
svatý Urban, ochránce vinařů a vína:

„Ale mluví!
Tiše sice, o to spíše proti mocných byrokratů pýše,
co daňové kejkle kují, kulturu a hospodářství oslabují.“

Světec se na okamžik odmlčel, uchopil meč (jeden ze svých atributů) a zaujal postoj jako Anděl s mečem plamenným na Masacciově fresce, který na příkaz Hospodina vyháněl hříšníky Adama a Evu z ráje.

„Neopustí-li do svátku zmrzlých svoji škodlivou dikci,
(máchne nad hlavou mečem)
odříznu je jako neplodnou ratolest při květnové benedikci!“

III.
(Kopernikovský obrat pro stát)

Ticho nejen léčí, ale obnovuje též mozkové buňky související s pamětí a emocemi,
tvrdí neurologové, dokáže tedy zatočit i s mozkovými nemocemi.

Jak si však ticha v dnešním rušném světě dopřát?
Řešení by znamenalo i obrovskou úsporu pro stát!

Přece tichým vínem, stát by měl u něj nejen ponechat nulové zdanění, ale jeho výrobu solidně dotovat, vždyť tím život občana
k lepšímu pozmění.

Michal Halva, *Výřečný senátor MH horující pro zdanění tichého vína i knih*, 2024, kombinovaná technika, sololit, autorský rám, 45 × 55 cm.
Senátor MH je ve skutečnosti horlivým zastáncem nulového zdanění obou komodit. Před projevem si však notně přihnul jedné z nich. Opojen vínem i svou proslulou výřečností všechno v průběhu projevu popletl a malér byl na světě – jeho (byť nepočetný!) senátorský klub se ho zřekl.

Michal Halva, *Rozjaření petičníci se sklenkami tichého červeného vína v rukou a nadějeplnou písní Jaroslava Maliny „Ťuky, ťuky, ťuk“ na rtech přicházejí k Úřadu vlády ČR*, 2023–2024, kombinovaná technika, sololit, autorský rám, 76 × 76 cm.

Veselá pospolitost, díky tichému vínu zdravím a dobrou náladou kypící,
před Úřadem vlády České republiky manifestující,
chystá se předat premiérovi petici o dotování tichého vína,
neboť to bude na všechny neduhy a „blbou náladu“ ta správná medicína.

Tak je třeba žabomyší spory, „danit/nedanit“, přeorat,
jaká to změna paradigmatu – vpravdě kopernikovský obrat!!!

Plná bedna ledového

Kromě vinařských patronů také naši chrabří hokejoví mistři světa
jednomyslně a bezvýhradně podporují „nulové danění“ tichého vína!
V rámci slavnostního přijetí u premiéra se chystá náležitá osvěta:
„Místo šumivého sklenku tichého,“
zní z mistrovské kabiny při rozjímání nad víny –
„nejlépe Ryzlinku rýnského od vinařského gurua Michlovského!“

Kancelář prezidenta Pavla oslovila gurua české etikety
s otázkou, jak trumfnout audienci u premiéra,
dospurtovat na pozici jasného premianta a stanout na špici mety.

Rada bdělého strážce etikety:

„Dostanete se na absolutní společenskou i sportovní špičku,
když od Halvova vinaře pro každého hráče obstaráte plnou bednu ledového;
ne že by měla u ledu vydržet do příštího mistrovství hokejového,
ale aby si mistři světa na bedně zachovali nejen svatozář,
nýbrž i sportovní bojovnou tvář
hrdinů z knihy Oty Pavla
Plná bedna šampaňského,
mimo jiné Josefa Mikoláše,
hokejového brankáře příkladného,
aktuálně do Lukáše Dostála reinkarnovaného.

Dostál, Lukáš (22. 6. 2000, Brno), hokejový brankář působící v National Hockey League (NHL); v roce 2024 se stal mistrem světa a byl vyhlášen nejlepším brankářem mistrovství.
ledové víno, jakostní víno s přívlastkem; může se vyrábět pouze z vinných hroznů, které byly sklizeny při teplotách minus 7 °C a nižších, v průběhu sklizně a zpracování zůstaly zmrazeny a získaný mošt vykazoval cukernatost nejméně 27 stupňů normalizovaného moštoměru. Ledová vína se distribuují většinou v lahvích o objemu 0,2 litru, vysoká cena je přiměřená výrobním nákladům.
Michlovský, Miloš (21. 12. 1953, Hustopeče), enolog, vysokoškolský pedagog a podnikatel. Zabývá se problematikou šlechtění odrůd révy vinné na rezistenci k činitelům abiotickým (mrazu, suchu) a biotickým (houbovým chorobám, škůdcům) a jejímu pěstování. Své poznatky a zkušenosti publikoval v řadě studií a knižních monografií; uplatňuje je také v oblasti sklepního hospodářství při rozvíjení inovativních vinařských technologií. Ve společnosti VINSELEKT MICHLOVSKÝ založené v roce 1995 v Rakvicích působí jako manager a veškerou činnost zaměřuje na produkci širokého sortimentu vysoce jakostních vín zdůrazňujících místní terroir. Zásluhy Miloše Michlovského o rozvoj vinohradnictví jsou obecně uznávány, jak o tom svědčí jeho vědecko-pedagogická kvalifikace (docent, doktor věd) či *epiteta ornans* „Guru moravského vinařství“ nebo „Legenda moravského vinařství“.

Plná bedna šampaňského (1967), název povídkového souboru spisovatele Oty Pavla (1930–1973) ze sportovního prostředí. Obsahuje dvanáct povídek o více či méně známých sportovcích, o jejich vítězstvích i prohrách, vrcholných výkonech i ústupu ze slávy. Příběhy také popisují jejich lidské vlastnosti a stránky. Povídka *Brankář* vypráví příběh hokejového brankáře Josefa Mikoláše, který to neměl v životě snadné. Díky vynikajícím výkonům na mistrovství světa se stal hrdinou celého týmu.

Michal Halva, *Sněžně ledový muž*, 2024,
kombinovaná technika, sololit, autorský rám, 36 × 30 cm.
Malíř je všeobecně znám jako zapálený amatérský archeolog a antropolog. Leckdo se proto může domnívat, že jde o zpodobení *yettiho* (z tibetštiny: *gja' dred* [já de], „rezavý medvěd"), sněžného člověka (ledového muže). Tedy hypotetického primáta velkého vzrůstu (až 250 cm) a intenzivního ochlupení žijícího ve vysokohorských oblastech pohoří Himálaje v úrovni sněžné čáry. Yetti, údajně tvor podobný primátu, je součástí mytologie původního obyvatelstva tibetského a nepálského Himálaje. Nepálci jej nazývají *Bonmanche* (Divoký muž) či *Kanchanjunga rachyyas* (Démon z Kanchanjungy). Má své protějšky v mýtech jiných etnik. Za severoamerickou paralelu k himálajskému yettimu je považován *Sasquatch* (z jazyka Sališů: *se'sxac*, „divoký muž"), označovaný též jako *Bigfoot*. V centrální Číně v provincii Chu-pej (Hubei) je to *Jeren*, v mytologii Austrálců vystupuje *Yowie*. Mýtus o existenci yettiho je od třicátých let 19. století opakovaně udržován nepřímými doklady (například stopami ve sněhu) či neověřitelnými zprávami, což však nebrání konstruování hypotéz, považujících yettiho například za přežívající zástupce *Homo erectus*, nebo dokonce za pokračování linie třetihorních gigantopitéků *(Gigantopithecus blacki)*, jejichž fosilní nálezy jsou známy z Číny. Michal Halva jako erudovaný badatel ve shodě s panujícím vědeckým paradigmatem tuto domněnku důrazně odmítá:
„Jedná se o portrét excelentního jihomoravského vinaře zabývajícího se pouze tvorbou ledového vína. Tento vinař-umělec zastává názor, že ledové víno umí lépe a rychleji než třeba ohnivé červené (například Býčí krev či Medvědí krev) prolomit ledy v zamrzlé partnerské komunikaci."

Alena Opletalová, *Ledové víno*, 2024, fotografie, koláž.
Ideální podmínky pro skladování ledového vína v jedné z budov (tzv. Koupelně) bývalých, velmi oblíbených Lázní Skalka (založeny v roce 1902), dnes patří do areálu BRC, Beskydského rehabilitačního centra, neméně oblíbeného. Areál se nachází na rozhraní Kunčic pod Ondřejníkem a Čeladné, též oblíbených, nicméně konkurenčních podhorských obcí.

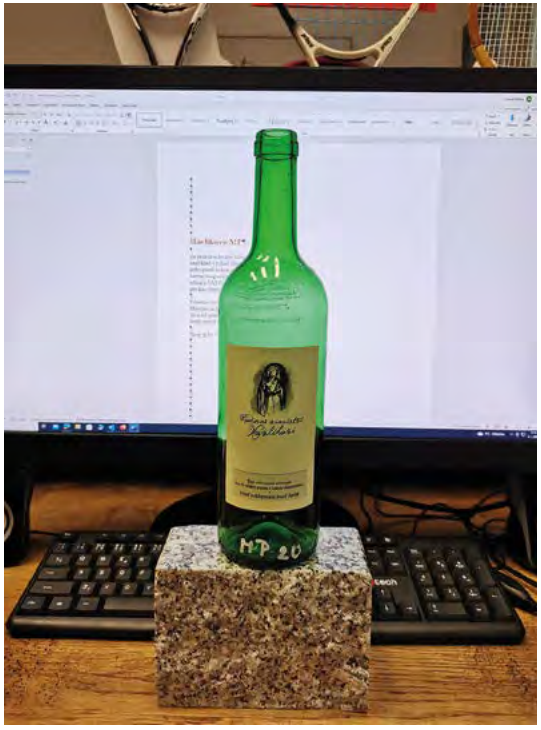
Havlíkův MP

Za peníze si leccos koupíš –
například východ slunce a vítr ve větvích,
nebo píseň tichou jak padající vánoční sníh,
karton burgundského či míšeňský porcelán,
whisky VAT 69, parmskou šunku a parmazán,
pět kilo uheráku, džínsy či parfém Calvin Klein.

Všechno možné si koupíš, na co pomyslíš.
Myslím na Havlíkův skvostný MP 2020…
To totiž píše!
Jenže právě to si za žádné prachy n e k o u p í š.

To si p i š ! ! !

Havlíkův MP, akronym označující jedinečné víno *Modrý Portugal* (ročník 2020) od vinaře, sklepmistra, sadaře a polyfunkčního řemeslníka-umělce Jožky Havlíka z Němčiček, působícího na Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity.

Bylo … nebylo

La dolce vita

Na lavičce pláče zneužitá, zbitá…
Toť druhý konec hole – la dolce vita.
Tančila na stole, ze střevíčku šampus pila,
(Připadala si jak Anita s Marcellem ve Fontaně di Trevi.)
bohužel – jen pro tuto jedinou noc byla jeho milá.

Fontana di Trevi, pozdně barokní mramorová fontána, vybudovaná na Piazza di Trevi v Římě v letech 1732–1762; podle návrhu italského sochaře a architekta Giana Lorenza Berniniho (1598–1680) ji vytvořil italský architekt Niccolò Salvi (1697–1751). Střed fontány tvoří Neptun stojící na mušli se dvěma Tritony na koních; Triton vlevo představuje rozbouřené moře, Triton vpravo moře klidné. Ve výklencích se nacházejí sochy symbolizující Hojnost a Zdraví. Ve štítu jsou alegorie čtvera ročních období s typickými atributy, mezi nimiž nechybí motivy vinné révy. Fontánu celosvětově proslavil Federico Fellini, který zde natočil legendární scénu filmu **La dolce vita**: ve vodě se šampaňským pod dohledem Marcella Mastroianniho se osvěžuje Anita Ekbergová, tehdejší globální idoly mužskosti a ženskosti. Četné návštěvníky k fontáně přitahuje též legenda, podle níž vhození mince do vody zvyšuje naděje na nalezení opravdové lásky i jiných kardinálních životních hodnot. Statisíce eur (i českých korun!), jež se každoročně ze dna fontány vyzvednou, svědčí o neutuchajícím zájmu.
La dolce vita (z italštiny), 1. sladký život; 2. název filmového dramatu italského režiséra Federica Felliniho z roku 1960 (v hlavních rolích Marcello Mastroianni, Anita Ekberg ad.). Film patří k vrcholným dílům Felliniho i světové kinematografie. V řadě volně spojených příběhů a epizod popisuje mravní rozklad (erotické skandály, pitky a orgie ve vilách a zámcích, prohýřené noci, po nichž přichází kalné ráno, odhalující rub tohoto života) vyšších společenských kruhů kapitalistické Itálie.

Fontana di Trevi, Piazza di Trevi, Řím, Itálie: místo činu, tady se Anita Ekbergová a Marcello Mastroianni čachtali, opíjeli šampaňským a pohoršovali nemajetné pracující věřící.

Zdena Höhmová, *La dolce vita*, 2017/2024,
olej, kombinovaná technika, plátno, 60 × 40 cm.

Fontana di Trevi, Piazza di Trevi, Řím, Itálie: zametání stop.
Fontana di Trevi, Piazza di Trevi, Řím, Itálie: italská policie na zametené stopě.

Pocta ušlechtilým Mistrům

Setkání mistrů výtvarného umění
ve vrcholný estetický zážitek se promění.

Sochař Jaroslav Svoboda a malíř Michal Halva –
každý svým vlastním výtvarným jazykem nevtíravě ukazuje:

Nezáleží pouze na tom, jaké víno se pije,
ale také na tom, v jakém prostředí a z čeho se pije.

Jaroslav Svoboda, *Kompozice pohárové dvojice pro zamilované dvojice*, 2024,
hutnicky tvarované sklo, 21,7 × 9,7 × 9,7 cm.

Michal Halva, *Ušlechtilé sklenice na ušlechtilý nápoj*, 2024,
kombinovaná technika, lepenka, autorský rám, 34 × 29 cm.
Ctitelé Mistrova umění zaznamenají, že tento obraz vybočuje z jeho originální výtvarné řeči. Ale jistě úskok rádi přijmou, protože jsou si vědomi, že každý velký umělec si potřebuje občas „odskočit“ (připomeňme za všechny Pabla Picassa), aby se osvěžil a později se, kreativně obohacen, disciplinovaně a s pokorou vrátil k původní tvorbě.

Kainarovo noční blues

Kainar uprostřed noci z žízně o brandy blouzní –
moravský bluesman a s vínem nesouzní!
Proto ho Miss Otis nechá napospas modrým démonům,
ani ho nepolituje,
kdežto Fanoše Mikuleckého kvůli vínu přes jeho přelétavost zbožňuje:

„Vínečko bílé, jsi od mé milé,
budu ťa pít co budu žít,
vínečko bílé.

Vínečko rudé, jsi od té druhé.
Budu ťa pít, co budu žít,
vínečko rudé.

Vínečka obě, frajárky moje,
budu vás pít, co budu žít,
vínečka obě.“

blues (z americko-anglického *blues* a to zkrácením z *blue devils*, doslova „modří démoni“, což je metaforický název pro depresi, melancholii), 1. (hudba) (původně) světská píseň severoamerických černochů, (později) forma džezu z ní vycházející a vyznačující se zvláštním třídílným dvanáctitaktovým schématem (se zvoláním a odpovědí) a oscilací mezi durovou a mollovou stupnicí; 2. (literatura) melancholicky laděná forma moderní lyrické poezie jimi inspirovaná. Naše literatura zná blues již od dob Nezvalových, Voskovcových a Werichových, ale teprve Josef Kainar (1917–1971) z něho vytvořil samostatný literární žánr; 3. (tanec) moderní tanec volného tempa v sudém taktu.
bluesman (hudební slang), autor nebo interpret blues.
Kainar, Josef (29. 6. 1917, Přerov – 16. 11. 1971, Dobříš), básník, dramatik a překladatel. Zpočátku tvořil v duchu existencialismu, později, jako málokterý český básník, dokázal spojit humor a sebeironii s tragickým životním pocitem, nebo dokonce s vědomím absurdity životního počínání v jediné básni či jednom písňovém textu. Krystalizační osou jeho tvůrčího vývoje se stalo blues. Tento žánr je obsažen již v jeho první, rukopisné sbírce *Tulák spí na louce* z roku 1936. Blues je i na konci Kainarovy tvůrčí dráhy: *Moje blues* je název poslední sbírky z roku 1966. Do blues promítl konkrétní životní osud a od počátku šedesátých let i historii. Rozšířil hranice blues: obsáhlo jeho smutek, úzkosti, deprese i zklamání a současně mu poskytlo možnost vyjádřit hořkou a pochybovačnou lásku k životu; v blues jako monologu společenského outsidera nejčastěji formuloval svůj názor na svět. Zvláště jeho protektorátní písňové texty, z nichž mnohé zlidověly, zachycovaly „bluesové“ generační pocity i atmosféru okupace neméně autenticky jako básně jeho nejlepší „okupační“ sbírky *Osudy* (1947; vznikla v letech 1940 až 1943). Je v nich smutek nenaplněné lásky a rezignace, mají nápad a vtip. Jejich protagonisté dokáží vyměnit dívku *„za láhev brandy prastaré“* (*Blues o žízni* – text k písni *Star Dust* amerických skladatelů Hoagyho Carmichaela a Mitchella Parishe) a rovněž oběsit se *„samým štěstím na římse“* poté, co si pronajmou dům podle vlastních představ (*Já bych si rád najal dům* – text k písni Duke Ellingtona *Rent Party Blues*). Jen malá část z nich se dostala za autorova života ke čtenářům, a to v útlém výboru *Miss Otis lituje* (1969).
Mikulecký, Fanoš (vlastním jménem *František Hřebačka*, 28. 7. 1912, Mikulčice – 23. 3. 1970, Hodonín), skladatel zlidovělých písní z rodného kraje, publicista a vedoucí redaktor v časopise *Malovaný kraj*; původní profesí dekoratér a jevištní malíř. Písně skládal anonymně, k autorství se přihlásil dodatečně až v době, kdy zaznamenaly všeobecný věhlas. Složil na dvě stě písní (známé jsou zejména *V širém poli studánečka* nebo *Vínečko bílé*) a tři lidové opery. V roce 2016 mu byla *in memoriam* udělena Cena Jihomoravského kraje za přínos v oblasti folkloru.

Alice Kopečková, *Kainarovo noční blues*, 2024, olej, plátno, 155 × 148 cm.

Sex-sen vínem zmámeného seniora

(Pocta Jiřímu Neuwirtovi)

„Byla noc, byla hluboká,
měsíček svítil zvysoka
a ticho, pusto v dědině,
vítr burácel jedině.“

Po milování, po víně MUŽ spočine v peřině.

A tak
„… usne, sotva lehne,
sotva usne, sen se zvedne“:

MUŽ pololeží na břehu fantazie
v očekávání, že se mu „zjeví Emilie“.

„Vlna za vlnou potokem spěchá.
Vře plnou – v čas lásky – láskou každý tvor.“

Celým tělem mu vibruje nadějeplný hrdliččin hlas,
to ONA, to ONA!
Po vlnách cosi klouže a vydává oslnivý jas…

Tak esovitý tvar nemá ani člun, ani vor,
ani nemíří do klínů Máchova jezera.
Běda!!!
Běda???
Když do snové gondoly s Laurou sedá,
dirigenta vidí s bidlem na přídi
a pod Ponte di Rialto slyší zpívat sbor.
Následuje benátské salto – mýdlová opera.

„Která to víla, nymfa z ručeje
po vánku spouští zlatohebké vlasy?
Kdy srdci dán takový poklad spásy?
A právě to jen zkázou pro mne je.“

Místo hrdličky tu pějí tři operní divy,
jejich svist a houpavý postoj uhrančivý
doslova zjaří všechny jeho čivy.
Být *„Ženami v množném čísle“* obklopen,
toť odvěký MUŽŮV SEN!

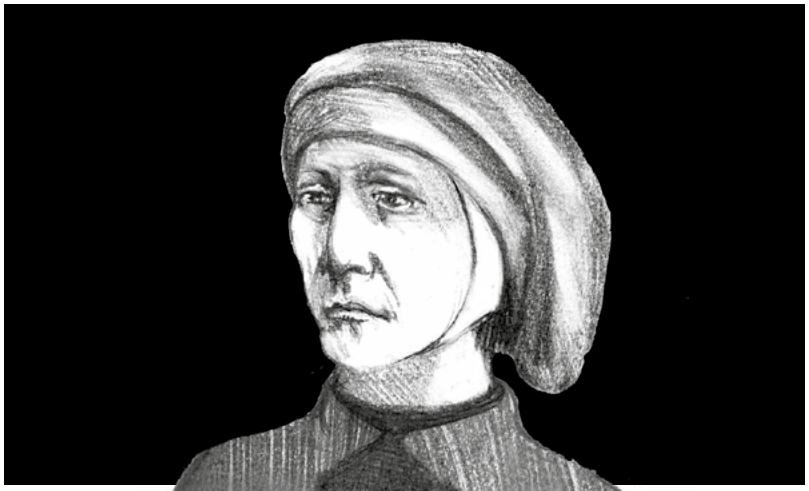
Náhle se kulisy mění, co se děje?
Místo Ponte di Rialto most ve Florencii
a na něm ON, pozorující tři cudně oděné ženy,
posvátná scéna jak na obrazu Henryho Holidaye.

Na jazyk se mu derou Dantova slova:
„A tak dá-li Ten, jímž všechno žije, aby můj život trval ještě několik let,
doufám, že o ní řeknu, co dosud nikdo nikdy neřekl o žádné jiné…“

Doznání, skladba z citací klasiků vaří, vzhledem k tomu, že Češi jsou vášnivými čtenáři, autor, nechtě dál kupit bezbožné konání, zavčas činí toto přiznání: Karel Jaromír Erben, *Svatební košile*, Jan Neruda, *Romance štědrovečerní*, Jindřich Štyrský, *Emilie přichází ke mně ve snu*, Karel Hynek Mácha, *Máj*, Francesco Petrarca, *Sonety Lauře*, Vítězslav Nezval, *Žena v množném čísle*, Dante Alighieri, *Vita nuova.*

Jiří Neuwirt, *Sex-sen vínem zmámeného seniora*, 2023,
kolorovaná kresba, karton, 15 × 22 cm.

Jiří Eliška, *Dante a Petrarka*, 2015, kresby, papír, 21 × 15 cm.

Henry Holiday, *Dante a Beatrice*, 1883, olej, plátno, 140 × 199 cm,
Walker Art Gallery, Liverpool, Anglie. Setkání Danteho s Beatricí u Ponte Vecchio přes řeku Arno ve Florencii.

Dante Alighieri ve své literární tvorbě úspěšně pěstoval mýtus o nenaplněné, platonické lásce k Beatrici. Literární postava Beatrice byla údajně inspirována historickou osobou. Za tímto jménem se skrývala Bice, dcera florentského bankéře Folca Portinariho, která předčasně zemřela – jako vdaná žena – roku 1290. Uvěříme-li Dantovu lyrickému deníku, sbírce *Vita nuova* (Nový život), doplněné v letech 1292 až 1293 prozaickými pasážemi, básník ji poprvé potkal jako osmiletou v roce 1274 a hluboce se do ní zamiloval. Podruhé ji spatřil až po devíti letech a své city jí osobně nikdy nevyznal. O to více však tento vztah opěvoval ve své lyrice. Italská (toskánská) poezie 13. století vyjadřuje milostné city jen velmi zprostředkovaně. Poezie této provenience, obdobně jako provensálská trubadúrská poezie, obsahuje z dnešního hlediska málo spontánnosti a citovosti. Naopak charakterizuje ji rétorika, scholastická učenost a alegorická spekulace. To platí také pro směr či školu, pro kterou Dante Alighieri našel pojmenování dolce *stil nuovo* („sladký nový styl“) a kterou také svou tvorbou obohatil a završil. Tento velký italský básník v rámci žánru milostné lyriky respektoval dobové literární konvence, které vymezovaly, jakým způsobem má být téma lásky zpracováno. Součástí této „hry“, v níž se láska pojila s urozeností srdce, bylo vytváření distance mezi pěvcem a dámou jeho srdce.

V Pekle své *Božské komedie* o mukách hříšných milenců psal,
pro jistotu proto k Beatrici jen platonickou láskou vzplál…

Sedm vinných střiků

Aspoň sedm poctivých vinných střiků
měl v sobě Munch při malbě svého Výkřiku.
A přestože další pití již nebylo k dispozici,
proslavil se touto expresionistickou mazanicí!

Sedm? K smíchu –
jako Sedm smrtelných hříchů…

Třistatřiatřicet střiků
vyžahne u nás po protipožárním zásahu
každý hasič z útvaru dobrovolníků.
Bez výkřiku!

Sedm smrtelných hříchů (též *Sedm hlavních hříchů* či *Sedm kardinálních hříchů*), seznam hříchů (pýcha, lakomství, závist, hněv, smilstvo, nestřídmost, lenost), který koncem 6. století zavedl papež Řehoř I. Veliký (asi 540–604). Pojmem hlavní hřích se nemyslí hřích, který je před Bohem nejvážnější, nejtěžší či „nejsmrtelnější“. Hlavní znamená, že hřích vychází z hlavy (latinsky *caput*), proto se v některých jazycích takové hříchy nazývají „kapitální hříchy“. Podobně kardinální hříchy (z latinského *cardo*, „točna; stěžejní bod; čep u dveří; světová osa“) znamenají stav mysli, okolo níž se „otáčí“ celá hříšnost člověka. Jde tedy o hříchy a lidské slabosti, z nichž vycházejí další hříšné činy.
Výkřik, název obrazu norského malíře Edvarda Muncha (1863–1944), jednoho z hlavních průkopníků expresionismu. Obraz je symbolem úzkosti, psychického stresu, krize člověka v moderním světě. Verze obrazu *Výkřik* ze soukromé sbírky byla v květnu 2012 prodána za přibližně 120 milionů dolarů na aukci v newyorském aukčním domě Sotheby's.; v té době se jednalo o nominálně nejvyšší cenu, za jakou byl kdy v aukci jakýkoliv obraz prodán.

Edvard Munch, *Výkřik*, 1893, olej, pastel, tempera, lepenka, 91 × 73,5 cm, Národní galerie, Oslo, Norsko. ▸

Zdena Höhmová, *Sedm vinných střiků*, 2013/2024, olej, kombinovaná technika, plátno, 80 × 100 cm, soukromá sbírka, Brno. Obraz v konfiguraci s *Výkřikem* vzbuzuje dojem oduševněle spřízněného dialogu mezi oběma geniálními díly. ▸ Mistra ZH tímto obrazem vzdává hold Munchovi a jeho průkopnickému dílu. Poté co zjistila, že malíř při tvorbě *Výkřiku* byl permanentně ve vinném opojení, sama, ač abstinentka, výjimečně vyzkoušela účinek sedmera vinných střiků při tvorbě svého rozměrného expresionistického plátna „munchovsky“ vyjadřujícího skryté vášně lidského nitra, úzkosti ze života i smrti. Obraz byl namalován kolem roku 2013, od té doby jeho cena na uměleckém trhu stoupla sedmeronásobně.

Delirium tremens

Alkohol a ženy, nolens volens,
přivedly nejen Jesenina do stadia delirium tremens.

Od alkoholismu ho neodvrátili Mladší Seneca ani nebohá
Isadora Duncanová,
dokázala by to snad jedině jeho ctitelka Zdena Höhmová,
citlivá malířka a členka abstinentního hnutí opravdová,
popřípadě Křížový spolek, jenže toho zmarnila první válka světová.

Věru, těžko se zvládá básníkovo nitro, křehké a rozervané,
ale i z holé skály, místa, kde už nic nečekáš,
raší a vzlíná zelená naděje hroznového vína
a rozplamení se divizny životodárné, rozeklané.

abstinentní hnutí, globální sociální hnutí prosazující úplnou nebo alespoň střídmou abstinenci týkající se alkoholu a dalších škodlivých látek a poskytující pomoc osobám a skupinám, které jsou jimi ohroženy. K velkým podporovatelům tohoto hnutí v mezinárodním měřítku patřili Tomáš Garrigue Masaryk a Edvard Beneš. Před alkoholismem varovali „již staří Římané“, například filozof, básník a politik Lucius Annaeus Seneca Mladší (4 př. n. l. – 65 n. l.) ve spisu *Epistulae morales ad Lucilium* (Morální listy Luciliovi): „Nihil aliud est ebrietas, quam voluntaria insania“ (Opilství není nic jiného než dobrovolné šílenství).
delirium (z latinského *dēlīrium* od *dēlīrāre*, „bláznit, blouznit“, doslova „vyšinout se z brázdy“), kvalitativní porucha vědomí s prudkým průběhem. Postižený je naprosto dezorientován, má poruchy vnímání (halucinace), bývá rozrušený, úzkostný. Současně bývají přítomny i vegetativnímu příznaky (bušení srdce, změny krevního tlaku apod.). Delirium bývá způsobeno otravami (včetně alkoholu), těžkým celkovým onemocněním a infekcemi.
delirium tremens (z latinského *dēlīrium* a *tremens* od *tremere*, „chvět se, strachovat se, třást se“, doslova „třesoucí šílenství“, volně „blouznění s třesem“), porucha alkoholického původu, bývá provázena výrazným třesením a velmi živými halucinacemi („bílé myšky“, častěji i odporný hmyz apod.).
Jesenin, Sergej Alexandrovič (3. 10. 1895, Konstantinovo [dnes Jeseninovo] u Rjazaně, Rusko – 28. 12. 1925, Petrohrad, Rusko), ruský básník. Jesenin měl rád ženy a byl jimi milován. Měl mnoho milenek a nemanželských dětí, byl čtyřikrát ženat, načas se stal životním druhem slavné americké tanečnice Isadory Duncanové (tragicky zahynula uškrcením při jízdě bugattkou, když se její dlouhý vlající šál zamotal do jednoho z kol). Jeseninův život ničily alkoholismus a gamblerství. Život ukončil sebevraždou, možná už ve stadiu *delirium tremens*. Jeseninova poezie je prosycena lidovou a náboženskou obrazností. Základním problémem jeho poezie je spor mezi starou Rusí a novým, strojovým, mechanickým Ruskem. Vrcholem jeho lyriky je sbírka *Moskva kabackaja* (Krčemná Moskva, 1924), milostná lyrika *Persidskije motivy* (Perské motivy, 1925) a výpravná báseň *Anna Sněgina* (1925). Dokladem fascinující schizoidnosti básníkova nitra je předsmrtná báseň *Černyj čelovek* (Černý muž, 1925), přesto je Jesenin pokládán za vrcholného ruského lyrika 20. století.

Křížový spolek, společenství pro nápravu alkoholismu. V roce 1910 zakoupil ve Velkých Kunčicích pod Radhoštěm objekt Parmovice, přestavěný z bývalého statku a zájezdní hospody. Správcem a zakladatelem Parmovic, z nichž po úpravách vznikl Ústav pro léčení alkoholiků (německy se mu říkalo *Alkoholikenheim*), byl spisovatel Bedřich Konařík (1878–1944), zanícený zastánce boje proti alkoholu. Své zkušenosti z Kunčic literárně ztvárnil v románu *Hospic u Zlaté hvězdy* (1922). Kapacita ústavu byla asi dvacet pacientů. Byli vedeni k polním pracem a pohybu na čerstvém vzduchu, před okolím byli prezentováni jako *lázeňští hosté* (sic!). Pozoruhodný ústav byl jedním z prvních tohoto typu v tehdejším Rakousku-Uhersku; v roce 1913 ho přijel navštívit Tomáš Garrigue Masaryk, který byl jmenován čestným občanem obce. V průběhu první světové války ústav zanikl.
nolens volens (z latiny), volky nevolky; činit něco nikoli o své vlastní vůli, ale z donucení okolnostmi nebo cizí vůlí.

Zdena Höhmová, *Uff! aneb Delirium tremens,* 2013/2024,
olej, kombinovaná technika, plátno, 90 × 90 cm.
Malířka má *Annu Sněginu*, příběh tragické nenaplněné lásky básníka k Anně, na svém nočním stolku; často se vracívá zejména k čtyřverší:

„Minulosti má v milé dáli!
Ten obraz ve mně neuhas.
My vše jsme tenkrát milovali,
však málo milovali nás.“

Kdyby byla Jeseninovou vrstevnicí, patrně by se stala jeho pátou manželkou a svou nezměrnou láskou by ho odvrátila od alkoholismu; nezemřel by ve třiceti letech a jistě by vytvořil další díla zdobící pokladnici světové literatury.

Jiří Eliška, *Divadelní program hry Generální zpověď (o Sergeji Jeseninovi)*, Divadelní studio Marta, Brno, 1986, kresba, 21 x 30 cm.

Alena Opletalová, *Skalní hrad Sloup s rašící révou a diviznami*, Sloup v Čechách, 2023, fotografie.

Nikdy to nevzdávej

„A do rakve mi dejte víno,“ vtipkoval Obdivuhodný člověk
Radovan Lukavský.
„Jakou značku?“ ptáme se Mistra, jenž už v hereckém nebi pobývá.
„Přece Ryzlink vlašský!“
Na nebesích velký výběr kvalitních vín (s výjimkou mešních),
bohužel, nebývá.

Mistrům se to řekne – Nikdy to nevzdávej!
Já si však nemyslím, že v rakvi bude zrovna hej,
tak zavčasu zabrzdím, protože nejen přemíra vína,
ale i přetlak „poezie“ jednoho málem přizabije.

Lukavský, Radovan (1. 11. 1919, Praha – 10. 3. 2008, Praha), herec, recitátor, vysokoškolský pedagog a publicista; charizmatická osobnost. Ztvárnil stovky divadelních, filmových, televizních i rozhlasových rolí, byl jedním z nejlepších a nejznámějších českých vypravěčů a recitátorů poezie. Na Akademii múzických umění v Praze vychoval desítky skvělých herců, publikoval statě, eseje a knihy o herectví.
Obdivuhodný člověk, 1. název knihy úvah o lidské tvořivosti, do které přispěli významní vědci a umělci (Born, Dausset, Horníček, Holub, Hrabal, Kapica, Lukavský, Pauling, Seifert ad.), jejími editory byli Renata a Jaroslav Malinovi. Radovan Lukavský se prezentoval esejem *O herecké tvořivosti*. Kniha, vyzdobená kresbami Vladimíra Renčína, vyšla v roce 1991 a téhož roku byla slavnostně uvedena ve foyeru Janáčkova divadla v Brně za účasti Radovana Lukavského a ilustrátora. V následném symposiu po antickém způsobu Radovan Lukavský vyznával Ryzlink vlašský, zatímco Vladimír Renčín preferoval Frankovku. V roce 1995 přebíral zmíněný editor ve Velké aule Karolina Univerzity Karlovy v Praze profesorský dekret spolu s Radovanem Lukavským, premiérem Václavem Klausem a dalšími – střídmé oslavě znovu dominoval Ryzlink vlašský, V.K. se neúčastnil, spěchal na úřad vlády, a stejně je spíš na pivo; 2. *epiteton ornans* charizmatického člověka, herce a vysokoškolského pedagoga Radovana Lukavského.

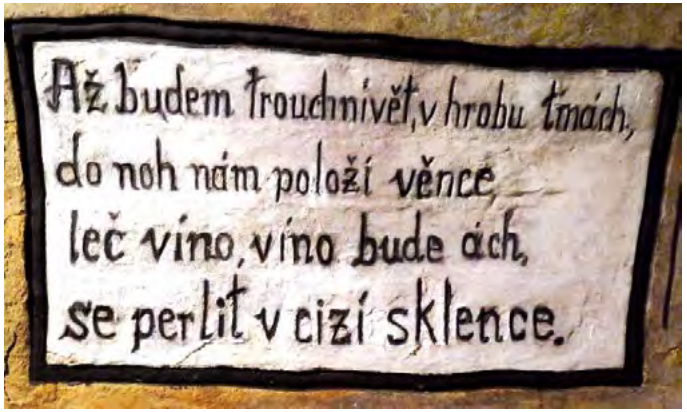
Maxmillian Appeltauer, *Až budem trouchnivět…*, bez data, „graffiti“
na pískovcové stěně, Malovaný sklep, Šatov (okres Znojmo). ▸

V Malovaném sklepě, který zvenčí působí jako obvyklý vinný sklep, se víno nikdy nevyrábělo ani neskladovalo. Stěny sklepa (původně důl na těžbu písku, později zamýšlen jako soukromá vinárna) vyzdobil v letech 1934–1968 místní lidový umělec Maxmillian Appeltauer plastickými výtvory a průpovídkami, z nichž mnohé se vztahují právě k vínu:

„Skleničko, skleničko, / po okraj nalita / dovedeš utěšit, / žal, když v hruď zavítá. / Ještě si zavzdychnu, / skleničko, to já vím, / čím víc se napiju, / tím spíše ozdravím. / Budu zas jako křen, klobouk dám do týla, / budu jak růžička, / již rosa skropila.“

Jiří Neuwirt, *Nikdy to nevzdávej!*, bez data, kolorovaná kresba, 30 × 15 cm.

Očistec

Očistec je vlastně předstupeň nebeského ráje,
tam se duše z menších hříchů kaje.
Je to takový tříhvězdičkový hotel.
Dietní mana, lehké mešní víno a tvrdá postel.

hřích, 1. (náboženství) výraz neposlušnosti a přestupku proti „řádu světa“, určovanému bohy a později proti svrchovanosti Boží a závaznosti smlouvy s Bohem. Základní morální normy vztahu k „božskému“ a vztahu mezi lidmi určovaly zákony a zákoníky, obsahující hlavní principy práva, které měli lidé respektovat z boží vůle. Hřích tak znamenal obecně pochybení, „sejití z cesty“ a nesplnění povinností v profánním (právním) a v náboženském významu. První doklady pocitu hříchu obsahují sumerské dopisy bohům a básně o nezaviněném utrpení a božích trestech, postihujících „spravedlivé“, z konce 3. tisíciletí př. n. l. V křesťanství představuje hřích vědomé a dobrovolné jednání proti Bohu jako cíli a smyslu života, respektive proti Boží vůli. Katolíci rozlišují hřích všední, jenž není hříchem v plném smyslu, a hřích těžký, zcela vědomé a dobrovolné provinění ve vážné věci. Jeho následkem je ztráta Božího přátelství. Prvotní hřích porušil lidskou přirozenost a způsobil, že lidé se přiklánějí spíše ke zlu. Ježíš Kristus podle křesťanů umožnil svým jednáním odpuštění hříchů; 2. provinění (zvláště mravního rázu), poklesek, omyl.
očistec, podle katolické věrouky posmrtný stav duše, která zemřela s perspektivou věčné blaženosti, ale již nebyly odpuštěny tresty za lehké hříchy. Taková duše musí být nejdříve očištěna, než vstoupí do Boží blízkosti (do nebe). Očistcové utrpení plyne z odloučenosti od Boha, po němž duše touží. Pravoslaví neuznává učení o očistci, protestantismus jej přímo odmítá jako nebiblickou představu.

Zdena Höhmová, *Očistec*, 2014, olej, plátno, 120 × 90 cm.

Vinařské nebe

Duše vinařů do nebe neputují,
transmutují do hroznů nad střechami svých sklípků
a tam dál vesele popíjejí,
co měli rádi na zemi, třeba veltlínské nebo lipku,
divoké staré koleje ovšem opouštějí,
ani je nenapadne provokovat konkurenční bitku.
To je jejich fenomén,
který vnímají jako Tchien.

Bzenecká lipka, značka vína, kterou si nechal zaregistrovat podnikatel a vinař Leopold Skála z bzeneckého vinařského družstva v roce 1931. Název vznikl podle lidového označení pro *Ryzlink rýnský* čili *Lipka*. Součástí tehdejší viněty byl obraz lípy od malíře a ilustrátora Adolfa Kašpara (1877–1934). Značkové víno Bzenecká lipka obsahuje víno odrůdy *Ryzlink rýnský*, není to cuvée. Současným držitelem slovní známky Bzenecká lipka je Bohemia Sekt, Českomoravská vinařská akciová společnost.
fenomén (z řeckého *fainomenón*, „to, co se ukazuje, jeví, vystupuje na světlo“), 1. jev, jevová skutečnost, to, co se člověku samo ukazuje a tak, jak se to samo ukazuje – pokud možno očištěno od jeho přání, představ, potřeb; opak *noumenon* („věc o sobě“ – Immanuel Kant); 2. neobyčejný jev, úkaz.
Tchien („Nebesa“), pro obyvatele Číny, Koreje a dalších starověkých států na Dálném východě zosobnění všech pozemských i mimozemských sil a veškerého osudu světa, vesmíru i člověka, zdroj všezahrnující moci.

Jiří Hiršl, *Vinařské nebe*, 2023, akvarel, karton, 30 × 50 cm.

Zapomeň..., ale nezapomeň...

Žízníš? Napij se z řeky Léthé,
na Rýnské zapomeň
a na růži, která zrovna kvete.

Zapomeň na idylku dětství,
kdy jsi skládal papírové lodičky,
lodivod s bidlem řídí loď pro dušičky.

Zapomeň na své oblíbené hračky,
jenom si všimni, že se potápějí,
nepatří ti, jsou anonymní.

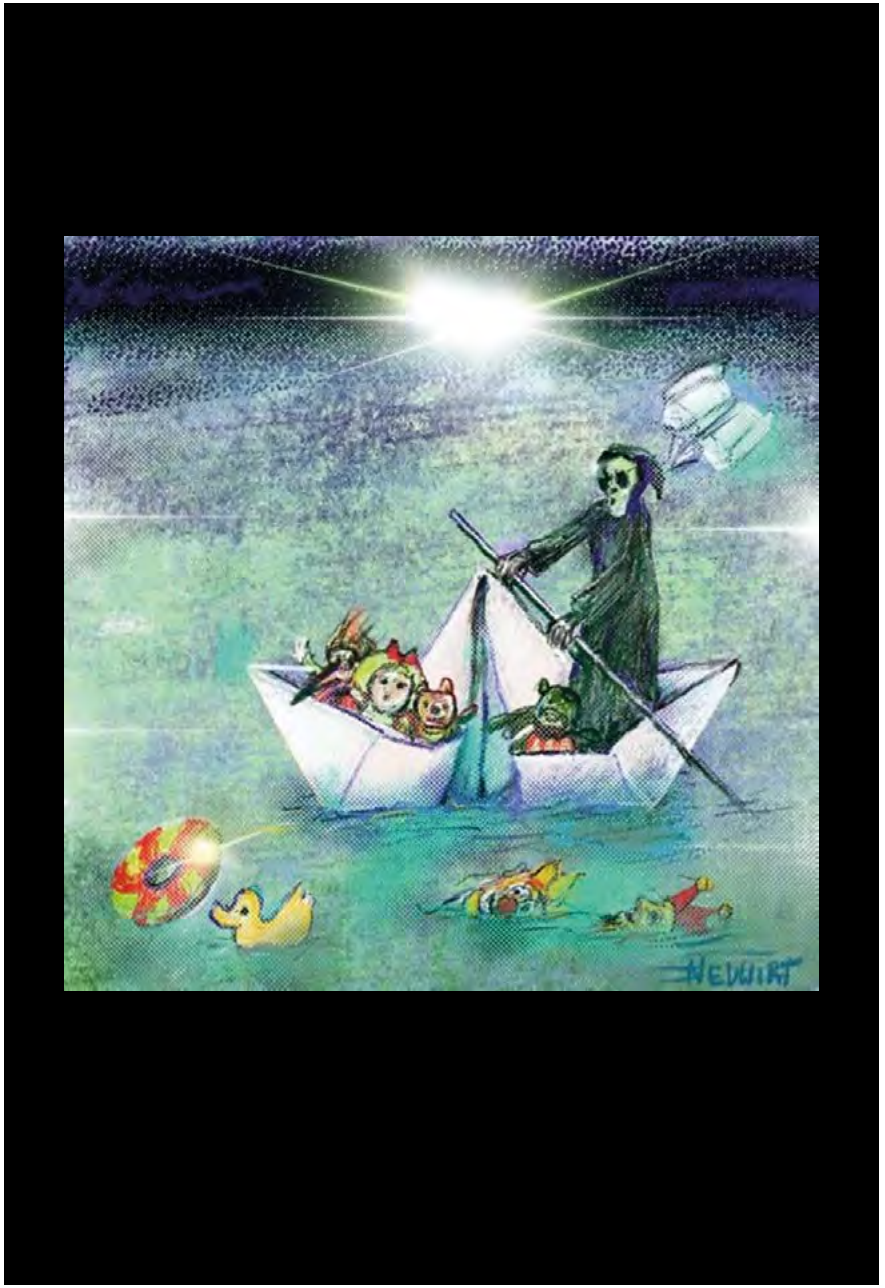
Zapomeň na kolotoč
nepřetržitých dětských PROČ,
vstupuješ do světa, kde se nemluví.

Zapomeň na schovku, musíš registrovat,
že u Charóna ti nejen vína nenalejí,
ale že nemáš kde a ke komu se schovat.

Nevyhráváš nad plynoucím časem,
ale **nezapomeň** ho hlídat
a usednout v první nebeské řadě,
až zazáří ohňostrojný červen –
Ignis Brunensis na přehradě!

Acrior ignis mollibus ardet in medullis –
Ještě prudší žár lásky plane v útlém srdci.

Charón, v řecké mytologii převozník zemřelých na řekách Styx a Acherón při cestě do podsvětní říše. Na úhradu převozného byla mrtvému vkládána do úst mince (obolos).
Ignis Brunensis (z latiny: „Brněnský ohňostroj“), mezinárodní soutěžní přehlídka ohňostrojů, která se od roku 1998 každoročně v červnu koná v Brně (na Špilberku nebo na přehradě – „prýglu“) v rámci festivalu „Brno – město uprostřed Evropy“. Petardy létají pánubohu do oken a Nejsvětější Trojice je vrací zpátky na zem.
Léthé, v řecké mytologii řeka zapomnění; podsvětní řeka, ze které pili duchové zesnulých.

Jiří Neuwirt, *Charón umírajícího dětství*, bez data, počítačová grafika, papír, 21 × 21 cm.

Il tuo amore ci accompagnerà per sempre

(Věnováno Aloisi Mikulkovi, 1933–2024)

„Navždy nás bude provázet tvá láska“
je zajisté pouhá prediktivní sázka.

Nebožtík v zemi zaslíbené
možná na příbuzné i rád zapomene.

Zvláště když si za siesty zavdá Talenta,
zajímá ho jen a pouze jeho vlastní tangenta.

Advocatus diaboli:

„V zemi už myšlení jisté není,
a to ani nezmiňuji zpopelnění.

Homo humus,
fama fumus,
finis cinis.

Fiat!“

Fiat! (z latiny), Staniž se!
Homo humus, fama fumus, finis cinis (z latiny), Člověk se v hlínu mění, sláva nic než dým není a popel je života ukončení.
Talento, 1. vinařský termín (od roku 2004); vztahuje se výhradně na italská šumivá vína vinifikovaná tradiční metodou druhotného kvašení v láhvi a za použití pouze hroznů odrůd Chardonnay, Pinot Noir a Pinot Blanc; 2. lehké užitkové vozidlo vyráběné italskou automobilkou Fiat.

Jiří Eliška, *Alois Mikulka,*
(z cyklu *100 portrétů významných osobností*),
2014, kresba, akryl, karton, 60 x 50 cm.

Hrob protestanta, Cimitero acattolico di Roma (Protestantský hřbitov), Řím, Itálie.
Nekatolický hřbitov uprostřed Mekky římských katolíků? Ano. Odpočívají zde významní protestantští umělci, vědci, státníci a politici z různých koutů světa s příchylností k římské a italské kultuře: Dario Belezza, Andrea Camilleri, Carlo Emilio Gada, Antonio Gramsci, John Keats, Lindsay Kemp, Emilio Lussu, Giorgio Napolitano, Milena Pavlović-Barili, Gottfried Semper, Percy Bysshe Shelley a další; nepochybně by se tu líbilo Aloisi Mikulkovi. Takovým osobnostem je vše dovoleno, stejně jako kdysi panovníkům starého Egypta, jejichž pohřební komory byly vybaveny objemnými nádobami s vínem. Nepřekvapí proto, že i po smrti si díky svému výjimečnému talentu užívají i Talento…

Hrob anglického básníka Johna Keatse (básníkovo jméno se na náhrobku nevyskytuje, podle jeho přání byl opatřen jen nápisem: “Here lies One whose Name was writ in Water” – „Zde leží ten, jehož jméno bylo napsáno do vody“), Cimitero acattolico di Roma, Řím, Itálie.
Vnímavý návštěvník zaslechne básníkovo tajemně nedostižné: „Já krále, prince, reky zřel, / líc na smrt zesinala všem, / křičeli: Krásky Bezcitné jsi otrokem!“ (John Keats, *La Belle Dame sans Merci,* 1819–1820, Krásná dáma bez slitování).

Bibo vinum

hudba © Miloš Štědroň, text © Jaroslav Malina

„Cogito, ergo sum,“ praví René Descartes,
svými výroky zkusím trochu posunout jeho mez:
„Bibo vinum, ergo sum,“
to ještě není summa summarum:
„Bibo vinum ad infinitum,“
až teď hlásím *caelum stellatum*!

Bibo vinum ad infinitum (z latiny), Piji víno navěky věkův.
Bibo vinum, ergo sum (z latiny), Piji víno, tedy jsem.
caelum stellatum (z latiny), hvězdnaté nebe.
Cogito, ergo sum (z latiny), Myslím, tedy jsem.
Descartes, René (31. 3. 1596, La Haye, Francie – 11. 2. 1650, Stockholm, Švédsko), francouzský filozof, matematik, fyzik a fyziolog; představitel novověkého racionalismu, dualista. Hlásal, že pochybovat lze o všem, ne však o pochybujícím subjektu. (*Cogito, ergo sum*. – „Myslím, tedy jsem.“) Lidskou bytost chápal jako svéprávný, nezávislý a samostatný subjekt. Jeho gnozeologický princip vychází z dualismu subjekt (vědomí sebe sama) / objekt (věc, předmět, skutečnost stojící mimo objekt). Descartes se snažil, aby jeho úvahy na základě srozumitelných přirovnání pochopil každý. Proto začíná od začátku, vysvětlením světla a jeho paprsků. Jako milovník vína mluví o kádi naplněné napolo vylisovanými hrozny. Ve dně kádě jsou dva otvory. Neexistuje prázdno. V každém tělese jsou póry zaplněné velmi jemnou a tekutou látkou. Tuto jemnou látku přirovnává ke kádi a vínu. Méně tekuté a hrubší části pak přirovnává k hroznům. Víno směřuje k otvorům ve dně kádě, aniž by mu v tom zabránily bobule hroznů. Svým úsilím o pevné sebe-založení subjektu v rozumu a vírou v možnost nezpochybnitelného poznání prostřednictvím vědecké metody se zařadil po bok Francise Bacona (1561–1626) jako jeden z ideových tvůrců moderního projektu poznání a ovládnutí přírody; tomu odpovídá častá kritika „karteziánského racionalismu“, například od postmoderních autorů. Političtí myslitelé Friedrich August von Hayek (1899–1992) a Angličan Michael Oakeshott (1901–1990) zase v Descartově díle viděli zárodky mylného a nebezpečného přesvědčení, které nazývali „konstruktivistickým racionalismem“, respektive „racionalismem v politice“ – tedy zárodky víry ve schopnost lidského rozumu racionálně a „správně“ uspořádat samotnou lidskou společnost, s jejímiž neblahými důsledky v podobě totalitních ideologií a režimů se lidstvo muselo ve 20. století potýkat a s nimiž se potýkáme i nyní.

Miloš Štědroň – Jaroslav Malina, *Bibo vinum…*, 2024. ▸

Jiří Eliška, *Miloš Štědroň*, 2018, kresba, papír, 30 x 21 cm.

Jiří Eliška, *Jaroslav Malina*, 2019, kresba, akryl, papír, 30 x 21 cm.

Autor

Malina, Jaroslav (11. 4. 1945, Dolní Bučice), antropolog, archeolog, spisovatel, básník, editor; spoluzakladatel, profesor a první ředitel Ústavu antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně, zakladatel a předseda správní rady Nadace Universitas. Vedle úctyhodné řádky vědeckých a vědecko-naučných prací má v jeho tvůrčích aktivitách významné místo tvorba beletristická. Jeho texty, zdařile dotvářející poetický komentář k naší realitě, propojují tvorbu vědeckou a básnickou. Výsledný celek snoubí funkci didaktickou, společenskou i estetickou, a tím autora právem pasuje na zakladatele originální „kognitivní poezie" (viz zejména *Anti-Encyklopedie Anti-Antropologie,* 2013, *Světoví géniové v chajjámovských čtyřverších*, 2014, *Ctnosti a Neřesti, Radosti a Strasti*, 2016, *Hlava v makarónské poezii*, 2017, *Hlava XXXI: Hlava v originálních úslovích a obrazech od A do Ž*, 2017, *Úvod do caputologie: Hlava I – mírné ∞. Cyklus charakterizující v básnické a výtvarné nadsázce intelektuální, a/sociální a profesní rysy člověka*, 2019, *Hvězdopravné nebe zvěrokruhu nad námi, provázené originálními texty, malbami a sochami,* 2019, *Fíkové listy „cudnosti" z doby křížových výprav,* 2021, *Portréty Dvanáctera tenisových hvězd,* 2021, *Poslední výroky známých (ne)smrtelných,* 2021, *Baby v chajjámovských ruba´í aneb o českých ženách (od A do Ž) nic se netají,* 2022, *Baby od A do Ž různých jmen a tváří v pomyslném kalendáři*, 2022, *Nekorektní epigramy korektní doby, 1*, 2022, *Tenis v Mikulkově State Louis,* 2022, *Tenisová raketa ve výtvarných a básnických variacích,* 2022), *Dionýsos je na vině, že zalíbilo se nám ve víně. Víno ve výtvarných a básnických variacích*, 2023, *Tenisové hvězdy a hvězdičky: Malá encyklopedie tenistů a tenistek v originální poezii a portrétech,* 2023 (s Jiřím Eliškou), *Víno v proudu času,* 2023 (s Martinem Markelem, Milanem Sedláčkem a Janem Žaloudíkem), *Patroni vinařů*, 2024, *Tenis humorně i vážně aneb z Česka do Wimbledonu a zase zpátky,* 2024, *Vinařské apokryfy a jiné grify,* 2024. Inspirativní je také jeho činnost encyklopedická (viz studenty i širší veřejností vydatně užívané elektronické encyklopedie: *Encyklopedie antropologie: První interaktivní mezinárodní encyklopedie antropologie*, 2011 – https://is.muni.cz/ do/sci/UAntrBiol/el/encyklopedie/index.html; *Člověk-Auto-Encyklopedie,* 2011 – https://is.muni.cz/do/sci/UAntrBiol/el/clovek-auto/index.html; *Encyklopedie sexuality, erotiky a lásky všech kultur světa,* 2012 – https://is.muni.cz/do/sci/ UAntrBiol/el/encykl-sexuality/index.html; *Umění světa slovem a obrazem v antropologickém kontextu od paleolitu po současnost,* 2018 – https://is.muni.cz/do/sci/UAntrBiol/el/umeni_sveta/encyklopedie.html. Vydal také vědecko-naučné a umělecko-naučné knihy obracející se k záhadám dávné minulosti a lidské tvořivosti: *Vzpomínky na minulost aneb Experimenty odhalují tajemství pravěku,* 1982, 2., přepracované a doplněné vydání 1992, *Zasáhli mimozemšťané a katastrofy do vývoje lidstva?,* 1988, *Obdivuhodný člověk: Úvahy o lidské tvořivosti,* 1991, *Dvacet nejvýznamnějších archeologických objevů dvacátého století,* 1991, *Jak vznikly největší monumenty dávnověku,* 1994, *První císař: Tvůrce Číny a osmého divu světa,* 1994, 2., přepracované a doplněné vydání 2004 aj. Zasahuje i za hranice vědecké a vědecko-naučné činnosti a projevuje se na poli beletrie: *Amor: Počítačový systém k automatickému generování milostných scén,* 1993, 2010, *První pozemšťan: Zpráva o archeologickém podvrhu století,* 1995, *Světová katastrofa a jiné povídky s neblahým koncem,* 1996, *Smrt profesora a jiné příběhy z univerzitního prostředí,* 1997, *Smrt profesora je Světová katastrofa a jiné příběhy s neblahým koncem,* 2010, *Mluvící prahrnec a jiné prapříběhy,* 2012, *Vraždy v tiebreaku*, 2020 aj. Dlouhodobě spolupracuje s významnými výtvarníky, jejichž díla reprodukuje ve svých knihách a na výstavách, a publikuje jejich životopisné monografie *(Adolf Born*, 1995, *Olbram Zoubek*, 1996, *Zdena Höhmová*, 2001, *Alois Mikulka,* 2001, 2022, *Vincenc Makovský*, 2002, *Vladimír Preclík*, 2002, *Miroslav Netík*, 2004, *Zdeněk Macháček*, 2005, 2021, *Bohumír Matal,* 2006, *Vladimír Svoboda*, 2008, *Vladimír Drápal,* 2010, *Alice Kopečková,* 2019, *Miroslav Štěpánek,* 2020, *Pavel Tasovský (1960 – potenciální ∞)*, 2024 aj.). Významné jsou též jeho aktivity editorské a organizační v oblasti vědy a umění. V rámci Nadace Universitas, jejímž je předsedou, založil knižnice Heureka, Miscellanea, Osobnosti, Scientia a Scintilla, kde bylo pod jeho editorským vedením publikováno na sto padesát svazků. V letech 1993 až 2005 vydával časopis *Univerzitní noviny – List Masarykovy univerzity a Nadace Universitas.* V roce 2010 založil oborový časopis *Anthropologia Integra – Časopis pro obecnou antropologii a příbuzné obory* a v návaznosti na zmíněné periodikum edici *Anthropologia Integra – Series Monographica*; oba tituly vycházejí dodnes. Malinovy vědecké, vědecko-naučné a beletristické knihy vyšly u nás i v zahraničí v počtu přesahujícím dva miliony výtisků a získaly řadu ocenění.

Výtvarníci

Eliška, Jiří (19. 11. 1948, Bratislava), grafický designer, kreslíř, malíř a pedagog (Masarykova univerzita v Brně, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně); habilitoval se na Masarykově univerzitě. Věnuje se grafickému designu, kresbě, prefabrikované a figurální kresbě a malbě, portrétům, dekorativnímu písmu, počítačové grafice a kaligrafii. Psal pro studenty edukativní texty (*Ornament a dekor* 1980, *Grafický design, Písmo, Osobnosti, Barva, Kaligrafie)*. Vytvořil metodickou příručku: *Grafický design v kulturních souvislostech,* 2024 (pouze 20 ks), *Obrazový slovník vizuální komunikace,* 2010–2018 v PDF, na Moodle FMK UTB Zlín. Všechny materiály po skončení pracovní smlouvy smazal. Ve volné tvorbě nikdy neopustil téma žen, jen se časem měnila výtvarná forma a postupy. Kresba ve své proměnlivosti poskytuje autorovi (už od 70. let) vytvářet nečekané podoby ženského těla. V 80. letech používal radikálnější formu obrazového sdělení, kdy vrstvením lineárních rastrů a prefabrikátů spolu s agresivní barevností laků dosáhl intenzity streetartu. V dalších dvou dekádách stačily autorovi jen tužka a karton. Kresebně transformoval technologické danosti fotografie (rastr, zrno fotopapírů, vytvrzení polotónů, zastavený čas, gesto zachycené setinou vteřiny, difúzní proces Sabatiérova efektu). Jeho současná portrétní tvorba kombinuje charakteristiky fotografického obrazu s kresbou a grafickými stylizacemi a s lineárním řádkováním obrazovek a rastry monitorů. V poslední dekádě jsou portrétní kresby detailně zpracované. Prostorově iluzivní modelace tváří spolu s plošným ztvárněním postav odkazuje na kontrast používaný v grafickém designu. Výtvarník– solitér.Téma se nemění, ale překvapivé je to, co vlastně na jeho obrazech vidíme. Kresbu kombinuje s malbou – ženy, dívky, slečny, madony, modelky, nevěsty, studentky poslední dobou nepozorovaně mění v kyborgy. (Všichni jsme tak trochu kyborgové… kardiostimulátory, endoprotézy, umělé zuby, prsní a jiné implantáty, tetování, piercing, kontaktní čočky, napojení na smartphony…). Třebaže si tváře žen vymýšlí, stává se, že některé z nich potká. Kolektivní a individuální výstavy jsou zdokumentovány na webu http://eliskajiri.myportfolio.com

Bucholcerová, Zuzana (20. 9. 1964, Dačice), manažerka stravovacího zařízení Academic Restaurant Masarykovy univerzity v Brně. Vystudovala Střední zdravotnickou školu v Brně. Mezi její zájmy patří gastronomie, turistika, fotografování, výtvarné umění a hudba. Největší pozornost věnuje fotografování objektů a subjektů „živé a neživé“ přírody.

Dvorský, Pavel (8. 9. 1946, Brno), malíř, grafik a ilustrátor. Absolvoval Střední školu uměleckých řemesel v Brně (1962–1966; profesor Dalibor Chatrný) a Vysokou školu umělecko-průmyslovou v Praze (1966–1972; ateliér Antonína Strnadela, Jiřího Trnky a Zdeňka Sklenáře). V roce 1995 založil na Střední škole umění a designu v Brně Oddělení propagačního výtvarnictví – vědecké kresby a ilustrace. Ve své tvorbě Dvorský upřednostňuje kombinovanou techniku (pastel, tužku a akvarel) a grafické postupy. Dvorského malířské paleoantropologické a archeologické rekonstrukce zaznamenaly světové uznání.

Dvořák, Radomír (18. 5. 1959, Havlíčkův Brod), sochař a haškolog. Vystudoval Pedagogickou fakultu v Hradci Králové. Od roku 1979 se věnuje sochařství v kameni, bronzu, dřevě a dalších materiálech. Proslul zejména jako autor *Národního památníku odposlechu* – monumentálního triptychu vytvořeného ve stěnách žulových lomů v okolí Lipnice nad Sázavou. Soubor tvoří *Bretschneiderovo ucho* (2005), *Ústa pravdy* (2006) a *Zlaté oči* (2007). V roce 2013 tento cyklus doplnil žulovým památníkem *Hlava XXII*, které se odkazuje k protiválečným románům Jaroslava Haška a Josepha Hellera.

Gargulák, Jaromír (5. 2. 1958, Brno), sochař a malíř. Vystudoval Fakultu strojního inženýrství Vysokého učení technického v Brně, obor slévárenská technologie. Od 90. let minulého století se věnuje tvorbě plastik, mezi nimiž dominují postavy ptáků a okřídlených bytostí zosobňující volnost a svobodu, velká část jeho tvorby zahrnuje rovněž sakrální motivy. Plastiky odlévá převážně ze žlutého nebo červeného bronzu metodou na ztracený vosk, kdy je každý odlitek originálem. Jeho neškolený výtvarný projev se vyznačuje uvolněností výrazové formy, kterou uplatnil jak v malbě, tak zejména v plastice. Jakkoliv východiskem jeho sochařského projevu je vizuálně i hmatově vnímaná realita, jeho tvorba je založena na hledání novotvaru. Poučení nalezl zejména v sochařské tvorbě Henryho Moora, a to jak v dřevěných skulpturách, tak obzvláště v bronzové figurální plastice, která mu umožnila jít cestou tvarové deformace a nadsázky. Jeho díla jsou součástí soukromých i veřejných prostor (například plastika *Pieta* ve foyeru Anatomického ústavu Lékařské fakulty Masarykovy univerzity, plastiky *INRI* a *Madona* v kostnici ve Křtinách) a českých i zahraničních galerií. Jeho *chef-d'œuvre* představuje monumentální bronzová skulptura *Hrachovina* z roku 2023 (Brno, Mendlovo náměstí) oslavující zakladatele genetiky Gregora Johanna Mendela.

Halva, Michal (20. 4. 1964, Brno), malíř, grafik a ilustrátor. Vyučil se strojním zámečníkem. Absolvoval kurz kresby u profesorky Marie Helgy Heindlové; jinak autodidakt. Od kresby a grafiky přešel ke složité kombinované technice, pomocí níž při využití podkladových materiálů vytváří výrazné struktury a kompozice. Halvovy obrazy jsou prostoupeny stylizovanými figurami, šiframi a archetypálními symboly. Originalita jeho tvorby zaujala i v Japonsku, kde uspořádal několik samostatných autorských výstav. Proslulé jsou jeho promluvy při svých vernisážích, které vynikají humorem i filozofickým ponorem. Halvovo dílo je zastoupeno v našich a zahraničních galeriích a sbírkách. V Edici Osobnosti Nadace Universitas jako 33. svazek je připravována monografie Jaroslava Maliny *Michal Halva (1964 – potenciální ∞)*.

Hiršl, Jiří (10. 8. 1954, Ostrava-Vítkovice), karikaturista, malíř a grafik; člen České unie karikaturistů. Absolvoval propagační výtvarnictví na Střední průmyslové škole stavební v Ostravě-Přívoze, následně pracoval jako výtvarník v propagaci podniku Nová huť v Ostravě-Kunčicích (spolu s přítelem Jiřím Neuwirtem). Poté co se přestěhoval do Hodonína, pokračoval ve stejné profesi v Agrochemickém podniku Břeclav. V letech 1993–2009 se výtvarné a propagační práci věnoval na volné noze. Po tříletém působení ve strážnickém Kulturním domě zakotvil v prosinci 2011 v Domě kultury Hodonín, kde působí dosud. Jiřímu Hiršlovi je vlastní především humorná a satirická tvorba, ať už obrazem nebo slovem; často věnovaná vinařské tematice. Úspěšně absolvoval řadu celostátních i mezinárodních soutěží a přehlídek kresleného humoru a ex libris a získal řadu ocenění.

Höhmová, Zdena (4. 10. 1955, Brno), malířka, grafička, ilustrátorka a pedagožka. Vystudovala Střední uměleckoprůmyslovou školu v Brně (1971–1975) a Akademii výtvarných umění v Praze (1975–1981), po studiích pedagogicky působila na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně, později na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze a na Střední uměleckoprůmyslové škole v Brně. Rozhodla se však pro svobodné povolání, ve kterém působí dodnes. Tvorbu Zdeny Höhmové charakterizuje osobitá volba témat a výtvarných prostředků. Pro její výtvarný projev je typická kombinace různých výtvarných technik, propojení olejomalby s kresbou uhlem nebo frotáží v hladké i strukturální malbě nebo práce s otisky barevných pigmentů, písků a grafitu, které tak spojují dva důležité a konstantní rysy její malířské tvorby – smysl pro experiment a cit pro zachování vnitřní kontinuity. Umělecký projev Zdeny Höhmové není jednostranný, tíhne k lyrické intonaci i k expresivně vyhrocenému, symbolickými významy obtíženému tvaru. Barevně vypjaté obrazy a kresby i monochromy jsou potvrzením autorčina neustálého hledání smyslu života, jsou výpovědí, hledáním a otevíráním nových cest a možností vyjádření, jsou reflexí a sebereflexí prožitého. Od roku 1981 uspořádala přes sto autorských výstav a zúčastnila se kolem sto šedesáti společných výstav a dalších prezentací u nás a v zahraničí. Devět let vedla Výtvarnou sekci Sdružení Q v Brně. Je členkou Sdružení pražských malířů, Volného spolku výtvarníků FF16 a Jednoty umělců výtvarných v Praze. V roce 2001 vyšla monografie *Zdena Höhmová* (14. svazek Edice Osobnosti Nadace Universitas Masarykiana v Brně) autorů Jiřího Hlušičky a Jaroslava Maliny. Za svoji tvorbu obdržela ocenění u nás a v zahraničí, byla jí udělena Cena města Brna v oboru výtvarné umění pro rok 2012. Její díla jsou zastoupena ve veřejných a soukromých sbírkách v České republice (výběr): Národní galerie Praha, Moravská galerie Brno, Muzeum města Brna, Galerie výtvarného umění Hodonín a v zahraničí (Belgie, Francie, Rakousko, USA).

Kopečková, Alice (8. 10. 1969, Plzeň), malířka, grafička a pedagožka. Vystudovala Střední průmyslovou školu grafickou v Praze a Pedagogickou fakultu Západočeské univerzity v Plzni, obor český jazyk – výtvarná výchova. Je členkou (od roku 2024 předsedkyní) Unie výtvarných umělců Plzeň a Tvůrčí skupiny P 89. Její tvorba se vyznačuje smyslem pro rytmizaci plochy a citem pro volbu specifických grafických prostředků. Charakterizuje ji neiluzivní pojetí obrazového prostoru. Její moderní malířská řeč osciluje mezi figurativním a abstraktním výtvarným názorem. Jakkoliv převládajícím tématem malířčiny tvorby je ženské tělo, nelze přehlédnout, že i její figurální kompozice v sobě zahrnují obsáhlejší pohled. Křivky a objemy ženského korpusu mohou díky její metaforické optice navodit představu krajiny, stejně tak jako v různých tělesných zákoutích odhalit jakási svérázná, veskrze intimní zátiší. O sklonu k integraci různých malířských žánrů vypovídají též díla vysloveně krajinářská nebo ta, která se inspirovala motivy přírodními, popřípadě i architektonickými. Fascinují zvláštním tajemstvím, vztahem skladebných dominant vnuknou dialog lidských bytostí. Malířčino vidění světa se vymyká zmatení hodnot, jež charakterizuje dnešní dosti chaotickou výtvarnou produkci; její antropomorfní sklon projevující se v prolínání žánrů představuje přínos současné výtvarné kultuře. V roce 2019 byla vydána monografie *Alice Kopečková* (Jaroslav Malina – Jiří Hlušička – Václav Malina). Její dílo je zastoupeno v našich a zahraničních galeriích a sbírkách.

Mikulka, Alois (13. 8. 1933, Brno – 27. 6. 2024, Brno), malíř, sochař, ilustrátor a spisovatel. V letech 1948 až 1952 absolvoval Střední uměleckoprůmyslovou školu v Brně, v letech 1952 až 1958 vystudoval obor monumentální malby v ateliéru profesora Jána Želibského na Vysoké škole výtvarných umění v Bratislavě. Žil a působil v Brně. Mikulkova tvorba malířská, grafická, sochařská i literární je osobitá… Nepodléhala a nepodlehla módním ani ideologickým tlakům, vymyká se i proudům a tvůrčím programům našeho umění, má svou vlastní logiku a autenticitu, pramenící z „duše“ autora. Formálně se pohybuje mezi dětským, naivním a lidovým výtvarným výrazem, originálně umocněným poetickou imaginací a svérázným humorem. Námětově těží zejména ze starověkých i novodobých mýtů, bible, dějinných událostí, westernu i současného života a science fiction. Vyznačuje se srozumitelností a technickou dokonalostí, je plná fantazie, poezie, hravosti, půvabu, zároveň laskavosti a humoru – za zdánlivou nezávazností lze však vytušit hluboký filozofický základ a etické poslání. Kromě volné malířské, grafické a sochařské tvorby (včetně realizace řady dřevěných a kamenných soch pro veřejná prostranství i v sepětí s architekturou, zejména v objektech mateřských škol) Mikulka napsal a ilustroval více než třicet knih, převážně pro děti a mládež, a ilustroval několik desítek knih jiných autorů. Pohádky, povídky, básně a eseje uveřejňoval také v časopisech a denním tisku. Jeho nápadité příběhy, originální pohledy na lidskou zkušenost a osobitý jazyk si našly mnoho příznivců mezi dětmi i dospělými. Napsal i divadelní hry a výtvarně se podílel na výpravách divadelních a televizních inscenací. Obrazy, kresby a sochy prezentoval na desítkách samostatných a kolektivních výstav výtvarného umění a knižní ilustrace v České republice i v zahraničí (Bělehrad, Bologna, Frankfurt nad Mohanem, Londýn, Ciudad de México, Plovdiv, Stockholm aj.). Mikulkovy práce jsou zastoupeny v Muzeu města Brna a v soukromých sbírkách v České republice a v zahraničí. Ačkoli každý z jeho oborů by stačil naplnit celý jeden život, díky své invenci, tvůrčí energii i sebekázni se Alois Mikulka ukázal práv této šíře a ze své enklávy – *State Louis* (vnitřního suverénního území groteskní fantazie a plusového surrealismu; tímto termínem někdy signoval své obrazy) a ve všech zmíněných oblastech významně obohatil českou kulturu. Jeho dílo je zastoupeno v galeriích a soukromých sbírkách u nás a v zahraničí; bylo zhodnoceno ve dvou monografiích Jaroslava Maliny – *Alois Mikulka* (2001) a *Alois Mikulka (1933 – potenciální ∞)* (2022).

Mistr Vinologie, pojmenování neznámého autora odborně, výtvarně a literárně rozvíjejícího vinologii, činného v raných dvacátých letech jedenadvacátého století. V jeho pojetí je vinologie (z latinského *vīnum*, „víno“ a řeckého *logos*, „nauka, věda; slovo“) obor začínající tam, kde enologie končí, neboť se zabývá vlivem vína na utváření bio-socio-kulturního ustrojení člověka v rovině ontogenetické (individuální vývoj jedince od oplození po smrt) a fylogenetické (historický vývoj organismů od výchozích jednobuněčných forem života).

Neuwirt, Jiří (27. 2. 1948, Ostrava – 10. 1. 2024, Ostrava), grafik, malíř, ilustrátor, pedagog. V letech 1963–1967 vystudoval Střední školu uměleckých řemesel v Brně na oddělení Tvarování plastických hmot u profesorů Františka Schenka a Františka Navrátila. Po absolvování školy se zabýval uměleckým kovářstvím a medailérstvím. Postupně se jeho zájem zaměřoval stále více na grafiku (užitou i volnou). Aktivní zájem o literaturu ho přivedl k ilustracím a úpravám knih. V poslední době ilustroval například i knihy Jaroslava Maliny – *Hvězdopravné nebe zvěrokruhu nad námi, provázené originálními texty, malbami a sochami*, 2019, *Vraždy v tiebreaku*, 2020, *Fíkové listy „cudnosti“ z doby křížových výprav*, 2021, *Tenisová raketa ve výtvarných a básnických variacích*, 2022, *Dionýsos je na vině, že zalíbilo se nám ve víně aneb Víno je nevinno*, 2023, *Víno v proudu času*, 2023, *Patroni vinařů*, 2024, *Tenis humorně i vážně aneb Z Česka do Wimbledonu a zase zpátky*, 2024, *Vinařské apokryfy a jiné grify*, 2024. Souběžně rozvíjel i tvorbu ex libris, za kterou obdržel několik mezinárodních ocenění. V roce 2023 vydal autorskou knihu *Benátské ozvěny* provázenou obrazy a verši: „Přede mnou šmouha plovoucího / hřbitova San Michele / obklopená vodními koníky / černých gondol / vezoucích věčný dar / půdě tohoto ostrova. / Vesla gondol / mávají pozůstalým / na březích laguny / *Dormi dolcemente*.“ Byl členem ostravské Skupiny 4 a členem výtvarného spolku Nová věc, který je součástí Unie výtvarných umělců; rovněž je členem Združenia výtvarných umelcov západného Slovenska. Sedmnáct let

působil jako pedagog na oddělení grafiky Střední umělecké školy v Ostravě a posléze učil na soukromé škole AVE Art v Ostravě grafické techniky a knižní tvorbu. Uskutečnil více než padesát samostatných výstav a zúčastnil se několika desítek výstav společných. Dílo Jiřího Neuwirta je zastoupeno v našich a zahraničních galeriích a sbírkách.

Opletalová, Alena (17. 11. 1941, Kunčice pod Ondřejníkem), absolventka jazykových oborů na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně; germanistka, bohemistka, překladatelka, tlumočnice a pedagožka. Z němčiny překládá kromě beletrie (13 titulů v nakladatelství MOBA) i literaturu faktu (Reinhold Messner: *Už nikdy*, Mladá fronta, 1997) a odborné publikace (Detlef Brandes: *Exil v Londýně 1939–1943*, s Markem Nekulou, Karolinum, 2003). Překladatelskou činnost rozšířila o spolupráci se Slováckým muzeem v Uherském Hradišti (resumé k příspěvkům pro každoroční Sborníky, k dílu Ludmily Tarcalové *Hody s právem na Uherskohradišťsku* aj.). V období 1998–2018 se aktivně věnovala programům německé ekumenické organizace ÖJD s mezinárodní účastí. Podílela se na řadě publikačních projektů realizovaných v rámci Nadace Universitas a Ústavu antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity. Náruživá cestovatelka se v poslední době věnuje též fotografii a tvorbě koláží.

Sedláčková, Gabriela (12. 12. 1969, Kolín), malířka, grafička, designérka a pedagožka volného času. Vystudovala Střední průmyslovou školu grafickou, obor polygrafie, Lidovou konzervatoř, obory kresba, malba, grafika a sociální a kulturní antropologii na Fakultě filozofické Západočeské univerzity v Plzni. Svoje vzdělání celoživotně prohlubuje absolvováním kursů v oblasti psychologie, mediální gramotnosti, komunikace, sociální práce nebo ekonomiky řízení a podnikání. Profesním zázemím je jí rodinný grafický a výtvarný ateliér Avalon, v němž se věnuje především propagační a užité grafice, návrhům výstavních expozic nebo bytových paravánů („španělských stěn“). Ve vlastní výtvarné tvorbě její dosavadní umělecký vývoj, založený na volné a digitální malbě, osciloval od zaujetí přírodou až po zájem o soudobé existenciální problémy, což vyústilo nejen v imaginárních krajinomalbách, ale i ve figurálních kompozicích prolnutých meditací o lidském údělu. Nezřídka též zdůrazňuje ženskou aktivitu, až animálnost, což je výrazná změna proti časté pasivitě při tradičním zobrazování ženy. Náměty a inspirace čerpá často také ze své intenzivní dobročinné práce (Centrum integrace cizinců, Lemniskáta, Život bez bariér, o.p.s., Domov sv. Josefa v Žirči; organizování společenských, kulturních a benefičních počinů apod.). Gabriela Sedláčková uspořádala řadu samostatných a kolektivních výstav.

Strýčková, Jiřina (8. 12. 1946, Brno), textilní výtvarnice, malířka, pedagožka. Absolvovala Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze (ateliér textilní tvorby). Mezi léty 1973 a 2015 vyučovala kresbu figury a oděvní návrhářství na současné Vyšší odborné škole oděvního designu a managementu a Střední uměleckoprůmyslové škole textilní v Brně. V rámci volné tvorby v sedmdesátých a osmdesátých letech tkala rozměrné autorské gobelíny, poté navrhovala oděvní modely z ručně tkaných látek. Celoživotně se věnuje figurální kresbě, která je charakteristická minimalismem a laskavou nadsázkou. Její práce jsou zastoupeny ve státních muzeích a galeriích i v soukromých sbírkách.

Svoboda, Jaroslav (9. 2. 1938, Sokoleč u Poděbrad), sklářský výtvarník, malíř, pedagog a podnikatel. V letech 1953–1957 absolvoval Uměleckoprůmyslovou školu sklářskou v Železném Brodě, v letech 1966–1970 Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze. V roce 1990 založil vlastní sklárnu v Karlově u Žďáru nad Sázavou. Svobodova tvorba koresponduje s vývojem skleněné plastiky posledních desetiletí. Jeho dílo je výtvarně a technologicky vyvážené, plastiky jsou na pomezí mezi racionálním a lyrickým vnímáním a zpracováním materiálu. Zkoumá vztah hmoty, tektoniky tvaru, prostoru a světla. Výrazným znakem jeho tvorby je důraz na světlo, průsvitnost, průhlednost, barevnost, kontrast

broušených a nebroušených částí povrchu. Jeho dílo je zastoupeno v našich a zahraničních galeriích a muzeích a soukromých sbírkách; bylo zhodnoceno v monografii Antonína Langhamera *Jaroslav Svoboda – Sklo* (2008, druhé, doplněné vydání 2021).

Štěpánek, Miroslav (7. 1. 1953, Velké Meziříčí), pasíř, šperkař, sochař a pedagog. Věnuje se skulptuře, šperku, sochařským objektům, realizacím v architektuře a vytváření reprezentačních předmětů. Materiály formuje Štěpánek svébytným způsobem odvozeným z úsporného a minimalistického tvarosloví kubismu a funkcionalismu; někdy se však inspiruje archetypálními tvary a technikami z období pravěku a středověku, ale i tvaroslovím starověkých kultur nebo moderny či postmoderny. Tento přístup uplatňuje ve všech zmíněných oborech své tvorby, nejvýrazněji ve šperkařství a v sochařství – při vytváření prstenů, náramků, náhrdelníků, závěsů nebo skulpturních objektů. Štěpánkovo dílo osciluje mezi vyzrálou řemeslnou zručností a nespoutanou uměleckou kreativitou. Charakteristickým rysem jeho prací je „umění" překračovat hranice mezi tradičními výtvarnými obory – technickou dokonalostí i užitím širokého spektra materiálů. Dokázal spojit syrovou krásu kamene s chladem kovu, průzračností skla i „duchem místa" své rodné a milované Českomoravské vrchoviny. Ve druhé dekádě našeho století se v šesti sochařských cyklech *Kruh prstenu*, *Automobily, Ctnosti a neřesti*, *Hlavy, Zvěrokruh* a *Tenis*, inspirovaných projekty vzniklými na Masarykově univerzitě, objevuje v Štěpánkově tvorbě vedle dosavadních znaků – formální vytříbenosti, noblesy, espritu, zároveň však laskavosti a hřejivosti – jemný humor. Autor přitom vtipně a neotřele užívá *ready-mades*, předměty vytržené z denního užívání, tak jako na počátku minulého století Marcel Duchamp: zlomenou raketu *(Hlava poraženého tenisty)*, razítka *(Hlava šedého úředníka)*, kosterní pozůstatky a archeologické nálezy *(Antropolog)* nebo modely autíček *(Hlava automobilového závodníka)*. Miroslav Štěpánek se svým životem a dílem hlásí k *personalismu*, filozofickému směru, který zdůrazňuje význam neopakovatelné, jedinečné lidské osoby (bytosti) jako nositele lidských vztahů, hodnot svědomí, viny atd., často ve spojení s křesťanským a židovským viděním člověka, ale i orientálními učeními taoismu a buddhismu. V roce 2020 byla publikována monografie Jaroslava Maliny *Miroslav Štěpánek*, věnovaná životu a dílu umělce.

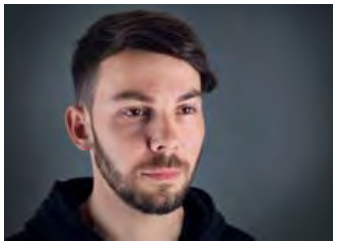
Tabery, Marta (22. 3. 1957, Praha), malířka a módní návrhářka. V letech 1977–1983 absolvovala Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze v oděvním ateliéru Zdeny Bauerové. V centru její volné tvorby jsou obrazy a kresby s tematikou odívání a módy; její kompozice však nejsou jen schematickým návodem pro realizaci oděvů, ale díky suverénnímu zvládnutí lidských proporcí a užitím kontrastních artefaktů představují autonomní umělecká díla. Často se také inspiruje mytologií, historií a kulturou zemí Dálného východu (zejména Číny, Koreje a Japonska; řada těchto obrazů ilustruje publikace vzniklé na půdě Masarykovy univerzity). Její dílo je zastoupeno v našich a zahraničních galeriích a sbírkách.

Taberyová, Marta (22. 9. 1930, Olomouc – 22. 7. 2019, Ústí nad Labem), sochařka a keramička, kurátorka a ilustrátorka. V letech 1945–1946 absolvovala Střední průmyslovou školu sklářskou v Železném Brodě, v letech 1946–1949 Střední průmyslovou školu keramickou v Praze a v letech 1949–1954 Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze v keramickém ateliéru Otto Eckerta a u Stanislava Ulmana v oddělení ateliéru specializovaného na keramickou malbu. Po studiích pracovala jako výtvarnice ve středisku Duchcovského porcelánu v Praze (1954–1955) a ve Spojených keramických závodech, Teplice v Čechách (1958–1959). Od roku 1960 se plně věnovala vlastní sochařské tvorbě „v hlíně". Osobitý výtvarný projev založila na vyvážené syntéze či kontrastu kresebných linií, plastických tvarů, režných ploch a ploch glazovaných, zvýrazněných promyšlenou barevností a scelených dokonale zvládnutou keramickou technologií. Inspirovala se přírodními tématy, předměty každodenního života, pražskými motivy a literaturou. Výsledkem byl plochý nástěnný reliéf, sloužící samostatně jako komorní dílo nebo jako součást interiéru a exteriéru soudobé architektury. Její dílo je zastoupeno v našich i světových galeriích a muzeích.

Tasovský, Pavel (22. 11. 1960, Brno), sochař, umělecký kovář a kreslíř. Absolvoval Školu uměleckých řemesel v Praze (1978), odborný kurz muzejních konzervátorů (specializace kov, dřevo) v Moravském zemském muzeu v Brně (1981–1982) a Mistrovskou školu uměleckých řemesel v Praze. Do roku 1989 byl zaměstnán v kovářské dílně Uměleckých řemesel v Brně, kde se podílel na řadě významných realizací. V roce 1989 založil uměleckou kovářskou dílnu a ateliér v Náměšti nad Oslavou, kde vznikají díla do historických objektů i současné architektury, zpravidla podle vlastních návrhů. Ateliér se stal také školicím pracovištěm pro adepty uměleckého kovářství a sochařství. Od konce osmdesátých let se věnuje volné tvorbě. Tu charakterizuje invence při volbě témat (mytologických, antropomorfních, zoomorfních…), originalita jejich ztvárnění a dokonalé zpracování užitých materiálů (ocel, corten, nerez a další tvárné kovy, kámen, sklo). Tvorbě v konečném materiálu předchází brilantní přípravná kresba. K jeho emblematickým tématům patří „zvěrokruh"; ztvárnil jej v několika cyklech, jež v letech 2022–2023 vyvrcholily monumentálním souborem, který je jako „naučná cesta" instalován v Náměšti nad Oslavou. Od roku 2003 pořádá společně s kastelánem náměšťského zámku Markem Bušem kolektivní sochařské a kovářské výstavy *Setkání* v zámeckém areálu a v Galerii 12. Díky své organizační a umělecké kreativitě je oceňován také na mezinárodním poli, kde vede workshopy, hodnotí díla kolegů apod. (Brusel, Richmond aj.). Jeho originální komorní a monumentální plastiky zdobí naše i zahraniční veřejné prostory a soukromé sbírky a galerie. V roce 2024 v Edici Osobnosti Nadace Universitas jako 32. svazek vychází monografie P*avel Tasovský (1960 – potenciální ∞).*

Tasovský mladší, Pavel (19. 10. 1984, Třebíč), umělecký kovář a sochař. V roce 2003 absolvoval Střední uměleckoprůmyslovou školu v Turnově, obor umělecký kovář. Už během studií začal vytvářet plastiky, které průběžně vystavoval na kovářských sympoziích (Hefaiston na hradě Helfštýně, Setkání v Náměšti nad Oslavou aj.). V letech 2006–2009 žil ve Velké Británii, kde vystřídal několik různých profesí. Od roku 2009 pracuje v dílně a sochařském ateliéru Pavla Tasovského a podílí se na tvorbě užitých zakázek. Ve volném čase vytváří plastiky, rybaří a věnuje se hudbě. Právě přírodní motivy hrají v jeho plastikách výraznou roli.

Vojtek, Antonín (10. 1. 1934, Horní Bojanovice), malíř, grafik, básník a spisovatel; absolvent Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Bývá oprávněně nazýván „Malířem jižní Moravy": na jižní Moravě se narodil, na jižní Moravě žije, jižní Moravu miluje a celý život ji ztvárňuje svým osobitým způsobem. Pálavská krajina s dolnověstonickými a pavlovskými sídlišti paleolitických lovců, odkud pocházejí nejstarší památky výtvarného umění, tajuplné lužní lesy s velkomoravským hradištěm Pohansko vybudovaným na výspě mezi rameny řeky Dyje, lednicko-valtický areál s přírodními, architektonickými a sochařskými skvosty, bělavá skaliska Pavlovských vrchů a jejich mytologie se staly námětem jeho obrazů. Často do nich vstupují také vinařské inspirace (vinařští patroni, vinohrady, vinné sklípky). Zobrazení krajiny je i její oslavou – dokonalostí forem vyrovnává malíř rozdíl mezi realitou a ideálem: zůstávají oblé, kulovité, plasticky působící stromy a keře, malebná venkovská stavení, věže kostelíků, z nichž je sestavena stylizovaná podoba reality. Napětí mezi abstrahovaným a konkrétním, mezi realitou a stylizovanou, ideální formou patří k charakteristickým rysům jeho malby. Vojtek je především „krajinář", jeho tvorba však osciluje od poetické reality až ke geometrické abstrakci či figurálním kompozicím. V poslední době se rozšířila o další dimenze filozofické, literární a obecně kulturní: každoroční vernisáže jeho autorských knih *(Odjinud*, 2015, *Jaké tajemství znáš, že se usmí-*

váš?, 2016, *Jaké tajemství znáš, že se tak málo usmíváš?*, 2017, *Horním Bojanovicím s láskou*, 2018, *Hledání lásky k rodnému kraji*, 2019, *Vzpomínky z cest*, 2022 aj.) jsou provázeny křtem originálního obrazového kalendáře. Tyto aktivity jsou spjaty s komponovanými hudebními a literárními pořady vysoké umělecké úrovně, které významně obohacují českou kulturu. Uspořádal více než dvě stě padesát samostatných výstav u nás a v cizině. Vojtkovo dílo, které je zastoupeno v galeriích a soukromých sbírkách v téměř padesáti zemích světa, bylo ověnčeno řadou našich a zahraničních cen.

Vojtková, Julie (11. 6. 2000, Břeclav), vysokoškolská studentka a malířka. Kreslení a psaní se věnuje od útlého věku. Byla nejmladší vítěznou účastnicí soutěže Zlatý oříšek v oboru výtvarném. Kromě kolektivních výstav v České republice samostatně vystavovala doma i v zahraničí. Publikovala autorskou knihu *Co si vyprávějí…*, výtvarně spolupracovala s Českou televizí. Ilustrovala knížku Jaroslava Maliny *Hlava XXXI: Hlava v originálních úslovích a obrazech od A do Ž* (2017). Absolvovala bakalářský obor Sdružená uměnovědná studia na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity a pokračuje zde v dalším studiu. Je členkou organizace *Design Cabinet*, pro kterou píše rozhovory s oceněnými studenty soutěže *Národní cena za studentský design*. Aktivně spolupracuje s *Galerií 99*, kurátorsky se podílela na přípravě několika výstav. Zajímá se nejen o výtvarné umění, ale též o divadlo, film a hudbu. V poslední době se v rámci své tvorby věnuje hlavně malbě tradiční technikou modrotisku, v jejímž rámci však nepracuje s motivem folklorního ornamentu a upřednostňuje florální či figurální kompozice.

Ediční poznámka a poděkování

Tato kniha navazuje na moje předchozí „vinařské počiny“ *Dionýsos je na vině, že zalíbilo se nám ve víně. Víno ve výtvarných a básnických variacích*, 2023, *Víno v proudu času*, 2023 (spolu s Martinem Markelem, Milanem Sedláčkem a Janem Žaloudíkem) a *Patroni vinařů*, 2024. Rád bych u této příležitosti poděkoval Jiřímu Eliškovi, který všem svazkům vtiskl osobitou designovou a grafickou tvář. Dále jsem vděčen svým „vinařským kolegům“ Martinu Markelovi, Milanu Sedláčkovi a Janu Žaloudíkovi za četné podněty, Aleně Opletalové též za podněty i za jazykovou spolupráci. Last but not least děkuji všem zúčastněným výtvarníkům a výtvarnicím za díla, která vytvořili pro zmíněné knihy.

Jaroslav Malina

Patroni vinařů
Patrons of Winemakers

VÍNO

v proudu času

Jaroslav Malina - Martin Markel - Milan Šedláček - Jan Zaloudík